

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

21. YÜZYILDA NATO

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İbrahim Emre TEZCAN

OCAK 2012

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

21. YÜZYILDA NATO

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İbrahim Emre TEZCAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gökhan KOÇER

OCAK 2012

TRABZON

ONAY

İbrahim Emre TEZCAN tarafından hazırlanan Yeni Yüzyılda NATO adlı bu çalışma 24/01/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

(Başkan)

Prof. Dr. Gökhan KOÇER

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Hayati AKTAŞ

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Çağatay OKUTAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım.24/01/2012

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Yusuf ŞAHİN

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına göre hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

İbrahim Emre TEZCAN

24/01/2012

ÖNSÖZ

Ulus devletlerin, geçmişten günümüze, bağımsızlıklarını, çıkarlarını ve menfaatlerini korumak amacıyla kullandıkları güvenlik stratejileri seçenekleri arasında “Askeri İttifaklar” önemli bir yer tutmaktadır.

Bu husus çerçevesinde ABD öncülüğünde kurulan NATO; Soğuk Savaş süresince, liberal ekonomik sistem ve demokrasiyi benimsemiş olan Batı Avrupa ülkelerini, kurulan askeri ittifak şemsiyesi altında Sovyet tehdidine karşı korumuştur. NATO bir askeri savunma örgütünün ötesinde, Avrupa ve Atlantik’i birbirine kenetleyen, ortak değerlerin ve normların paylaşılmasını sağlayan siyasal bir ittifak işlevi de görmüş ve görmektedir.

NATO; ABD ve SSCB’nin karşı karşıya geldiği çift kutuplu Soğuk Savaş Dönemi’nde, kuruluş amacı olan SSCB’yi dengeleme görevini başarı ile yerine getirmiş ve bir savunma örgütü olarak Batı Avrupa Bölgesi’ni SSCB tehdidine karşı koruyarak Soğuk Savaştan zaferle ayrılmıştır. Şüphesiz bu dönem içerisinde ABD, İttifak’a gerçekleştirdiği finansal destek ve askeri kapasite nedeniyle NATO’nun tek lideri olmuştur.

Soğuk Savaş sonrasında ise, İttifak’ın kuruluş amacının ortadan kalkması sebebiyle, NATO bir ölüm kalım savaşı vermiştir. İttifak, Avrupa ülkeleri için her ne kadar bir savunma örgütünü ifade etse de, ABD için bundan daha fazlasını temsil etmektedir. ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO’nun varlığını her zamankinden daha fazla desteklemiş ve İttifak’ın görev alanını Küresel Tehditlere paralel olarak genişletmiştir. Avrupa ülkeleri NATO’ya alternatif güvenlik örgütleri oluşturma arayışları içerisinde girerek NATO’nun tavsiyesini gündeme getirirler de, ABD 21 yy’da NATO’yu Güvenlik Politikaları’nın merkezine oturtarak İttifak’a yeni görevler yüklemiştir.

NATO, günümüzde ABD liderliğiyle alan dışı faaliyetlerde bir Küresel Jandarma rolü içerisinde girmiştir. Ancak, NATO’nun bu rolü nereye ve ne kadar ilerleteceği ise henüz kesinlik kazanmamıştır. İttifak içerisindeki ana kuvvet dengeleri içerisinde ciddi

siyasi ayrılıklar bulunmakta, sürdürülen küresel görevlerde ciddi sorunlar belirmektedir. Ancak NATO; ABD'nin finansal ve askeri desteği ile hazırladığı stratejik belgeler çerçevesinde, tüm bu olumsuzluklara rağmen Küresel Jandarma rolünü genişleteceğini ilan etmiştir. NATO'nun ABD liderliğindeki söz konusu yeni görevindeki başarısını ise kuşkusuz ilerleyen zaman gösterecektir.

Bana hiçbir zaman yardımını esirgemeyen, desteğini her zaman hissettiğim ve kendisinden çok şey öğrendiğim Prof.Dr. Gökhan KOÇER'e sonsuz saygılarımı ifade etmek isterim. Çalışmalarım sırasında bana sevgilerini ve desteklerini esirgemeyen aileme ve dostlarıma da sonsuz şükranlarımı sunarım.

Aralık 2011

İbrahim Emre TEZCAN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa Nr.</u>
ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
ÖZET	IX
ABSTRACT	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ.....	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE NATO.....	5-50
1.1. Güvenlik ve NATO	5
1.2. Savaşı Sonrası Kutuplaşma ve NATO'nun Kurulması	9
1.2.1. Truman Doktrini.....	17
1.2.2. Marshall Yardımı	19
1.2.3. Berlin Buhranı	21
1.3. NATO'nun Kuruluşu.....	22
1.4. NATO'nun Amaçları.....	23
1.4.1. NATO'nun İdeolojisi ve NATO'nun Coğrafi Sınırları.....	25
1.5. Kuzey Atlantik Antlaşması	26
1.6. NATO'nun Yapısı	28
1.6.1. NATO'nun Sivil Yapısı	28
1.6.1.1. Kuzey Atlantik Konseyi, Daimi Temsilciler ve Ulusal Delegasyonlar	28
1.6.1.1.1. Savunma Planlama Komitesi.....	29
1.6.1.1.2. Nükleer Planlama Grubu	30
1.6.1.2. Genel Sekreter	30
1.6.1.3. Genel Sekreterlik/Uluslararası Yazmanlık.....	31
1.6.1.3.1. Siyasi İşler Bölümü	32
1.6.1.3.2. Savunma Planlaması ve Operasyonlar Bölümü	32
1.6.1.3.3. Savunma Desteği İşleri Bölümü.....	33
1.6.1.3.4. Bilimsel ve Çevresel İşler Bölümü.....	33

1.6.1.3.5. Güvenlik Yatırımı, Lojistik ve Sivil Olağanüstü Hal Planlama Bölümü	34
1.6.1.4. Özel Kalem ve Genel Sekreterlik Dairesi	34
1.6.1.5. Daimi Delegeler ve Delegationlar, Konsey Komiteleri	34
1.6.2. NATO'nun Askeri Yapısı	35
1.6.2.1. Askeri Komite	35
1.6.2.2. Komuta ve Kuvvet Yapısı	35
1.7. NATO'nun Soğuk Savaş Dönemi'ndeki Uyguladığı Stratejik Konseptler	37
1.7.1. Çevreleme Stratejisi ve Sınırlı Savaş Stratejisi	38
1.7.2. Topyekûn Karşılık Stratejisi	41
1.7.3. Esnek Karşılık Stratejisi	45

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO	51-105
2.1. Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem	51
2.2. Soğuk Savaş Sonrası NATO	55
2.2.1. Londra ve Roma Zirvesi	58
2.2.1.1. Yeni Stratejik Kavram/Geçiş Dönemi Stratejisi (1991)	61
2.2.1.2. KAİK	66
2.2.2. Brüksel Zirvesi	68
2.2.2.1. Barış İçin Ortaklık	70
2.2.3. Madrid Zirvesi	73
2.2.3.1. AAOK	75
2.2.4. Washington Zirvesi	76
2.3. NATO'nun Genişleme Süreci	79
2.3.1. NATO'nun Genişleme Nedenleri ve Getirileri	83
2.3.2. Genişlemenin Olumsuz Tarafları ve Genişleme Üzerine Tartışmalar	86
2.3.3. Üyelik Eylem Planı	92
2.4. NATO'nun Alan Dışı Faaliyetleri ve Kuvvet Kullanımı	93
2.4.1. Bosna-Hersek	95
2.4.2. Kosova	98
2.5. Soğuk Savaş Sonrasında NATO'nun AB içerisindeki Rolüne İlişkin Tartışmalar	101

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. NATO’NUN 21 YY’DAKİ STRATEJİSİ	106-159
3.1. Soğuk Savaş Sonrası Amerika’nın Güvenlik Stratejileri ve NATO	106
3.2. NATO’nun 21. yy’da ki Stratejisine Yön Veren Zirveler.....	110
3.2.1. Prag Zirvesi	111
3.2.2. İstanbul Zirvesi.....	115
3.2.3. Riga Zirvesi	118
3.2.4. Bükreş Zirvesi	121
3.2.5. Lizbon Zirvesi	124
3.2.5.1. Füze Kalkanı.....	127
3.3. 21. yy’da NATO-Rusya İlişkileri.....	131
3.4. Uluslararası Güvenlik Örgütü Olarak NATO	134
3.4.1. Makedonya	135
3.4.2. Afganistan	137
3.4.3. Irak	141
3.4.4. Darfur	142
3.4.5. Libya	144
3.5. NATO’nun ABD Hegemonyasında Uluslararası Bir Örgüt Olduğu Üzerine Tartışmalar	147
SONUÇ.....	154
YARARLANILAN KAYNAKLAR	160-173
ÖZGEÇMİŞ	

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle başlayan Soğuk Savaş Döneminde NATO, bir askeri ittifak olarak, ABD önderliğinde Batılı Devletler tarafından SSCB'ye karşı bir denge unsuru yaratılması için kurulmuştur. Soğuk Savaş dönemi içerisinde, Avrupa Devletleri kendi güvenliklerini sağlayacak askeri ve finansal kapasiteye sahip olmamaları sebebiyle NATO'nun varlığını desteklemişler ve ABD'nin güvenlik şemsiyesi altına girmişlerdir. NATO, bir güvenlik şemsiyesi görevi gördüğü kadar, ABD'nin ekonomik ve siyasal çıkarlarının Avrupa'da korunması gibi daha önemli bir görevi de üstlenmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise, NATO'nun varlığına yönelik ciddi tartışmalar başlatılmış ve Avrupalı müttefikler tarafından NATO'nun artık gerekli olmadığına dair görüşler ortaya atılmıştır. Tüm bu gelişmelere rağmen, Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO; küresel ve bölgesel tehditlere paralel olarak yapısını, vizyonunu ve misyonunu yenilemiş ve bir genişleme politikasına yönelmiştir. ABD'nin desteklediği söz konusu yenilenme hareketi ile İttifak, varlığının devamına yönelik tartışmaları bitirmiş ve yeni yüzyılda bir Küresel Jandarma rolünü benimsemiştir.

Anahtar Kelimeler: NATO, Yenilenme, Genişleme, ABD, Küresel Jandarma.

ABSTRACT

In the Cold War which had started after the World War II, NATO that had influenced by US was formed as a military alliance to USSR as a power by European Countries in the American leadership. Since European Countries were lack of the capable of the necessary military and financial capacity, European Countries had supported the formation of NATO and accepted the US security umbrella. Moreover NATO has acted as a security umbrella, in the mean time NATO also protect the US economic and political interest in Europe. After the Cold War, serious conservations that were about the NATO's presence. In this period, European countries claimed the useless of NATO. In spite of these situation, after the Cold War, NATO has adopted a revision policy and movement in its structure according to new global threats. Thus, after starting the revision in the structure, NATO ended the arguments about its presence and adopted a role as a Global Gendarmerie.

Key Words: NATO, Revision, Expansion, US, Global Gendarmerie.

KISALTMALAR LİSTESİ

AAOK	: Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi
AGSK	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİG	: Akdeniz İşbirliği Grubu
BİO	: Barış İçin Ortaklık
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
EKS	: Esnek Karşılık Stratejisi
KAA	: Kuzey Atlantik Anlaşması
KAİK	: Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
KAK	: Kuzey Atlantik Konseyi
KKS	: Kütlesel Karşılık Stratejisi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞİÖ	: Şanghay İşbirliği Örgütü

GİRİŞ

Güvenlik, varlığını koruma ve sürdürme amacını hedefleyen her davranış biçiminde karşılaşılan bir olgudur. Uluslararası sistemde, aktörler, güvenlik sağlama adına, genellikle iki tür davranış biçimi ortaya koyarlar. İlk davranış biçimi, tehdide direnç sağlamak için aktörler arası işbirliğinin kurulması; ikinci davranış biçimi ise, tehdide direnç sağlayarak tehdidi ortadan kaldırmaya muktedir en güçlü aktörün denetimi altına girilmesidir. Bu ilişki sarmalı, asimetrik bir karşılıklı bağımlılık anlamına gelebileceği gibi, aktörler arasında bir bağımlılık ilişkisinin kurulmasını da ifade etmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da ortaya çıkan siyasal ve askeri SSCB tehdidi karşısında, Avrupalı aktörler, söz konusu iki davranış biçimini de sergilemişlerdir. Batı Avrupa ülkeleri, NATO kurulmadan önce ABD'den Truman ve Marshall yardımlarını almış, ancak söz konusu yardımların yeterli olmaması karşısında bir savunma örgütü olan NATO'nun kurulmasını kararlaştırmışlardır. Soğuk Savaş Dönemi'nde NATO, Avrupa Atlantik Bölgesi'ni SSCB'ye karşı korumayı, Batı Avrupa'nın kendi güvenlik alanındaki imkân ve kabiliyetini artırmayı, demokratik ve hukuksal düzlemde bir toplumun yaratılmasını hedeflemiştir. NATO, Soğuk Savaş'ın bitimine kadar, bu ana amaçlar çerçevesinde ana stratejisini ve askeri doktrinini oluşturarak hayata geçirmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında ise, SSCB tehdidi ortadan kalkmış ve iki kutuplu uluslararası sistem sona ermiştir. Bu dönemde, özellikle Akdeniz ve Balkanlar'dan, Orta Doğu ile Pakistan-Hindistan Bölgesi'ne kadar olan bölgede istikrarsızlıklar ve yeni dönme özgü tehditler belirmiştir. ABD ve Avrupa, söz konusu istikrarsızlıkları ve yeni tehditleri, "Yeni Dünya Düzeni"nde oluşturulacak barış ortamı için öncelikli hedefler olarak algılamış ve bu doğrultuda güvenlik politikaları oluşturmuştur. ABD, Soğuk Savaş sonrasında "Yeni Büyük Stratejisi" kapsamında, askeri müdahale alanlarını genişleterek, bu müdahale alanlarında ortaklara ihtiyaç duymaya başlamıştır. Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistem sancılı bir şekilde küreselleşmenin etkisine girmiş ve tarihte olduğundan daha hızlı, fakat sonuçları daha belirsiz bir şekilde bir değişim geçirmiştir. NATO'nun

varlığı da, bu belirsiz ortamdan ciddi bir şekilde etkilenmiş ve Soğuk Savaş sonrasında NATO, bir var olma mücadelesi vermiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Rusya gibi güçler, NATO'nun kuruluş amaçlarını oluşturan tehditlerin ortadan kalkması nedeniyle NATO'nun lağvedilmesini, Fransa gibi Avrupa devletleri ise, Avrupa'nın güvenliğinin artık ağırlıklı olarak AGİT gibi örgütler tarafından sağlanmasını savunmuştur. Bu nedenlerle NATO, kendini ciddi anlamda sorgulamaya başlamış ve ABD ve İngiltere öncülüğünde, İttifak'ın değişen düzenin yeni koşullarına göre yeniden yapılandırılmasına karar verilmiştir. NATO, varlığının devamı için, öncelikli olarak uluslararası terör olmak üzere, kitle imha silahlarının yaygınlaşması, silah ve insan kaçakçılığı, kitlesel göç hareketleri gibi olguları, yeni dönem tehdit algılamaları olarak belirlemiştir. Sancılı bir değişim süreci geçiren İttifak, böylece kolektif bir savunma örgütü olmanın yanı sıra, aynı zamanda kolektif ve iş birliğine dayalı bir güvenlik örgütü haline gelerek bilinen klasik görev alanı dışına çıkmaya başlamıştır.

NATO, Soğuk Savaş'ın bitiminden itibaren gerçekleştirdiği dönüşüm sürecini Londra ve Roma Zirveleri ile başlatmış olup, söz konusu zirvelerde İttifak'ın geleceğini yönlendirecek olan yapısal kararlar yürürlüğe konulmuştur. NATO'nun yeniden yapılandırılması çerçevesinde Yeni Stratejik Kavram/Geçiş Dönemi Stratejisi oluşturulmuş ve Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi kurularak işlevsel hale getirilmiştir. Londra ve Roma Zirvelerini takiben ise, Brüksel Zirvesi yapılmış ve İttifak'ın geleceğinde çok önemli bir rol oynamış olan Barış İçin Ortaklık Projesi hayata geçirilmiştir. NATO'nun geleceğine ilişkin söz konusu zirveler düzenlenmekteyken, İttifak 1994 yılında Bosna'da ilk Barış Gücü Operasyonu'nu gerçekleştirmiş ve alan dışı faaliyetlere yönelmeye başlamıştır. 1997 yılında yapılan Madrid Zirvesi'nde ise NATO'nun genişlemesinin ilk sinyalleri verilmiş ve Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi "Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi'ne" dönüştürülmüştür. NATO'nun 1990'ların sonundaki en önemli zirvesi ise, 1999 yılında yapılan Washington Zirvesi olmuştur. Washington Zirvesi'nde Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti İttifak'a kabul edilmiş, Yeni Stratejik Belge oluşturulmuş ve NATO'nun küresel ölçekte bir askeri ittifak olmasına yol açacak kararlar zinciri başlatılmıştır. Bu süreç içerisinde, NATO'nun üye ve etki alanı olarak genişlemesi İttifak'ın varlığının süresini uzattığı gibi, İttifak üyeleri olan ABD ve AB devletleri arasında da bir fikir uyuşmazlığı meydana getirmiştir. Tüm bunlara rağmen, 1999 yılı içerisinde NATO, ilk

defa kendi inisiyatifinde barışı sağlamaya yönelik bir operasyonu, Kosova Harekâtı'nı gerçekleştirmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında bir ölüm kalım savaşı veren NATO, 1999 yılına gelindiğinde, kuruluş dönemindeki sınırlarına göre daha genişlemiş, üye olmayan bölge ülkeleri ile ortaklıklar kurmuş, iki defa alan dışı operasyonlarda bulunmuş bir askeri örgüt haline gelmiştir. NATO, söz konusu dönem içerisinde gerçekleştirdiği zirvelerde oluşturduğu stratejik belgelerle ve yaptığı alan dışı faaliyetlerle savunma örgütünden çok küresel ölçekli bir askeri ittifaka dönüşme sinyalleri vermiştir.

İttifak özellikle 2000'li yıllarda, kuruluş dönemi ve Soğuk Savaş sonrasındaki sürece nazaran çok daha farklı bir vizyon ve misyon içerisine girmiştir. NATO, 11 Eylül saldırıyla başlayan ve “Yeni Amerikan Yüzyılı” ile devam eden süreç içerisinde yeniden bir yapılanma süreci içerisine girmiştir. Söz konusu süreç içerisinde, alan dışı faaliyetlere ağırlık veren İttifak zaman zaman kurucu anlaşmasının beşinci maddesini de yürürlüğe koymuştur. Yenilenme çalışmaları kapsamında üye sayısını artırmaya devam eden NATO, bu süreç içerisinde Rusya gibi aktörlerle de inişli ve çıkışlı bir ilişki içerisinde olmuştur. 21.yy'da NATO'nun Afganistan, Irak, Darfur ve Libya gibi alan dışı operasyonlarda aldığı görevlerde, ABD'nin ittifak içerisindeki ağırlığı yadsınamayacak derecededir. İttifak'ın özellikle 21. yy'da gerçekleştirdiği alan dışı operasyonlarla küresel bir güvenlik örgütüne dönüşüp dönüşmediği ve ABD'nin etkisi altına girip girmediği, bu çalışmanın en önemli konusunu oluşturmaktadır. ABD'nin İttifak içerisindeki etkisi dönem dönem azalsa da, geleneksel noktada İttifak ABD'nin güvenlik politikaları için çok önemli bir stratejik araç haline almıştır. İttifak, ABD'nin kullandığı bir stratejik araç haline gelmesi ve ABD'nin küresel ölçekteki politikalarının yanında bulunması nedeniyle, etki alanı genişlemiş küresel bir güvenlik örgütü olma yoluna girmiştir.

Küresel düzeyde barışa katkıda bulunabilecek tek kolektif güvenlik örgütü olmayı devam ettiren NATO'nun kuruluşundan günümüze geçirdiği değişim süreci, kronolojik bir biçimde İttifak'ın Soğuk Savaş döneminde, Soğuk Savaş sonrasında ve 21. yüzyılda sahip olduğu gelişmelerin incelenmesini zorunlu kılmaktadır. NATO'nun, 21. yüzyılda, ABD'nin etkisinde uluslararası bir güvenlik örgütüne dönüştüğü, bu çalışmanın temel

tezini oluşturmaktadır. Bu tez, İttifak'ın sahip olduğu stratejik konseptler, dzenlediği zirveler ve alan dışı faaliyetler üzerinden doğrulanmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE NATO

1.1. Güvenlik ve NATO

Güç temelli bir teori olan realizmin ortaya çıkmasında, zayıf devletlerin tarih boyunca büyük güçler tarafından ilhak ve işgal edilmesinin büyük bir etkisi olmuştur. Realizm kuramındaki temel varsayım ise devletlerin dünya siyasetindeki temel aktörler oldukları ve devletlerin var olma, güvenlik ve dünya hâkimiyeti peşinden koşan rasyonel aktörler gibi hareket ettikleri düşüncesine dayanmıştır.¹ Realizm ise kendi içerisinde klasik realizm ve neo-realizm olmak üzere iki ana akıma ayrılmıştır.

Klasik realizm insan doğası temelinde, devletin güç peşinde koşmasından kaynaklanan güç mücadelesi üzerinde yoğunlaşırken, neo-realizm ise uluslararası yapıda var olan anarşi olgusunu birinci planda tutmuştur. Realist düşünce, uluslararası politikayı devletlerarası bir etkileşim süreci olarak değerlendirmiş ve devletlerin kendi askeri, siyasi ve ekonomik kaynaklarını bu çerçevede kullandıklarına vurgu yapmıştır. Bir ortak otorite veya merkezi bir hükümetin var olmadığı uluslararası ilişkiler sisteminin yapısı bu haliyle anarşik bir hale gelmiştir. Bu sebeple bir taraftan uluslararası sistemde sürekli bir düzenin bulunmaması, diğer taraftan her devletin farklı çıkarlara sahip olması savaşlara yol açmıştır. Uluslararası sistemin anarşik yapısının sebep olduğu güvensizlik ve korku ortamı ise uluslararası ilişkilerin temelini oluşturmuştur.²

Hiçbir uluslararası politika teorisi, güvenlik üzerinde, onu devletlerin esas motivasyonu ve amacı sayan neo-realizm kadar çok vurgu yapmamıştır. Kenneth WALTZ oldukça sık başvurulan bir pasajda, şu gözlemlerde bulunmuştur, “Anarşi ortamında, güvenlik en ulu amaçtır. Ancak beka garanti altına alınır, devletler sükûn, kazanç ve güç gibi diğer

---

¹ İdris Bal, **Değişen Dünyada Uluslar arası İlişkiler**, Ankara: Lalezar Kitapevi, 2006, s.59

² Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, İstanbul: Alfa Basım Yayınevi, 2008, s.192

amaçlara ulaşmaya çalışabilirler”.³ Tüm bu hususlar çerçevesinde ise uluslararası ilişkilerin temel aktörü olan devletler için güvenlik, çok önemli bir husus haline gelmiştir. Bu noktada devletlerin güvenliklerini sağlamak için kullandıkları stratejiler dünya uluslararası sistemi için önemli bir kavram haline gelmiştir.

Güvenlik kavramı, varlığını koruma ve sürdürme amacını hedefleyen her davranış ve hareket biçiminde karşılaşılan bir olgu olmuştur. Uluslararası sistemde, sistemin bütünü ve olayları benzer biçimde algılayan, varlığını koruma ve sürdürme bakımından benzer riskleri gören aktörle; benzer tehditler karşısında ihtiyatlı davranmışlardır. Benzer tehdit algılaması içerisinde olan aktörler, uluslararası sistemde genel olarak iki tür davranış göstermişlerdir;

- a. Tehdide direnç sağlamak için aralarında işbirliği kurmuşlar, simetrik karşılıklı bağımlılık anlamına gelen bu türden bir işbirliği ise kendisini iki biçimde göstermiştir,
  - a.1 İşbirliği sadece bir araya gelenlerin güvenliğini esas almış,
  - a.2 İşbirliği, sistemin bütününe güvenliğini esas almış,
- b. Tehdide direnç sağlamak için, tehdidi ortadan kaldırmaya muktedir en güçlü aktörün denetimi altına girilmiş, bu ilişki asimetrik bir karşılıklı bağımlılık anlamına gelebileceği gibi, bir bağımlılık ilişkisini de ifade etmiştir.⁴

Realist Teoriye göre devletler, hedeflerine ve güvenlik amaçlarına ulaşmak için yeterli güce sahip değillerse, bu amaçlara ulaşmak için farklı yöntemlere başvurmuşlardır. Başvurulan yöntem ne olursa olsun asıl belirleyici olan yine güçtür, fakat bu noktada vurgulanan güç kendisi dışındaki devletlerin gücü olmuştur. Devletler; önemli bir dış tehditle karşılaştıkları zaman ya denge kurmaya (dengeleme) çalışmışlar ya da tehdidin algılandığı güce yaklaşma gereği duymuşlardır (Bandwagoning). Bu noktada, “Dengeleme” algılanan tehdit karşısında başka güç odaklarıyla ittifak içerisine girme, Bandwagoning ise algılanan hedef karşısında tehlike kaynağına yaklaşmayı ifade etmiştir.⁵

---

³ A.David Baldwin, **Güvenlik Kavamı**, Avrasya Dosyası/Güvenlik Bilimleri, C:9 S:2, 2003, ss.20-30

⁴ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul Yeni Yüzyıl Yayınları: 2003, ss. 9-14

⁵ Cenap Çakmak, **Rrealist Teori,Uluslararası İlişkilere Etkisi ve Kritiği**, Kamu Hukuku Arşivi, Mart 2006, s.2

Güvenlik ve boyutları, Soğuk Savaş sonrası değişmemiştir, fakat bu boyutların Soğuk Savaş Dönemi'ne özel ayrıntıları ve alt başlıkları, 1990'lar için uygun olanlardan farklılık göstermiştir. Soğuk Savaş sonrası önem kazanan ekonomik güvenlik, çevre güvenliği, kimlik güvenliği, sosyal güvenlik ve askeri güvenlik tamamen farklı olmayıp, güvenliğin farklı türleri olmuştur.⁶

Strateji ise, kendi varlığını sürdürme ve geliştirme ile tehdidin algılandığı muhatabın, yani varlığını koruma ve sürdürme olgularını tehdit edenin, etkisiz hale getirilmesine yönelik eylem ve uygulamaları ifade etmiştir.⁷

Var olma ve varlığı sürdürme ile doğrudan bağlantılı olan güvenlik kavramı, bu hedefin yerine getirilmesi yönünden de strateji kavramına dayanmıştır. Uygulanmakta olan her strateji bir güvenlik anlayışını temsil etmiş ve her güvenlik arayışı da bir büyük stratejiyi içermiştir. Büyük strateji, aktörün taleplerini ve hedeflerini karşılamak için izlediği ana planı ifade etmiştir. Güvenliğin sağlanması ve artırılması, hangi aktör tipi için olursa olsun kolektif bir yapılanmayı gerektirmiştir.⁸

Devletler sınırları dışarısından herhangi bir tehdide maruz kaldıklarında ve bundan zarar görme olasılığı olduğunda, temel tercihleri ya zararın azaltılması için kendi başlarına bazı tedbirler alarak faaliyete geçmek, yani bir ulusal güvenlik stratejisi izlemek, ya da tehdidin merkezindeki gerçek nedenlere ulaşarak söz konusu tehlikeyi tümünden bertaraf etmeye çalışmak, yani uluslararası güvenlik stratejisi takip etmek olmuştur.⁹ Uluslararası güvenlik stratejileri çerçevesinde devletler güvenlik sorunlarıyla bölgesel veya uluslararası düzeyde, yani bir grup aktör şeklinde, hep birlikte ilgilenmişlerdir. Dolayısıyla bu tercih ve politika, devletlere çok daha etkili bir güvenlik politikası izleme olanağı sunmuştur.¹⁰

Sistemin baş aktörü olan devletler, güvenliklerini sağlamak için güvenlik stratejilerini, uluslararası sistemde farklı varyasyonlar içerisinde oluşturup kullanabilmişlerdir. Söz konusu varyasyonlardan bir tanesi ise güvenlik amacıyla kurulmuş

---

⁶ A. David Baldwin, a.g.e., s.30

⁷ Beril Dedeoğlu, a.g.e., s.56

⁸ Beril Dedeoğlu, a.g.e., s.105

⁹ Ömer Göksel İşyar, **International Security Strategies Today: Conceptual Framework and Application**, Akademeik Bakış, Cilt 2 Sayı 3 Kış 2008, s.2.

¹⁰ Göksel, a.g.e., s.5

uluslararası geniş bölge esaslı kuruluşlar olmuştur. Üyelerinin belirli ve dar bir bölgede bulunmadığı güvenlik örgütleri, geniş bölge esaslı ittifak sistemlerini ifade etmiştir.¹¹

İttifak, ulusal güvenlik meseleleri karşısında iki veya daha fazla ulusun bir araya gelerek anlaşmaya vardığı resmi bir anlaşma olmuştur. İttifakları diğer uluslararası işbirliği oluşumlarından, gerçek ya da tahmin edilen düşmanların mevcudiyeti, askeri savaş riskinin bulunması ve stratejik kaynakların muhafazası ayırmıştır.¹² İttifaklar, bozulan güç dengesi ortamında yeni bir denge yaratarak savaş önleyici mekanizmalar gibi davranış göstermiştir. Devletleri ittifak mekanizmaları içerisinde yer almaya ise kendi ulusal çıkarları yöneltmiştir.

İttifak'ın temelinde bulunan "Kolektif Güvenlik" anlayışına göre ise, bir tarafa yapılmış olan bir saldırganlık tüm taraflara yapılmış sayılmıştır. Bu fikrin merkezinde ise barışın bölünemeyeceği ve hiçbir tarafın ayrı tutulamayacağı düşüncesi var olmuştur. Devletler, bir araya gelerek savaşı reddetmişler, ancak bu kuralı ihlal eden tarafa karşı olacak mücadeleye de katılmışlardır. Barış herkesin yararına ise barışı korumak içinde her devlet, oluşturulan kolektif güvenliğe destek verme fikrine vurgu yapmıştır. Kolektif güvenlikte, kolektif güvenlik üyesi ülkelerden saldırıya uğrayan devlete yardım etmesi beklenmiştir.¹³

Bu hususlar temelinde, NATO bilinen en etkili ittifak ve kolektif güvenlik örgütü olmuştur. NATO, askeri faaliyetler konusunda etkin, defansif ve ofansif bir yapıya karşılık gelmiştir. Realist politikalar çerçevesinde değerlendirilecek bir güvenlik strateji kuramında, NATO'nun bir strateji aracı olarak tercih edildiği ve uluslararası kolektif güvenlik için önem arz eden bir geniş bölge esaslı ittifak örgütü olduğu görülmüştür.

---

¹¹ Beril Dedeoğlu, a.g.e., s.231

¹² Julian Friedman, Christopher Bladen ve Steven Rosen, **Alliance in International Politics**, Boston: 1970, s.5

¹³ Murat Yılmazarslan, **Kuvvet Kullnama: NATO'nun Uluslar arası Güvenlikte Artan Rolü**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, SBE, s.45

1.2. Savaşı Sonrası Kutuplaşma ve NATO'nun Kurulması

2. Dünya Savaşı'nın son ermesiyle birlikte, Avrupa bir güç merkezi olarak dünya sahnesinden çekilmiş ve uluslar arası sistemde iki kutuplu güç olarak ABD ve SSCB kalmıştır. Avrupa Devletleri'nin aksine, 2. Dünya Savaşı'ndan güçlenerek çıkan ve Nazi Almanyası'na karşı ittifak kuran bu iki süper güç, savaş sonrasında ise kendi çıkarları doğrultusunda tamamen farklı politikalar takip etmiş ve uluslar arası sistemde karşı karşıya kalmıştır. İki kutuplu sistemin doğası gereği, uluslararası sistemin diğer aktörleri bu iki süper gücün etrafında toplanmış ve sonuçta uluslararası sistem ikiye bölünmüştür. Bu ikiye bölünmüşlük, diplomatik usullerin işe yaramadığı ve ilişkilerin güce dayandığı Soğuk Savaş ortamına yol açmış, ilişkilerin güce dayanması ise mevcut iki bloğun birbirlerine karşı askeri ittifaklar kurmasını tetiklemiştir.

Müttefikler, İkinci Dünya Savaşı sırasında zafere ulaşılması ve savaş sonrası düzenin belirlenmesi amacıyla, Tahran, Yalta, Potsdam gibi önemli Konferansları düzenlenmişlerdir. Bu konferanslarda, ABD ve SSCB; savaş sonrası düzenle ilgili önemli kararlar almışlardır.

Bu konferanslardan olan Tahran Konferansı'nın ana gündem maddelerini daha çok savaş stratejisinin nasıl şekilleneceği oluşturmuştur. Müttefikler için daha önemli olan savaş sonrası düzeni ise, 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında toplanan Yalta Konferansı'nda görüşülmeye başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulması planlanan ortak güvenlik sisteminin anayasası da 1944 yılında gerçekleşen Dumbarton Oaks'tan itibaren hazırlanmıştır. Almanya'nın üç bölgeye ayrılarak, üç devlet arasında işgal bölgelerine bölünmesi konusunda da 1944 sonbaharında anlaşma sağlanmıştır. Yeni oluşan uluslararası sistemde sadece savaştan güçlenerek çıkan ABD ve SSCB aralarında rekabet edebilecek durumda kalmıştır. Tüm Avrupa birleşse bile bu iki devletten birisiyle baş edecek durumda olamamış, Yalta Konferansı'nda SSCB ile karşı karşıya gelinerek bir denge yaratılması da planlanmamıştır. Önderlerin daha sonra açıkladıkları anılarında, gerçekte Müttefikler arasında derin bir güven bunalımının daha Yalta Konferansı'nda ortaya çıktığı anlaşılmıştır.¹⁴

---

¹⁴ Oral Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994)*, Ankara İmge Kitapevi: 2008, ss.193-198

İngiltere Başbakanı Churchill, SSCB'nin yayılma politikalarından derin endişe duyan Batılı devlet adamlarının başında gelmiştir. İngiltere savaş sonrasında çok güçsüzleştiği için Sovyetlerle rekabet edememiştir. Bu sebeple de Churchill, SSCB ile nüfuz hâkimiyeti konusunda anlaşma yolunu seçmiş ve bir anlaşma yapmak üzere, 9–20 Ekim 1944'te Moskova'ya giderek, Stalin ile görüşmüştür. Stalin ve Churchill arasında yapılan bu görüşmede Balkan ülkeleri iki devlet arasında nüfuz bölgelerine ayrılmıştır. Anlaşmaya göre Romanya SSCB, Yunanistan İngiliz nüfuzuna terk edilmiş, Yugoslavya ve Macaristan %50 İngiliz %50 SSCB nüfuzuna geçmiş, Bulgaristan için bu oranlar %75 SSCB ve %25 İngiliz olmuştur. Söz konusu ülke kabinelerine girecek ve temsil edilecek siyasal eğilimlerde bu yüzdelerle göre tespit edilmiştir.¹⁵ Bu hususlar göz önüne alındığında Avrupa henüz savaş bitmeden, savaş galipleri büyük güçler arasında siyasal nüfuz bölgeleri olarak zaten paylaşılmış ve savaş sonrası uluslararası düzenin temelleri şekillendirilmiştir.

Savaş sonrasında uluslar arası sistemde meydana gelen güç kutuplaşmalarının ve siyasal bölünmelerin belirtileri, daha Avrupa'da savaşın sona ermeden önce kendini hissettirmeye başlamıştır. Bu belirtiler, Stalin'in olumsuz yaklaştığı bir Polonya düzenlemesini, ABD ve İngiltere'nin Sovyetlere kabul ettiremeyeceğinden, ayrıca İtalya'nın işgaline ve sömürge imparatorluğunun parçalanışına katılmak isteyen SSCB'nin, ABD ile İngiltere tarafından engellenmesinden belli olmuştur. Bunlara ek olarak, Stalin Yunanistan'ın bir İngiliz nüfuz alanı olmasını ve İngiltere'nin bu alanda sınırsız söz hakkına sahip olmasını kabul etmiştir. Fakat SSCB aynı karşılığı Romanya'da kendileri için de istemiştir. Nitekim Sovyetler bu hakka da sahip olmuştur. ABD savaş sonrasında bir daha sıcak çatışmaların yaşanmaması için keskin nüfuz küreleri politikasından uzak kalmaya çalışırken, Sovyetler nüfuz küreleri politikasını kabullenmeye çok daha yatkın politikalar izlemiştir.¹⁶

1945 Mayıs ayına gelindiğinde, Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı sona ermiştir. Savaş Eylül 1945 ayı içerisinde ise Asya'da sonlanmıştır. Fakat savaşın sona ermesini müteakip, Avrupa ve Asya kıtalarındaki güçler dengesinde büyük boşluklar meydana gelmiştir. Bu güç boşluğunun meydana gelmesinde savaş öncesi uluslararası sisteminin

---

¹⁵ Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Tarihi**, İstanbul: Alkim Yayınevi, 2007, ss.398-399

¹⁶ J.M Roberts, **Yirminci Yüzyıl Tarihi**, Ankara: Dost Kitapevi, 2003, s.403

güçlü devletlerinden olan Almanya, İtalya ve Japonya'nın savaşta yenilmesi, savaş öncesi sistemin güçlü devletlerinden İngiltere ve Fransa'nın ise savaştan galip gelmelerine rağmen eski güçlerini kaybetmeleri en büyük etmen olmuştur. Savaştan sonra güçlü olarak çıkanlar ise, siyasi ve ekonomik doktrinleri birbirleriyle çatışan ABD ile SSCB olmuştur. Bu iki yeni güçten ABD yeniden kendi kıtasına çekilmeyi, SSCB ise uluslararası sistemde yayılmayı planlamıştır.¹⁷ Avrupa ülkeleri İkinci Dünya Savaşı'ndan önce ve savaş esnasında en büyük tehlikeyi Almanya'dan algılamışlardır. Savaş sonrasında ise, Batı devletleri Sovyetleri daha büyük bir tehdit olarak algılamaya başlamışlar ve bu tehditle mücadelede Amerika'nın Avrupa kıtasında kalmasını sağlamışlardır. Çünkü savaş sonrası düzende Avrupa'da SSCB yayılmasını önleyebilecek veya dengeleyebilecek bir güce sahip ülke bulunmamakla birlikte, kurulması muhtemel ittifakların gücü de Sovyetleri dengeleyememiştir. Böylece Avrupa, ABD'nin desteklediği devletler ve SSCB'nin kontrol alanına giren devletler olmak üzere ikiye bölünmüştür.¹⁸ Bu ikiye bölünmüşlüğü ve bölünmüşlük nedeniyle ortaya çıkan sorunları, daha net bir ifadeyle savaş galibi büyük güçlerin çıkar çatışmalarını, savaş sonrasında kurulan bir uluslararası örgüt olan BM'de önleyememiştir.

BM, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, XX. yüzyılın ilk yarısında insan uygarlığını tehdit eden savaşlar sonrasında sağlanan barışlara karşı oluşabilecek tehditleri önlemek, uluslararası barışı, güvenliği ve istikrarı korumak amacıyla kurulmuştur. BM Yasası, 25 Nisan-26 Haziran 1945 tarihlerinde düzenlenen toplantılarda görüşülmüş, 26 Haziran 1945 tarihinde, San Fransisco'da 50 ülke tarafından imzalanmıştır.¹⁹ BM'in kurulması ile birlikte dünya uluslarının barışı korumanın önemini anlamış oldukları kanısı artık uluslararası sistemde yaygın bir düşünce haline gelmiştir. Fakat 1945'ten 1949'a kadar yaşanan dört yıllık süreçte, barışı korumanın önemine dair düşüncelerin yükselen güçler için pek de geçerli olmadığı anlaşılmıştır. Bu yükselen güçlerden en önemlisi SSCB olup, bu yükselişi bir tehdit olarak en fazla Batı Avrupa ülkeleri hissetmiştir. Batı Avrupa'nın on ülkesi ise, karşı karşıya kaldıkları SSCB tehdidi nedeniyle, BM Yasası'nın amaçladığı güvenliğin haricinde, kendi reel güvenlik önlemlerini ve politikalarını hayata geçirmeye

---

¹⁷ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih 1789-2010**, İstanbul: Der Yayınevi, 2010, s.850

¹⁸ Harp Akademileri Komutanlığı, **Avrupa'nın Yeni Kimliği**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, 1993, .s.5

¹⁹ TC Dışişleri Bakanlığı, **Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve Türkiye**, <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa>, (Erişim: 16.07.2011)

ihtiyaç duymuşlardır.²⁰ BM'in, SSCB için bir kontrol unsuru olamayacağı ve hür dünya ile SSCB arasındaki gerginliği azaltamayacağı, SSCB'nin BM Genel Kurulu kararlarına olan yaklaşımlarından açıklık kazanmıştır.²¹

Eylül 1947'de BM Genel Kurulu'nda, Kore'nin ABD ve SSCB işgal birlikleri tarafından boşaltılmasına, Kore'de BM gözetiminde bir seçim yapılmasına ilişkin karar alınmıştır. ABD bu kararın alınması sırasında, SSCB'nin BMGK'nde veto yetkisini kullanmasından çekinmiş, konuyu kendisine yakın devletlerin çoğunlukta olduğu Genel Kurul'a taşımış ve kendisine yakın oylarla Genel Kurul'da istediği tipte bir sonuç almıştır. BMGK kararı çerçevesinde, Kore'de yapılması planlanan seçimler ABD'nin işgalindeki Güney Kore'de yapılmış olup, Kuzey Kore'de ise SSCB'nin BM gözlemcilerini engellemesi nedeniyle yapılamamıştır. Kore meselesi, BM ve SSCB'nin ihtilafa düştüğü ilk husus olmuştur.²² BM'lerin uluslararası sistemde takındığı batı yanlısı tutum ve SSCB'nin buna karşı verdiği anlaşmazlık reaksiyonu, BM'nin Batı ile SSCB arasındaki sorunların çözümünde etkisizleşmesine ve BM'in uluslararası güvenlik fonksiyonlarının kısıtlanmasına neden olmuştur. Bu çözümsüzlük süreci ise, iki kutup arasındaki sorunların çözümünde uluslararası ilişkiler tabanlı çözümlerin yerine güç dengesine dayalı politikaların ve askeri ittifakların artmasına sebebiyet vermiştir. Bununla birlikte, SSCB'nin yayılma politikası, BM Yasası'na rağmen başta Avrupa olmak üzere dünya genelinde artış göstermiştir.

SSCB, savaş sonrası dönemde gerek Doğu Avrupa'da, gerekse Uzak Doğu'da yayılmaya başlamıştır. SSCB, Doğu Avrupa ülkelerini teker teker nüfuzları altına alarak, söz konusu ülkelerde komünist rejimler kurmuştur. Yugoslavya'da Tito başkanlığındaki Halk Cephesi Kasım 1945 seçimleriyle, Arnavutluk'ta Enver Hoca Başkanlığı'nda Demokratik Cephe Aralık 1945 seçimleriyle iktidara gelmiştir. Bulgaristan'da ise kral Eylül 1946 yılında yapılan referandumla iktidardan düşürülmüş ve Cumhuriyet kurulmuş, daha sonra ise Bulgar komünisti Dimitrov'un ülkeye dönmesini müteakip komünistler iktidar yapılmıştır. Romanya'da da sosyal demokrat parti ile komünist parti birleşerek Şubat 1947'de iktidara gelmiştir. Macaristan'da ise Komünist Parti, Ekim 1947

---

²⁰ Ali.Arsın, **NATO Savunma ve Eğitim Yönleri Sempozyumu**, Ankara: 1984, s.8

²¹ Eugen Gerstenmaier, **NATO'nun Islahı ve Hür Dünyanın Güvenlik Sistemi**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:XXI Sayı:1-4, s.123

²² Mehmet Hasgüler ve Mehmet Uludağ, **Uluslararası Örgütler**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2007, s.199

seçimlerinde oyların %60'nı alarak iktidara ele geçirmiştir. Komünistler Şubat 1948'de kanlı Prag Darbesi'ni yaparak Çekoslovakya'da iktidarı kontrol altına almıştır. Bu olaylar Batı için ciddi bir güvenlik kaygısı oluşturmuş ve Batı'nın SSCB'ye karşı cephe oluşturmasına zemin hazırlamıştır. Avrupa'daki ikiye bölünmüşlük artık çok net olarak ortaya çıkmış ve yaşanan gerginlik bu bölünmüşlüğü gittikçe derinleştirmiştir. İngiliz Başbakanı Churchill, derin bölünmüşlikle ilgili olarak 5 Mart 1946'da açık bir şekilde SSCB'yi işaret etmiş ve SSCB'nin Yugoslavya'dan Polonya'ya kadar olan kuşakta bir "Demir Perde" kurduğunu ifade etmiştir.²³ Ayrıca SSCB; Estonya, Letonya, Litvanya gibi Baltık ülkelerini de ele geçirmiş; Finlandiya'nın büyük kısmı ile Polonya'nın büyük bir kısmını topraklarına katmıştır.²⁴ SSCB, Doğu Avrupa'daki bu yayılma hareketini, tarihsel siyasi-askeri analiz çerçevesinde, kendi güvenlikleri için hayati bir öneme sahip olduğunu öngörmüştür.

Batılı politika analizcileri, SSCB'nin İkinci Dünya Savaşı itibari ile takip ettiği politik-askeri davranışları temelinde, Sovyetlerin öncelikle kendi güvenliğini düşündüğünü ve bu sebeple SSCB'nin Avrupa'da şiddeti ateşlemeyeceğini öne sürmüşlerdir.²⁵ Fakat Batılı analizcilerin aksine SSCB savaş sonrasında Doğu Avrupa'da komünizmi yayma eğilimine girmiştir. Doğu Avrupa ülkelerinde kurulan komünist yönetimler, savaşın sonuna doğru Avrupa ülkelerini işgal eden SSCB ordusunun yani Kızıl Ordu'nun bir ürünü olarak görülmüştür. Bu komünist yönetimlerin kurulmasıysa iç ve dış unsurlara dayanmıştır.

SSCB ordusunun Doğu Avrupa ülkelerine girdiğinde, bölge komünist partilerinin söz konusu ülke toplumlarından küçümsenmeyecek bir destek alması ve komünist partilerin kurdukları güçlü siyasal örgütler "İç Unsurları" oluşturmuştur. SSCB'nin savaştan sonra bir güvenlik sorunu ile karşı karşıya olması, Doğu Avrupa'nın SSCB'ye karşı geçmişte yapılan saldırılarda bir yol olarak kullanılması, Batılı ülkelerin bir bölümünün Rus iç savaşını körüklemesi, Batı'nın iki savaş arası dönemde SSCB'ye karşı dostça olmayan bir politika izlemesi ve SSCB'nin bundan sonra kendisine girişilecek bir saldırıda Doğu Avrupa'nın bir atlama tahtası olarak kullanılmaması için aldığı önlemler de "Dış Unsurları" ortaya çıkarmıştır. SSCB'nin asıl amacıysa, çıkacak bir savaşta, Batı'dan

---

²³ Haydar Çakmak, **Avrupa Güvenliği**, İstanbul: Akçağ Yayınları, 2003, s.115

²⁴ Eker Tekin, **NATO'nun Hür Ufukları**, İstanbul: Ak Yayınları, 1969, s.80

²⁵ Ali Karaosmanoğlu ve Seyfi Taşhan, **Middle East Turkey and The Atlantic Alliance**, Ankara: Foreign Policy Institute, 1987, s.28

gelecek bir tehdide karşı, Avrupa ile kendi sınırları arasında bir tampon bölge yaratmak olmuştur.²⁶ İç ve Dış Unsur'ların birleşmesi neticesinde, SSCB Doğu Avrupa'daki yayılmasına hız vermiştir. Ancak, kurulan bu rejimler SSCB ile Batı arasındaki uçurumu daha da arttırmıştır. Çünkü SSCB'nin yayılma politikaları, Batı nezdinde de Batı nüfuz alanlarının korunması için daha sert savunma politikalarının oluşmasına yol açmış ve Batı'nın bir askeri savunma ittifakı arayışına girmesine neden olmuştur. Tüm bu gelişmeler olurken, SSCB'nin yayılma politikaları, Ortadoğu ve paylaşılmış bölgelerde de yoğunluk kazanmıştır.

1945 yılında, Amerikan ve İngiliz kuvvetleri önceden alınan kararlar doğrultusunda İran'ı terk etmeye başlamıştır. SSCB ise Aralık 1945'te, İran'daki askerlerini çekmeyi reddettiği gibi, Kızıl Ordu ile SSCB politik casusları vasıtasıyla İran'ın Azerbaycan bölgesinde yerel komünist ihtilalcilerin yönetimi ele geçirmesine olanak sağlayarak, SSCB devrimini devam ettirmiştir. Fakat SSCB'nin İran'ın kuzey kesimini kontrolü altına alma eylemi, yaklaşık bir yıl sonra ABD'nin SSCB tehdidi karşısında İran Hükümeti'ne askeri yardımda bulunma tehdidi üzerine ciddi bir şekilde gerilemiştir. Aynı dönem içerisinde Yunanistan'da da kısmen benzer gelişmeler yaşanmıştır. Yunanistan'da komünistler, İtalya'nın Eylül 1943'de teslim olmasından sonra politik ve askeri güçlerini artırmışlardır. Milli Kurtuluş Cephesi (ELAM) ve bunun Milli Kurtuluş Ordusu (ELAS), Aralık 1944'te Yunanistan'ın genelinde askeri bir harekât başlatmış, fakat İngiliz askerleri tarafından büyük bir yenilgiye uğratılmışlardır. 1943 ve 1944 yıllarında İran ve Yunanistan'daki bu komünist hareketler üzerinde Stalin çok sıkı bir etkisi ve kontrolü olmuştur. Kuzey İran ve Yunanistan'da komünizmi etkin kılma ve siyasi güçleri ele geçirme teşebbüsleri, SSCB'nin devrimi Batı'ya ihraç etme isteğinin ve batıya karşı verdiği komünizm savaşını yeniden başlatma kararının çok açık örnekleri olmuştur.²⁷ 7 Ekim 1946'da geldiğinde Yunanistan'da iç savaşın ikinci evresi başlamış, Komünistler Kuzeyde Arnavutluk, Yugoslavya ve Bulgaristan'dan gibi SSCB yanlısı devletlerden yardım görerek geçici bir komünist hükümet kurmuşlar ve şiddetli bir iç savaş yürütmüşlerdir. Savaştan güçsüz çıkan İngiltere ise bu dönemde artık Yunanistan'ı koruyacak güçte olmadığını ABD'ye bildirmiş, ABD'nin yardımını istemiştir. İngiltere'nin ABD'den talep ettiği bu yardım ise, 12 Mart 1947'de Yunanistan ve SSCB tehdit ettiği Türkiye'ye ABD Başkanı Truman'ın

---

²⁶ Oral Sander, **Siyasi Tarih (1918-1994)**, İstanbul: İmge Kitapevi, 2008, ss.235-236

²⁷ Cemal Acar, **Soğuk Savaş**, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007, ss.125-126

adını taşıyan Yardım Doktrininin ortaya çıkmasına neden olmuştur.²⁸ Yunanistan'da bu gelişmeler yaşanırken, Türkiye üzerindeki SSCB baskısı da gittikçe artmaya başlamıştır.

1946 yılına gelindiğinde, SSCB'nin Türkiye'den ciddi toprak istekleri ve boğazlara ilişkin hâkimiyet talepleri olmuştur. SSCB'nin amacı Türkiye'deki mevcut hükümeti değiştirerek, kendilerine uydu olacak bir hükümeti kurmayı içermiştir. Bu durumda, SSCB'nin Karadeniz'den Baltık Denizi'ne kadar olan güvenlik kuşağındaki önemli boşluk giderilmiş olacaktı. Ayrıca SSCB'nin Boğazları fiilen kontrol edebilecek, Türkiye'deki Batı nüfuzuna son vererek Türkiye'ye hâkim olacaktı. SSCB'nin, Türkiye ile olan ilişkilerindeki reel politika planlamalarında, Boğazlar meselesi önem sıralaması açısından ikincil bir sraya sahip olmuştur. Bu dönemde, SSCB için asıl önemli olan Türkiye'nin kendi kontrolü altına girmesidir.²⁹ Batı ve özellikle ABD, stratejik bir öneme sahip olan ve Ortadoğu'da bir ileri karakol konumunda olan Türkiye'nin üzerindeki artan SSCB baskısını son derece kaygı verici olarak değerlendirmiştir. Türkiye ile ilgili bu hususlar yaşanırken, durumu kaygı verici bulan ABD, 1946'da Akdeniz'e bir donanma özel kuvveti yerleştirmiştir.³⁰ Doğu Avrupa'da ve Ortadoğu'da bu gelişmeler yaşanırken, Uzak Doğu'da da SSCB ile Batı arasında benzer güç ve siyasal rejim kavgası tüm hızıyla devam etmiştir.

Japonya'da yaşam normale dönmeye başlarken, Asya'nın en büyük ülkesi Çin'de iki süper gücün güç mücadelesi devam etmiştir. Çinli Komünistler 1945 yazına gelindiğinde, SSCB'den aldıkları yardım, halktan gördükleri destek ve ciddi orandaki silahlanma oranlarıyla iyice güçlenmiştir. Milliyetçi güçleri dağıtan Mao, 1946 ortalarında Mançurya'ya karşı saldırıya geçmiştir. 1948'de Mançurya'nın tümünü ele geçiren komünistler, bu tarihten sonra güneye yönelmişler ve 30 Eylül 1949'da Pekin'e giren ÇHC Ordusu, Mao ZEDUNG'u ÇHC'nin başkanı seçmiştir. Mao ve arkadaşları Ekim 1949'da Tiananmen Meydanı'nda ÇHC'nin kuruluşunu dünyaya ilan ettikten sonra iki kutuplu sistemde SSCB'nin yanında alma kararı da almıştı. ÇHC'nin dış politikada Sovyet bloğunu seçişi, uluslararası sistemde güçler dengesini de altüst etmiştir.³¹ Bu gelişmeler yaşanırken,

---

²⁸ İsmail Soysal, **Soğuk Savaş Dönemi ve Türkiye**, İstanbul: İsis Yayınevi, 1997, s.32

²⁹ Suat Bilge, **Güç Komşuluk**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991, s.299

³⁰ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s.446

³¹ Cüneyt Akalın, **Soğuk Savaş ABD ve Türkiye**, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2003, ss.147-148

Japonya'da egemenliğini tesis eden ABD, Uzak Doğu'da çok önemli bir ülkeyi, Çin'i kaybetmişti. Avrupa'da yaşanan güçler dengesi, kendisini Uzak Doğu'da fazlasıyla hissettirmiştir. SSCB, yayılcı politikalarını devam ettireceklerini, gerek Avrupa'da gerekse Uzak Doğu'da izledikleri politikalarla açıkça göstermiştir. Bununla birlikte SSCB, askeri ve siyasal harekâtların yanı sıra, ekonomik yönden de Batı'ya karşı bir denge unsuru oluşturmak ve Batı'nın ekonomik nüfuzunu sınırlamak istemiştir. Bu politika ise, Stalin'in Kominform'a yönelmesine neden olmuştur.

Stalin, Eylül 1947'de, SSCB, Polonya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Romanya, Macaristan, Yugoslavya, Fransa, İtalya ve daha sonra da Hollanda'daki komünist parti liderlerinin bir araya gelmesiyle Kominform'u kurmuştur. Kominform'un gerçek amacı lağvedilen III. Enternasyonal'in fonksiyonlarını üstlenmek ve özellikle Avrupa Komünist hareketinin koordinasyonu sağlamak olmuştur.³² Kurulan bu milletlerarası komünizm teşkilatı ise, SSCB'nin savunulması, Birleşik Amerika öncülüğündeki emperyalizme karşı mücadele ve uluslararası sistemi tek bir çatı altında toplayacak SSCB'nin kurulmasını hedeflemiştir.³³ Tüm bu gelişmeler Batı Avrupa ülkelerinin, SSCB'ye karşı ciddi bir güvenlik arayışı içerisine girmelerine neden olmuş ve Batı Avrupa ülkeleri 2. Dünya Savaşı'ndan henüz çıkmalarına rağmen ittifak arayışları içerisine girmiştir.

Soğuk Savaş'ın siyasal sonuçları doğrultusunda, uluslararası sistem Soğuk Savaş Süper Güçleri'nin denetimi altında bir siyasal ve çıkar mücadelesi alanına dönüşmüş, kısa süre içerisinde karşılıklı iki kamp halini almıştır. 1947-1948'de dünya komünist yanlısı ve anti-komünist homojen rejimlere bölünmüş ve bu kutuplaşmış sistemdeki çizgiler daha da derinleşmiştir. Kutuplaşma çerçevesinde, SSCB nüfuzu altındaki ülkelerde komünist olmayanları tasfiye ederken, Batı hükümetleri de komünistleri siyasal rejim dışında tutmuş ve hükümetlerden çıkarmıştır.³⁴ Bu sebeple, askeri, siyasal ve ekonomik anlamda tam bir bölünmüşlük içerisine giren uluslararası sistemde, diplomasinin yerini de, doğal olarak askeri ittifaklar almıştır. Gelineen noktada, Batı için bir kaygı ortamı doğmuş ve SSCB kaynaklı bu güvenlik kaygısı nedeniyle Batı ülkeleri askeri ittifak kurmaya yönelmiştir.

---

³² Cahit Kavcar, **NATO Savunma ve Eğitim Yönleri Sempozyumu**, Ankara: AÜ. Basımevi, 1984, s.8

³³ Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Tarihi**, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2007, s.437

³⁴ Eric Hobsbawn, **Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı**, İstanbul: Sarmal Yayınları, 1996, ss.318-319

1947 yılında İngiltere ile Fransa arasında imzalanan Dunkirk Antlaşması, Avrupa'da savunma alanında yapılan ilk antlaşma olmuştur. Antlaşmanın temel amacı, Almanya'nın askeri bir güç olarak ortaya çıkmasını ve Batı Avrupa için tekrar bir tehdit olmasını önlemektir. Fakat SSCB'nin Avrupa'daki genişleme tehdidi nedeniyle, Dunkirk Antlaşması'nın nihai hedeflerinden en önemlisi Avrupa'daki SSCB etkisini sınırlamak olarak belirmiştir. İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında 1948 Mart ayında ise Brüksel Antlaşması imzalanmış ve Dunkirk Antlaşması'nın sınırları Batı Avrupa genelinde genişletilmiştir. Dunkirk Antlaşması'nda, insan hakları, özgürlükler ve demokratik ilkeler, Batı kültürünün savunulması gereken değerleri olarak gösterilmiştir. Söz konusu ülkeler arasındaki işbirliğin ve ittifakın ise; Avrupa ekonomisinin yeniden güçlendirilmesi ve Avrupa güvenliğinin tekrar sağlanması için temel şart olduğu vurgulanmıştır.³⁵ Brüksel Antlaşması ortak savunma için iyi bir başlangıç olmakla birlikte yetersiz kalmıştır. Amerikan askeri gücü olmaksızın, Batı Avrupa'nın SSCB tehdidine karşı durması olanaksızdı ve Amerika'nın kendi kıtasından çıkarılarak Batı Avrupa savunma sistemi içerisine alınması gerekmiştir. Monroe Doktriniyle, Avrupa'nın iç siyasetine ve siyasi hayatına girmekten imtina eden ABD ise, Amerikan Senatosu'nun 11 Haziran 1948'de aldığı kararla Batı Avrupa savunma sistemine girmeye karar vermiş ve Avrupa savunma sisteminde yer alacağı belli olunca da bu sistemin kurulması için yapılan çalışmalara hız vermiştir.³⁶ ABD'nin çeşitli ekonomik yardım programlarıyla Batı İttifak'ını kurma çalışmaları yaşanırken, ABD yalnızcılık politikasından vazgeçerek, uluslararası sistemin belirleyici aktörü olma yoluna girmiştir.

1.2.1. Truman Doktrini

Yunanistan ve Türkiye'nin bulunduğu stratejik coğrafya, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'ya erişim ve kontrolü, Boğazların kontrolü ve Batı Avrupa'nın güvenliği için hayati öneme sahip bir alandan meydana gelmiştir. Bu stratejik bölge, aynı zamanda dünyanın iki yeni süper gücü ABD ve SSCB için de hayati bir öneme sahip olmuştur. ABD, SSCB'nin Yunanistan'a ve Türkiye'ye hâkim olmasına, bu hâkimiyet neticesinde ise Doğu Akdeniz ile Ortadoğu'da bulunan petrol rezervlerini nüfuzu altına almasını

---

³⁵ Kaya İrfan Ülger, *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme*, İstanbul: Gündoğan Yayıncılık, 2002, ss.50-55

³⁶ İlter Turan, *NATO İttifakı'nın Stratejik ve Siyasi Sorunları*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1971, ss.8-10

istememiştir. Ayrıca söz konusu stratejik bölgenin SSCB kontrolü altına girmesi durumunda, Amerikan siyasal sisteminin Avrupa'daki temsilcisi durumunda olan Batı Avrupa Devletleri de ciddi bir tehdit altına girmiş olacağı varsayılmıştır.³⁷ ABD yönetimi, bu endişeler nedeniyle, dönem içerisinde, dış politikada uyguladığı Monroe Doktrin'ini (Kabuğuna Çekilme Politikası) de terk etme kararı almıştır.³⁸

Yunanistan gibi Türkiye'de İngiltere'nin Yüzdeler Antlaşması çerçevesindeki faaliyet sahasına girmiştir. İngiltere, 1945–1946 yılları arasında bu iki ülkeye toplam 132 milyon Sterlin yardım yapmıştır. 1947 yılı içerisinde ise, İngiltere ekonomik bir krizle karşı karşıya kalmış, benzin krizi ve sanayi endüstrisinde meydana gelen iflaslarla mücadele etmeye başlamıştır. Aynı dönemde, Filistin'den çekilme ve Hindistan meseleleri, İngiltere'nin zaten zayıflayan gücünü iyice azalmıştır.³⁹ Bu şiddetli ekonomik kriz ve akabinde İngiltere'nin nüfuz alanlarında meydana gelen siyasal krizler sebebiyle, İngiltere ABD'ye Yunanistan'da düzeni ve istikrarı daha fazla sağlayamayacağını bildirmiştir.⁴⁰

Bu dönemde, SSCB Yunanistan ve Türkiye üzerindeki baskısını daha da artırmıştır. SSCB, verdikleri çeşitli notalar ile Türkiye'den Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin tekrar düzenlenmesini, bu düzenlemenin SSCB ve Türk hükümetlerince yapılmasını ve Sovyetlerin Boğazlar konusundaki taleplerinin dikkate alınmasını talep etmiştir.⁴¹ Ayrıca SSCB, Doğu Anadolu'da Kars ve Ardahan gibi bölgelerin de Sovyet sınırları içerisine katılmasını istemiş, Türkiye'nin egemenliğine karşı açık bir yayılma politikası izlemiştir.⁴² Bu stratejik bölgenin SSCB tehdidi altına girmesi, ABD'yi fazlasıyla endişelendirmiştir. Tüm gelişmeler ışığında, ABD Başkanı Truman, 12 Mart 1947'de ABD Senatosu'nda bir konuşma yaparak, Yunanistan ve Türkiye'ye, SSCB tehdidinde karşı destek sağlayacak yardım programını tüm dünyaya açıklamıştır. Buna göre, Türkiye ve Yunanistan'a 30 Haziran 1948'e kadar 400 milyon Dolar bütçe verilmiş, Yunanistan ve Türkiye'ye askeri

---

³⁷ Oral Sander, **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965)**, Ankara: İmge Kitapevi, 2008, ss.50-51

³⁸ Naci Doğan, **Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Sistem, NATO'nun Rolü ve Türkiye'nin Stratejik Konumu**, Sosyal Bilimler Dergisi, s.27, <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd-10/sbd-10-03-pdf>, (Erişim: 05.06.2011)

³⁹ J.P.D Dunbabin, **The Cold War: The Great Powers and their Allies**, England: New York Pearson Education, 1994, s.82

⁴⁰ Ronald E Powaski, **The Cold War**, New York: Oxford University Pres, 1998, s.72

⁴¹ Barış Ertem, **Türkiye Üzerindeki Sovyet Talepleri ve Türk Sovyet İlişkileri(1939-1947)**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:3 Sayı:11, 2010, s.269

⁴² Levent Kalyon, **Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz**, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt:6 Sayı:11, 2011, ss.9-10

ve sivil personel gönderilmiş, seçilecek Türk ve Yunan personelin ABD’de de eğitimi sağlanmıştır.⁴³

Truman Doktrini, komünizme karşı yapılan küresel ideolojik seferin ilk aşamasını temsil etmiştir.⁴⁴ Ancak ABD Başkanı Truman, ideolojisini Wilsonizm ile aynı düzlemde görmüş, dünyanın iki yola ayrıldığını ve bu iki yolun komünizm ya da kapitalizm olmadığını, demokrasi ve baskıcı rejim olduğunu ifade etmiştir.⁴⁵ Truman, Türk SSCB gerginliğini ve Yunan İç Savaşı’nı, dünya genelindeki SSCB tehdidinin ilk göstergeleri olarak göstermiştir. Ayrıca, Truman Doktrini, ABD’nin Soğuk Savaş politikasının temel taşı olarak oluşturmuş ve SSCB’ye karşı mücadele içerisinde girecek her devletin ABD tarafından destekleneceğini vurgulamıştır. ABD, tarihinde ilk defa, barış zamanı kendi sınırları dışarısında bulunan bir bölge için askeri taahhüt altına girmiştir.⁴⁶ Söz konusu askeri taahhütler ise daha sonra kurulacak bir askeri ittifakın da temellerini hazırlamıştır. ABD, sadece Yunanistan ve Türkiye’ye yardım yapmamış, aynı zamanda “SSCB’yi Çevreleme” olan yeni dış politikasını da uygulamaya koymuştur.⁴⁷ Truman Doktrin’i ile güçlendirilen Türkiye ve Yunanistan’dan sonra, Batı Avrupa’nın da güçlendirilmesi, istikrar getirilmesi ve her şeyden önemlisi Avrupa’da ABD yanlısı bir siyasal eğilimin varlığı için, Batı Avrupa ülkelerinin ekonomilerinin de düzeltilmesi gerekmiştir. Bu sebeple, Truman Doktrin’inden sonra, ABD bu doktrinin devamı niteliğinde olan Marshall Yardım Programını hayata geçirmiştir. Tüm gelişmeler ise dünyadaki kutuplaşmayı daha homojen hale gelmesine neden olmuştur.

1.2.2. Marshall Yardımı

ABD’nin Dünya Siyaseti’ne nüfuz etmeye ve uluslararası sistemde SSCB karşısında baskın bir güç olmaya karar vermesinden sonra, ABD Hükümeti Truman Doktrini’nin devamı niteliğinde olan Marshall Planını oluşturmuştur. Marshall Planı veya diğer adıyla Avrupa Kurtarma Planı, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, ABD’nin dünya

---

⁴³ Barış Ertem, **Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı**, BAÜ SBE Dergisi, C:12 S:11, 2010, s.387

⁴⁴ Ronald E Powaski, a.g.e., s.72

⁴⁵ Lewis John Gaddis, **The Cold War**, New York: Penguin Pres, 2005, s.95

⁴⁶ Behlül Özkan, **Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası**, SAREM, Ankara: Genelkurmay Basımevi, s.65

⁴⁷ Cem Oğultürk, **Soğuk Savaş Sonrası Yeni Avrupa Güvenliği ve NATO’nun Transformasyonu**, İstanbul, 2005, s.51.

liderliği için yaptığı girişimin ilanı niteliğinde olmuştur. Marshall Planı ve akabinde kurulan NATO ile Soğuk Savaş'ın diğer enştrümanları, ABD'nin izolasyonist politikalarının bittiğinin ve uluslararası sistemde Amerikan yüzyılıının başladığının göstergesi olarak görölmüştür.⁴⁸

Marshall Plan, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa ekonomilerinin tekrar canlandırılması, SSCB'nin ve komünizmin Batı Avrupa'daki yayılmasının önlenmesi, Batı Avrupa'daki kapitalist akımın korunması ve Avrupa ekonomilerinin güçlendirilmesi amaçlarını taşımıştır.⁴⁹

ABD'ye göre, İkinci Dünya Savaşı'nda Avrupa'da meydana gelen yıkım, Avrupa'da büyük bir istikrarsızlık ve kaos ortamı yaratarak, SSCB ve komünizme nüfuz sağlamada büyük bir avantaj sağlamıştır. ABD, bu hususları göz önünde bulundurarak, Avrupa ekonomilerinin tekrar güçlendirilmesini, söz konusu ekonomilerin kendi ayakları üzerinde durabilmelerini istemiştir. ABD hükümetine göre ekonomik olarak güçlü bir Avrupa, aynı zamanda siyasal-ekonomik anlamda da kendi aralarında bir entegrasyon sağlayacak, İngiltere, Fransa, Almanya ve diğer Avrupa devletlerinden oluşacak bir bütünleşmiş Avrupa da SSCB ve komünizm tehdidini engellemiş olacaktı. ABD, aynı zamanda, Marshall Planı ile Truman Doktrini'nde olduğu gibi SSCB tehdidi altındaki ölkelere tek tek yardım etmekten vazgeçmiş ve SSCB'ye karşı bölgesel bir politika içerisine girmiştir. Tüm bunlara ek olarak da ABD, bu girişimlerini engellemek isteyen olan hükümetlerin, siyasal partilerin ve grupların ABD kuvveti ile karşılaşacağını belirtmiştir. ABD, tarafından uygulanan yeni politika, SSCB'ye ve Doğu Avrupa Komünist ölkelerine açık bir uyarı niteliği taşımıştır.⁵⁰

Marshall Planı, 5 Haziran 1945'te, dönemin ABD Dışışleri Bakanı George C. MARSHALL tarafından Harvard Üniversitesi'nde ilan edilmiş, Avrupa'da üretimin artırılması, enflasyonun düşürölmesi, ekonomik işbirliğinin desteklenmesi ve ödeme probleminin dolar üzerinden çözümlenmesi gibi hedefler ortaya koymuştur. Ayrıca, bu

---

⁴⁸ Michael J Hogan, **America, Britain and the reconstruction of Europe 1947-1952**, UK: Cambridge University Pres, 2002, s.1

⁴⁹ Tyler Cowen, **US Aid to the Developing World**, Washington DC: Heritage Foundation, 1985, s.65

⁵⁰ Çağrı Erhan, **Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı**, AÜ SBF Dergisi, C:51 S:1, ss.275-276

programın Avrupa ülkeleri tarafından gönüllük esasına göre benimsenmesine vurgu yapılmıştır.⁵¹

Truman Doktrini ve Marshall Planı sonrasında, ABD uluslararası sistemin liderliğini ele almış, bu liderlik önündeki en büyük rakibi olan SSCB'ye karşı ise, Avrupa'da, yine kendi öncülüğünde oluşacak siyasal-ekonomik ve askeri bir ittifak-blok kuracağını dünyaya ilan etmiştir.

1.2.3. Berlin Buhranı

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, ABD ile SSCB'nin Almanya konusunda anlaşamamaları, Avrupa coğrafyası üzerindeki çıkar çatışmaları, Doğu Avrupa ülkelerinin Sovyet nüfuzu altında komünist politik ve ekonomik rejime geçmeleri, Sovyetlerinde Yunan İç Savaşı'na destek vermesi, SSCB 'nin Türkiye'yi tehdit etmesi, Truman Doktrin'in ilan edilmesi ve akabinde ekonomik bütünleşme çerçevesinde Batı Avrupa'da bloklaşmanın önünü açan Marshall Programı, Soğuk Savaş'ı doruk noktasına getirmiştir.⁵²

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Berlin'de Almanya gibi dört kısma ayrılmıştır. Amerika, İngiltere ve Fransa'nın kendi bölgelerinde uyguladıkları siyasal rejim ve ekonomik politikalar ile bu üç bölgenin Trizona adında birleştirilmesi, ayrıca ABD'nin SSCB karşıtı ekonomik programları yürürlüğe koyması, SSCB'yi ciddi anlamda rahatsız etmiştir. Bu sebeple SSCB, Batılıları Batı Berlin'den çıkarmak için Mart 1948'de Batı Berlin'e büyük bir abluka uygulamıştır.⁵³ SSCB tarafından uygulanan abluka esnasında, Batı Berlin'deki insanların ihtiyaçları başta ABD, İngiltere ve Fransa olmak üzere oluşturulan bir hava köprüsü sayesinde karşılanmıştır. ABD'nin Almanya'daki askeri yetkilileri ise SSCB'nin kendilerini ancak savaşla geri çıkarabileceğini ifade etmiştir. Nitekim, ABD'ye ait atom bombası yüklü B-29 savaş uçaklarının İngiltere'ye gelmesini müteakip, Ruslar 5 Mayıs 1949'da ablukayı kaldırmıştır.⁵⁴ Berlin Buhranı SSCB tehdidinin Batı Avrupa için ne kadar ciddi bir seviyeye ulaştığının göstergesi olmuştur.

---

⁵¹ Pelin Güney, **Marshall Planı:Avrupa Birliği'nde Amerikan Harcı**, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Ankara:ATAUM, 2006, ss.109-110

⁵² Oral Sander, **Siyasi Tarih (1918-1994)**, Ankara: İmge Kitapevi, 2008, ss.263-264

⁵³ Fahir Armaoğlu, **20. YY Tarihi**, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2007, s.446

⁵⁴ Haydar Çakmak, **Avrupa Güvenliği**, Ankara: Platin Yayınları, 2003, s.120

SSCB'nin Berlin'e bir abluka uygulamaları, ABD'nin geleneksel izolasyonist politikasını terk etmesine sebep olmuştur. Blokajdan sonra İngiltere ise, bölgesel Atlantik yaklaşımının ortak bir savunmaya dönüştürülmesi için görüşmeler yapılmasını ve bu görüşmelere Amerika'nın da dâhil edilmesini ifade etmiştir. Ayrıca, Atlantik görüşmelerinin, SSCB tehdidi altındaki tüm Avrupa ülkelerini kapsamı kararlaştırılmıştır.⁵⁵ Avrupa Berlin Buhranı'ndan sonra çok açık çizgilerle SSCB ve ABD yanlısı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Batı Avrupa için Berlin Buhranı'ndan sonra gündeme gelen en önemli konu ise SSCB'nin ve komünizmin yayılmasının durdurulması ile Batı Avrupa ülkelerinin güvenliklerinin sağlanması olmuştur.

1.3. NATO'nun Kuruluşu

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa'da geçerli tek güç durumuna gelen SSCB, savaş sonrasında Avrupa'da meydana gelen güç boşluğundan fazlasıyla yararlanmış ve Batı Avrupa devletleri üzerindeki baskısını gittikçe artırmıştır. SSCB, Avrupa Kıtası'nı tekrar şekillendirme potansiyeline sahip olduğu gibi, aynı zamanda Avrupa'daki güç dengesini bozmuştur. Bu sebeplerle, Avrupa'da SSCB nüfuzu altına girmemiş Avrupalı devletler, siyasi bağımsızlıklarını korumak ve ülkelerine karşı gelebilecek SSCB tehdit/saldırılarını önlemek amacıyla askeri bir ittifak kurma yolunu seçmişlerdir.⁵⁶

Birleşmiş Milletlerin, savaş sonrası dönemde, SSCB tehditlerinden kaynaklanan sorunlarda bir çözüm aracı olarak işleyememesi, özellikle SSCB tehdidi ile doğrudan yüz yüze kalan Batı Avrupa'da yeni bir savunma sisteminin kurulmasını zorunlu kılmıştır. Yeni kurulacak savunma sistemi ise; BM'in yasası içerisinde bulunan 51. maddeye göre oluşturulacak, oluşabilecek bir saldırıda BM Güvenlik Konseyi'nin gerekli barış ve güvenlik tedbirlerini almasına kadar meşru müdafaa hakkına göre çalışmış olacaktı. Bu nokta, Batı Avrupa'nın düşünmekte olduğu askeri ittifakın, BM ve uluslararası sistemle uyumlu bir hal almasını sağlamıştır.⁵⁷

---

⁵⁵ Cemal Acar, **Soğuk Savaş**, İstanbul: Ötüken Yayıncılık, 2007, s138

⁵⁶ Aydın Alacakaptan, **Atlantik İttifakı**, Ankara: Türk Atlantik Andlaşması Derneği Yayınevi, 1986, ss16-19

⁵⁷ Türk Atlantik Andlaşması Derneği, **Uluslar arası Kuruluşlar ve Türkiye**, Ankara: Türk Atlantik Andlaşması Derneği Yayınevi, ss.35-36.

SSCB'nin, 1948 yılı içerisinde gerçekleştirdiği Çek Darbesi, Batı Avrupa nezdinde çok tepki çektiği gibi, Batı Avrupa devletleri aynı zamanda kendi siyasal sistemleri için de ciddi bir güvenlik tehdidi algılaması ve güvenlik arayışına girmiştir. 1948 Çek Darbesini müteakip, Belçika, Fransa, Hollanda, Lüksemburg ve İngiltere; elli yıllık bir ortak savunma taahhüdüne girmiş ve Brüksel Antlaşmasını imzalamışlardır. Fakat söz konusu antlaşmayla kurulan ittifakın gücü halen SSCB'yi dengeleyecek konumda değildi. SSCB'nin dengelenmesi için ABD'nin de ittifak içerisinde yer alması gerekmiştir. ABD, Senatosu'nun 11 Haziran 1948'de kabul ettiği "Vandenberg Resalution"ı çerçevesinde, Haziran 1948 itibari ile Brüksel Antlaşması Teşkilatı'nın Savunma Komitesi toplantılarına katılmaya başlamıştır.⁵⁸

4 Nisan 1949 tarihine gelindiğinde ise ABD, İngiltere, Fransa, Belçika, Lüksemburg, Hollanda, Kanada, Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç ve Portekiz Washington'da Kuzey Atlantik Antlaşmasını imzalamıştır. 1952'de ise Yunanistan ve Türkiye, 1954'de de Federal Almanya söz konusu ittifaka katılmıştır.⁵⁹ NATO'nun kuruluşu Atlantik'in iki yakasının SSCB'ye karşı hedeflerini ve stratejilerini kurumsallaştırdığı gibi, aynı zamanda ABD'ni de gücü itibari ile bu kurumsallaşmanın lideri haline getirmiştir. Ancak bu kurumsallaşma, SSCB'nin de sert önlemler almasına yol açmış ve kutuplaşmayı daha da derinleştirmiştir.

1.4. NATO'nun Amaçları

NATO, bir savaşa girmek için kurulmuş olan bir askeri ittifak olmayıp, savaşı önlemeye yönelik bir teşkilat olarak kurulmuştur.⁶⁰ NATO'nun kuruluşu sırasında, dört ana hedefin yerine getirilmesi amaçlanmıştır. İlk hedef ve ana amaç, tehdidin algılandığı SSCB'ye karşı kolektif bir savunmanın oluşturulduğu sinyalinin verilmesidir. İkincisi arzulanan konu ise Batı Avrupa ülkelerinin kendi güvenlikleri için sorumluluk almaları ve kendi güvenliklerini tekrar kendilerinin sağlamasıdır. NATO'nun üçüncü amacı; demokratik ilkeler, birey özgürlüğü ve hukukun üstünlüğü temelinde güçlü, geniş bir toplumun yaratılması, bu sayede de barışçıl bir uluslar arası toplumun oluşturulmasıdır.

---

⁵⁸ J.R.Huntley, **NATO Hikayesi**, Ankara: Yarın Yayınları, 1969, ss.34-35

⁵⁹ **Uluslar arası Kuruluşlar ve Türkiye**, Ankara: Türk Atlantik Andlaşması Derneği Yayınevi, ss40-41.

⁶⁰ J.R.Huntley, a.g.e., ss.34-39

NATO'nun dördüncü amacı ise, bu hedeflerin yerine getirilmesini sağlayacak kurumsal yapıların yaratılmasıdır.⁶¹ NATO bir kolektif güvenlik örgütü ve üyeleri arasında güvenliği sağlamak amacı taşıyan bir kurum tasarlanmamıştır. Değerlerini ve hedeflerini en büyük kurucusu olan ABD'den alan NATO, üyelerinin çıkarlarını dünya genelinde korumak ve geliştirmek amacıyla tasarlanmıştır.⁶²

NATO, üye ülkelere gelebilecek tehditleri önemle amacına sahip olduğu kadar, aynı zamanda üye devletlerarasında siyasi, iktisadi ve sosyal alanlarda da sürekli ve ortak bir eylemi hedeflemiştir. Ayrıca NATO; üyesi olan devletlerin, uluslararası sistemde birbirleri olan iktisadi politika anlaşmazlıklarını gidermeye ve üye ülkeleri arasında iktisadi işbirliğinin kurulmasını da amaçlamıştır. Bu düzlemde Kuzey Atlantik Atlaşması incelendiğinde antlaşmanın iktisadi ve sosyal gelişme, toplu savunmaya yönelik bir güvenlik siyaseti olmak üzere iki yönünün olduğu görülmüştür. NATO üyesi ülkeler bu antlaşmayla, SSCB'ye karşı müdafaa etmek istedikleri medeniyetlerini sadece askeri değil, aynı zamanda siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel olarak da savunma amaçlarını göstermiştir. Bu sebeple, NATO Kuzey Atlantik Bölgesinin; her alanda savunulmasını amaçlamış ve asıl nihai hedef olarak da Batı Avrupa'nın top yekûn savunulmasını birincil ilke edinmiştir.⁶³

NATO'nun kurulması, Batı Avrupa için bir güvenlik kuşağı sağladığı kadar, ABD'nin kendi dış politika amaçlarının sağlanması açısından da çok önemli bir anlam taşımıştır. ABD, uygulamaya çalıştığı güvenlik sistemi politikasının temelinde, SSCB ve komünizm tehdidine yönelik olarak, Avrupa'dan başlayan 20.000 millik çemberde, gelebilecek tehditlere karşı operasyonel hareket uygulayabilecek mevzi dizisi oluşturmak ve böylece SSCB'yi çevrelemek var olmuştur. Daha sonraları bu politika "Çevreleme Politikası" olarak anılmıştır. Ancak, ABD ulusal güvenlik politikaları SSCB'yle ilgilendiği kadar Batı Avrupa ülkeleri ile olan ilişkilere de önem vermiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, ABD için bir diğer endişe kaynağı, Batı Avrupa ülkelerinin başına buyruk politikalar izlemesi olmuştur. Bu olasılık Batı Blok'u içerisinde de kamplaşma riskini ortaya çıkarmıştır. ABD, bu sebeple Kapitalist Blok içerisindeki nüfuzunu ve liderliğini

---

⁶¹ Sean Kay, **NATO and The Future of European Security**, London: Rowman&Littlefield, 1998, s.33

⁶² A.M.Babkina, **NATO's Role Mission and Future**, NY: NovaScience Pub., 1999, s.18

⁶³ Halis Duman, **Gezilerim NATO, AET ve OECD Tarihten Seçilmiş Bazı Kısımlar**, İstanbul: Acar Yayınları, 1987, s.226

sağlamlaştırmak amacıyla, Marshall Planı'nı yürürlüğe koymuş ve NATO'nun kurulmasıyla adeta perçinlemiştir. ABD NATO'nun kurulmasıyla birlikte geleneksel dış politikasını terk etmiş ve SSCB ile aktif olarak mücadele içerisine girmek istemiştir.⁶⁴

Bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda, Soğuk Savaş Dönemi içerisinde, Batı Avrupa'nın NATO'yu, denge unsuru oluşturamadıkları ve siyasi, ekonomik, askeri ve sosyo-kültürel tüm değerlerini tehdit eden SSCB'ye karşı, bir korunma teşkilatı olarak değerlendirdikleri ve bu amaçla NATO'nun kuruluşunda yer aldıkları görülmüştür. ABD'nin ise, dünya üzerindeki nüfuzunu SSCB'ye karşı korumak için ve Batı Avrupa'da mevcut olan ABD nüfuzunun ve değerlerinin kaybedilmemesi için NATO'yu kurma amacıyla olduğu ortaya çıkmıştır. NATO günümüzde halen, küreselleşme içerisinde değişim gösteren bu amaçların elde edilmesinde kullanılan ve bir değişim süreci içerisinde olan en önemli araçlardan biri olmaya devam etmektedir.

1.4.1. NATO'nun İdeolojisi ve NATO'nun Coğrafi Sınırları

NATO'yu diğer bölge güvenlik teşkilatlarından en önemli özelliği, NATO'nun kuruluşu sırasında benimsenen ideoloji ve söz konusu örgütün coğrafi yani faaliyet alanı olmuştur. NATO'nun sadece klasik güvenlik örgütleri gibi bir toprak koruma politikası gütmeyerek, bir medeniyetin korunmasını amaçlamıştır. Bu husus ise, NATO'nun ideolojisinin Batı Medeniyeti ve Batı medeniyetine sahip ülkelerin ve milletlerin tüm değerlerinin tehditlerden korunması olduğunu ortaya çıkarmıştır. NATO, ideolojisi sayesinde ittifak içi anlaşmazlıkların ve örgüt işleyişindeki sorunların önüne geçmeyi hedeflediği gibi bu ideoloji ile istediği amaçlarına da ulaşmıştır.⁶⁵

NATO'nun kuruluşunda amaçlanan faaliyet alanı yani coğrafi sınırları da NATO'yu bölgesel bir savunma örgütü olmaktan çıkarmakta ve uluslararası sınırları kapsayan bir güvenlik örgütü durumuna getirmiştir. Çünkü NATO, üyesi olduğu devletler kadar üyesi olduğu devletlerin dünya çapında ilişkili olduğu devletleri, kara parçalarını ve her türlü unsurlarını da güvenlik altına almayı amaçlamıştır. Bu ise NATO'nun

---

⁶⁴ Burcu Bostanoğlu, **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası**, Ankara: İmge Yayınları, 1999, ss.258-261

⁶⁵ Mesud Zeki.Aslan, **Müşterek Emniyetin Tesisi Açısından Atlantik Camiası'nın Rolü**, AÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, C:10 S:1-4, Ankara, 1953, s.22

faaliyetleriyle ilgili coğrafi sınırlarını belirli bir alan olan Avrupa-Atlantik hattından çıkarmış ve uluslararası düzeleme yerleştirmiştir. Bununla birlikte, NATO'ya Atlantik İttifakı'nın Güvenliği'ne katkı sağlayabilecek diğer Avrupa ülkelerini davet etme imkânı verilmiştir. Bu imkânla NATO'ya dinamik bir yapı kazandırılması amaçlanmıştır.⁶⁶

1.5. Kuzey Atlantik Antlaşması

Kuzey Atlantik Antlaşması (KAA) toplam 14 maddeden oluşmakta olup, söz konusu antlaşmanın giriş bölümünde; Kuzey Atlantik Teşkilatı'nın BM Yasası'nda ön görülen çerçevede kurulan bir örgüt olduğu ifade edilmekte, belirli bir hayat tarzının korunması olan temel hedeflerinin, askeri, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yapılacak olan işbirliğiyle sağlanacağı ifade edilmektedir. KAA'nın BM Yasası ile uygunluğu ise; milletler arası barış ve güvenliğin sağlanması/korunması hususunda bölgesel eyleme ihtiyaç duyulması halinde, bölgesel düzenlemelere veya örgütlenmeye gidilebilmesinin önünü açan 52 inci maddesinden ileri gelmektedir.⁶⁷ NATO'nun BM ile uyumlu olması ise, NATO'yu uluslar arası sistemde meşru bir örgüt durumuna getirmektedir.

KAA'nın, 1 inci maddesi NATO milletlerarası ilişkilerde tehdit ve zor kullanmaktan kaçınacaklarını, anlaşmazlıkları barışı ve güvenliği tehlikeye düşürmeyecek şekilde çözümlenmeye çalışacaklarını, 2 nci maddesi BM Yasası'nın 1 inci maddesine paralel olarak üye ülkelerin milletlerarası ilişkilerinin yöntemini belirlemekte ve aralarındaki ekonomik dayanışmayı şartlandırmakta, 3 üncü maddesi üye ülkelerin bireysel ve ortak savunma güçlerini kurma/geliştirme bağlantılarını kapsadığını, 4 üncü maddesi kendisini tehlikede hisseden bir üye ülke isteği üzerine toplu danışma sorumluluğu yükleneceğini, 5 inci maddesi üye ülkeler içlerinden biri veya daha çoğuna gelecek bir saldırının tüm üyelere yapılmış sayılacağını, bu noktada alınacak her türlü tedbirin BM Yasası'nın 51 maddesi doğrultusunda olacağını ve tedbirlerin BM Güvenlik Konseyi'nin barışı sağlamasından sonra sona ereceğini, 6 ncı maddesi antlaşmanın kapsamına giren coğrafi sınırları, 7 inci madde NATO ile BM arasında olan sıkı ilişkiyi ve BM'nin üstünlüğünü, 8 inci madde üye ülkelerin milletlerarası bağlantılarının Atlaşmaya aykırı

---

⁶⁶ Mesud Zeki Aslan, a.g.e., ss.23-24

⁶⁷ Aydın Alacakaptan, a.g.e., s.2

olmadığını ve olmayacağını, 9 uncu madde Antlaşmanın yürütülmesi için gerekli olan örgütlemeyi, 10 uncu madde Antlaşmaya yeni giren üye ülkeleri hükme bağlamakta, 11 inci madde Antlaşmanın yürürlüğe giriş şeklini, 12 ve 13 üncü maddeler Antlaşmanın tadili ve Antlaşmadan çekiliş şartlarını, 14 üncü madde ise Antlaşma metninin saklanma hususunu içermektedir.⁶⁸

NATO, statik bir güvenlik örgütü olmadığını, KAA'na da yansıtmıştır. İttifakın, Soğuk Savaş Dönemi'nden sonra KAA'na göre izlediği genişleme politikaları da bu dinamik yapının bir göstergesi olmuştur. KAA'nın 10 uncu maddesine göre NATO'ya girmek isteyen ülkelerin bazı kriterlere sahip olması gerekmektedir. Bu kriterler ise; demokratik siyasi sisteme ve piyasa ekonomisine sahip olmak, anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünü istemek, NATO operasyonlarına katkıda bulunmak ve demokratik sivil-asker ilişkisine sahip olmaktır. NATO'ya üye olmak isteyen ülkeler bu kriterleri yerine getirmelidir.⁶⁹

Atlantik Antlaşmasının 5 inci maddesi ise, hem Avrupalılar hem de ABD için önemliydi. ABD özellikle kendi Kongresi'nin egemenlik hakları açısından, uzun vadeli toplu savunma taahhüdünün antlaşmada nasıl ifade edileceğine önem vermekteydi. ABD, antlaşmada toplu taahhüdün 1945 Rio Antlaşması'ndaki gibi saldırı olması halinde gerçekleşmesini ve silahlı eylemin açıkça ifade edilmemesini istemekte, Avrupa ise askeri eylemin özellikle altının çizilmesini istemekteydi. Sonuçta 5 inci madde, ifade şekli, açık belirsizlikleri ve uzlaşmacı tavrı ile hem Avrupa Devletleri'ne güvence verdi, hem de ABD'de politik olarak kabul gördü. Avrupa veya Kuzey Amerika'ya yapılmış saldırı tüm üyelere yapılmış kabul edilecek ve BM Yasası'nın 51 inci maddesi doğrultusunda hareket ve tehdide karşılık verilecekti. Atlantik Antlaşması'nın 5 inci maddesi, NATO'nun ruhunu ve özünü oluşturmakta ve üyelerin ana amaçları olan ittifakı somutlaştırmıştır.⁷⁰

Soğuk Savaş sonrası ve 11 Eylül saldırılarından sonra her ne kadar 5 inci madde işletildiyse de, günümüzde NATO'nun faaliyetleri Washington Antlaşması'nın; müttefiklerden herhangi biri, taraflardan herhangi birisinin toprak bütünlüğünün, siyasi

---

⁶⁸ Aydın Alacakaptan, a.g.e., s.93

⁶⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, **NATO'nun Genişleme Süreci**, http://www.mfa.gov.tr/ii_-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa, (Erişim: 01.07.2011)

⁷⁰ Stanley Sloan R, **5 inci Maddenin İşletilmesi:5 Yıl Sonra**, NATO Dergisi, Yaz Sayısı, 2006

bağımsızlığının veya güvenliğinin tehdit altında olduğunu düşünmesi halinde birbirlerine danışmalarını ifade eden 4 üncü maddeye göre gerçekleşmektedir. 4 üncü madde aynı zamanda tarafları, çıkarlarını dünyanın herhangi bir noktasında, herhangi kaynaktan doğabilecek tehdide karşıda ortak çalışmaya davet etmektedir.⁷¹ 4 üncü madde; Irak Savaşı'nda olduğu gibi Müttefiklere, taahhüdün gerekliliğini tartışmaya imkân vermektedir. Ancak tüm bunlara rağmen, NATO 21. yüzyılda faaliyetlerini, BM Yasası çerçevesinde ve daha küresel bir düzlemde devam ettirmektedir. NATO'nun bu başarısında, sahip olduğu sivil ve askeri organizasyon yapısının da çok büyük etkisi bulunmaktadır.

1.6. NATO'nun Yapısı

NATO, askeri ve sivil olmak üzere iki ana yapı ve bu iki ana yapının alt kademelerinden meydana gelmektedir.

1.6.1. NATO'nun Sivil Yapısı

1.6.1.1. Kuzey Atlantik Konseyi, Daimi Temsilciler ve Ulusal Delegasyonlar

KAK, NATO'nun en yüksek dereceli makamı ve organı durumunda olup, Askeri Komiteler haricindeki tüm komiteler Konsey'e bağlıdır. KAK, Bakanlar ya da Büyükelçiler seviyesindeki Daimi Temsilciler seviyesinde toplanır. KAK toplantıları ise; ilkbaharda üye devletlerin birinin başkentinde bakanlar seviyesinde ve kışın Brüksel'de NATO Karargâhında olmak üzere, yılda iki defa yapılmaktadır. Daimi Temsilciler toplantıları ise her hafta gerçekleştirilmektedir.⁷²

KAK'da, ittifakın her üye devleti, Büyükelçi veya Daimi Temsilci tarafından temsil edilir. Ayrıca söz konusu temsilci, ülkelerini NATO'nun farklı komitelerinde temsil eden danışmanlar ve görevliler tarafından meydana gelmiş bir ulusal delegasyondan destek alır.⁷³

---

⁷¹ Stanley Sloan R, a.g.e., 2006

⁷² Halis Duman, a.g.e.,s.233

⁷³ NATO, **NATO El Kitabı**, Brüksel: NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, 2001, s.211

KAK'ne, Genel Sekreter Başkanlık etmektedir. Konsey'de siyasal nitelikli sorunlar tartışılır ve karşılıklı danışmalarda bulunulur. Sivil yapının en yüksek organı durumunda olan Konsey'de, üye ülkelerin hepsi eşit haklara sahip olup, Konsey'de kararlar oybirliği ile alınmaktadır. Tek bir üye devletin dahi veto ettiği kararlar, Konsey'ce uygulanamaz. Ayrıca Konsey bünyesinde birden fazla Komite'yi bulundurmaktadır.⁷⁴

Komitelerin ana görevleri ise, KAK'in çalışmalarına yardımcı olmaktır. Milli temsilcilerden kurulan komitelerden bazıları sürekli, bazıları ise geçici olarak faaliyet göstermektedir. Komiteler, KAK tarafından belirlenen sorunları inceler ve sorunlara tavsiyelerde bulunur. Komiteler, değişen durum ve şartlara göre değişmektedir. NATO'nun 1949 yılında kuruluşundan, Fransa'nın 1966 yılında askeri kanattan çekilişine kadar, İttifakın siyasal ve askeri konulardaki en yüksek karar organı KAK olmuştur. Ancak, 1966 yılında Fransa'nın askeri kanattan çekilmesi üzerine, siyasal ve askeri konuların görüşüleceği iki farklı organın varlığına ihtiyaç duyulmuştur. Bu gelişmeler üzerine, Savunma Planlama Komitesi kurulmuştur. Siyasi olay ve gelişmelerin incelendiği Siyasi Komite ise 1957'de kurulmuştur.⁷⁵

1.6.1.1.1. Savunma Planlama Komitesi

Konsey'de prensip olarak savunma sorunları ele alınmamaktadır. NATO'nun mevcut savunma siyasetini ilgilendiren sorunlar ve konular ise Konsey Savunma Planlama Komitesi tarafından ele alınmaktadır. Konsey yine aynı Daimi Delegeleler tarafından temsil edilirler ve NATO Genel Sekreteri başkanlığında sıklıkla toplanırlar. Konsey, savunma siyasetini "Savunma Planlama Komitesi" sıfatıyla toplanarak görüşmektedir. Ancak asıl önemli nokta olan Konsey ile Savunma Planlama Komitesi arasındaki fark; NATO'nun askeri kanadından ayrılan ülkeler Konsey'e iştirak edebildikleri halde SPK toplantılarına katılamazlar. Söz konusu toplantılarda, savunmayla ilgili tüm sorunlar uyumlaştırılıp, karara bağlanmaktadır.⁷⁶

---

⁷⁴ Uluslar arası Kuruluşlar ve Türkiye, a.g.e., s.45

⁷⁵ Aydın Alacakaptan, a.g.e., s.32

⁷⁶ Halis Duman, a.g.e., ss.233-234

SPK'nin görüleceği konuların olgunlaştırıldığı ve bu hususlara ilişkin raporların hazırlandığı temel birim ise Savunma İnceleme Komitesi'dir. Savunma İnceleme Komitesi'nin ana görevi ise oluşturulan kuvvet planlarının denetimini yaparak, bu kararların siyasal açıdan uygunluklarını saptamak/değerlendirmek ve savunma planlamasına esas olacak Bakanlar Yönergesi'ni hazırlamaktır.⁷⁷

1.6.1.1.2. Nükleer Planlama Grubu

NATO'da, nükleer konularda danışmaların ve önerilerin hazırlandığı temel birim Nükleer Planlama Grubu'dur. Grup, yılda iki defa Savunma Bakanları düzeyinde toplantı gerçekleştirmekte olup, nükleer alanda mevcut gelişmeleri değerlendirmekte ve nükleer hususlar hakkında tavsiyelerde bulunmaktadır.⁷⁸ Ayrıca, Nükleer Planlama Grubu, NATO'nun bünyesi içerisindeki organlardan, tüm müttefik üyelerinin katıldığı en üst düzey askeri organdır.⁷⁹

Nükleer Planlama grubunun karar alma yetkisi olmayıp, sadece tavsiyede bulunma yetkisi vardır. Nükleer Planlama Grubu, nükleer silaha sahip olsun olmasın, Müttefik Savunma Bakanları'nın NATO'nun nükleer politikalarının geliştirilmesi ve NATO'nun nükleer pozisyonu hakkındaki kararlara katılmalarını sağlayan bir forum işlevi görmektedir.⁸⁰

1.6.1.2. Genel Sekreter

NATO Genel Sekreteri, üye devletler tarafından seçilmekte ve Kuzey Atlantik Konseyi, Savunma Planlama Komitesi ile Nükleer Planlama Grubu'nun başkanı olup, diğer üst düzeyli NATO Komiteleri'nin fahri başkanı ve NATO'nun en üst düzeydeki yöneticisi olarak atanan uluslararası bir devlet adamıdır. NATO Genel Sekreteri, aynı zamanda Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi ve Akdeniz İşbirliği Grubu'nun da başkanı

---

⁷⁷ Cahit Kavcar, **NATO Savunma ve Eğitim Yönleri Sempozyumu**, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1984, s.10

⁷⁸ Cahit Kavcar, a.g.e., s.10

⁷⁹ Stratejik Gündem, **Kuzay Atlantik Antlaşması Örgütü**, http://www.stratejigundem.net/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=22&Itemid=28, (Erişim: 03.07.2011)

⁸⁰ NATO El Kitabı, a.g.e., s.66

olup, NATO-Rusya Daimi Ortak Konseyi'nin ve NATO-Ukrayna Komisyonu'nun ortak başkanındır.⁸¹

NATO Genel Sekreteri'nin görevleri arasında, NATO içerisindeki danışma ve karar alma sürecini geliştirmek ve bu süreci idare etmek yer almaktadır. NATO Genel Sekreteri, görüşme konuları ve karar için gerekli konu maddelerini önerebilmekte ve üyeler arasında mevcut anlaşmazlıkların çıkması durumunda, kendi yetkisini kullanabilmektedir. NATO Genel Sekreteri, NATO'nun ittifakın üyeleri, dış makamlar ve medya ile olan ilişkilerinde baş sözcü durumundadır. Genel Sekreter, Genel Sekreterlik/Uluslararası Yazmanlık'ın yönetiminden doğrudan sorumlu olup, yine doğrudan yetkisi altında bulunan Özel Kalem ve Genel Sekreterlik Dairesi bulunmaktadır.⁸² NATO Genel Sekreteri'nin görevleri arasında, NATO'nun 13.12.1956 tarihli Bakanlar Konseyi Toplantısı'nda alınan karar uyarınca, NATO üyeleri arasında olabilecek hukuksal ve ekonomik uyuşmazlıklar haricindeki diğer uyuşmazlıkları dostça girişimler ile gidereceği de bulunmaktadır.⁸³

1.6.1.3. Genel Sekreterlik/Uluslararası Yazmanlık

NATO Genel Sekreterliği'ne bağlı olarak faaliyet göstermekte olan 5 uzmanlık dairesi bulunmaktadır. Bu beş uzmanlık dairesi ise, Siyasi İşler Bölümü, Savunma Planlaması ve Politikası Bölümü, Savunma Desteği İşleri Bölümü, Bilimsel İşler Bölümü, Alt Yapı Lojistik ve Konsey Harekât Bölümü'nden oluşmaktadır.⁸⁴ Genel Sekreterlik'in yönetiminden Konsey Başkanı sorumlu olup, Genel Sekreterlik, ittifakın üyelerinin vatandaşlarından oluşan memurlardan meydana gelmektedir. Genel Sekreterlik personeli, Brüksel'deki NATO Genel Merkezi'nde çalışırlar ve doğrudan NATO Genel Sekreteri'ne bağlı olup, kendi hükümetlerinden emir almazlar.⁸⁵

Genel Sekreterlik/Uluslararası Yazmanlık, üye ve ortak ülkeler arasında, fikir birliği oluşturma ve karar alma sürecini desteklemekle görevlidir. Ayrıca, Sekreterlik, NATO komitelerinin ve Soğuk Savaş sona erdiğinden bu yana NATO üyesi olmayan

---

⁸¹ NATO El Kitabı, a.g.e., s.211

⁸² NATO El Kitabı, a.g.e., s.212

⁸³ Hüseyin Pazarcı, **Uluslar arası Hukuk Dersleri Kitabı-IV**, Ankara: Turhan Yayınevi, 2000, s.7

⁸⁴ Mehmet Hasgüler ve Mehmet Uludağ, a.g.e., s.310

⁸⁵ Halis Duman, a.g.e., s.235

lkelerle geliştirilen çeşitli ikili veya çok taraflı ortaklıkların idaresinden sorumlu kurumların toplantı ve kararlarının hazırlığı ile takibinden sorumludur. Genel Sekreterlik Dairesi, bu operatif faaliyetlerini, beş operasyonel dairesi birlikte sürdürmektedir.⁸⁶

1.6.1.3.1. Siyasi İşler Bölümü

Siyasi İşler Bölümü'nn başkanlığını, aynı zamanda Siyasi Komite başkanı olan, Genel Sekreter Siyasi İşler Bölüm Başkan Yardımcısı bulunmaktadır. Siyasi İşler Bölümü'nün ana görevleri, Konsey ve Siyasi Komite'nin görüşüp tartışacağı siyasi konuları hazırlamak, Konseye ve Genel Sekretere sunulacak raporları hazırlamak, ye ülke delegasyonları ile bağlantıyı sağlamak, diğer uluslar arası ve hkmetler arası kuruluşlarla bağlantıyı sağlamaktır.⁸⁷

Siyasi İşler Bölümü'nn günlük çalışmaları ise, NATO ok Taraflı ve Bölgesel İşler Dairesi, Politika Planlama ve Konuşma Metni Dairesi, Doğu Avrupalı Ortaklar Dairesi, Avrupa-Atlantik Ortaklık ve İşbirliği Dairesi, İşbirliğine Dayalı Güvenlik ve Siyasi Kriz Yönetim Dairesi, Konvansiyonel Silahların Kontrolü ve Koordinasyonu Dairesi, Kitle İmha Silahları Merkezi ve Ekonomi Direktörlüğü tarafından yürütülmektedir.⁸⁸

1.6.1.3.2. Savunma Planlaması ve Operasyonlar Bölümü

Savunma Planlaması ve Operasyon Bölümü'ne, bu dairenin faaliyetlerinden sorumlu olan GENEL Sekreter Yardımcısı başkanlık eder. Bu daire ayrıca, NATO İttifakı'nın gelişme yolundaki üyelerine gerekli olan savunma yardımlarının eşgüdümlü bir Şekilde yapılmasına olanak sağlar.⁸⁹

Savunma Planlaması ve Operasyonlar Bölümü, Barış İçin Ortaklık (BİO) ile ilgili Politik-Askeri Yönetim Komitesi'ne (PMSC) BİO faaliyetlerinin eşgüdümü ve geliştirilmesinde destek olmaktadır. Savunma Planlaması ve Operasyonlar Bölümü;

---

⁸⁶ NATO El Kitabı, a.g.e., s.212

⁸⁷ Aydın Alacakaptan, a.g.e., s.34

⁸⁸ NATO El Kitabı, a.g.e., ss.215-217

⁸⁹ Aydın Alacakaptan, a.g.e., s.35

Savunma Planlaması ve Kuvvet Planlama Direktörlüğü, Savunma Ortaklığı ve İşbirliği Direktörlüğü, Kriz Yönetimi ve Operasyonları Direktörlüğü ve Nükleer Politika Direktörlüğü'nden oluşmaktadır.

1.6.1.3.3. Savunma Desteği İşleri Bölümü

Savunma Desteği İşleri Bölümü'ne, Genel Sekreter Savunma Desteği İşleri Yardımcısı başkanlık etmektedir. Savunma Desteği İşleri Bölümü'nün ana görevleri ise, silahlı kuvvetler donatım ve ikmal işlerinde NATO'nun sahip olunan mevcut kaynaklardan en iyi şekilde yararlanmasını sağlamak, yetki ve sorumluluğuna giren konularda ise savunma incelemesi çalışmalarına katılmaktır.⁹⁰

Ayrıca Bölüm, ortak teçhizat projeleri ile ilgilenen NATO üretim ve lojistik örgütleri ile savunma AR-GE çalışmalarında çalışan NATO askeri ajanslarının irtibatını sağlar. Bölüm, NATO'nun Savunma Planlama sürecinin sorumluluk ve yetkisi dâhilindeki tüm safhalarına katılmaktadır. Savunma Desteği İşleri Bölümü, Silahlanma Planlaması Programları ve Politikası Direktörlüğü ve Hava Savunma ve Hava Sahası Yönetimi Direktörlüğü'nden oluşmaktadır.⁹¹

1.6.1.3.4. Bilimsel ve Çevresel İşler Bölümü

Bilimsel ve Çevresel İşler Bölümü, Genel Sekreter Yardımcısı Vekili'nden yardım görmektedir. Söz konusu bölümün sorumlulukları, NATO'nun ilgi alanına giren bilimsel ve teknolojik gelişmelerden Genel Sekreter'e tavsiyelerde bulunmak, Bilim Komitesi'nin kararlarını uygulamak, Modern Toplumun Sorunları Komitesi tarafından yürütülen pilot projelerin gelişmelerini takip etmek ve denetlemek, Müttefik ülkelerde bilim politikalarının uygulanmasından sorumlu ajansların çevresel alanlarda faaliyet gösteren uluslararası örgütlerle bağlantılarını sağlamak ve Müttefik ülkelerin bilim adamlarının NATO Bilim Programları ve Modern Toplumların Sorunları Komitesi'nin projelerine katılmaya teşvik etmektir.⁹²

---

⁹⁰ Aydın Alacakaptan, a.g.e., s.35

⁹¹ NATO El Kitabı, a.g.e., ss.219-222

⁹² NATO El Kitabı, a.g.e., ss.224-225

1.6.1.3.5. Güvenlik Yatırımı, Lojistik ve Sivil Olağanüstü Hal Planlama Bölümü

Güvenlik Yatırımı, Lojistik ve Sivil Olağanüstü Hal Planlama Bölümü, bu konulardan sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı'nın sorumluluğu ve başkanlığı altındadır. Bu bölüm, mevcut kaynakların, NATO emrine verilmiş kuvvetler tarafından en iyi şekilde kullanılmasına ilişkin önerilerde bulunur, NATO altyapı kaynaklarının hazırlanması ve bunların kullanım tahsislerine ilişkin plan ve programların hazırlanmasını sağlar.⁹³

Güvenlik Yatırımı, Lojistik ve Sivil Olağanüstü Hal Planlama Bölümü, Güvenlik Yatırımı ve Sivil Olağanüstü Hal Planlama Direktörlükleri, Uluslararası Yazmanlık Unsuru olan Lojistik ve Kaynak Politikası Eşgüdüm Birimi'nden oluşur.⁹⁴

1.6.1.4. Özel Kalem ve Genel Sekreterlik Dairesi

Özel Kalem ve Genel Sekreterlik Dairesi, doğrudan NATO Genel Sekreteri'ne bağlıdır. Özel Kalem; Genel Sekreter'e ve Genel Sekreter Yardımcısı'na tüm ilerinde destek vermekle görevlidir. Özel Kalem'in personelleri arasında Hukuk danışmanı, Doğu Avrupa ve Ortadoğu konularında uzman Özel Danışman da bulunmaktadır. Genel Sekreterlik Dairesi ise Özel Kalem, İcra Sekreterliği, Enformasyon ve Basın Bürosu, NATO Güvenlik Dairesi'nden oluşmaktadır.⁹⁵

1.6.1.5. Daimi Delegeler ve Delegationlar, Konsey Komiteleri

Daimi Delegeler ve Delegationlar; NATO Karargâhı'ndaki faaliyetler hakkında, üye ülkelere her ülkenin kendi memurlarından kurulmuş olan Daimi Delegeler yardımcı olmaktadır. Her ülkenin delege sayısı, o ülkenin NATO Karargâhı'nda ve NATO birimlerindeki ihtiyaçlarına göre belirlenmektedir. Konsey toplantılarından önce, gündem ve görüşülecek bütün konular ayrıntılı olarak delegelere iletilmekte, daimi delegelerde toplantı önceleri kendi hükümetlerinin görüşlerini ve talimatlarını alma fırsatı yakalamaktadır. Konsey Komiteleri ise; milli delegationların üyelerinden ve NATO'da

---

⁹³ Aydın Alacakaptan, a.g.e., s.36

⁹⁴ NATO El Kitabı, a.g.e., s.222

⁹⁵ NATO El Kitabı, a.g.e., s.213

görevli uzmanlardan kurulur. Komiteler, Konsey'e görevlerini yerine getirmesinde yardımcı eder ve Konsey ile Savunma Planlama Komitesi'ne rapor ve tavsiyeler verir.⁹⁶

1.6.2. NATO'nun Askeri Yapısı

1.6.2.1. Askeri Komite

Askeri Komite, NATO'nun askeri konularından yüksek düzeyli danışma ve karar alma organıdır. Askeri Komite, yılda iki kez Müttefik Ülke Genel Kurmay Başkanları Düzeyinde, haftada en az bir kere olmak üzere de Genel Kurmay Başkanları temsilciler düzeyinde toplanmaktadır. Askeri Komiteye, müttefik ülkelerin birisinde Genelkurmay Başkanı olarak görev yapmış bir subay, 2-3 yıl süre ile başkanlık yapar. Askeri Komite'de, askeri konulardaki tavsiye kararları alınır ve alınan kararlardan Müttefiklerin dış veya savunma politikalarını etkileyebilecek olanların yürürlüğe konulabilmesi için Savunma Planlama Komitesi'nin onayının alınması gerekmektedir.⁹⁷

1.6.2.2. Komuta ve Kuvvet Yapısı

Soğuk Savaş'ın bitiminden ve 11 Eylül saldırılarının düzenlenmesinden sonra uluslar arası sistem bir değişim içerisinde girmiş olup, NATO'da kendi organlarını bu değişim içerisinde yenilemeye tabii tutmuştur. Yenileme hareketi, NATO'nun statik toprak güvenliğinin sağlanmasıyla ittifakın uluslararası çıkarlarının güvenliğini sağlayacak bir esnek kuvvet modelinin yaratılmasına dayanıyordu. Bu yenileme hareketine paralel olarak, 2002 Prag Zirvesi'nde NATO'nun komuta ve kuvvet yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu çerçevede Soğuk Savaş Dönemi'nde 65 olan karargâh sayısı 1999 Washington Zirvesi ile 20'ye düşürülmüş, 2002 Prag Zirvesi'nde 9 ana NATO Karargâhı kapatılmış ve 1 karargâhında yeri değiştirilmiştir. NATO hantallıktan kurtulmak, yetenek ve etkinliğini artırmak için, karargâh sayılarını %45 oranında azaltmış, general ve amiral kadro sayısını da %35 düşürerek 145'ten 95'e düşürmüştür. Bu gelişmeler yaşanırken, NATO'nun kuvvet yapısında da önemli revizyonlar gerçekleştirilmiş, kuvvet yığınağı terk edilerek, esnek ve alan dışı faaliyetlerde görev alabilecek kuvvet yapısı benimsenmiştir.

---

⁹⁶ Halis Duman, a.g.e., s.236

⁹⁷ Cahit Kavcar, a.g.e., s.14

NATO'nun 2003 yılı içerisinde revize edilen komuta yapısı, Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO-MHK) ve Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT-MDK) olmak üzere iki stratejik komutanlık üzerine kuruludur. MHK (ACO), NATO'nun tüm sorumluluk alanlarındaki operasyonel işlevden sorumlu olup, MDK (ACT) ise İttifak'ın dönüşümüyle ilgili askeri çalışmalara önderlik yapmaktadır. MHK'nın (ACO), merkezi Avrupa Müttefik Komutanlığı Karargâhında (AMMK-SHAPE) bulunmakta ve komutanlığını Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı (AMYK-SECUR) yapmaktadır. AMMK'nın öncelikli görevi, NATO karargâhına tavsiyelerde bulunmak ve MHK'nın ikinci düzey karargâhına stratejik yön sağlamaktır. MHK'nın ikinci komuta düzeyindeki üç operasyonel karargâhı, Brunssum (Hollanda) ve Napoli'de (İtalya) bulunan iki Müşterek Kuvvet Komutanlığı ve Lizbon'da (Portekiz) bulunan Müşterek Karargâh'tır. Buna ek olarak MHK'nın üçüncü komuta düzeyinde altı Bölge Kuvvet Komutanlığı bulunmaktadır. Bu Bölge Komutanlıkları ise, İzmir (Türkiye) ve Ramstein (Almanya) Hava Kuvvet Karargâhı, Madrid (İspanya) ve Heidelberg (Almanya) Kara Kuvvet Karargâhı, Napoli (İtalya) ve Northwood (İngiltere) Deniz Kuvvet Karargâhı'ndan oluşmaktadır. MDK (ACT) ise, tamamen yeni bir birim olup, merkezi ABD'de Norfolk, Virginia'da bulunmaktadır. MDK'nın görevi ise, ittifak birliklerinin devam eden dönüşümünü kontrol etmek, şekillenmesine yardımcı olmak, imkân ve kabiliyetlerini artırmaktır.

NATO'nun Soğuk Savaş'da tamamen savunma üzerine kurulu olan kuvvet yapısı ise önce 1991 yılında kabul edilen stratejik konseptle değişikliğe uğramış, daha sonra da 11 Eylül saldırıları sonrasında Prag Yetenek Taahhütleri ile tamamen yenilenmiştir. Prag Yetenek Taahhütlerine göre NATO Kuvvetleri İntikal ettirilebilir Kuvvetler (DF) ve Yerinde Konuşlu Kuvvetler (IPF) ile bu kuvvetlerin alt kademeleri olarak sınıflandırılmıştır. NATO'nun 2010'da kabul edilen yeni stratejik belgesinde ise; NATO'daki değişimin devam edeceği vurgulanmıştır. Buna göre komuta yapısında tekrar bir reformun yapılması gündemde olup, 11 olan üs sayısı 7'ye inecek, hareketli birlikler yer alacak ve personel sayısı 13.500'den 8.950'ye indirilecektir. Bu yeni yapılanmanın 2 yıl içinde tamamlanması planlanmaktadır. NATO'nun günümüz askeri ve kuvvet yapılanması aşağıdaki gibidir.⁹⁸

---

⁹⁸ Emine Akçadağ, **NATO'nun Değişen Komuta Yapısı**, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2011, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1924:natonun-deien-komuta-yaps&catid=181:analizler-guvenlik, (Erişim: 16.05.2011)

1.7. NATO'nun Soğuk Savaş Dönemi'ndeki Uyguladığı Stratejik Konseptler

NATO'nun bir örgüt olarak kurulmasındaki en büyük hedeflerden birisi, Sovyet tehdidini Avrupa topraklarında yayılmasını önlemek ve bu tehdidi Batı Avrupa topraklarından mümkün olduğunca en hızlı şekilde uzak tutmaktır.⁹⁹ NATO'nun, Soğuk Savaş Dönemi'nde uyguladığı stratejiler, bu ana hedef temelinde ve değişen uluslararası konjonktür çerçevesinde değişim göstermiştir. Soğuk Savaş Dönemi içerisinde, NATO'nun ana stratejilerini etkileyen dört ana dönem olmuştur. Bu ana dönemler, 1949–1962 yılları arasındaki Gerginlik Dönemi, 1962–1968 yılları arasındaki Yumuşama Dönemi, 1968–1990 yılları arasındaki uzlaşma dönemidir.¹⁰⁰

NATO'nun Soğuk Savaş Dönemi içerisinde oluşturduğu stratejiler, büyük ölçüde Amerikan Stratejileri'ne dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD stratejileri ise olası bir SSCB saldırısının Orta ya da Batı Avrupa ile sınırlı olmayacağı ve bu saldırıya karşı konulması gerektiği fikri ile yine olası bir savaşın Amerikan Kıtası'nın stratejik ekonomi ve endüstri merkezlerine “Sürpriz Bir Saldırı” şeklinde geleceği düşünceleri temelinde şekillenmiştir. Uygulanan ABD stratejilerin ana hedefi ise ilk darbenin Amerikan Kıtası dışında bir bölgede karşılanması, böylece Amerikan Kıtası'nda konuşlu kuvvetlere karşılık verme zamanının ve esnekliğinin kazandırılmasıdır.¹⁰¹ Stratejilerin oluşturulması sürecindeki en önemli faktörlerden birisi de Kuzey Atlantik Bölgesi'nin nükleer silahlarla savunulması düşüncesidir. Bu dönem içerisinde Batılı askeri uzmanlar, NATO'nun konvansiyonel silah gücü bakımından, Sovyetler ve Sovyet yanlısı Doğu Avrupa ülkelerinden oldukça güçsüz olduğu düşüncesi içerisindeydiler. Batılı uzmanlar arasındaki bu algı ve ABD'nin nükleer güç alanındaki üstünlüğü, NATO'nun stratejilerinin oluşturulmasını derinden etkilemiştir. NATO'nun ilk strateji belgelerinden olan ve 19 Ocak 1949'da kabul edilen, MC 3'te, nükleer silahların derhal kullanılması garanti altına alınırken, nükleer silahların kullanılma sorumluluğu ABD'ye verilmiştir.¹⁰²

---

⁹⁹ Muharrem Gürkaynak, **Avrupa'da Savunma ve Güvenlik**, Ankara: Asil Yayınları, 2004, s.67

¹⁰⁰ Erol Bilbilik, **Kısaç Harekatı “NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti”**, İstanbul: Profil Yayıncılık, 2008, s.25

¹⁰¹ Oral Sander, **Türk Amerikan İlişkileri 1947-1964**, Ankara: AÜ SBF Yayınları, 1979, ss.88-89

¹⁰² W. Pedlow Gregor, **NATO Strategy Documents 1949-1969**, s.11, <http://www.nato.int/archives/strategy.htm>, (Erişim: 13.07.2011)

NATO'nun Soğuk Stratejileri incelendiğinde, bu stratejilerin oluşmasında ABD birincil dereceden etkinliği çok açık bir şekilde belirlemektedir. Bu dönem içerisinde, Avrupa ülkeleri güvenlikleri ve savunmalarının oluşturulması açısından ABD'ye bağımlı hale gelmişler, NATO'nun politika ve stratejilerinin oluşturulması noktasında söz sahibi olamamışlardır.¹⁰³

NATO İttifakı'nın askeri stratejisi, 1990'lı yıllara kadar kesin çizgilerle belirlenmemiş olsa da, NATO'nun Soğuk Savaş dönemi boyunca iki ana strateji üzerinde durmuştur. Bu iki ana stratejiden ilki, NATO ve üye devletlerinin güvenliğinin ABD nükleer gücüne dayanması ilkesi çerçevesinde oluşturulmuş olan ve kriz esnasında NATO'nun tüm gücüyle karşılık vereceği “Kitlese Karşılık” (Massive Retaliation) Stratejisi'dir. Diğer ana strateji ise; 1961 yılına gelindiğinde, Batı ve Doğu Bloğu arasındaki yumuşamadan etkilenerek oluşturulan ve nükleer gücün caydırıcılık konusunda inandırıcılığını yitirmiş olması düşüncesine dayanan “Esnek Karşılık (Flexible Response)” Stratejisi'dir.¹⁰⁴

1.7.1. Çevreleme Stratejisi ve Sınırlı Savaş Stratejisi

SSCB'nin, İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra, işgal ve siyasal anlamda hızla yayılmaya başlaması, Batı ülkeleri ve ABD tarafından engellenmesi gereken ilk problem olarak tespit edilmiştir. SSCB işgalinin durdurulması, Avrupa güvenliği kadar, Avrupa'daki siyasal istikrarın da kurulmasına fayda sağlayacaktı. Çevreleme Stratejisi'nin kurucusu ise ABD'li diplomat George F. KENNAN'dır. G.F. KENNAN'a göre, SSCB tehdidi SSCB'nin siyasal sisteminin içten değişmesine kadar devam edecekti. Bu husus göz önünde bulundurulduğunda, G.F. KENNAN'ın, ABD'nin kısa ve uzun vadeli politikalarının özünde SSCB yayılımını engellenmek olması gerektiğini savunmuştur.¹⁰⁵

---

¹⁰³ Muharrem Gürkaynak, a.g.e., 2004, s.68

¹⁰⁴ Hikmet Erdoğan, **Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı**, İstanbul: IQ Yayınları, 2004, s.80

¹⁰⁵ İlter Turan, **NATO İttifakı'nın Stratejik ve Siyasi Sorunları**, İstanbul Üniversitesi İktisat Yayınları, İstanbul, 1971, ss.8-17

Çevreleme Stratejisi genel kapsamlı siyasal bir doktrin olup, SSCB'nin Avrupa'da sahip olduğu siyasal, ideolojik ve ekonomik kazançlardan daha fazlasını elde etmesini engellemeye yönelik geliştirilmiştir.¹⁰⁶

Çevreleme Stratejisi kapsamında, Norveç'ten Türkiye ve Uzakdoğu'ya kadar, SSCB ile hudut olan bölgenin askeri bir savunmaya hazır hale getirilmesi gerekiyordu. Bu çerçevede, özellikle Amerika başta olmak üzere, İngiltere ve Fransa, SSCB'yi çevreleyen bir pakt zinciri kurmaya başladı. Ayrıca SSCB, siyasal anlamda istikrarsız ve ekonomik olarak zayıf olan bölgeleri çok rahat ele geçiriyordu. Bu hususun farkına varan NATO müttefiki ülkeler, strateji kapsamında söz konusu bölgelere ayrıca ekonomik, teknik ve askeri alanlarda yardımlarda da bulunmaya başlamışlardı. Çevreleme Stratejisi, ilk uygulandığı dönemde Batı Avrupa'nın güçsüz ülkeleri tarafından benimsenmekteydi, fakat güçsüz Batı Avrupa'nın söz konusu stratejiye katkıları çok sınırlıydı. Bu sebeple; Çevreleme Stratejisi; ABD tarafından ortaya atılmış ve yine ABD tarafından uygulanmıştır. Çevreleme Stratejisinin neticesinde, SSCB'nin Batı'ya doğru genişlemesi engellenmiş ve Doğu ile Batı arasındaki sınır netlik kazanmıştır.¹⁰⁷

Çevreleme Stratejisi'nin önlemleri uygulanırken, SSCB ilk atom bombasını deneyerek, uluslararası sistemde ikinci nükleer güç olarak ortaya çıkmıştır. SSCB'nin nükleer silaha sahip olmasıyla birlikte, ABD'nin atom tekeli kırılmış ve SSCB tıpkı ABD gibi düşmanlarını nükleer silahla tehdit eder duruma gelmiştir. SSCB'nin nükleer silaha sahip olması "Atom Dengesi" dönemini açarak, ABD'nin SSCB'ye karşı daha sıkı tedbirler almasına neden olmuştur. SSCB'nin atom bombasına sahip olması, aynı zamanda, iki süper güç arasında bir nükleer silahlanma yarışını da beraberinde getirmekteydi. SSCB, aynı dönem içerisinde Çin ile de bir ittifak yaparak, Batı'ya karşı açık bir bloğun kurulduğunu ilan etmekteydi. Böyle bir durumda, ABD'nin Truman Doktriniyle başlatmış olduğu geniş çaplı "Çevreleme Politikası", tüm Avrupa ve Asya kıtalarında genişleyen SSCB tehdidine karşı daha yoğun ve eksiksiz bir şekilde uygulanmalıydı. Ayrıca, Kore Savaşı; ABD elinde bulundurduğu atom tek eli nedeniyle çıkmayacağını sandığı bölgesel savaşların olabileceğini göstermiş ve ABD nezdinde SSCB'nin böyle bir savaşı Uzak Doğu'da çıkarabileceğine göre Avrupa'da da çıkarabileceği düşüncesin doğmasına neden

---

¹⁰⁶ Henry Kissinger, **Diplomasi**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000, s.416

¹⁰⁷ İlter Turan, a.g.e., ss.8-18

olmuştur.¹⁰⁸ Tüm bu gelişmeler, ABD'nin Sovyet yayılmasına karşı daha ciddi önlemler almasına neden olmuştur.

Kore Savaşı'nın başlamasıyla Amerikan Güvenlik Konseyi, Nisan 1950 tarihinde, "Sınırlı Savaş" anlayışını benimseyen NSC-68 raporunu kabul edilmiş, 1952 yılında Lizbon Toplantı'sında ise NATO'nun resmi stratejisi haline gelmiştir. Bu stratejiye göre; SSCB tehdidin savunma yapıları ile etkisiz hale getirilebilmesi için geniş ordular kurulmalı ve koordine edilmeliydi. Bu çerçevede, ABD'nin askeri karşılığı daha etkili ve inanılır hal alacak, sınırlı savaş sayesinde görece bir stabilizasyon sağlanarak olası bir SSCB saldırısının genel bir savaşa yol açması engellenecekti. Sınırlı Savaş Stratejisi'ne göre, SSCB tehdidini savunma yoluyla pasifize etmek için, geniş ordular örgütlemesi gerekiyordu. 1950 – 1954 yılları arasındaki Amerikan Stratejisi'ne göre dost ülkelerdeki hava üsleri ABD'nin hava üstünlüğünü perçinleyecek, dost ülkelerdeki silâh altında tutulan geniş ordular savaşın sınırlı tutulmasını sağlayacak ve savaşın genel bir savaş haline dönmesini engelleyerek ABD'yi ilk darbeden koruyacaktı. ABD ilk darbeden korunmasıyla birlikte, karar verme mekanizmasında bir esnekliğe kavuşacaktı.¹⁰⁹

Sınırlı Savaş Stratejisi çerçevesinde, Orta Avrupa'da olası SSCB tehdidinde, SSCB ordularının önünde mevcut olan boşlukların doldurulması amaçlanmıştır. Sınırlı Savaş Stratejisi, Batı Avrupa'da 1950-1953 yılları arasında barışın sağlanmasında faydalı olmuş, 1953 yılında ise bu stratejinin uzun süreli olarak başarı sağlayamayacağı düşüncesi hakim olmuştur. Yeni bir strateji arayışı çerçevesinde, NATO Bakanlar Konseyi'nin Nisan 1953 tarihli toplantısında ABD'nin belirlediği "Uzun Koridor" olarak adlandırılan yeni bir konsept belirlenmiştir. Bu konseptte göre NATO İttifakı üyeler, ekonomik güçlerini kaybetmeden savunma güçlerinde ciddi bir artış sağlamaları gerekmektedir. Savunma alanındaki bu gelişmede, tahrip gücü çok artırılmış yeni silah ve uçaklarla olabileceği tespit edilmekteydi.¹¹⁰

---

¹⁰⁸ Oral Sander, a.g.e., s.56

¹⁰⁹ Oral Sander, a.g.e., ss.90-91

¹¹⁰ John Dulles Foster, **Policy for Security and Peace**, Foreign Affairs, S:32, 1954, s361

Savunma alanında gerçekleştirilmesi planlanan bu çalışma için, ABD Başkanı EISENHOWER yeni bir stratejinin araştırılması yönünde irade ortaya koymuştur. ABD Başkanı'nın bu iradesi sonrasında da NATO'nun yeni stratejisi oluşturulmaya başlanmıştır.

1.7.2. Topyekûn Karşılık Stratejisi

ABD ve Batı Avrupa ülkeleri, SSCB tehdidine karşı dik durabilmek için kendi yaşam alanında siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve askeri tüm önlemleri almasına rağmen, güvenlik politikalarını birincil derecede önemli görüyordu. Batı'nın güvenliğinin garanti altına alınması ise ancak SSCB tehdidine karşı oluşturulacak güçlü bir ordu ve istikrarlı bir caydırma politikasıyla olabilecekti. Batı Avrupa'da, bu caydırma gücüne sahip ülke olmaması nedeniyle, 1945'te atom bombasını kullanmış ve 1946'da çıkardığı bir kanunla atom bombasını ilişkin bilgi ve tekniği başka ülkeye vermeyen ABD, bu caydırma politikasının ana planlayıcısı durumuna gelmiştir.¹¹¹

ABD'nin yeni Genelkurmay Başkanı Oramiral RADFORD'un önerisiyle, Ulusal Güvenlik Konsey'i, 1953 yılının son aylarında, Yeni Bakış (New Look) olarak adlandırılan ve "NSC-162" adıyla bilinen bir rapor hazırlatmıştır. NSC-162, ABD'nin stratejik bombardıman uçakları ve nükleer silahlar alanındaki başarısına vurgu yapmakta ve simgelemekteydi. 1954 yılı içerisinde, NATO Konseyince NATO stratejisi olarak kabul edilen bu belge; termonükleer silahların gelecek savaşta kullanılmayacağı varsayımını reddetmiş ve birkaç ay sonra açıklanan "Kütleli Karşılık" stratejisinin temelini oluşturmuştur.¹¹²

NSC-162'nin, 9 uncu maddesinde SSCB tehdidine karşı ağır "kütleli mukabele" kapasitesine dayanmakta olan güçlü ordunun geliştirilmesi ve mevcudiyetinin sağlanması, 11 inci maddesinde ise SSCB nükleer gücüne karşılık, özgür dünya içerisinde sadece ABD'nin bir denge oluşturabileceği ve dengeyi devam ettirebileceği ifade edilmiştir. Ayrıca 11 inci maddede, nükleer silahların kullanılmasının ABD'nin güvenliği için hayati bir teşkil ettiği ve bu nükleer kapasitenin aynı zamanda ABD müttefiki ülkelerin güvenliği

---

¹¹¹ Haydar Çakmak, a.g.e., ss.153-154

¹¹² Oral Sader, a.g.e.,s.92

içinde çok önemli olduğunu vurgulamaktaydı.¹¹³ ABD Başkan'ı Eisenhower'ın 1953 yılında, NATO'nun ise 1954 yılında kabul ettiği bu belge, birkaç ay sonra ABD Dışişleri Bakanı J.F. DULLES'in açıklamasıyla "Kitlesele Karşılık Stratejisi" haline dönüşmüştür. Kitlesele Mukabele, Kore Savaşı'ndan önce Truman Yönetimi'nin uyguladığı savunma stratejisine bir dönüş olarak da algılanabilmektedir. Anılan dönemde, Avrupa ülkelerinin silahlanmaya yeni başlaması sebebiyle, Batı Savunması'nın bel kemiğini ABD'nin sahip olduğu atom silahları oluşturmaktaydı.¹¹⁴

Kitlesele Karşılık Stratejisi, gerçekleşmesi muhtemel sınır olayları ile sınır ihlalleri haricindeki tüm küçük ve büyük çaplı SSCB saldırılarına karşı, daha çatışma başlangıcında nükleer silahların kullanılmasını öngörmekteydi.¹¹⁵ Kitlesele Karşılık Stratejisi, düşmanı hem sınırlı hem de genel bir savaştan caydırmak için termonükleer karşılık yeteneği ve durum gerektirdiğinde nükleer silahların kullanımı olan iki ana stratejik nokta üzerine inşa edilmiştir. NATO, bu iki ana stratejik noktanın bir gereksinimi olarak da SHAPE'e askeri savunmasını, taktik nükleer silahları kullanabilecek şekilde yeniden düzenleme yetkisi vermiştir.¹¹⁶

1953 yılında, ABD Başkanı Eisenhower da söz konusu stratejiye yeni bileşenler katarak, adı geçen stratejiyi genişletmiştir. Eisenhower'a göre asıl önemli olan olası tehdit oluşturan düşmanı yok etme kapasitesine sahip olup olmamak değil, düşmanı saldırıdan caydırmaktı. ABD veya müttefiklerine yapılabilecek olası bir saldırı, Kitlesele Karşılık Stratejisi ile caydırılacak, ancak caydırıcı unsur işe yaramaz ve düşman saldırıya geçerse, Sovyetlere genel bir zaferle sonuçlanacak genel bir savaş açılacaktı. Söz konusu zafer ise, nükleer ve konvansiyonel bileşenlerin her ikisini de bünyesinde barındıran bir savunma stratejisi ile mümkün olabilirdi. Konvansiyonel ve nükleer gücün bu strateji içerisinde nasıl bir karışım ve denge oluşturacağı ise açıkça belirtilmemiştir.¹¹⁷

KKS, nükleer silahların sadece stratejik amaçlar için değil, aynı zamanda taktik amaçlar için de kullanılmasını öngörmüştür. Doğu ile Batı arasında kurulacak olan NATO

---

¹¹³ National Security Council, **Basic National Security Policy**, 30.10.1953, ss.3-8, www.fas.org/irp/offdocs/nsc-hst/nsc-162-2.pdf. (Erişim: 15.07.2011)

¹¹⁴ İter Turan, a.g.e., s.19

¹¹⁵ Aydın Alacakaptan, a.g.e., s.59

¹¹⁶ Oral Sander, a.g.e., ss.92-93

¹¹⁷ Cemal Acar, a.g.e., s.181

konvansiyonel kuvvetleri bir telli mayının teli veya bir kalkan işlevi görecekti. Mayının teline basan saldırganlara ise NATO, nükleer silah seçeneği ile son darbeyi indirecekti.¹¹⁸ Nükleer silahlar; şehir, liman ve sanayi merkezlerini hedef alırken, taktik silahlar da karşı tarafın ordularının bertaraf edilmesinde kullanılacaktı. Mutlak barışın, karşılığı bulunmayan bir silah yardımıyla sağlanması fikrine dayanan KKS; nükleer savaş ihtimalinin düşük görülmesi durumunda benimsenmiştir.¹¹⁹

KKS'nin, mali açıdan da Avrupa'nın kalkınmasına katkıda bulunacağı fikri hâkimdi. Nükleer silah kullanımı, NATO'nun vuruş gücünü artıracığı gibi, düşmanın da konvansiyonel üstünlüğünü sona erdirecek ve Batılı ülkeler de savunma bütçelerinde kısıntılara gidebileceklerdi.¹²⁰ KKS, ABD'nin ekonomi ve savunma politikalarını ortak bir paydada buluşturmuştur. Strateji, tüm eleştirilere rağmen nükleer çağın gereklerine cevap verebilmekte ve 1952'lerin "Sınırlı Savaş" Stratejisi'nin de karşılık vermediği savunma tehditlerine cevap verebilecek nitelikteydi.

KKS'nde, ABD'nin taşıdığı en büyük endişe kaynağı SSCB ile Çin'in nükleer güçlerini birleştirerek özellikle kendisine ve NATO Müttefikleri ülkelere karşı bir saldırı yapılması olmuştur. ABD bu korkuyu Avrupalı Müttefikleri'ne empoze etmiş ve Avrupalı Müttefikler gönülsüz de olsa ABD'nin önerdiği bu stratejiyi kabul etmiştir. Avrupalı Müttefikler, strateji hakkında bir müzakere yapılmaksızın bir oldubitti anlayışıyla karşı karşıya bırakılmaları nedeniyle de SSCB'den çok ABD'den çekinmeye başlamışlardır.¹²¹ Batı Avrupa ülkelerinin duydukları tek endişe kaynağı bununla sınırlı değildi.

Batı Avrupa savunmasının büyük ölçüde nükleer silahlara dayandırılması, NATO'yu ABD'ye olduğundan daha fazla bağımlı hale getirmiştir. Bu dönem içerisinde, nükleer silaha tek Avrupa ülkesi olarak İngiltere sahipti. Ancak İngiltere'nin sahip olduğu bu nükleer güç, SSCB'yi caydıracak orana sahip değildi. Bu nedenlerle, Batı'nın savunması tamamen ABD'nin tekeline bırakılmıştır. Bu noktada Avrupalı Müttefikler için, Avrupa Kıtası'nın bir nükleer savaş alanı haline gelmesi ve o dönemde Sovyet nükleer

---

¹¹⁸ İlder Turan, a.g.e.,s.19

¹¹⁹ Beril Dedeoğlu, a.g.e., s.233

¹²⁰ Beatrice Heuser, **The Development of NATO's Nuclear Strategy**, Contemporary European History, Vol:4 No:1, 1994, s.50

¹²¹ Muharrem Gürkaynak, a.g.e., ss.77-80

gücünün Amerika Kıtası'na ulaşamaması nedeniyle ABD'nin Avrupa Kıtası'nda bir nükleer savaşı başlatmaktan çekinmeyeceği düşüncesi ciddi endişe kaynağı olmuştur.¹²² Ayrıca nükleer güç kullanımının sadece ABD'nin inisiyatifinde olması, bu durumun NATO'nun geleneksel ittifak anlayışı ile ters düşmesine, nükleer silahların küçük çaptaki savaşları küresel savaşlara döndürme olasılığı ise; bu silahların kolaylıkla kullanılmasına ve caydırıcı bir unsur olarak kalmamasına neden olmaktadır.¹²³

Stratejiyle ilgili olumsuzluk yaratan bir diğer gelişme ise nükleer silahlanmaya büyük kaynak ayırmış olan ABD'nin, konvansiyonel ordusunda kısıtlamaya gitmesi olmuştur. ABD'nin ordusundaki kısıtlamanın, Avrupa'da bulunan ABD ordusunun bir kısmının geri çekilmesi şeklinde olması ise, ABD'nin Avrupa güvenliği için verdiği taahhütlerin sorgulanmasına neden olmuştur. Ancak, o dönemde nükleer bir hedef durumunda olmayan ABD'nin, Avrupa güvenliğini nükleer güçle sağlayacak olması bu olumsuzlukları bir nebze gidermiştir.¹²⁴ ABD ve NATO cephesinde bu gelişmeler yaşanırken, SSCB de ellerindeki nükleer gücü daha etkin bir şekilde kullanabilmek için silahlanma yarışını tüm hızıyla devam ettirmiştir.

Ekim 1957'de, SSCB'nin "Sputnik" uydusunu uzaya göndermesi, tüm dengelerin değişmesine neden olmuştur. Bu gelişme, global güç dengesini SSCB lehine, NATO içerisindeki güç dengesini de Avrupa devletleri lehine değiştirmiştir. Sovyetlerin kıtalararası balistik bir füze geliştirmesi, o zamana kadar sadece orta menzilli füze geliştirmiş olan ABD'yi endişeye sevk etmiş ve Amerikan Kıtası'nı SSCB saldırılarına karşı açık hale getirmiştir. Bu gelişmelere tepki olarak ABD, Avrupa topraklarına orta menzilli balistik füze (IRMB) yerleştirme yoluna gitmiş ve nükleer silah kullanma inisiyatifinin kendisinde kalmasını istemiştir. Ancak ABD'nin bu hamlesi karşısında Avrupa devletleri girecekleri riskin karşılığını istemiş, Fransa ise NATO'nun askeri kanadından ayrılmıştır.¹²⁵

Özetle Kitlemel Karşılık Stratejisi, kesin saldırıları engelleyebilmekte, ancak Sovyetlerin daha sınırlı ve belirsiz faaliyetlerini engelleyememiştir. İdeolojik ifadeler

---

¹²² İlter Turan, a.g.e., ss.20

¹²³ Hikmet Erdoğan, a.g.e., ss.81-82

¹²⁴ İlter Turan, a.g.e., s.20

¹²⁵ Hikmet Erdoğan, a.g.e., s.82

gömülen SSCB amaçlarını tespit etmekte bir güçlük çekildiği için, SSCB girişimlerine karşı NATO tarafından tepkiler zamanında verilememiş ve nükleer silahlar NATO'nun tepki türlerini sınırlamıştır.¹²⁶ Kitlese Karşılık Stratejisi'nde, yaşanan bu olumsuzluklar ve uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler neticesinde, NATO ve müttefikleri; ittifakın amaçlarına ve hedeflerine daha uygun bir strateji arayışı içerisine girme zorunluluğu ile karşı karşıya kalmışlardır.

1.7.3. Esnek Karşılık Stratejisi

SSCB'nin Sputnik'i geliştirmeleri, hem NATO içerisinde, hem de Avrupa Müttefikleri arasındaki dengeyi bozmuştu. Sputnik ile başlayan dönemde KKS'nin eksik yönleri daha çok tartışılır hale gelişti. 2. Dünya Savaşı sonrasında oluşan gergin uluslararası konjunktürde KKS, NATO üyesi devletlerin güvenliklerini sağlamada başarılı olmuştur. Ancak uluslararası konjunktürde meydana gelen gelişmeler KKS'nin uluslararası sistemin değişikliklerine daha iyi adapte olabilecek bir başka strateji ile değiştirilmesini zorunlu kılmıştır. "Sınırlı Savaş" fikrinin uluslararası sisteme yerleşmesiyle başlayan yumuşama süreci, kaçınılmaz olarak "Esnek Karşılık" stratejisinin oluşmasına neden olmuştur. Bu strateji 1991 Kasım ayına kadar yürürlükte kalmıştır.¹²⁷

KKS'nin bir NATO stratejisi olmaktan çıkmasına ve Esnek Karşılık Stratejisi'nin oluşturulmasına bazı gelişmeler neden olmuştur. Bu gelişmelerden ilki KKS'nin ABD'nin siyasal çıkarlarının devam ettirilmesinde artık sınırlayıcı bir etmen haline dönüşmesidir. Ayrıca KKS, NATO'nun topyekûn savaş stratejisi ile NATO'nun bölgesel savunma taahhütlerinin arasında bir tutarsızlık mevcuttu. Yeni bir stratejinin oluşturulması bu tutarsızlığı da ortadan kaldıracaktı. İkinci önemli gelişme; Amerikan topraklarının, SSCB yapımı termonükleer başlıklı ICBM füzelerine açık hale gelmesidir. Bir diğer gelişme ise; ABD toprakları dışında başlayacak olan bir çatışmanın, geliştirilen küçük kalibreli nükleer silahlarla genel bir nükleer çatışmaya dönüşümünün önlenmesi endişesidir. Son gelişme ise; ABD'nin Polaris güdümlü füzeleri ile yüklü olan ve yerlerinin belirlenmesi çok zor

---

¹²⁶ İlter Turan, a.g.e., s.21

¹²⁷ Hikmet Erdoğan, a.g.e., ss.83-90

olan atom denizaltılarını ve ICBM'lerini geliştirmesidir.¹²⁸ Bu gelişmeler, Esnek Karşılık Stratejisi'nin geliştirilmesine mesnet teşkil etmiştir.

ABD'nin Avrupa Savunması için 1953-1954'ten beri uyguladığı strateji, nükleer savaş varlığının kabullenildiği düşüncesine dayanmakta ve Doğu'nun girişimi karşısında gösterilebilecek tek tepkinin nükleer olduğunu göstermekteydi.¹²⁹ 1962 yılında Küba Krizi'nin yaşanmasıyla birlikte, uluslar arası sistemde NATO "Yumuşama (Detant)", VARŞOVA Paktı ise "Barış İçin Bir Arada Yaşama (coexistence)" ilkelerini hayata geçirmiş ve uluslar arası askeri-politik ilişkilerde bu ilkeler kullanılmaya başlanmıştır. NATO, söz konusu ilkelerin hayata geçirilmesi için Belçika Dışişleri Bakanı Pierre HARMEL başkanlığında bir komisyona bir politika rehberi hazırlatmış ve 1967 yılında Hermel Raporu olarak tarihe geçen ve Sovyetlerle iyi ilişkiler kurmayı hedefleyen belgeyi kabul etmiştir. Hermel Raporu; NATO'nun uyguladığı stratejilerde önemli bir değişikliğe ve NATO İttifakı içerisinde yer alan diğer küçük ülkelerinde NATO politikalarının oluşturulmasında önemli görevler almalarına olanak sağlayacak bir örgütsel devrime vurgu yapmaktaydı. SSCB tehlikesindeki azalış, NATO'nun mevcut stratejisini gözden geçirmesine neden olurken ve Detant Dönemi ise NATO'nun bünyesindeki küçük ülkelerin etkilerini İttifak içerisinde arttırmalarına neden olmuştu. Hermel Raporu ayrıca "Esnek Karşılık Stratejisi'nin" oluşmasına da zemin hazırlamıştır.¹³⁰

NATO, EKS'ne geçiş konusunu, 1950'den 1967'ye kadar tartıştı. EKS, esnekliğin getireceği avantajları NATO'ya sağlamış ve NATO ülkesi bir üyeye karşı potansiyel bir tehdit olacak saldırganın zihninde ise bir belirsizliğe neden olmuştur. Söz konusu stratejiye ilişkin çalışmalar ve belgeler ise halka kapalı, gizli bir şekilde yürütülmüştür.¹³¹

Hermel Raporuyla, NATO değişen şartlara uyum konusunda çalışmalara başlamış ve aynı dönemde kabul edilen MC14/3 isimli strateji dokümanı ile "Direkt Savunma", "Kontrollü Tırmanma" ve "Genel Nükleer Mukabele" aşamalarını içeren EKS (Flexible

---

¹²⁸ Oral Sander, a.g.e., s.210

¹²⁹ İlder Turan, a.g.e., s.22

¹³⁰ Engin Tahir Bilgin, **Soğuk Savaş Sonrası Değişen Kolektif Güvenlik Anlayışı Çerçevesinde NATO-Türkiye İlişkileri**, 2006, s.52

¹³¹ NATO El Kitabı, a.g.e., s.45

Response) kabul edilmiş ve 1991 Kasım ayına kadar yürürlükte kalmıştır.¹³² Bu doktrinin içeriği, nükleer silahların kullanılmamasını sağlamak için, daha az zarara sahip konvansiyonel silahların daha güçlü hale getirilerek ilk müdahalenin yada yanıtın bu silahlarla verilmesi, bu silahların yeterli olmaması durumunda tahrip gücü az ve sınırlı olan “Taktik Nükleer Silahların” kullanılması, eğer bu da istenilen sonucu vermiyorsa son olarak nükleer silahın kullanılmasını içermektedir.¹³³

Direkt/Dolaysız Savunma, düşmanın saldırı sırasında kullandığı silaha göre mukabele yapmayı öngörmektedir. Buna göre düşman konvansiyonel silah kullandıysa kendisine konvansiyonel silahla, nükleer silah kullandıysa kendisine nükleer silahla karşılık vermeyi öngörmektedir. Dolaysız Savunma ile Denetimli Tırmanma arasında çok sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Olası savaş sırasında düşman birliklerinin geri çekilmesi sağlanamazsa, kullanılan silahların niteliği ve niceliği değiştirilecek, ölçülü bir şekilde merdivenleşme sağlanacaktı. Böylece düşman, merdivenleşmeye giden NATO'nun kendisini korumak için kararlı olduğunu anlayacak ve bu merdivenleşen güvenlik savunmasının sorumluluğunu kendisi alacaktı. Denetimli Tırmanma, savaşın şiddetinin bilinçli ve düzenli bir şekilde artırılması olup, düşmana saldırısını devam ettirmesi halinde karşılaşılabilecek tehlikenin boyutu göstermektedir. Esnek Mukabele, NATO'nun “Dolaysız Savunmadaki Merdivenleşme” kavramlarından oluşan stratejisine denmektedir. EKS'nde hangi koşullarda nükleer silaha başvurulacağı hususu bilerek belirsiz tutulmuştur ve bu belirsizlik sayesinde de caydırmanın temeli oluşturulmuştur.¹³⁴

EKS, NATO ile Varşova Paktı arasındaki genel denge üzerinden geliştirilmiştir. EKS, nükleer silahlara başvurma ihtimalinin azaltılması mevcut “Nükleer Eşiği” yükseltmek ve konvansiyonel silahların yaygınlaştırılarak genişletilmesi ilkelerine dayanmıştır. Esnek Karşılık Strateji'sinin aşamaları ise;

- Savunmanın konvansiyonel silahlarla gerçekleştirilmesi ve düşmanın bu silahlarla durdurulması,

---

¹³² Hikmet Erdoğan, a.g.e., s.85

¹³³ Haydar Çakmak, a.g.e., s.157

¹³⁴ Aydın Alacakaptan, a.g.e., s.62

- Taktik nükleer silahların, konvansiyonel silahların kullanılmasının yetersiz olduğu durumda kullanılması ve nükleer silah kullanma sorumluluğunun karşı tarafa yüklenilmesi,
- Bu tarz savunmanın yetersiz kalması durumunda, nükleer silaha başvurulması,

aşamalarından oluşmaktadır.¹³⁵

ABD yönetimi, “EKS’nin” uygulanması noktasında, bazı faydalar öngörmekteydi. Öncelikle Avrupa ABD’nin nükleer gücü altındaydı ve ABD istemedikçe bu nükleer güç kullanılamazdı. Fakat SSCB için durum böyle değildi ve istediği an nükleer gücünü devreye sokabilirdi. ABD ve SSCB’nin nükleer gücünü kullanması bir yıkıma, ancak iki tarafından sonuç elde edemediği bir konvansiyonel savaş barışa sebep olabilirdi. İkinci olarak; nükleer olmayan SSCB teşebbüslerine, ABD tarafından nükleer olmayan bir mukabelede bulunulması halinde, SSCB’ye Amerika’nın nükleer tehdidindeki ciddiyetini/blöfünü ölçme imkânı verilmemiş olmasıdır. Diğer bir fayda ise konvansiyonel savaştan nükleer savaşa geçiş aşamasıyla ilgilidir. EKS ile SSCB’ye mücadelelerini nükleer seviyeye çıkarmadan önce bir durum değerlendirmesi fırsatının verilecek olması ve SSCB’nin büyük ihtimalle nükleer bir savaşa girmeyecekleridir. Bu strateji, ABD’nin Avrupalı müttefikleri için bir nükleer savaşa girmek istememesiyle de ilgilidir. Konvansiyonel bir mücadelede Avrupa’nın da yardımı alınabilir, yıkımla sonuçlanacak bir nükleer savaş SSCB ile anlaşma yoluyla engellenebilir ve konvansiyonel bir kuvvet dengesiyle istikrar yakalanabilirdi. Son olarak stratejiyle birlikte; nükleer savunma yapısının ateş gücüne paralel verimsiz çok büyük orduları küçültülüp daha verimli hale getirilebilirdi.¹³⁶ Bu hususlar nükleer silahların konvansiyonel gücün bir destekleyici unsuru olarak algılayan ABD yönetiminin, EKS ile kazanmayı hedeflediği avantajlardı. Ancak, stratejinin uygulanmasından sonra, adı geçen stratejinin bazı eleştirileri olmuştur.

SSCB’ye getirilen ilk eleştiri, stratejinin ittifak alanının “Savaş Sahaları” ve “Savaştan Bağışık Sahalar” olmak üzere ikiye ayrılması üzerinedir. Özellikle Avrupalı devletlerin eleştirilerinde, bu stratejiyle birlikte Avrupa Kıtası’nın bütün klasik silahların ve nükleer silahların kullanılacağı bir savaş alanına dönüştürüldüğü, iki süper gücün ise bu

---

¹³⁵ Beril Dedeoğlu, a.g.e., s.235

¹³⁶ İlter Turan, a.g.e., ss.25-27

savaş alanından etkilenmediği ve savaş faturasının Avrupa Kıtası'na ödettilirdiği vurgulanmıştır. Diğler bir eleştirii ise, EKS'nde, nükleer güce sahip olmayan küçük müttefikler ile nükleer güç sahibi büyük müttefiklerin çıkarlarının çatışacağıdır. Olası bir savaşın büyüyerek topyekûn bir nitelik kazanması küçük müttefiklerin savunmaları için hayati bir önem arz etmekteydi. Böylece, saldırgan stratejik bir nükleer savaş göze alamayacak ve saldırısını tekrar gözden geçirecekti. Nükleer güç sahibi ülkeler ve özellikle ABD ise, nükleer silah teknolojisindeki ilerlemeler ışığında, kendi toprak güvenliği açısından sınırlı bir savaş tercih etmekte, savaşın yayılmasını ve topyekûn bir hal almasını istememekteydi. ABD'nin bu tutumu Avrupa'da, SSCB Batı'yı bir oldubitti karşısında bırakması durumunda barışın sağlanması için, ABD'nin müzakerelere razı olacağını ve böylece caydırıcılık unsurunun önemini yitireceğini değerlendirilmekteydi.¹³⁷

EKS'nin uygulandığı dönem içerisinde, Varşova Paktı'nın konvansiyonel gücü NATO'nun neredeyse iki mislidir. NATO söz konusu caydırıcılık gücünü orta menzilli nükleer füzelerle takviye edilen taktik nükleer silahları artırarak sürdürmeye çalışmıştır. Ancak, 1978 yılına gelindiğinde, NATO stratejik bir tıkanmayla karşı karşıya kalmıştır. NATO'nun stratejik açıdan tıkanmasının en büyük nedeni ise; SSCB'nin Avrupa'da tansiyonun düşürülmesi amacıyla alınması gereken önemlere ilişkin yaptığı çağrılardır. Bu hususlar çerçevesinde, NATO ise askeri stratejilerden çok diplomatik stratejileri ön plana alan uygulamayı gündeme almış ve ABD Başkanı Carter'ın "Uzun Vadeli Savunma Planını" göz önünde bulundurmuştur. Ayrıca, NATO 1979 yılında "Çift Yol (Double Track)" kararı almış, bu karar doğrultusunda NATO'nun konvansiyonel kabiliyeti ile caydırıcılığın artırılması ve savaş yapılma olanağının ortadan kaldırılması hedeflenmekteydi. NATO'nun bu girişimi daha sonra 1979 yılında yapılan toplantıda "Weinberg Girişimi" olarak anılmıştır. Bu noktada NATO'nun ana amacı ise düşmanın stratejik savaşma yeteneğini yok etmek, askeri üretimini felç etmek ve ikinci vuruş yeteneğini azaltmaktır.¹³⁸

1980'lerde başlayarak, 1990'larda yoğunlaşan Avrupa'daki büyük siyasi değişiklikler ve Soğuk Savaş Dönemi bitiminde Varşova Paktı'nın dağılması nedenleriyle, NATO'nun 1967'den bu yana uygulamada olan stratejisinin gözden geçirilmesi gündeme

---

¹³⁷ Aydın Alacakaptan, a.g.e., ss.65-67

¹³⁸ Beril.Dedeoğlu, a.g.e., ss.235-236

gelmiştir. NATO, mevcut değişikliklere uyum sağlamak amacıyla, 1990 Londra Konferansı'nda, mevcut stratejisini tekrar gözden geçirmeye karar vermiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI NATO

2.1. Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem

Avrupa Kıtası'nda güçlü bir Batı ittifakının sürdürülmesi, her dönem içerisinde gerek ABD gerekse Avrupa devletleri için en önemli konulardan birisi olmuştur. Avrupa Kıtası'nda oluşturulmak istenilen bu ittifak ise, siyasi ve ekonomik istikrara sahip olan Avrupalı devletlerin bir araya getirilmesiyle gerçekleştirilebilmiştir. Bu çerçevede, ABD Avrupa Birliği'ne giden süreci desteklemiş ve Fransa ile Almanya arasındaki mevcut sorunları ortadan kaldırarak, Almanya'nın Batı İttifakı'na katılmasını sağlamıştır.¹³⁹ ABD ile SSCB arasındaki ilişkiler de, 1989 yılından itibaren, nükleer silahlanma çerçevesi dışında Avrupa'da yaşanan bu siyasi ve ekonomik gelişmeler ışığında şekillenmeye başlamış ve SSCB lideri Gorbaçov, 2-3 Aralık 1989 tarihleri arasında gerçekleşen Malta Zirvesi'ni sonrasında, Soğuk Savaş'ın sona erdiğini ve kalıcı barış döneminin başladığını ifade etmiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Avrupa'nın en önemli sorunlarından birisi çözümlenmiş, Doğu ve Batı Almanya birleşmiştir. ABD, Avrupa'da istikrarı sağlama projesi kapsamında Birleşik Almanya'nın NATO'ya dâhil edilmesini savunurken, SSCB bu hususlardaki çekincelerini belirtmiş ve Varşova Paktı ile NATO arasındaki ilişkilerin genişletilerek bir PanAvrupa'nın kurulması fikrini desteklemiştir. Almanya'nın 1989'da birleşme süreci tamamlanırken, Yugoslavya parçalanma sürecine girmiş, Hırvatistan ve Slovenya Haziran 1991'de bağımsızlıklarını ilan etmiş, Bosna-Hersek ile Makedonya ise Avrupa Topluluğu'na başvururda bulunarak bağımsızlıklarını garanti altına almaya çalışmışlardır. Avrupa'da bu siyasi gelişmeler yaşanırken, Doğu Blok'u ülkeler de bu gelişmelerden siyasi ve ekonomik anlamda etkilenmiş olup, Doğu Bloğu ülkelerini

---

¹³⁹ Atilla Eralp, **Türkiye ve Avrupa**, Ankara: İmge Yayınevi, 1997, s.89

ekonomik olarak birbirine bağlayan COMECON 26 Haziran 1991’de, Doğu Bloğu’nun askeri kanadı Varşova Paktı ise 1 Temmuz 1991’de fesih edilmiştir.¹⁴⁰

İki kutuplu düzen, bu gelişmelerden sonra yerini, ABD ve Avrupa tarafından oluşturulan ve 21 yüzyılda da halen kullanılmaya devam eden, “Yeni Dünya Düzeni” kavramına bırakmıştır. Yeni Dünya Düzeni Kavramı’nda öne çıkan merkezi devlet ise ABD olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında Avrupa güvenlik politikalarında da önemli değişiklikler yaşanmıştır. SSCB’nin yıkılmasından sonra, ortadan kalkan SSCB tehdidi nedeniyle, Avrupa’nın güvenlik ve savunma konusundaki ABD’ye olan bağımlılığı da büyük ölçüde azalmıştır. İki kutuplu dünya düzeninden tek kutuplu dünya düzenine geçilmesiyle birlikte AB, ABD’ye karşı küresel düzeyde dengeleyici bir aktör olma niyetini de açıkça belirtmeye başlamıştır.¹⁴¹

Yeni Dünya Düzeni’nin nasıl şekilleneceği ve uluslararası sistem ile aktörlerini nasıl bir değişikliğe uğratacağı ise belirsizliğini korumuştur. Uluslararası sistemde henüz oturmamış ve yerini bulmamış olan Ortadoğu, Kafkaslar, Balkanlar ve eski Yugoslavya topraklarındaki uluslar, istikrara hemen kavuşamamışlardır. Orta Asya Bölgesi’nde mevcut dengesizlikler, otorite boşlukları ve bu bölge üzerindeki çıkar çatışmaları, Hindistan ve Pakistan’ın da içerisinde bulunduğu bölgedeki ezeli ihtilaflar ve anılan bölgeden uluslar arası sisteme yönelen tehditler bu belirsizliği artıran etmenlerden bazılarıdır. Uluslararası sistem sancılı bir değişim içerisindedir ve söz konusu değişim küreselleşmenin etkisiyle tarihte olduğundan daha hızlı, fakat sonuçları daha belirsiz bir şekilde gerçekleşmektedir.¹⁴²

Uluslararası sistemde SSCB’nin ve Varşova Paktı’nın dağılmasına bağlı olarak bir rahatlama, özgürlük, yakınlaşma ve beraber yaşama olguları gelişme gösterirken, aynı zamanda gelişen özgürlük ortamının etnik, dinsel ve kültürel farklılıklar ile yerel özellikleri ön plana çıkarması, uluslararası sistemde bölücü ve ayrılıkçı hareketleri doğmasına neden olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönem içerisinde, bütünleşme ve ayrılma çaba ve eylemleri,

---

¹⁴⁰ Hikmet Erdoğan, a.g.e., ss.120-122

¹⁴¹ Haydar Efe, **Avrupa Birliği’nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası**, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2008, s71

¹⁴² Yrd. Doç. Dr. Naci Doğan, **Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslar arası Sistem, NATO’nun Rolü ve Türkiye’nin Stratejik Konumu**, Sosyal Bilimler Dergisi, ss.32-33, <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd10/sbd-10-03.pdf>, (Erişim: 16.07.2011)

aynı anda yaşanmaya başlamış, yaşanan değişim ise bir takım yeni sorunları ve direnme hareketlerini de beraberinde getirmiştir. Böyle bir ortamda; gelişmelerle ilgili isabet derecesi yüksek kestirmelerde bulunmak zorlaşmış ve belirsizlikler artmıştır. Dolayısıyla da uluslararası sistemde yeni tehdit unsurları, savunma ve güvenlik sorunları ortaya çıkmıştır.¹⁴³

Avrupa'nın en büyük risk algılaması olan büyük ölçekli bir saldırı tehlikesi, SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle bitmiş, fakat Avrupa geleceğe dönük büyük belirsizlikler içeren bölgesel çatışmalar ve istikrarsızlıklarla karşı karşıya kalmıştır. Soğuk Savaş sonrasında, Sovyetlerin askeri ve nükleer kapasitesinin terörist gruplar eline geçmesi, Doğu Avrupa ve eski Sovyet Cumhuriyetlerinde yaşanan potansiyel siyasal şiddet ve ırkçı hareketler, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, kitle imha silahlarının yayılması, uyuşturucu kaçakçılığı ve yasa dışı göç gibi öngörülemeyen yeni tehdit unsurları, gerek Avrupa gerekse uluslararası sistemin güvenliğini tehdit etmeye ve bir belirsizlik ortamı yaratmaya başlamıştır.¹⁴⁴ Soğuk Savaş sonrasında Batı'nın yeni tehdit algılamaları, SSCB'nin yerini alan Rusya'da canlanan Rus milliyetçiliği, SSCB'nin yıkılması ile birlikte nükleer silahlar üzerindeki merkezi otorite kontrolünün ortadan kalkması ve bu silahların Batı'yı tehdit edebilecek rejim-terörist örgütlerin eline illegal olarak geçmesi, Orta ve Doğu Avrupa'da etnik-dinsel, siyasi, ekonomik-sosyal belirsizliklerin çıkması, son olarak ise Kuzey Afrika'daki İslami fundamentalizmin yükselmesi ve bu ülkelerden gelebilecek göç dalgaları çevresinde şekillenmiştir.¹⁴⁵

Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin "Yeni Büyük Stratejisi" kapsamında askeri müdahale alanlarını genişlettiği ve bu geniş müdahale alanında tutunabilmek için ortaklara ihtiyaç duyduğu görülmektedir. ABD'nin NATO müttefikleri her ne kadar terörizmle mücadelede ortak mücadele ve işbirliğinin gerekliliğini kavradıklarını ifade etseler de; ABD'nin uluslararası hukuk ve insan haklarıyla bağdaşmayan, demokratik değerleri göz ardı eden ve BM aracılığıyla oluşturulacak bir iletişim kanalını yadsıyan, ayrıca "Bizimle birlikte olmayan karşımızdadır" mantığıyla oluşturulan eylem ve politikalarına karşı çıkmaktadırlar. Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun, ABD'nin oluşturduğu yeni

---

¹⁴³ Hikmet Erdoğan, a.g.e., s.123

¹⁴⁴ Haydar Efe, a.g.e., s.71

¹⁴⁵ Nilgün Karacan, **NATO:Hala Genç Hala Dinamik.Uluslararası İlişkilerde Olaylar ve Yorumlar**, Ankara: A.Ü.SBF Yayınları, 2000, ss.95-96

stratejisine göre genişleyen müdahale sahası eninde sonunda, AB, ABD ve Rusya'nın Yakın Çevreleri'nin sınırlarını aşarak birbirlerinin üstüne binmesine neden olacaktır.¹⁴⁶

Uluslararası sistemin yapısını belirleyen ana unsurun uluslararası aktörler arasındaki mevcut güç dağılımı olduğunu savunan Yapısal Gerçekçilere göre, Soğuk Savaş sonrasında ABD, Rusya, Çin ve Avrupa Birliği, büyük güç kavramının ölçütlerinin tamamını tek başlarına karşılayamamaktadır. Bu devletler, hem tek başlarına askeri, siyasi ve ekonomik alanda yeterli kapasiteye sahip olmayıp, diğer devletlere de kendi iradelerini kabul ettirememekte ve ABD dışındaki devletler de uluslararası sistemin yapısına ilişkin kapsamlı dış politikalar oluşturmamaktadırlar. Ancak açık olan şudur ki, Soğuk Savaş sonrası dönemde, bu güçlerin tek başlarına bir hegemonya kurmaları ya da çok kutuplu bir düzende çok sıkı kontrol altına aldıkları kendi bloklarını oluşturmaları şuan için mümkün görülmemektedir. Bu güçlerin kısa ve orta vade de kapasite eksikliklerini gidererek tekrar süper güç olmaları da mümkün değildir.¹⁴⁷

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra uluslararası sistemde ortaya çıkan bu konjonktürde, Soğuk Savaş'ın iki kutuplu döneminin koşullarına göre ortaya çıkmış BM ve NATO gibi örgütlerin de işlevlerini tartışılır hale getirmiştir. 1990 sonrası yeni ve tam bağımsız devletleri, iki kutuplu döneme dönüşün önünü tıkama, elde ettikleri bağımsızlığı sürdürme endişesi içerisinde bu örgütlere katılım göstermişlerdir. Uluslararası sistemde ise, etnik, dinsel ve kültürel farklılıklardan güçlenen ayrılıkçı hareketler, milliyetçilik olgusu, insan hakları kavramı, radikal dini unsurlar ve küresel terör tüm dünyayı meşgul eden bir dizi krize neden olmuştur. Tehdit algılamalarındaki bu değişim ve farklılaşma, bu krizlerin ve gerginliklerin boyutlarının büyümesine ve uzun sürmesine neden olmuştur.¹⁴⁸ NATO, tüm bu gelişmeler ışığında, stratejisini ve politikalarını yenileme gereği hissetmiş, uluslararası sistemin tüm unsurları gibi kendisinin de Soğuk Savaş sonrasında belirli bir revizyona girme ihtiyacı olduğunun farkına varmıştır.

---

¹⁴⁶ Sanem Özer, **Avrupa Birliği Rusya ve ABD'nin Avrupa Güvenliği'ne Farklı Yaklaşımlarının Transatlantik İttifakı'na Etkileri**, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, 2008, s.191

¹⁴⁷ Ertan Efeğil ve Nezih Müsaoğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Uluslar arası Sistemin Yapısına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Eleştiri**, Akademik Bakış, Cilt 2 Sayı 4, 2009, s.20

¹⁴⁸ O.Metin Öztürk, **Yakın Geleceğe İlişkin Küresel Kestirmeler ve Türkiye**, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı 364, 2000, s.7

2.2. Soğuk Savaş Sonrası NATO

NATO, SSCB'nin yıkılması ve uluslar arası sistemde meydana gelen gelişmelere paralel olarak, siyasi ve kuvvet yapısı ile stratejisinde bazı düzenlemelere gitmiştir. NATO, söz konusu değişiklikleri ise, kendi siyasi yapısına uygun olarak, ittifak üyeleri ile birlikte gerçekleştirdiği zirveler ile sağlamıştır.

NATO, kuruluşundan Soğuk Savaş'ın sona ermesine kadar geçen dönem içerisinde, içinde bulunulan tehdit algılamalarına uygun olarak hareket etmiş ve müttefiklerin güvenlik ihtiyaçlarına karşılık vermiştir. SSCB'nin yıkılması ve Varşova Paktının dağılmasından sonra ise NATO ciddi anlamda kendini sorgulamaya başlamıştır. Varşova paktı, NATO'ya karşı kurulmuş bir askeri örgüt olmasına ve kapasitesini bu çerçeveye dışına çıkaramamasına rağmen, NATO Batı'nın sadece savunma ihtiyacını karşılamakla kalmamıştır. NATO, Batı için bir askeri savunma örgütü olduğu kadar, aynı zamanda üye ülkeler arasındaki askeri, siyasi ve sistem içi ilişkileri koruma ve geliştirme işlevini de yerine getirmiştir. Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni tehditler temelinde, Temmuz 1990'da yapılan NATO Zirvesi'nden başlanılarak, NATO'nun değişen düzenin yeni koşullarına göre yeniden yapılandırılmasına karar verilmiştir. Soğuk Savaş Sonrasında ortaya çıkan yeni durum bu çerçevede değerlendirilmiş, başta uluslararası terör olmak üzere kitle imha silahlarının yaygınlaşması, silah ve insan kaçakçılığı, kitlesel göç hareketleri gibi tehditler NATO tarafından yeni tehdit algılamaları olarak belirlenmiştir. Soğuk Savaş sonrasında bu hususlar çerçevesinde, NATO sadece kolektif bir savunma örgütü olmanın yanı sıra, aynı zamanda kolektif ve iş birliğine dayalı bir güvenlik örgütü haline de gelmiş, İttifak bilinen klasik görev alanı dışına da çıkmaya başlamıştır. Ayrıca, NATO'nun uluslararası istikrarı bozabilecek yeni yapılanmaların önüne geçebilmesi ve istikrarı sağlayabilmesi amacıyla etki alanının artırılmasına karar verilmiştir.¹⁴⁹

Soğuk Savaş sonrasında, NATO'nun mevcudiyetine ilişkin farklı görüşler ortaya atılmıştır. Moskova yönetimi, Avrupa'da kolektif bir güvenlik organizasyonunun kurulması amacıyla hem NATO'nun hem de Varşova Paktı'nın feshedilmesini, güvenliğin sağlanabilmesi amacıyla da Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT)

---

¹⁴⁹ Armağan Kuloğlu, **60 Yıllık İttifak:NATO ve Türkiye**, ORSAM Ortadoğu Analiz, Cilt2 S:4, 2009, s.54

kullanılması fikrini savunmuştur. Fransa ise; NATO'nun varlığını sürdürmesi gerektiğini, fakat bunu yaparken Batı Avrupa Birliği'ne ve o günkü ismiyle Avrupa Topluluğu'na daha fazla önem verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. ABD ve İngiltere ise tüm görüşlere karşın, ABD olmaksızın Avrupa güvenliğinin sağlanamayacağını düşünmüş, NATO'nun mevcut yapısının korunmasını ve tekrar yapılandırılmasını vurgulamıştır.¹⁵⁰ Daha realist yaklaşım sergileyenler ise; NATO'nun misyonunun askeri nitelik taşımayan tehditlere de cevap verebilecek şekilde genişletilmesini ve ittifakın Avrupa-eksenli caydırıcılık kapasitesinin küresel misyonlara sahip aktif bir güç haline dönüştürülmesini vurgulamıştır.¹⁵¹

Avrupa'nın güvenliğinin sağlanması hususunda ise, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Birleşmiş Milletler, NATO'nun sahip olduğu bilgi birikimine ve kapasiteye sahip değildi. NATO'ya alternatif olarak Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği vardı, ancak onlarda transatlantik kapasitesinden yoksundular. Bu sebeple Soğuk Savaş sonrasında Avrupa Güvenliği için en iyi alternatif yine NATO olmuştur. NATO, bunun en büyük örneğini ise, Bosna ve Kosova ile daha sonra da Makedonya'da vermiştir. NATO'nun bu bölgelerde yerine getirmiş olduğu başarılar, ittifakın görevinin bitmediğine ve başka bir güvenlik örgütü tarafından böyle bir caydırıcılığa ve birikime sahip olunamayacağını göstermiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesi NATO'nun siyasal yapısını tümüyle etkilemiş, Rusya'nın Batı Avrupa Siyaseti'nde yer alan meşru bir oyuncuya dönüşmesi ise NATO'nun tüm denklemlerini değiştirmesine neden olmuştur.¹⁵² Soğuk Savaş döneminde bir rakip olarak görülen Rusya, dönem sonunda, diğer Doğu Avrupa devletleri gibi kolektif güvenlik açısından önemli bir aktör olarak görülmüş ve oluşturulan diyalog ortamına Rusya da dâhil edilmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında NATO, ittifak içerisinde bu dönüşümü yaşarken, Merkez ve Doğu Avrupa ile olan ilişkilerini geliştirmiş, ancak bunu yaparken Rusya'ya karşı bir çevreleme politikası yaptığı izlenimini de vermemeye çalışmıştır. Merkez ve Doğu Avrupa ile güvenlik politikaları kapsamında işbirliği geliştirilirken, Rus ordusu ile de askeri diyalog ve işbirliği geliştirilmiştir. Soğuk Savaş sonrasında, NATO; Avrupa ile ilişkilerini yeniden yapılandırırken, diğer taraftan da Avrupa'da yeni bir güvenlik düzeni kurmak

---

¹⁵⁰ Michael Brown, **Minimalist NATO**, Foreign Affairs, Vol 78 No 3, 1999, ss.204-217

¹⁵¹ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, İstanbul: Küre Yayınları, 2001, s.229

¹⁵² Hikmet Erdoğan, a.g.e., ss.132-133

isteyen Rusya ile ilişki kurmuştur. NATO'nun yeniden yapılandırılması, bu hususlar çerçevesinde, Avrupa'nın geçmiş dönemde içerisinde bulunduğu çatışma ve ihtilaflara geri dönmemesi açısından önemli görülmüştür.¹⁵³

Soğuk Savaş dönemi içerisinde, NATO geleneksel misyonu çerçevesinde; üyelerin toprak bütünlüğünü ve siyasi bağımsızlıklarını korumuş, yani meşru müdafaaı sağlamıştır. Soğuk Savaş sonrasında ise NATO, barışı koruma, barış yapma ve insani amaçlarla müdahale gibi kolektif güvenlik misyonları yüklenmeye başlamıştır. NATO tarafından yüklenen bu kolektif misyonuna örnek olarak ise Bosna'da geçikmeli de olsa oynanılan rol, Sırbistan ve Kosova arasındaki etnik çatışmaya 24 Mart 1999 yapılan müdahale verilebilmektedir. NATO'nun Kosova operasyonu ise, Soğuk Savaş dönemi sonrasında yeni bir müdahale ve savaş türünü göstermektedir. NATO'nun, BM'in onayını almaksızın, bir ülkenin geleneksel ulusal sınırları içerisinde yaşanan etnik temizlik ve soykırım faaliyetlerine müdahale etmesi, NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında uyguladığı "Alan Dışı Faaliyet'in" ilk örneği olmuştur.¹⁵⁴ Alan Dışı Faaliyetler, Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun edindiği yeni stratejinin ve misyonun önemli bir göstergesidir.

Soğuk Savaş sonrasında, NATO'nun politikası ve stratejisi üzerine tartışma ve fikir ayrılıkları çok doğaldır, çünkü bu tür tartışma ve fikir ayrılıkları İttifak'ın özünü oluşturmaktadır. 1949'dan günümüze yaşanan dönem incelendiği zaman, NATO tarihi kriz kimliğine bürünmüş bir başarı olarak tanımlanmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında, birçok analizci yaşanan belirsizlikler içerisinde NATO'nun sonun geldiği fikrini savunmuşlardır. Ancak analizcilerin aksine, Avrupa Soğuk Savaş sonrasında NATO'ya, sadece bir toplu savunma örgütü olarak değil, aynı zamanda en geniş anlamda bir güvenlik yöneticisi olarak ihtiyaç duymuşlardır. Soğuk Savaş sonrasında, Avrupa'nın "bütünleşmiş ve özgür" bir kıtaya dönüşmesini kolaylaştıracak geniş kapsamlı bir politik-askeri çerçevenin oluşturulması açısından yine NATO önemli olmuştur. NATO, bir değişim çerçevesinde kendisine verilen rolü yerine getirirken, Avrupa'nın dönüşümün ortaya çıkardığı sorunlarla Avrupa'nın başa çıkabilmesine de yardımcı olmuştur. Ayrıca Doğu Avrupa ülkeleri ve

---

¹⁵³ Ronald Asmus, Richard Kugler ve Stephen Larrabbe. **Building A New NATO**, Foreign Affairs, Vol:75 No:6, 1993, ss.28-40

¹⁵⁴ Musa Ceylan, **Yeni NATO Soğuk Savaştan Sıcak Savaşa**, İstanbul: Ülke Kitapları, 1999, s.7

Rusya ile izlediği yapıcı politikalar sayesinde de Avrupa'nın bölünmesini engellemiş ve bütünleştirici bir rol oynamıştır.¹⁵⁵

NATO'nun, Soğuk Savaş sonrası dönemde başlattığı reform sürecinde, üzerinde durduğu konular ise; yeni oluşan uluslar arası konjoktüre uygun bir güvenlik stratejisinin geliştirilmesi ve oluşturulan yeni güvenlik stratejisinin askeri strateji ile uyumlu hale getirilmesi, NATO üyesi olmayan Avrupa ve Orta Asya ülkeleri ile ilişkilerin kuvvetlendirilmesi, siyasi hedeflerin belirlenmesi, Avrupa Güvenlik mekanizmalarının güçlendirilmesi, kriz bölgelerinde barışı sağlama ve koruma çalışmalarının yerine getirilmesi, nükleer silahların denetim altına alınması ve silahsızlanma çalışmalarının sağlanması, İttifak'ın yeni üyeler kanalıyla genişlemesi, AGSK'nın geliştirilmesiyle Avrupa-Kuzey Amerika hattı arasındaki savunma ve güvenlikte dengenin sağlanması, alan dışı faaliyetlerde potansiyel risklerin önlenmesi amacıyla Rusya, Ukrayna ve Akdeniz ülkeleriyle ilişki tesis etme ve terörizm ile mücadele olarak belirlenmiştir.¹⁵⁶

NATO içerisinde yaşanan tüm yeni gelişmeler, ittifakın siyasi yapısına uygun bir şekilde, müttefikler arasında sağlanan tartışma ve gönüllü karar alma esasına göre oluşturulmuştur. Bu kararlar ise, NATO müttefiklerinin gerçekleştirdiği önemli zirveler neticesinde alınmıştır. Bu zirveler sonucunda da NATO'nun stratejileri, gelişen konjoktüre göre yeniden şekillendirilmiştir.

2.2.1. Londra ve Roma Zirvesi

NATO, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni uluslar arası sisteme kendisini adapte edebilmek için bir dizi önemli zirve gerçekleştirmiştir. Bu önemli zirvelerden ilki, 1990 yılında açıklanan Londra'da gerçekleştirilen NATO Zirve Toplantısı, ikincisi ise 1991 yılında gerçekleştirilen Roma Zirvesi'dir. Yeni uluslararası sistemdeki gelişmeler, NATO'yu 1967'den bu yana uygulamakta olduğu stratejisinde değişiklik yapma zorunluluğu içerisine sokmuş ve NATO 1990 yılı içerisinde gerçekleştirilen Londra

---

¹⁵⁵ Günther Altenburg, **İttifak'ın Dönüşümü**, NATO Review, 2002, <http://www.nato.int/docu/review/2002/issue2/turkish/art1.html>, (Erişim: 15.08.2011)

¹⁵⁶ Yavuz Yıldız Gökalp, **Ortadoğu ve Akdeniz'de Hegemonya Mücadelesinde NATO'nun Yeri**, İstanbul: Global Stratejide Ortadoğu, Krizler, Sorunlar ve Politikalar.Der Yayınları, İstanbul, 2000, s2

Konferansı ile yürürlükte olan stratejisini gözden geçirerek, yeni bir strateji oluşturma kararı almıştır.¹⁵⁷

1990 Temmuz ayı içerisinde Londra’da yapılan NATO Zirvesi sonucunda açıklanan bildiri, NATO tarihindeki en kapsamlı bildirimlerden birisidir. Devlet ve Hükümet Başkanları, söz konusu bildiriye, NATO ittifakının yeni güvenlik çerçevesine uygun bir şekle dönüştürülmesi ve Doğu ile Batı arasındaki çekişmenin sona erdirilmesi için gerekli önemli adımları açıklamışlardır. Söz konusu zirvede liderler, SSCB, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri hükümetlerine, NATO ile düzenli bir diplomatik bağlantı kurulması ve işbirliği temelinde yeni bir ilişki tesis edilmesi yönünde önerilerde bulunmuşlardır. Londra Bildirisi, çeşitli yollarla işbirliğini geliştirme önerileri içeriyordu. Bu çerçevede, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden temsilciler, Brüksel’deki NATO Karargâhı’na çağrılmışlar, diplomatik düzeyde düzenli ilişkiler kurulmuş ve yapıcı kararlılığın Sovyetlere iletilmesi için Moskova’ya ziyarette bulunulmuştur.¹⁵⁸

Gerçekleşen diyalog ortamında, Kasım 1990’da Paris’te ise, Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması’yla (AKK) ve AGİT üyesi ülkelerin yeni bir Avrupa için Paris Şartı’nı yayınlamasıyla aynı tarihte, ayrıca bir ortak bildiri ve saldırmazlık taahhüdü de imzalanmıştır. Taraflar arasında ayrıca, askeri güç ve doktrinler üzerinde yapılan yoğun tartışmalar da dâhil olmak üzere yeni askeri ilişkiler kurulmuştur. Bu ilişkiler çerçevesinde taraflar arasında karşılıklı olarak ulusal toprakların üzerinde uçuşa izin veren Açık Semalar anlaşmasında ilerleme kaydedilmiş ve AKK Anlaşmasının daha da ileri götürülmesi konusunda görüşmeler hız kazanmıştır. 1990 yılında Körfez Krizi’nin neden olduğu tehlike ve gelişmeler ise, NATO’nun, 1990 Londra Bildirisi’nde belirtilen hedef ve amaçlara uygun olarak, Orta ve Doğu Avrupa ile diğer ülkelerle olan işbirliğini geliştirme ve artırma kararlılığını kuvvetlendirmiştir.¹⁵⁹

05 Temmuz 1990 tarihinde yayınlanan Londra Deklarasyonunda ise; NATO’nun yeniden oluşturulacak olan yeni stratejisinin ne gibi elementleri içereceği de gösterilmekteydi. Buna göre, SSCB’nin Doğu Avrupa’dan çekilmesi ve konvansiyonel

---

¹⁵⁷ Nilgün Karacan, **NATO: Hala Genç Hala Dinamik. Uluslararası İlişkilerde Olaylar ve Yorumlar**, Ankara: A.Ü.SBF Yayınları, 2001, s.99

¹⁵⁸ NATO El Kitabı, a.g.e., s.38

¹⁵⁹ NATO El Kitabı, a.g.e., s.39

orduların sınırlandırılmasını içeren bir anlaşmanın uygulanması halinde, NATO stratejisini temelden değiştirecek ve oluşturacağı strateji:

- NATO'nun yeniden yapılandırılarak aktif bir güç haline dönüştürülmesi, bu yeni aktif gücün yüksek seviyedeki mobilize ve çok yönlü bir yeteneği ile, İttifak liderlerine meydana gelebilecek krizlere esnek bir cevap verme yeteneğinin kazandırılması, ulusal güçlerden meydana gelen çok uluslu gücün sayısının artırılması,
- NATO'nun, söz konusu aktif birliklerin oluşmasıyla, tatbikat için gerekli teçhizat ve sayısında azaltmaya gitmesi,
- NATO'nun gerekmesi halinde, daha ağır geniş ölçekli orduları kurma kabiliyetine sahip olması,

hususlarını kapsayacaktı.¹⁶⁰ NATO, Soğuk Savaş sonrası yapısında ve stratejisinde planladığı ana değişim hareketini Londra Zirvesi ile başlatmış ve İttifak tarihindeki en önemli değişimi ise Roma Zirvesi'nde sonuçlandırmıştır. Roma Zirvesi gerek İttifak'ın gelecek politikaları, gerekse İttifak'ın ileriki dönemde olası genişleme politikaları bakımından hayati bir dönüm noktasıdır. NATO, geleneksel savaş stratejisini bir kenara bırakarak, oluşturduğu yeni strateji ile Avrupa'nın bir bütün olarak güvenlik sahasına dönüşmesi için diyalog ve işbirliği sürecini başlatmıştır.

Kasım 1991 ayı içerisinde, Roma'da düzenlenen, Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde NATO'nun "Yeni Stratejik Konsepti" üzerine anlaşmaya varılmış ve Zirve sonunda söz konusu strateji ilan edilmiştir.¹⁶¹ Londra Zirvesi'nde alınan kararlara paralel olarak planlanan politikalar 1991'de Roma'da gerçekleştirilen Zirve'de en açık halini almış ve ittifakın gelecekteki yapısı üzerinde somut adımlar atılmıştır. Körfez Savaşı sırasında kitle imha silahlarının gündeme gelmesi sebebiyle, İttifak üyeleri Roma Zirvesi'nde kimyasal, biyolojik ve nükleer silahların artması hususuna yoğunlaşmışlardır. 1991 Roma Zirvesi'nden çıkan en önemli karar ise, NATO'nun yeni konjonktüre dönüşümünü

---

¹⁶⁰ NATO, **NATO-Official Text:Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance (London Declaration)**, 05.08.1990, http://www.nato.int/cps/en/SID-2690DFB6-9DC09412/natolive/official_texts_23693.htm, (Erişim: 19.07.2011)

¹⁶¹ Muharrem Gürkaynak, **Avrupa'da Savunma ve Güvenlik**, İstanbul: Asil Yayınları, 2004, s.125

yansıtmakta olan ve gelecek politik stratejilerini belirleyen “Geçiş Dönemi Stratejisinin” kabulü olmuştur.¹⁶²

Yeni Stratejik Kavram, İttifak Stratejisi’nin ayrılmaz bir parçası olarak, Ortadoğu ve Doğu Avrupa’da bulunan yeni ortaklarla işbirliği sağlayarak, NATO’nun güvenlik politikasındaki politik ve askeri unsurları tutarlı bir bütün haline getirmiştir. Yeni Strateji, NATO’nun entegre askeri kuvvetlerinin nükleer silahlara olan bağımlılığını azaltmış, kuvvetlerin çapı büyük ölçüde indirilmiş, kuvvetler daha esnek ve çok uluslu bir yapı haline getirmiştir. Yeni Strateji ayrıca NATO’nun Askeri Komuta yapısını değiştirmiş ve İttifak’ın savunma politikalarını özellikle gelecekteki kriz yönetim ve barışı koruma operasyonlarının gereklerine uygun şekilde yeniden düzenlemiştir. Anılan Zirve’de ayrıca, Avrupa’nın gelecekteki güvenliği ile ilgili genel bir kurumsal çerçeve ile Orta Doğu ve Doğu Avrupa ülkeleriyle yürütülen işbirliği ve ortaklık bağlamında NATO’nun gelecekteki politika ve görevlerini belirleyen “Barış ve İşbirliği Bildirisi” yayınlanmıştır. Bildiri, Orta ve Doğu Avrupa’da yapılan reform çalışmalarına İttifak’ın verdiği desteği vurgulamış, söz konusu ülkelere geçiş döneminde yardım sağlamış ve NATO’nun politik, askeri, ekonomik, bilimsel alandaki birikimini söz konusu ülkelerin kullanımına açmıştır. Bu bağlamda Zirve’de, yeni ortaklığın gelecekteki gelişmelerini izleyecek olan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) de kurulmuştur.¹⁶³

2.2.1.1. Yeni Stratejik Kavram/Geçiş Dönemi Stratejisi (1991)

Temmuz 1990’da Londra’da bir zirve toplayan müttefikler, NATO İttifakı’nın Avrupa’da değişen şartlara uyum sağlamasının şart olduğuna, İttifak’ın bu değişimler çerçevesinde değişeceğine ve yeni bir askeri stratejinin hazırlanmasına karar vermişlerdir. Söz konusu yeni strateji veya tam adıyla “Yeni Stratejik Kavram/Geçiş Dönemi Stratejisi”, NATO’nun Kasım 1991’de Roma’da gerçekleştirdiği zirvede açıklanmış ve onaylanmıştır.¹⁶⁴ Daha önceki NATO kavramlarla çok az benzerliği bulunan bu strateji; çatışma yerine eski düşmanlarla işbirliğini vurgulamaktadır. Yeni kavram, üye ülkelerin güvenliğini NATO’nun temel hedefi olarak korumakta, ama bunu Avrupa’nın bütününe

---

¹⁶² Hikmet Erdoğan, a.g.e., s.137

¹⁶³ NATO El Kitabı, a.g.e., s.17

¹⁶⁴ Nejat Doğan, **NATO’nun Örgütsel Değişimi:1949-1999**, Ankara: AÜ SBF Dergisi, 60-3, 2005, s.89

yayılmış ve geliştirilmiş bir güvenlik için çalışma yükümlülüğü ile birleştirmektedir. Kavram ayrıca, parlamentolara, güvenlik uzmanlarına, gazetecilere ve halka tartışma ve yorum yapma olanağı sunmuştur.¹⁶⁵

1999 yılına kadar NATO'nun politik stratejisi olan "Geçiş Dönemi Stratejisi", 1990 Londra Zirvesi'nde ortaya atılmış ve 1991 Roma Zirvesi'nde kabul edilmiştir. Söz konusu stratejide NATO için belirtilen görevler ise; Avrupa içerisindeki dengeyi muhafaza etmek, NATO üyesi bir devletin topraklarına yönelik tehdit ve saldırıları caydırmak ve üye devleti savunmak, üye ülkelerin hayati çıkarları konusunda danışmalarda bulunabilecekleri bir Atlantik ötesi forum gerçekleştirmek, Avrupa'da istikrarlı bir güven ortamının tesisi için vazgeçilmez temellerden birisini oluşturmaktır. Yeni stratejide, güvenlik ortamında, güvenlik ve istikrarın vazgeçilmez savunma boyutunun yanı sıra, politik, ekonomik, toplumsal ve çevresel unsurlara da vurgu yapılmıştır. Stratejide, NATO'nun amaçlarını ve hedeflerini, politik yollardan artırma imkânının geçmiş döneme oranla daha çok arttığı belirtilmiştir. Dönem içerisinde, NATO'nun yüz yüze olduğu sorunların çeşitliliği, daha geniş kapsamlı bir güvenlik anlayışının oluşturulmasına neden olmuş ve oluşturulan yeni strateji, İttifak güvenlik politikasının birbirini karşılıklı olarak güçlendiren üç unsuru olan diyalog, işbirliği ve toplu savunma yeteneğinin muhafazasını bir araya getirmiştir. Bu bütüncü yaklaşım, yeni stratejiye güvenlik konularına geniş bir perspektiften yaklaşma imkânı sağlamıştır.¹⁶⁶ Yeni strateji oluşturulurken, NATO'nun askeri boyutunun temel prensipleri olan; İttifak'ın tamamen savunmaya yönelik olduğu, güvenliğin bölünmez olarak kabul edildiği, NATO'nun güvenlik politikasının ortak savunma temeline dayandığı, Avrupa'da nükleer ve konvansiyonel kuvvetlerin belirli kısmının muhafaza edilmesi gerektiği ilkeleri ise aynen korunmuştur.¹⁶⁷

Soğuk Savaş sonrasında NATO, yeni uluslararası sistemi dikkate alarak, kurumsal yapısının sürekliliğini sağlayacak bir güvenlik ve savunma stratejisi belirlemiştir. Yeni strateji kapsamında, Doğu Blok'u tehdit algılaması dışına çıkmış, NATO asker ve nükleer silah sayılarında azaltmaya yönelmiştir. Askeri yapılanmadaki bu değişim ise, hızlı hareket kabiliyetine sahip acil müdahale güçlerinin oluşturulmasıyla sonuçlanmıştır. NATO,

---

¹⁶⁵ NATO El Kitabı, a.g.e., s.43

¹⁶⁶ Hikmet Erdoğan, a.g.e., ss.140-141

¹⁶⁷ Nilgün Karacan, a.g.e., s.100

oluşturduğu yeni strateji ile birlikte, müdahale alanlarını NATO üyesi ülkelerin sınırları dışarısına çıkarmış, uluslararası güvenlik ve istikrarı bozacak her tür eyleme karşı koymaya başlamıştır. Yeni strateji ile birlikte, birinci önceliği üye ülkeler ve onların sınırları olan NATO, önleyici tedbirler almış ve gerektiğinde alan dışı müdahalelerde bulunmuştur. 1991 yılında oluşturulan bu stratejide, önceki stratejilerde olduğu gibi belirlenmiş bir düşman ülke veya ülkeler grubu yoktur. NATO'ya barışı, güvenliği ve istikrarı bozacak, ülke veya terörist gruplardan gelebilecek her türlü eylem hedef olarak seçilmiştir.¹⁶⁸

Yeni Stratejik Kavram/Geçiş Dönemi Stratejisi, NATO'nun gelecek 20 yıllık süre için kabul ettiği bir askeri politikaydı ve NATO tarihinde bir dönüm noktasını teşkil ediyordu. NATO, strateji kapsamında ilk kez “Acil Müdahale Gücü (Rapid Reaction Forces)” adı verilen çok uluslu güç yapılanmasını hayata geçirmiş ve Ocak 1994 Brüksel Zirvesi'nde Birleşik Müşterek Görev Gücü'nün (CJTF-BMGG) kurulması için Doğu Avrupa ülkelerinin ittifaka katılımları beklenmiştir. Söz konusu Stratejik Konsept ile birlikte, NATO'da açıkça tanımlanmış olan düşmana karşı gerçekleştirilecek operasyon planlamasının sonlandırılması ve ana önceliğin kriz yönetimi ile uluslararası dengeleri desteklemeye verilmesine neden olmuştur. Bu NATO'nun Yeni Strateji ile birlikte tehdit algılamasından risk algılamasına kaydığını göstermekteydi. NATO'nun Yeni Strateji ile birlikte bu politikayı izlemesinin nedenleri ise coğrafi konumu, risk algılamaları, olası genişleme politikaları, Doğu-Batı-Avrupa'da bulunan diğer güvenlik kuruluşlarıyla işbirliğini artırma isteği ve istikrar ile güvenliği yeni gelişmelere göre düzenleme amacından kaynaklanmıştır. Bu düzenlemeler çerçevesinde de KAIK kurulmuştur.¹⁶⁹

NATO'nun 1991 yılında kabul ettiği “Yeni Stratejik Kavram”/“Geçiş Dönemi Stratejisi'nin”, özelliklerinden birisi de, birbirlerini tamamlayan askeri ve politik yolları bünyesi altında bulunduran ve NATO'nun hedeflerini ortak hedef kabul eden diğer devletlerle işbirliğini vurgulayan geniş kapsamlı bir güvenlik yaklaşımı olmasıdır. Söz konusu “Geniş Kapsamlı Yaklaşım”, 1991'de kabul edilen Yeni Stratejik Kavram'ın ana özelliklerinden biri olup;

---

¹⁶⁸ Haydar Çakmak, a.g.e., s203

¹⁶⁹ Muharrem Gürkaynak, a.g.e., s.126

- Avrupa ve Kuzey Amerika arasında dinamik ve güçlü bir ortaklığı vurgulayan, **Atlantik Ötesi Bağın Korunması**,
- Strateji, caydırıcılık ve toplu savunmadan kriz mukabele operasyonlarına kadar tüm öngörülebilir durumlarda etkili olacak askeri yeteneklerin gerekli oluşunu vurgulayan, **Etkili Askeri Yeteneklerin Devamlılığı**,
- İttifak içerisinde bir **Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin** oluşturulması,
- Çatışma önleme ve kriz yönetimi konusunda İttifak'ın rolünün önemli olduğunu belirten, **Çatışma Önleme ve Kriz Yönetimi**,
- İttifak'ın barışı korumak, demokrasiyi geliştirmek ve refaha katkıda bulunmak amacıyla Avrupa-Atlantik bölgesindeki tüm demokratik devletlerle işbirliği ve diyalogu vurgulayan, **Ortaklık, İşbirliği ve Diyalog**,
- İttifak'ın yeni üyelere açık olduğunu teyit eden, **Genişleme**,
- İttifak'ın silahların kontrolü, silahsızlanma ve nükleer silahların yayılmasını önleme politikasını belirten, **Silahların Kontrolü, Silahsızlanma ve Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme**,

temel unsurlarını içermektedir.¹⁷⁰

Yeni Stratejik Kavram'da, NATO'nun karşılaşılabileceği riskler; Avrupa-Atlantik bölgesi ve çevresindeki ülkelerin ciddi ekonomik, sosyal ve politik sorunlarla karşı karşıya kalınması, etnik ve dini düşmanlık, toprak ihtilafları ve devletlerin bölünmesi olarak gösterilmekte bunların yerel ve bölgesel düzeyde istikrarsızlığa neden olabileceği vurgulanmaktadır. Yeni strateji bu tür bu tür durumlarda NATO'nun önlem alabileceğine, askeri operasyonlara gidebileceğini ve kriz yönetiminde bulunabileceğine yer vermiştir. Ayrıca stratejide NATO'nun söz konusu operasyonel faaliyetlerinin sınırları ise Avrupa-Atlantik Bölgesi olarak tanımlanmış ve müdahale alanı genişletilmiştir. Stratejide, İttifak'ın bu tür operasyonları, ilke olarak BM Güvenlik Konseyi veya AGİT sorumluluğu altında gerçekleştireceği, fakat gerekmesi halinde NATO'nun da inisiyatifini ele alarak tek taraflı karar verebileceği belirtilmekteydi. Stratejide ayrıca, Rusya'nın konvansiyonel silah sayısı bakımından Avrupa ülkelerinden fazla olduğu ve bu dengenin gözetilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Yeni Strateji, terör eylemleri, sabotaj, organize suç örgütleri, enerji

---

¹⁷⁰ NATO El Kitabı, a.g.e., ss.45-46

kaynaklarının dağıtımının kesintiye uğraması ve kitlesel göç gibi durumlar İttifak'ın güvenliğini etkileyecek riskler olarak belirtilmiştir.¹⁷¹ Stratejide, NATO müttefiklerinin, düşmanca olmayan ve barışçıl ilişkileri, Ortadoğu ve Güney Akdeniz'de bulunan ülkelerle de sürdürmek istedikleri, 1991 Körfez Savaşı'nın gösterdiği gibi barış ve istikrarın bu ülkelerdeki mevcudiyetinin önemi ayrıca vurgulanmıştır. NATO'nun bu bölgeye hassasiyeti ise bu bölgede bulunan kitle imha silahları, silah teknolojisinin yayılması ve askeri güç yığınağı gösterilmiştir.¹⁷²

Soğuk Savaş sonrası oluşturulan NATO'nun yeni stratejisinde, İttifak'ın ana savunma ilkeleri olarak ise:

- İttifak'ın tamamen savunma amaçlı olduğu,
- Müttefik güçlerinin olası bir saldırıyı mümkün olduğunca en kısa sürede durdurabilmesi,
- İttifak'ın askeri gücünün, üye ülkeleri garanti altına alması ve Avrupa güvenliğinin sağlanması üzerine kuru olduğu,
- Müttefiklerin birine yapılan saldırının hepsine yapılmış kabul edildiği,
- Barışı ve güç dengesinin korunması açısından, konvansiyonel ve nükleer gücün bir kısmının muhafaza edilmesi, düşüncelerine dayanmaktadır.¹⁷³

NATO'nun değişen konjonktüre göre oluşturduğu 1991 Stratejisi'nde, her ne kadar yeni riskler ve olaylara belirli bir derecede adaptasyon sağlandıysa da, çok muğlak ve açık uçlu durumlar mevcuttu. 1991'den sonra ise, farklı durumdan görev çıkarma stratejisi NATO'nun ana stratejisi haline gelmiş, bir kolektif savunma örgütü olan NATO, artık güvenlik örgütü olarak işlev görmeye başlamıştır.¹⁷⁴ 1997 yılına gelindiğinde ise, bu sebepler nedeniyle, NATO liderleri söz konusu Yeni Strateji'yi tekrar görüşerek güncellemeye karar vermişlerdir. NATO stratejisinin, 21 yy. sorunlarını tam anlamıyla

---

¹⁷¹ Nilgün Karacan, a.g.e., ss.100-101

¹⁷² NATO Official Text, **The Alliance's New Strategic Concept**, 07-08.10.1991, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, (Erişim: 19.07.2011)

¹⁷³ Nilgün Karacan, a.g.e., s.102

¹⁷⁴ Osman Orhanlı, **NATO:Yapısal Dönüşüm Süreci Devam Ediyor.Uluslararası İlişkilerde Olaylar ve Yorumlar**, Sonbahar Sayı:33, 1999, s.81

çözebilmesi için ise, 24 Nisan 1999'da Washington'da Yeni Stratejik Kavram onaylanmıştır.¹⁷⁵

2.2.1.2. KAİK

NATO'nun kurumsal açıdan en önemli gelişmelerinden birisi, 20 Aralık 1991'de, NATO ülkeleri, altı Orta ve Doğu Avrupa ülkesi, üç Baltık ülkesinin Dışişleri Bakanlarının veya temsilcilerinin iştirak ettiği KAİK'in (North Atlantic Cooperation Council-NACC-KAİK) açılış toplantısı olmuştur. KAİK, NATO'nun Doğu Politikası'nın kurumsallaşma yönündeki ilk adımı olup, Eski Varşova ülkeleri ile Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu ortaya çıkan yeni devletleri bir siyasi ve askeri danışma formunda bir araya getirmeyi amaçlamıştır.¹⁷⁶ KAİK'in rolü, güvenlik ve güvenlikle ilgili konularda, katılımcı ülkeler arasındaki işbirliğini kolaylaştırmak ya da sağlamak olup, KAİK ayrıca bu ülkeler arasında daha yakın kurumsal bağların, samimi bağların gelişmesine nezaret etmiştir. Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan, Eski Sovyetler Birliği topraklarındaki 11 devlet Mart 1992'de, Gürcistan Nisan 1992'de, Arnavutluk Haziran 1992'de, KAİK'e katılmıştır. Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK) , 1997'de KAİK'in yerini aldığı anda, KAİK'in 22 ortağı bulunmaktaydı.¹⁷⁷

NATO üyesi devletler, Avrupa'da sağlanacak bütüncül bir güvenliğin tüm Avrupa devletlerinin güvenliğı ile doğrudan ilişkili olduğı görüşünü savunmuşlar ve Avrupa'da yaşanmakta olan etnik çatışma ve bu etnik çatışmaların bir sonucu olan belirsizliğin, Avrupa Kıtası'nın uzun vadedeki güvenliğı için bir risk unsuru olduğunu vurgulamışlardır. Böyle bir ortamda kurulan KAİK'in asıl amacı da, bu hususlar çerçevesinde, daha geniş bir güvenlik alanının yaratılmasıdır. Avrupa Kıtası'nda diyalog ve işbirliğı temelinde oluşturulacak bir güvenli bölge ve istikrar ortamı, genel güvenliğin artırılmasını sağlayacaktır. KAİK temel amacı da, Avrupa Kıtası'nda bu güvenli bölge ve istikrar alanının oluşturulmasıdır.¹⁷⁸

---

¹⁷⁵ Nilgün Karacan, a.g.e., s.99

¹⁷⁶ Osman Orhanlı, a.g.e., s.81

¹⁷⁷ NATO El Kitabı, a.g.e., s.18

¹⁷⁸ David.S.Yost, **NATO Transformed, The Alliance's New Roles in International Security**, Washington D.C.: US Institute of Peace Press, 1998, ss.93-98

Rusya'da, Ağustos 1991'de gerçekleşen darbe üzerine, olası bir Rus saldırganlığı ve tehdidinden Orta ve Doğu Avrupa'daki ülkeler çekilmeye başlamışlardır. Orta ve Doğu Avrupa'daki bu tehdit algılamalarını yatıştırmak ve Doğu Blok'undaki söz konusu çözümlenin olumlu bir şekilde gerçekleşmesi için NATO, KAİK'i kullanmıştır. Bu husus çerçevesinde, KAİK NATO'nun tamamen "önleyici diplomasi" politikasının pratiğe dönüşmüş biçimi olması sebebiyle, Eski Doğu Blok'u ülkeleri ile NATO arasında bir danışma ve görüş alışverişi platformundan öteye gidememiştir.¹⁷⁹ KAİK bünyesindeki eksikliklerden bir diğeri ise, NATO ile eski Varşova Paktı ülkelerinin askeri kesimleri arasında kurulan ve politik sınırları aşan askeri ilişki üzerinde bir sivil otorite unsurunun yani demokratikleşmenin oluşturulamaması/kurulamaması olmuştur. Bununla birlikte, Fransa'nın karşı çıkması nedeniyle de bakanlar seviyesinde bir savunma birimi de oluşturulamamıştır.¹⁸⁰ KAİK, her ne kadar Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle Sovyet Cumhuriyetleri'nin katılımı sonucunda genişleme tartışmalarının yaşandığı bir forum halini alsada, 1990'lı yılların başında NATO'nun genişlemesi konusunda, yine de İttifak içerisinde çok seslilik bulunmaktaydı. Bununla birlikte KAİK ile ortaklık içerisine giren ülkelerin tam üyelik hakkını elde edememeleri ayrıca söz konusu ülkelerde hayal kırıklığı yaratmıştı. Almanya ise, Rusya ile arasında bir tampon bölge oluşturulması amacıyla, Visegard dördlüsü olarak bilinen Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Slovakya'nın NATO'ya bir an önce üye yapılmasını savunmaktaydı. Soğuk Savaş'tan bir bölgesel güç olarak çıkan Almanya, Orta ve Doğu Avrupa'da bulunan ekonomik çıkarlarının korunması gerektiğini vurguluyordu. ABD de Rus gücünün kontrol altında tutulmaya devam edilmesini, aynı zamanda Rusya'yı Avrupa ile yakınlaştırmaya devam etmeyi hedefliyordu.¹⁸¹ Bu hususlar KAİK'in tıkanma noktalarını oluşturmuştur.

Bir danışma ve güvenlik platformu çerçevesinde KAİK, kendisine yüklenen görevleri ise başarı ile yerine getirmiştir. KAİK, savunma planlama, silahların kontrolü, kavramsal yaklaşımlar, sivil-asker ilişkileri, hava trafik yönetimi, savunma endüstrisinde dönüşüm ve NATO'nun bilimsel ve çevresel programlarının üçüncü boyutu gibi güvenlikle ilgili konular üzerine odaklanmıştır. KAİK'in en önemli katkıda bulunduğu alan ise politik ve güvenlikle ilgili danışma konuları olmuştur. KAİK içerisindeki bu danışma konuları

---

¹⁷⁹ Muharrem Gürkaynak, a.g.e., s.130

¹⁸⁰ S.Nelson Drew, **NATO from Berlin to Bosnia: Trans-Atlantic Security in Transition**, Washington: National Defense University Press, 1995, ss.25-26

¹⁸¹ Nejat Doğan, a.g.e., s.96.

zamanla Avrupa Güvenliği'ne olumlu katkılarda bulunmuş ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı çalışmalarında tamamlayıcı bir rol oynamıştır. KAİK'in ilk yönergesinin gereklerini tamamen yerine getirmiş ve uzun vadeli demokratik, politik ve ekonomik reformları desteklemiştir. Ancak, KAİK bazı Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin güvenlik taleplerini karşılayamamış, örgütlenme, işleyiş, strateji ve NATO'nun genişlemesi gibi konularda açısından yetersiz kalmıştır. 30 Mayıs 1997'de Portekiz Sintra'da gerçekleştirilen toplantıda KAİK Dışışleri Bakanları, KAİK ile BİO'nun başarısına dayandırdıkları Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi'ni (AAOK) kurmaya karar vermişler ve bu tarihten sonra AAOK, KAİK'in yerini almıştır.¹⁸²

Belirtilen hususlar çerçevesinde KAİK NATO'yu, Soğuk Savaş sonrasında meydana gelen yeni gelişmelere adapte etmiştir. NATO ile eski Doğu Blok'u ülkeleri arasında bir ilişki tesis etmekle kalmamış, ittifak ile söz konusu devletleri ortak bir paydaya çekmiştir. NATO ve eski Doğu Blok'u ülkelerinin ortak bir paydada buluşması ise, NATO'nun en büyük projelerinden biri olan ve daha sonra NATO'nun genişlemesini sağlayan BİO'ya zemin hazırlamıştır. Soğuk Savaş sonrasındaki genişleme sürecinin, bir varoluş mücadelesi veren NATO için önem ve hassasiyet açısından değerlendirmesi yapıldığında, olumsuzluk ve eksikliklerine rağmen KAİK'in önemli rolü göz ardı edilememektedir.

2.2.2. Brüksel Zirvesi

Soğuk Savaş sonrasında NATO, değişen uluslararası sisteme paralel olarak kuşkusuz çok hızlı bir değişim içerisine girmiştir. NATO Devlet ve hükümet Başkanları, NATO'nun söz konusu değişime uyum sağlama amacıyla 1991 Roma Zirvesi'nde kabul ettiği kararların uygulanıp uygulanmadığı, değişim sürecinin hangi aşamada olduğu ve uluslararası sistemde üç yıllık süre zarfında meydana gelen yeni gelişmeleri değerlendirmek için, Ocak 1994'de Brüksel'de bir araya gelerek Brüksel Zirvesi'ni düzenlemişlerdir.¹⁸³

---

¹⁸² Hikmet Erdoğan, a.g.e., ss.208-209

¹⁸³ Hikmet Erdoğan, a.g.e., s.141

Kuzey Atlantik Konseyi'nin, Ocak 1994'de düzenlediği söz konusu zirvede, İttifak Avrupa genelinde güvenlik ve istikrarı artıracak ve güçlendirecek bir girişimi hayata geçirmiştir. Söz konusu girişim kapsamında, yeni ve geniş kapsamlı bir işbirliği programı olarak Barış İçin Ortaklık Programı (PfP/BİO) oluşturulmuş, KAIK üyesi ve diğer devletler söz konusu programa davet edilmişlerdir.¹⁸⁴ Brüksel Zirvesi'nde Hükümet Başkanları, ayrıca bir önlemler paketi de kabul etmiştir. Söz konusu önlem paketinde ise, İttifak'ın politik ve askeri yapısının Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) ve Birleşik Müşterek Görev Gücü (BMGK)'ya paralel bir şekilde yeniden revize edileceğine, NATO'nun diğer Avrupa ülkelerinin üyeliğine açık olduğuna, Barış İçin Ortaklık sürecini başlatarak yeni ortakları ittifak ile birlikte yeni askeri ve politik çabalar sarf etmeye, kitle imha silahlarının yayılmasına ve sevkiyatına karşı çalışmalara karşı olan hassasiyete vurgu yapılmıştır.¹⁸⁵

Brüksel Zirvesi kapsamında, Kuzey Atlantik ve Avrupa güvenliği kapsamında, demokratik Doğu Avrupa ülkeleriyle ilişkilerin sağlamlaştırılmasına hassasiyet gösterilmiştir. Avrupa'da güvenliğin sağlanması açısından, Washington Antlaşması uyarınca NATO'nun genişlemesine karar verilmiş ve sürecin ilerlemesi için Avrupa genelinde politik ve güvenlik gelişiminin sağlanması amaçlanmıştır. Bu çerçevede, NATO ve aday ülkeler arasındaki ilişkilerin transformasyonunu sağlayacak olan acil ve pratik bir programın başlatılmasına karar verilmiştir. NATO ile Ortaklık konumunda bulunan ülkeler ise, NATO Karargâhında ki askeri ve politik yapıya, Ortaklık aktivitelerindeki durumlarına ve başarılarına göre, Kuzey Atlantik Konseyi tarafından çağırılmıştır. Zirve'de, Rusya Federasyonu'ndaki ekonomik ve politik reformlara olan destek tekrar edilmiş ve Rusya Federasyonu'ndaki reformist politikalarla sağlanacak bir istikrar ve güvenlik ortamının, Avrupa Güvenliği'ne katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. İttifak'ın Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinde gerçekleşen reform politikalarını ve işbirliğini de bu temelde desteklediği belirtilmiştir. Güney Kafkasya'daki duruma ise ayrı bir hassasiyet gösterilerek, Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'ın toprak bütünlüğü, özgürlük ve bağımsızlığına saygının bölgedeki barışa katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Eski Yugoslavya'daki Bosna sorununun da barış ve istikrar çerçevesinde şiddet olmaksızın çözüme kavuşturulması isteği de ayrıca

---

¹⁸⁴ NATO El Kitabı, a.g.e., s.19

¹⁸⁵ NATO Official Text, **Declaration by the Heads of State and Government of the Nations contributing to the UN-mandated, NATO-led International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan**, 11.01.1994, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_68722.htm, (Erişim: 18.07.2011)

ifade edilmiştir.¹⁸⁶ Brüksel Zirvesi'nde son dört yıllık süreçte gerçekleştirilen gelişmeler memnuniyetle karşılanarak, NATO'daki değişikliklerin kararlılıkla sürdürülmesine önem verilmiştir.

2.2.2.1. Barış İçin Ortaklık

Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra Müttefikler; Batı Avrupa dışında kalan Avrupa ülkelerine dostluk eli uzatmış, Merkez ve Doğu Avrupa'da bulunan eski Varşova Paktı üyeleri ve yeni bağımsızlığını kazanan eski Sovyetler Birliği ülkeleri ile yeni bir işbirliği ilişkisi başlatmıştır. 1994 yılında Barış İçin Ortaklık (Partnership for Peace-PfP) adıyla başlatılan program; NATO tarihinde çok önemli bir yer tutmakta olup, İttifaka iki taraflı işbirliğine dayalı bir siyasi düzlem kazandırması açısından önemlidir.¹⁸⁷ Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra NATO; askeri çabalardan ziyade güvenlik taahhüdü ve diplomatik çabayı içeren, NATO'nun genişlemesine herhangi bir atıfta bulunmayan BİOP'ni, Avrupa'nın Güvenliği'nin devamı ve teminatı açısından ön planda tutarak teşvik etmiştir.¹⁸⁸

BİOP'nin önemi, bir dostluk ve işbirliği projesinden ziyade, Avrupa'nın ve Kuzey Atlantik Bölgesi'nin güvenliği, bu bölgenin güvenliğinin ABD'nin güvenliğine olan doğrudan etkileri açısından çok önemli bir hal almıştır. NATO'nun kuruluş temellerinde de yer aldığı gibi Kuzey Atlantik Bölgesi'nin güvenliği, ABD'nin güvenliği açısından hayati öneme sahiptir. Soğuk Savaş sonrasında, NATO geniş çaplı askeri tehditler yerine, uluslar arası sistemde artmakta olan istikrarsızlık ortamından risk algılamaya başlamıştır. NATO; algılamakta olduğu bu yeni tehdit karşısında, en iyi stratejinin ise eski Komünist ülkelerin NATO'nun üye ülkelerinin sahip olduğu liberal demokrasiye, ekonomik refaha ve askeri ittifaka entegre edilmesi, bu hususlarda reform yapılması olduğuna karar vermiştir.¹⁸⁹ NATO, Londra ve Roma Zirveleri'nde de belirttiği üzere, temel hedefin Avrupa'da barışın ve istikrarın sağlanması olan bu stratejiyi, BİOP ile sağlamış ve oluşturulan bu projeye

---

¹⁸⁶ NATO Official Text, **a.g.e.**, 11.01.1994, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_68722.htm, (Erişim: 18.07.2011)

¹⁸⁷ Alexander Vinnikov, **NATO and Central Asia: Security, Interest and Values in a Strategic Region**, Security and Human Rights, Vol:20 N:1, Martinus Nijhof Pub., 2009, s.70

¹⁸⁸ Robert E.A. Hunter, **Forward-Looking Partnership**, Foreign Affairs, Vol83, Sep/Oct 2004, ss.3-4

¹⁸⁹ William Jeffers Clinton, **Partnership for Peace: Building a New Security for the 21st Century**, US Department of State Dispatch, Vol5, Jan. 1994, s.1

KAİK üyesi ülkeleri ve Rusya'yı davet ederek, Avrupa genelinde uzun süreli bir güvenlik politikasının temellerini atmıştır.¹⁹⁰

Sovyetlerin dağılmasından ve uluslararası sistemde yeni belirsizlik risklerinin ortaya çıkmasından sonra, Orta ve Doğu Avrupa ile Avrupa'nın güneyindeki diğer Balkan ülkelerinde güvenlik algılamalarında bir endişe belirmiştir. Söz konusu ülkeler, Batılıların kendilerine sundukları güvenlik çözüm önerilerini yetersiz bulmuş ve uluslararası sistemde Batı'nın takip ettiği güvenlik politikalarına paralellik arz etmemişlerdir. ABD ise 1994 yılında söz konusu ülkelerin sorunlarına bir çözüm bulmak amacıyla BİOP'nin oluşturulmasını desteklemiştir.¹⁹¹ BİOP, NATO üyeliğine giden bir yol olmamakla birlikte, NATO Üyeliği'nin alternatifi olmuş ve NATO üyesi olmak. NATO dönem içerisindeki belirsizlikler nedeniyle Orta ve Doğu Avrupa'nın güvenlik ihtiyaçlarına acil olarak cevap vermekten kaçınmış, BİOP ile birlikte söz konusu ülkelerin askeri yapılarının kendisinininkiyle uyumlu hale getirilmesini hedeflemiştir. BİOP, NATO'nun eski düşmanlarıyla resmi ilişkiler kurmasına yol açtığı gibi, gerek yapısı ve gerekse de işleyişi açısından, BİOP çok daha kapsamlı bir ilişkiyi ifade etmiştir. BİOP; Orta ve Doğu Avrupa ile diğer eski Sovyet ülkelerinin güvenlik arayışlarına alternatif getirdiği gibi, bu ülkelerin demokratikleşme ve serbest Pazar ekonomisine geçmelerini de kolaylaştırmış, Atlantik'ten Ural'lara kadar özgürlük içerisinde bütünleşmiş, güvenli ve barış dolu bir kuşak oluşturmayı hedeflemiştir.¹⁹²

ABD'nin isteği doğrultusunda, 1994'de yayınlanan geçici çağrı, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin gelecekte NATO'ya katılacaklarından hareketle, bu ülkelere askeri işbirliği ve görüş alışverişi sağlamıştır. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin askeri yapılarının ve silah sistemlerinin NATO'nun yapısıyla uyumlulaştırılması, İttifak'a üyelik için bir ön koşul olmuştur. Bu noktada, BİO bazı ülkelerin NATO'ya tam üyelikleri gerçekleşinceye kadar, NATO'nun kendisine zaman kazandırmıştır. NATO'nun doğuya doğru bu ilk adımı, Rusya'da 1995 yılından itibaren Batıcılar güç kaybedinceye kadar olumlu karşılanmıştır. Rusya her ne kadar NATO yerine AGİT'in bir kolektif güvenlik örgütüne

---

¹⁹⁰ Richard C Holbrooke, **The Future of NATO and Europe's Changing Security Landscape**, US Department of State Dispatch, Vol6, 17/04/1995, s.325

¹⁹¹ A.Joulwan George, **NATO'nun Barış için Ortaklığa Katkısı Kaydedilen İlerlemeler ve Sorunlar**, NATO Dergisi, Mart 1995, s.3

¹⁹² Hikmet Erdoğan, a.g.e., ss.210-213

dönüştürülmesini desteklemişse de, BİO Rusya'nın NATO'ya yaklaşmasını sağlamada başarılı olmuştur.¹⁹³

NATO ile 27 BİO ortağı arasında, güvenlik konularında işbirliğini derinleştirme amacını taşıyan Barış İçin Ortaklık'ın ana operasyonel odağı; kriz yönetimi ve barışı koruma kuvvetleri göndermek suretiyle, Euro-Atlantik Bölgesinde ve bu bölgenin ilerisinde beklenmedik tehditlere karşı harekete geçecek hazırlıkların yapılmasıdır. Bu hususlar temelinde, Rusya dâhil pek çok BİO ortağı, Bosna'da NATO öncülüğündeki Uygulama Gücü (IFOR) ve müteakip İstikrar Gücü'ne (SFOR) katılım göstermişlerdir. 1997'de başlatılan ileri BİO programı çerçevesinde ise, ortaklar farklı derecelerde ortaklık ilişkileri içerisinde girmesine olanak tanınmış, bazı üyelerin NATO'nun öncülüğünde planlama ve operasyonel faaliyetlere çok daha fazla oranda katılımları sağlanmıştır.¹⁹⁴

BİO Antlaşması'na göre, anlaşmayı imzalayan ülkeler NATO ile 6 konuda işbirliği girecektir. Söz konusu 6 konu, ulusal savunma planlaması ve bütçelendirilmesi işlemlerinde saydamlık, savunma güçlerinin demokratik olarak kontrolün garantilenmesi, AGİK sorumlulukları veya BM otoritesi altındaki görevlere katkı konusunda hazırlık ve gücü sürdürme, görüş birliği çerçevesinde; barışı koruma, arama kurtarma, insani faaliyet ve diğer görevlerde, ortak planlama, eğitim ve tatbikatların yapılmasında NATO ile askeri işbirliğine girilmesi, NATO üyesi ülkelerle, askeri güçlerin çalışmaları konusunda işbirliğinin geliştirilmesi, siyasal bağımsızlık, güvenlik veya toprak bütünlüğüne yönelik doğrudan tehdit algılamaları durumunda, NATO ile aktif müdahale konusunda danışmalar yapmaktır.¹⁹⁵ Bu hususlar, BİO sayesinde, bir taraftan ortaklar arasında siyasal dayanışma mekanizmaları geliştirilerek, ortak askeri tatbikatlar ve seminerler düzenlenerek, eski Doğu Bloku ve Sovyet ülkelerinin NATO'yu tanıyarak ve ona güvenmeleri sağlanarak yapılmaya çalışılmıştır.¹⁹⁶

---

¹⁹³ Musa Ceylan, a.g.e., s.11

¹⁹⁴ David.S.Yost, **Yeni NATO ve Kolektif Güvenlik**, Musa Ceylan, **Yeni NATO Soğuk Savaştan Sıcak Savaşa**, İstanbul: Ülke Kitapları, 1999, s.42

¹⁹⁵ NATO-Official Text, **Partnership for Peace:Framework Document**, 10-11.01.1994, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_24469.htm?mode=pressrelease, (Erişim: 19.07.2011)

¹⁹⁶ Muharrem Gürkaynak, a.g.e., s.132

BiO, NATO ve eski Sovyet ülkeleri arasında bir köprü vazifesi görmüş olup, NATO'nun nihai amaçlarından olan Avrupa Güvenliği'nin sağlanmasında bir dönüm noktası olmuştur.

2.2.3. Madrid Zirvesi

Brüksel Zirvesi ve Antlaşması'nın imzalanmasından, üç yıl sonra 8-9 Temmuz 1997 tarihleri arasında, İttifak üyeleri Madrid Zirvesi'nde bir araya gelmişlerdir. NATO üyesi devletler, söz konusu tarihler arasında düzenlenen Madrid Zirve'sinde, NATO'nun genişlemesi kararı almıştır.¹⁹⁷ Madrid'de, Temmuz 1997'de yapılan Zirve, Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun yeni yapısına ve stratejisine ilişkin olarak başlatılan önemli girişimlerin neticesinde elde edilen başarıların değerlendirilmesi açısından önemli olduğu kadar, değişmekte olan koşullara karşı üretilen politika ve stratejilerin sınanacağı yeni bir dönemin başlangıcının da habercisi olmuştur. Bu sebeple, NATO'nun Madrid Zirvesi'ndeki önceliği İttifak'ın gelecekteki politika ve stratejilerine ilişkin unsurları bir araya getirmek ve bu unsurların tutarlılığını garanti etmek olmuştur.¹⁹⁸

Madrid Zirvesi'nde, İttifak ile üyelik görüşmelerine başlamaları için, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan resmen NATO tarafından davet edilmiştir. NATO, Madrid Zirvesi'nde, 1949 Washington Antlaşması'nın 10 uncu maddesi uyarınca yeni ülke üyeliklerine açık olduğunu, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın ilkelerini geliştirerek daha ileriye götürecek ve Avrupa-Atlantik bölgesindeki güvelige katkıda bulunabilecek tüm ülkelerin İttifak'a üye olabileceğini vurgulamıştır.¹⁹⁹ NATO'nun genişleme kararı sonrasında, başta Azerbaycan olmak üzere, yeni Türkî Cumhuriyetler de İttifak üyeliğine müracaatta bulunmuşlardır. Ancak, söz konusu dönem içerisinde, İttifak tarafından söz konusu ülkelere şartların olgunlaşmasının beklenmesi tavsiyesi iletilmiştir. Zirvede, 27 Mayıs 1997 tarihinde kurulan NATO ve Rusya Federasyonu Arasında Karşılıklı İşbirliği ve Güvenlik Ana Kuruluşu Sözleşmesi bir kez daha tasdik edilmiş, NATO ile Ukrayna

---

¹⁹⁷ Mehmet Saray, **NATO'nun Yeniden Yapılanması ve Türkiye Konulu Harp Akademileri Komutanlığı AGSK Sempozyumu Bildirisi**, Ankara: Harp Akademileri Komutanlığı, 11-12 Ocak 2001

¹⁹⁸ NATO El Kitabı, a.g.e., ss.20-21

¹⁹⁹ Hikmet Erdoğan, a.g.e., s.150

arasında Özel Ortaklık Şartı imzalanmıştır.²⁰⁰ Madrid Zirvesi'nde, Avrupa'nın güvenliği için çok önemli olan Akdeniz İşbirliği Grubu (AİG) da kurulmuştur. AİG, grup müttefik ülkelerin diyalog ülkeleriyle politik tartışmalar yapabildiği bir forum özelliği taşımıştır.²⁰¹

NATO'ya belirli bir askeri operasyonun ihtiyaçlarına uygun kuvvetleri kısa sürede konuşlandırma yeteneğini geliştirmede önemli bir paya sahip olan Birleşik Müşterek Görev Gücü Kavramı (BMGK) açısından da söz konusu zirvede önemli kararlar alınmıştır. Zirve'de, NATO'nun artık yerleşmiş olan çok uluslu, çok yönlü operasyonlar üzerine inşa edildiği ve bir BMGK'nın sadece insani yardım değil, aynı zamanda toplu savunmayı da içerebilecek belirli askeri operasyonlar için oluşturulmuş, konuşlandırılabilir, çok uluslu ve çok yönlü bir kuruluş olduğu vurgulanmıştır. Bu karar doğrultusunda da NATO komuta yapısı içerisinde küçük sayıda BMGK Karargâhı'nın da kurulmasına karar verilmiştir.²⁰²

1997 Madrid Zirvesi'nde, İttifak'ın iç ve dış dönüşümüyle ilgili önemli somut ve kapsamlı kararlar da alınmıştır. Zirvede Alınan kararlar doğrultusunda, NATO'ya gelecekteki katılımlar için "Açık Kapı Politikası" kabul edilmiş, BİOP'nin güçlendirilmesi ve işbirliğinin daha ileriye götürülmesi için Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK) isimli yeni bir forum oluşturulmuş, NATO-Rusya ilişkilerinde tamamen yeni bir sayfa açılmış, Ukrayna ile gelişen ilişkilerin resmiyete dökülmüş, Akdeniz ülkeleriyle diyalog yoğunlaştırılmış, İttifak içerisinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği ile ilgili çalışmalar ilerletilmiş ve NATO'nun reform geçirmiş askeri komuta yapısı tanımlanmıştır.²⁰³ KAİK'in yerini alan AAOK; daha güçlü ve operasyonlara daha yatkın bir İttifak ile karar alma sürecinde daha fazla katılımın gerçekleşmesi için kurulmuştur. AAOK ile birlikte, NATO'nun ortaklarla birlikte çalıştığı ve ortaklığın genişletilmiş boyutunu içine alan bir çerçeve oluşturulmuş ve BİO faaliyetleri de bu çerçeve içerisinde yürütülmüştür.²⁰⁴

Zirve İttifak'ın kurumsal işbirliğinin özelliklerinin ortaya çıkarılması açısından da önemli bir dönüm notası olmuştur. Deklarasyona göre, NATO'nun kurumsal işbirliğinin

---

²⁰⁰ Mehmet Saray, a.g.e.

²⁰¹ NATO El Kitabı, a.g.e., s.90

²⁰² Anthony Cragg, **Dahili Uyarılma: NATO'nun Geleceğin Sorunları Yönünde Yeniden Şekillendirilmesi**, NATO Dergisi, Zirve Özel Sayısı Sayı:3, Temmuz/Ağustos 1997, ss.32-35

²⁰³ NATO El Kitabı, a.g.e., s.21

²⁰⁴ Hikmet Erdoğan, a.g.e., s.151

özellikleri; AB içerisinde entegre olmuş olan BAB ile yakın işbirliği, NATO bünyesinde AGSK'yı kurma ve AGİT'i bölgesel bir güç olarak güçlendirme olarak belirlenmiştir.²⁰⁵ Madrid Zirvesi'nde alınan kararlar, temelinde insan hakları ve demokrasinin bulunduğu NATO'nun, gelişmekte olan Avrupa Güvenliği'ne katkısının en üst seviyeye çıkarılması için alınmıştır.²⁰⁶

2.2.3.1. AAOK

Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK), KAİK'in yerini almak üzere, 1997 yılında kurulmuştur. Konsey, Müttefik ve Ortak ülkeleri, düzenli danışmaların ve işbirliğinin yapılabileceği bir forum altında bir araya getirmiştir. AAOK, düzenli aralıklarla Büyükelçiler, Savunma ve Dışişleri Bakanları düzeyinde toplanmaktadır. Ancak devlet ve hükümet başkanları gerekli görmeleri halinde, 1999 Washington Toplantısı'nda olduğu gibi toplanabilmekte, güvenlik konularında işbirliği üzerine tartışmalar yapabilmekte ve 1999'da Kosova'daki duruma benzer tehdit algılamaları üzerine değerlendirmeler de yapmaktadırlar.²⁰⁷

AAOK öncelikle, ortak konumunda bulunan ülkelerin karar alma sürecinde daha etkin olmalarını sağlamış, KAİK'in politik ve güvenlik danışma özelliğine ek olarak kriz yönetimi, bölgesel konular, silahların kontrolü, KİS'lerin yayılması, uluslar arası terörizm, savunma planlaması ve politikası, bütçe, stratejik konular, sivil acil planlama, afete hazırlık, çevre gibi boyutlarında kazandırılmasını sağlamıştır.²⁰⁸

AAOK faaliyetleri BİOP faaliyetlerinin bir tamamlayıcısı durumuna gelmiş olup, bu faaliyetler, politik ve güvenlik konularında yoğunlaşan iki yıllık bir eylem planını esas almaktadır. AAOK'nın bir diğer başarısı ise, NATO Karargâhı'nda Rusya'nın önerisi üzerine kurulan Avrupa-Atlantik Afet Yardım Eşgüdüm Merkezi'dir. Merkez, NATO ve Ortak ülkelerin doğal afetlerde eşgüdüm içerisinde çalışmasını sağlamıştır.²⁰⁹ AAOK, BİO

---

²⁰⁵ Rob de Wijk, **Towards a New Political Strategy for NATO**, NATO Review, Vol:46 No:2, Yaz 1998, s.15

²⁰⁶ NATO-Official Text, **Madrid Declaration**, 08.07.1997, http://www.nato.int/cps/en/SID-2690DFB6-9DC09412/natolive/official_texts_25460.htm?mode=pressrelease, (Erişim: 20.07.2011)

²⁰⁷ NATO El Kitabı, a.g.e., ss.40-41

²⁰⁸ Robert Weaver, **Building Security Through Partnership**, NATO Review, Vol:49 No:3, 2001, s.7

²⁰⁹ NATO El Kitabı, a.g.e., s.41

gibi Avrupa güvenliğinin mimarisinde çok önemli bir istikrar unsuru olmaya devam etmektedir.

2.2.4. Washington Zirvesi

İttifak tarihinin, 15 inci Zirve toplantısı, 23-25 Nisan 1999 tarihinde Washington'da yapılmıştır. Zirve, Kosova Harekâtı için gerçekleştirilen hava kampanyasının gölgesi altında gerçekleştirilse de, anılan zirvede İttifak'ın geleceğine dair çok önemli yeni kararlar alınarak NATO'nun stratejisine yansıtılmıştır.²¹⁰

Zirve'de uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler çerçevesinde, NATO'nun yenilenmesine devam edilmiştir. Washington Zirvesi'nde, kriz yönetimi ve çatışmaların önlenmesi gibi yeni misyonlar çerçevesinde NATO'nun daha etkin, temel görevi olan kolektif savunmada daha yetkin, geniş-esnek-etkili bir örgüt olması kararlaştırılmış ve bu hususlar doğrultusunda Yeni Stratejik Konsept kabul edilmiştir.²¹¹ 1997 Madrid Zirvesi'nde İttifak'a katılım için görüşmelere davet edilen Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan'ın üyelikleri bu zirvede resmen kabul edilmiştir. İttifak, bu süreci de göz önünde bulundurarak, Yeni Stratejik Konsept'te yeni üyeliklerin devam edeceğini ayrıca vurgulayarak genişlemenin NATO için önemini de ifade etmişlerdir.²¹² 1999 Washington Zirvesi'nde kabul edilen "Yeni Stratejik Kavram" ile 1991 yılında kabul edilen strateji ile karşılaştırıldığında, "Yeni Strateji" devamlılık ve değişim arasındaki dengeyi ifade etmekte ve güvenliğin tanımını 1991 Stratejisi'ne göre daha geniş bir şekilde ele almaktadır.²¹³

Yeni Stratejik Kavram'da, Avrupa-Atlantik Güvenliği'nin önemi bir kez daha vurgulanarak, NATO'nun amacının barışı muhafaza etmek ve Avrupa-Atlantik güvenliğini ve istikrarını güçlendirmek olduğu ifade edilmiştir. Güvenlik, savunma, politik, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutların göz önünde bulundurulmasıyla oluşturulan Yeni Stratejik Konsept'in temel esasları, Transatlantik bağının korunması, NATO'nun yürüteceği görevler için etkili askeri yeteneklerin muhafaza edilmesi, Avrupalı Devletlerin İttifak içerisindeki yeteneklerinin geliştirilmesi, kriz yönetimi ve çatışmaların önlenmesindeki

---

²¹⁰ NATO El Kitabı, a.g.e., s.21

²¹¹ Hikmet Erdoğan, a.g.e., s.152

²¹² NATO El Kitabı, a.g.e., s.21

²¹³ Rob de Wijk, a.g.e., ss.15-16

taahhütlerin sürdürülmesi, ortaklık, işbirliği ve diyalogların devam ettirilmesi, NATO'nun genişlemesi ve İttifak'ın yeni üyelere açılması, silahların kontrolünün desteklenmesi, silahsızlanma ve üretimin önlenmesi, Avrupa Savunma Politikası'nın AB merkezli geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, BİO ülkeleri ile ilişkilerin daha kuvvetli, operasyonel hale getirilmesi ve BİO ülkelerinin daha fazla müdahil yapılması, Avrupa-Atlantik Güvenliği için Rusya ile İttifak ilişkilerinin geliştirilmesi, Ukrayna ile mevcut özel ilişkinin güçlendirilmesi, kitle imha ve nükleer silahların önlenmesi, Akdeniz Diyalogu ülkeleri ile mevcut diyalogun ve ilişkinin geliştirilmesi, diğer uluslararası teşkilatlar ile demokrasi ve barışın muhafazası konusunda işbirliğinin geliştirilerek sürdürülmesi olarak belirlenmiştir.²¹⁴

1999 Washington Zirvesi'nde yeniden şekillendirilen NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti; ABD'nin ulusal politika ve çıkarları ile ABD'nin 21 yy.daki küresel sistemi şekillendiren stratejilerini kapsayan unsurlar tarafından belirlenmiştir. ABD'nin ulusal çıkarları doğrultusunda, stratejik konseptte şekil veren bu unsurlar ise; NATO'nun alan dışı askeri operasyonlarda kullanılabilmesi, İttifak'ın uluslararası terör, kitle imha silahları, uyuşturucu ticareti, insan kaçakçılığı ve ırkçılık gibi sorunların çözümlerinde kullanılması, askeri operasyon ve savaş kararlarının BM Güvenlik Konseyi'ne sorulmasının NATO Konseyi'nde alınması, NATO'da BMGK teşkil edilmesi ve bu kuvvetlerin askeri operasyonlarda kullanılması, İttifak'ın küresel ölçekte olmak üzere ekonomik, siyasi, demokratik ve güvenlikle ilgili görevlerin verilmesi olarak belirlenmiştir.²¹⁵

İttifak'tan, yeni strateji kapsamında yerine getirmesi istenen temel görevler ise;

- Güvenlik konusunda; bir ülkenin diğerine güç kullanmadığı, sorunların barışçıl yollardan çözümlendiği ve demokratik kurumların bulunduğu istikrarlı bir Avrupa-Atlantik Bölgesi'nin yaratılması,

---

²¹⁴ NATO-Official Text, **The Alliance's Strategic Concept**, 24.04.1999, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en, (Erişim: 21.07.2011)

²¹⁵ Erol Bilbilik, **NATO İstanbul Zirvesi ve Genişletilmiş Ortadoğu Stratejisi**, İstanbul: Otopsi Yayınları, 2004, ss.10-11

- Danışma konusunda; Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 4 üncü maddesi çerçevesinde, müttefiklerin hayati çıkarlarını etkileyen konularda fikir alışverişinin sağlanacağı temel bir transatlantik formu oluşturmak,
- Caydırıcılık ve savunma konusunda; Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5 ve 6 ncı maddeleri çerçevesinde, herhangi bir NATO üyesine yöneltilen herhangi bir tehdide karşı savunma ve caydırıcılığı sağlamak,
- Kriz yönetimi konusunda; Washington Antlaşması'nın 7 inci maddesine uygun olarak, her durum için ayrı ayrı değerlendirmek üzere ve oybirliği ile alınmış bir karara istinaden, çatışmanın müessir bir şekilde engellenmesine katkıda bulunmaya ve buhrana mukabele harekâtı dâhil olmak üzere, buhran yönetimine fiilen katılmaya hazırlıklı olmak,
- Ortaklık konusunda; NATO ile daha şeffaf, karşılıklı güvene dayanan ortak askeri harekâtlar gerçekleştirilmesi için Avrupa-Atlantik alanındaki diğer ülkelerle ortaklığın, işbirliğinin ve diyalogun geliştirilmek,

olarak tanımlanmıştır.²¹⁶

Yeni Stratejik Kavram kapsamında, risk analizleri de bölgesel ve küresel olmak üzere iki düzeyde incelenmiştir. NATO üyesi ülkeler ile çevresinde bulunan bazı ülkelerin sosyal, ekonomik ve politik zorluklarla karşı karşıya kalmalarından kaynaklanabilecek etnik ve dini temelli çatışmalar, toprak anlaşmazlıkları, yetersiz veya başarısız reformlar, insan hakları ihlalleri, ulus devletlerin bölünmesi neticesinde oluşabilecek yerel veya bölgesel istikrarsızlıklar silahlı çatışmalara yol açabilecek bölgesel riskler olarak tanımlanmıştır. NATO alanı dışında bulunan nükleer güçlerin mevcudiyeti, nükleer-biyolojik-kimyasal silahların yayılması, teknolojinin küreselleşmesi neticesinde potansiyel düşmanların askeri kabiliyetlerinin daha karmaşık hale gelmesi, terör eylemleri, sabotaj, organize suçlar, hayati yaşam kaynakların bozulması, kontrolsüz göç ise küresel risk olarak sınıflandırılmıştır.²¹⁷

Sonuç olarak, 1999 Washington Zirvesi, Soğuk Savaş sonunda Amerika'nın hegemonik gücünü destekleyen kararlarla son bulmuştur. NATO, kuruluşunda olduğu gibi,

²¹⁶ Hikmet Erdoğan, a.g.e., ss.152-153

²¹⁷ NATO-Official Text, a.g.e., 24.04.1999.

Soğuk Savaş sonrasında da, ABD'nin ulusal çıkarları ile askeri ve siyasi mevcudiyetini Avrupa'da muhafaza eden önemli bir forum olma özelliğini devam ettirmiştir. ABD; zirve sırasında kabul edilen belgelerde, "NATO'nun Batı Avrupa ile Kuzey Amerika arasındaki yaşamsal ortaklığı perçinlediği" ve "Avrupa ile Kuzey Amerika'nın kaderlerinin ayrılmazlığı" gibi ifadeleri kullanmış ve Avrupa'daki mevcudiyetini AB'nin kendi bünyesindeki devrimsel değişikliklere rağmen belirli bir süre için perçinlemiştir. Amerika ayrıca, NATO'yu genişletmek suretiyle, Avrasya dengeleri açısından ünlü jeopolitikçi McKinder'in "Güvenlik Kuşağını" (Cordon Sanitaire) da tesis etmiştir. McKinder'in bir asır önce belirttiği görüşe göre; Germenler ile Slavların, Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya tarafından oluşturulacak bir kuşakla ayrılması halinde Avrupa ve dünyada barışın tesis edilebilecektir. ABD, bu stratejiyi söz konusu ülkeleri 1999'da ittifaka dâhil ederek hayata geçirmiş, söz konusu zirve ile NATO'yu ulusal politika ve çıkarları doğrultusunda şekillendirmeye devam etmiştir.

2.3. NATO'nun Genişleme Süreci

İttifak üyeleri, Ocak 1994 Brüksel Zirvesi'nde, Soğuk Savaş sonrasında önemli bir değişim geçiren NATO'nun, diğer Avrupa ülkelerinin üyeliğine açık olduğunu teyit etmişler ve NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında da genişleyeceğinin ilk sinyallerini vermişlerdir. İttifak, bu kararı tüm Avrupa-Atlantik sahasında güvenliğin güçlendirilmesi ve istikrarın yayılması amacıyla almıştır.²¹⁸ NATO'nun genişlemesi; Soğuk Savaş sonrasında yaşanan en önemli jeopolitik gelişmelerden biri olup, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan belirsizlik ortamında, Avrupa-Atlantik Bölgesi'nin güvenliğinin sağlanmasına katkıda bulunan politik bir gelişme olmuştur.²¹⁹

İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren Avrupa'daki NATO varlığı, Avrupa'daki güvenliğin ancak Avrupa ülkeleri arasında tesis edilecek bir uzlaşma üzerine inşa edilebileceğini göstermiş, Avrupa Birliği'nin kuruluşuna zemin hazırlamış ve aralarında tarihi ihtilaflar bulunan Avrupa ülkelerinin ortak bir payda da buluşmalarına olanak sağlamıştır. NATO'nun başarısına paralel olarak almış olduğu genişleme kararı ise;

---

²¹⁸ NATO EL Kitabı, a.g.e., s.60

²¹⁹ Peter Kurecic, **NATO Enlargement: A Geopolitical Victory of the United States in the Post Cold War Era? Results and Perspectives**, Hrvatski Geografski Glasnik, Cilt:70 Sayı:1, 2008, ss.25-27

örgütün ne derece de bütünleşmiş bir siyasi-askeri ittifak olarak kalması gerektiği ve ne dereceye kadar bölgesel bir güvenlik sistemine dönüşmesi gerektiği hususunu gündeme getirmiştir. NATO'nun genişlemesi hakkında İttifak içerisinde değişik görüşler olmakla birlikte, NATO'nun kurulması ve genişlemesi uzun vadeli tarihsel bir süreç olup, İttifak'ın genişleme süreci halen tamamlanmamış bulunmaktadır.²²⁰

Avrupa Güvenliği için önemli olan iki kurum olan AB ve NATO'nun genişleme süreçleri ise, birbirlerini destekler süreçler hale gelmiştir. Süreçlerden her biri diğerini kolaylaştırmakta ve iki sürecin örtüşmesi, Avrupa ve üyelik süreçlerinin yaşandığı bölgede daha fazla politik karşılıklı bağımlılığı ortaya çıkarmıştır. Meydana gelen gelişmiş ortak güvenlik duygusu ise Avrupa ile Amerika'yı daha fazla birbirine bağımlı hale getirmiştir.²²¹

NATO'nun Genişleme'si tam olarak, karşılıklı yetki ve sorumluluklar çerçevesinde, İttifak'a tam üye statüsünde yeni üyeler kabul etmek ve NATO'nun sınırlarının ve sorumlu olduğu coğrafi alanın genişletilmesi anlamına gelmektedir.²²² Bugün İttifak tarihi incelendiğinde, NATO'nun 1952, 1955, 1982, 1990, 1999, 2004 ve 2009 tarihlerinde genişleme politika izlediği ve üye sayısını artırdığı görülmektedir. NATO'nun son genişleme politikası ile birlikte üye sayısı 28'dir. Kurucu üyeleri ABD, İngiltere, Portekiz, Norveç, Hollanda, Lüksemburg, İtalya, İzlanda, Fransa, Danimarka, Kanada ve Belçika olan NATO; ilk genişlemesini 1952 yılı içerisinde Avrupa güvenliği ve istikrarı için stratejik bir konumda olan Türkiye ve Yunanistan ile yapmıştır. NATO ikinci genişlemesini ise; Avrupa Güvenliği için büyük öneme sahip Federal Almanya'nın üyeliği ile yapmıştır. NATO'nun üçüncü genişlemesi ise 1982 yılında İspanya'nın üyeliği ile olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında değişen uluslararası sistem çerçevesinde önemli radikal kararlar alan İttifak'ın dördüncü genişlemesi ise 12 Mart 1999'da Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan'ın üyeliğinin kabul edilmesi ile gerçekleşmiştir. NATO'nun üyelik yolunun tüm Avrupa ülkelerine açılmasından ve üç eski Sovyet ülkesinin İttifak'a üye olması ile NATO'nun beşinci genişlemesi Mart 2004 yılında Romanya, Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'nın alınmasıyla

---

²²⁰ Zbigniew Brzezinski, **NATO: Genişlemenin İkilemleri**, Musa Ceylan, **Yeni NATO Soğuk Savaşın Sıcak Savaş**, İstanbul: Ülke Kitapları, 1999, ss.34-35

²²¹ Zbigniew Brzezinski, a.g.e., s.34

²²² NATO El Kitabı, a.g.e., s.59

yaşanmıştır.²²³ İttifak'ın altıncı ve en son genişlemesi ise Nisan 2009 yılı içerisinde Arnavutluk ve Hırvatistan'ın üyeliklerinin kabul edilmesidir. Tüm genişlemelerden sonra, NATO 28 üyeli bir İttifak haline gelmiştir.

İttifak'ın özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde gerçekleştirdiği genişleme politikaları, İttifak'ın kaderini değiştiren ve NATO'ya stratejik vizyon ve misyonunun devamlılığını sağlayan kararlar olmuştur. Bu süreç içerisinde ise İttifak'ın nasıl genişleyeceğine dair üç farklı görüş ortaya atılmıştır. Görüşlerden birisi ABD tarafından savunulmuş olup, bu görüş İttifak'a katılmak isteyen aday ülkenin konumunun söz konusu ülkenin kapasitesine göre belirlenmesini ilke edinmiştir. Bu çerçevede, ABD eski SSCB üyelerine uzun bir dönem tarafsız olarak yaklaşmış ve hatta Soğuk Savaş Dönemi sonrasında bu ülkelerin BİO üyeleri olmalarına rağmen çift taraflı bir mekanizma dâhilinde kalmalarını savunmuştur. İkinci görüş ise, NATO'nun genişleme faaliyetinin; AB ile NATO'nun birbirini desteklediği bir zeminde gerçekleşmesi gerektiğini savunan bir politikaya dayanmıştır. Buna göre İttifak'ın genişlemesinde öncelikle, aynı ilkelere sahip AB'ye adayları üzerinde durulması fikri vurgulanmıştır. Üçüncü görüş ise, NATO'nun genişlemesinin stratejik ilkeler doğrultusunda gerçekleştirilmesini öngörmüştür.²²⁴ AB üyelerinin NATO'ya üye olmaları konusundaki görüş 1990'larda "Sadece Avrupalılar" yaklaşımı ile ifade edilmiş olup, bu görüşün tam tersi bir yaklaşım olarak ise İttifak'ın en kısa sürede Avrupa'ya yayılması olan "Maksimalist Yaklaşım" ifade edilmiştir. İki görüşten farklı olarak, ABD, İngiltere, Hollanda ve Türkiye'nin savunduğu görüş ise Atlantikçiler olarak adlandırılmıştır. Atlantikçiler, Avrupa-Atlantik Güvenliği'nin değişik rol ve yapılar ile üyeliklerin sıkı kenetlenmesi neticesinde ortaya çıkacağını savunmuşlardır. Atlantik görüşü NATO'nun 1990'lardaki politikalarında etkili bir görüş olarak ortaya çıkmıştır.²²⁵

1994–1997 yılları arasında, özellikle Soğuk Savaş sonrasında, genişlemenin itici gücü ABD olmuştur. ABD yönetimi içerisinde NATO'nun genişlemesine dair ise iki ana

---

²²³ NATO, **Enhancing Security and Extending Stability Through NATO Enlargement**, Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2004

²²⁴ D.Ronald Asmus ve F.Stephen Larrabee, **NATO and the Have-Nots: Reassurance after Enlargement**, Foreign Affairs, Vol:75 No:6, November-December 1996, ss.13-14

²²⁵ Gardner Hall, **Dangerous Croddroads-Europe, Russia and Future of NATO**, Westport: Praeger Publishers, 1997, ss.2-10, Gülnur Atbet, **A European Security Architecture after the Cold War**, Macmillan Pres, 2000, ss.54-56

baskın görüş ortaya çıkmıştır. Baskın olan ilk görüşe göre, İttifak'ın genişlemesi ile birlikte Orta ve Doğu Avrupa'da pazar ekonomisinin benimseneceğini ve insan haklarına saygının teşvik edileceği öngörülmüştür. İkinci görüşe göre ise; genişleme politikalarıyla birlikte bölgede Rusya'nın tekrar bir güç olarak doğmasının engellenebileceği savunulmuştur.²²⁶

Soğuk Savaş sonrasında değişen koşullara göre oluşturduğu Yeni Stratejik Konsept çerçevesinde yeni bir vizyon ve misyon edinen NATO, İttifak'a aday olan ülkeleri istikrarlı ve demokratik bir siyasal sisteme sahip olması, etnik ve bölgesel problemlerini çözmesi, silahlı kuvvetlerin yapısının demokratik ve sivil otorite altında toplanması, serbest piyasa ekonomisine sahip olması, NATO kuvvetleri ile uyumlu bir şekilde çalışacak bir askeri organizasyona sahip olması, NATO'nun askeri ve bölgesel gücüne katkı sağlaması gibi kriterlere göre değerlendirmiştir.²²⁷ NATO'nun genişlemesi sürdürülürken, üç ilkenin de göz önünde bulundurulmuştur. Birinci ilke kapsamında; İttifak'ın genişleme politikasına gerçekten istekli ve üyeliğe hazır ehil adayların dâhil edilmesi vurgulanmıştır. İkinci ilke kapsamında ise; genişleme gerçekleştirilirken Rusya'nın denklem dışında bırakılmamasına önem verilmiştir. Üçüncü ilke kapsamında da; ne güneydoğu ne de kuzey doğu bölgesinde birlikte üyeliğe kabul edilmesi gereken bir devletler kümesinin ya da otomatik birlikteliklerin olmadığı vurgulanmıştır. Bu ilkeler çerçevesinde NATO, genişleme politikalarını oluştururken, devletleri belli kümeler halinde ele alma mecburiyeti hissetmeden, hem güneydoğuya hem de kuzeydoğuya doğru sınırlı bir genişleme imkânını inceleyerek ve yapıcı kararlar almıştır. Bu stratejik ve yapıcı politika sayesinde de İttifak hem işlevsel hem de siyasi yönden zayıflamamıştır.²²⁸ NATO'nun genişleme politikası ile birlikte bir bölgesel savunma örgütünden, geniş kapsamlı bir güvenlik örgütüne geçiş sürecini de başlatması, İttifak'ın genişleme politikalarının önemini değerlendirilmesi açısından ayrı bir öneme sahiptir.²²⁹

NATO genişleme politikasıyla beraber; genişleme bölgesinde bir reform ajandası da oluşturmuş ve bu süreci Avrupa güvenlik yapısına yansıtmıştır. NATO, genişleme politikasını Avrupa güvenliğine “Söz, Önleme ve Hazırlık” ilkeleriyle hayata geçirmeye

---

²²⁶ James M Goldgeier, **Ne Zaman Değil Kim?**, NATO Dergisi, İlkbahar 2002.

²²⁷ NATO El Kitabı.64.

²²⁸ Zbigniew Brzezinski, a.g.e., s.37

²²⁹ Zoltan Barany, **NATO's Post-Cold War Metamorphosis: From Sixteen to Twenty-Six and Counting**, Gnternational Studies Review, Vol:8 No:1, 2006, s.167

çalışmıştır. NATO, genişleme politikalarıyla beraber Merkez ve Doğu Avrupa'da faydalı sonuçlar alacağına söz vermiş, söz konusu bölgede meydana gelebilecek tehdit unsurlarını engellemeyi vaat etmiş ve söz konusu tehditlere sürekli olarak hazırlıklı olacağına dair vaatte bulunmuştur.²³⁰

2.3.1. NATO'nun Genişleme Nedenleri ve Getirileri

Soğuk Savaş sonrası, NATO'nun Avrupa'daki yeni konumu, İttifak'ın genişleme yoluna gitmesine ortam hazırlamıştır. NATO'nun genişleme politikası, İttifak'ın ana amaçlarından olan Avrupa güvenliğinin ve bütünlüğünün sağlanmasına yardımcı olduğu gibi, NATO'nun yapısı dâhilinde olan kurumları ve ilişkileri birbirine bağlayan bağlantı ağının Avrupa geneline yayılmasını sağlamıştır. Genişleme politikaları, Avrupa'da yeni bölünmelerin önüne geçtiği gibi, Avrupa genelindeki bütünleşme ve özgürleşme sürecine de katkıda bulunmuştur. Soğuk Savaş sonrasında, İttifak üyeliği için yürütülen Açık Kapı Politikası ve BİO Programları'nın; NATO'nun doğusunda yer alan ülkelerin demokratikleşme hareketlerine de olumlu yansımaları olmuştur.²³¹

NATO'nun kuruluşunda ve genişlemesinde kilit rolü oynayan ABD; NATO'nun genişleme gerekçesi olarak Soğuk Savaş sonrasında Avrupa'da barış ve güven istikrarını koruma, eski komünist rejim ülkelerini Batı Sistemi'nde dâhil etme ve demokrasinin söz konusu ülkelerde yayılması olarak nitelendirmiştir. İttifak'ın genişleme politikasını küresel bir gelişme olarak değerlendiren ABD; genişleme politikasını kendi siyasi hedefleri ve NATO'nun bu hedefler içerisindeki yeri çerçevesinde önemli görmektedir.²³² Paradoksal bir şekilde NATO'nun kalbi olan Kuzey Atlantik Bölgesi'nde müttefiklerin savunulması için savaşma gereği dikkate alındığında savaşların pek sık görülmediği Avrupa anakarası içerisinde NATO'nun genişlemesi ABD'nin yararınadır. Çünkü bu bölgenin savunulması için NATO birliklerinin çağırılması çok küçük bir ihtimal olup, bu bölgede konumlanmış ülkelerin bir ittifak ekseninde birleştirilmesi bu olasılığı daha da azaltmaktadır. Bu hususlar çerçevesinde, İttifak bünyesinde kilit güç olan ABD, NATO'nun genişlemesini olumlu

---

²³⁰ L.Richard Kugler, **Will Enlargement Succeed. The Future of NATO Enlargement Russia and European Security**, London: Brassey, 1997, s.56

²³¹ Hikmet Erdoğan, s.279

²³² Musa Ceylan, a.g.e., s.11

bulmakta ve genişlemeyi NATO'nun kapsamlı dönüşümünün bir parçası olarak görmektedir.²³³

ABD'nin desteklediği genişleme politikaları çerçevesinde, NATO'ya kazandırılacak yeni üyeler ile birlikte, İttifak'ın sorumluluk sahası ve Avrupa-Atlantik ekseninde kurmaya çalıştığı güvenlik şemsiyesinin kapsama alanı genişlemiştir. Kapsama alanının daha da genişlemesiyle birlikte, NATO'nun tehdit algıladığı ve bu tehditlere yönelik olarak da önlemler aldığı bölgeler, NATO'nun siyasi ve askeri iradesi ve idaresi altına girmiştir. NATO gelecekte de benzer tehdit algılamasında bulunduğu bölgelerdeki potansiyel genişleme politikalarıyla güvenlik ve istikrarı yayma olanağı bulabilecektir.²³⁴

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Doğu-Batı arasındaki problemlerin çözümlenmesinde bir diyalog sürecini taraflara yaratmıştır. Doğu Avrupa'daki mevcut birçok problemin de kansız bir şekilde çözümlenmesinde AGİT'in büyük önemi vardır. Ancak AGİT, her ne kadar Soğuk Savaş dönemi içerisinde kendisine verilen görevleri başarı ile yerine getirmişse de bundan fazlasını yapamamıştır. AGİK, sürekli bir teşkilata sahip olmayıp, üyelerini de belirli bir davranış çizgisinde tutma gücüne sahip değildir. Bu noktada, Avrupa'da güvenlik ve istikrar ortamının devamının sağlanması açısından daha köklü ve kurumsallaşmış bir teşkilata ihtiyaç duyulmaktadır. Avrupa'nın kurumsallaşmış tek köklü güvenlik teşkilatı olan NATO'ya, eski İttifak üyeleri kadar, Avrupa'nın yeni demokrasileri de gerek kendi gerekse bölgesel güvenlikleri açısından büyük önem vermekte ve üyelik için başvurularda bulunmaktadır. NATO, Avrupa'daki güvenlik ihtiyaçlarını sağlayabilecek tek mevcut teşkilat konumunda olup, Avrupa genelinde sağlanacak bir güvenlik kuşağının teminatı açısından kendisine üyelik talepleri ile gelen kurumsallaşma talebini genişleme politikalarıyla cevaplamaktadır. Genişleme politikası Avrupa genelinde bir kurumsallaşmaya yararlı olduğu kadar, NATO'nun vizyon ihtiyacının karşılanması açısından da önemlidir. Soğuk Savaş sonrasında yaşanan Bosna ve Kosova krizleri göstermiştir ki, bu istikrarsızlık ortamı tüm Avrupa'nın güvenliğini tehlikeye atmıştır. NATO'nun gelecekte ortak bir amaç için bir araya gelmesini sağlayacak bunlara benzer sorumluluk sahası dışındaki bir krizin önlenmesi açısından da İttifak'ın

---

²³³ Hikmet Erdoğan, a.g.e., s.280

²³⁴ George W Grayson, **Strange Bedfellows NATO Marches East**, New York, Oxford: University Press of America Inc, 1999, s.74

genişleme politikaları önem kazanmıştır. NATO, bu hususlar çerçevesinde yeni vizyonunu oluşturmuştur.

Üyelik sorumluluk ve yükümlülüklerini üstlenebilecek durumda ve buna gönüllü olan ülkelerin NATO'ya katılması ise, İttifak'ın genel siyasi ve stratejik çıkarlarına hizmet edecek ve Avrupa çapında güvenlik ile istikrarı pekiştirecektir. Genişleme süreci Merkezi ve Doğu Avrupa Bölgeleri'nde barış ve istikrarın gelişmesine önemli katkı sağlayacaktır. Genişlemenin artarak devam etmesi, NATO'nun bölgedeki ağırlığını giderek artırarak, anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesine ve bölgesel istikrarın daha da gelişmesine yardımcı olacaktır. Söz konusu süreç, eski SSCB nüfuzunun etkisinin giderek azalmasına yol açarken, Rusya Federasyonu'nu da ekonomik yönden giderek kayba uğratacaktır. Genişleme politikası çerçevesinde ordularında modernizasyon yapan yeni demokrasiler ise Batı'nın silah sanayini olumlu girdiler sağlayacak, bu ekonomik girdiler ise İttifak üyesi ekonomilere olumlu yansımalarda bulunacaktır. Ayrıca NATO'nun genişlemesi, kriz bölgelerinde oluşan tehditlere müdahale etmede, İttifak coğrafi güç sağlayacaktır. Rus tehdidi gibi diğer tehdit algılamalarında, İttifak güç müdahaleleri ile cevap verme yerine geniş üyeli bir topluluk kanalı ile cevap verebilme yeteneği de kazanmıştır.²³⁵ NATO'nun gelişmesi İttifak'a yarar sağladığı kadar, genişlediği bölgede yarattığı güvenlik ve istikrar şemsiyesi bakımından da önem kazanmaktadır.

NATO'nun doğruya doğru genişlemesinin etkileri, siyasi, ekonomik ve askeri olmak üzere üç ayrı yönden incelenmektedir. NATO'nun genişlemesinin siyasi yönden getireceği en büyük fayda; ABD'nin Avrupa'da kalmasına zemin hazırlaması ve yeni sınırlar ile birlikte Rusya üzerindeki nüfuzun artırılmış olacağıdır. Genişlemeye paralel olarak Rusya ile NATO arasında kurulacak bir istişare mekanizması ise bölgedeki muhtemel gerginliklerin azalmasında önemli rol oynamaktadır. Genişlemenin ekonomik getirileri ise yeni üyelerin ekonomik pazarlarının yeniden şekillendirilmesi olmuştur. Yeni ülkelerde düzenlenen ekonomik yapıdan sanayileşme oranına göre en büyük faydayı Almanya, NATO seviyesinde silahlanma için yapılan askeri harcamalarda ise ABD silah sanayi en büyük getiriye elde etmiştir. Genişlemenin askeri açıdan etkisi ise genişletilmiş bir güvenlik kuşağının olası bir Rus tehdidini çevreleyecek olmasıdır.²³⁶ Genişleme

---

²³⁵ Hikmet Erdoğan, a.g.e., ss.244-245

²³⁶ SİSAV, NATO'nun Genişlemesi ve Türkiye, İstanbul, Mayıs 1997, ss.46-50

politikalarının en büyük yararlarından bir tanesi ise kuşkusuz NATO'ya yeni müdahale ve görev alanlarının açılmasıdır. Yeni görev alanları kapsamında; Balkanlar, Akdeniz, Kuzey Afrika ve Basra Körfezi yeni görev alanı olarak ifade edilmektedir.²³⁷

2.3.2. Genişlemenin Olumsuz Tarafları ve Genişleme Üzerine Tartışmalar

NATO'nun genişleme politikaları başta İttifak'ın itici gücü olan ABD tarafından da desteklense de, gerek ABD hükümeti içerisinde gerekse diğer İttifak üyeleri içerisinde genişleme politikaları konusunda tartışmalar yaşanmaktadır. Tartışmalar şüphesiz ki o dönemde genişleme politikalarının doğrudan etki yaratacağı Rusya ve Rusya'nın genişlemeden kaynaklanan olması muhtemel bir risk algılamasının Avrupa-Atlantik güvenlik kuşağına ve değişmekte olan uluslararası konjoktüre etkileri etrafında yoğunluk kazanmıştır.

NATO'nun genişlemesini kendisi için olumlu küresel ve stratejik bir gelişme olarak değerlendiren ve fikir ayrılıkları yaşayan ABD Hükümeti, genişlemeyi bu temelde olası bir Rus tehdidinin düşünülerek yapılmadığını savunmaktadır. NATO'nun genişlemesi ABD için hem Amerika'nın Avrupa'daki rolü hem de Avrupa'nın Rusya ile olan rolü açısından önemlidir. ABD'ye göre, Almanya'nın Avrupa'da orantısız olarak güçlenmesi neticesinde ortaya çıkan sorunun NATO tarafından başarılı bir şekilde çözülmesi, Rusya'nın Avrupa'daki orantısız güç sorununun da pasifize edilmesi açısından örnek teşkil etmektedir. ABD, gerek NATO gerekse NATO'nun genişlemesiyle birlikte hem Almanya'yı hem de Rusya'yı kontrol altında tutmak istemektedir. ABD'nin bu politikaları önünde ise bazı belirsizlikler mevcuttur. Öncelikle genişleme politikası Rusya'yı tehdit ederse, Rusya'nın Çin ile daha geniş kapsamlı ittifak arayışları içerisinde girmesi muhtemel gözükmekte, Batı'ya yaklaşmakta olan Rusya'yı tam tersi istikamete sürükleyerek yeni bir Soğuk Savaş çıkarma ihtimali ile genişleme politikasının ve oluşacak istikrarsızlık ortamının maliyetinin ABD'ye yüklenmesi ihtimalleri bulunmaktadır.²³⁸

NATO'nun genişleme tartışmalarının yaşandığı ilk günlerden bu yana, aday ülkeler sürekli olarak Orta veya Doğu Avrupa ülkelerinden seçilmiştir. Eski Varşova paktı

---

²³⁷ L.Richard Kugler, a.g.e., s.56

²³⁸ Musa Ceylan, a.g.e., ss.13-14

lkelerinden olan ve uzun yıllar Rus yönetimi altında kalan Baltık lkelerinin ismi ise çok cılız bir Şekilde dillendirilmiŐtir. Orta ve Doğu Avrupa lkeleri gibi NATO yeliğini istemekte olan Baltık lkeleri, bugün Rusya'nın Kuzey'e açılan kapısı konumunda olup, Rusya için bugünkü önemleri eskisi gibi ve hatta daha fazla bir Şekilde devam etmektedir. NATO'nun ne zaman nereye kadar genişlemesi hakkındaki tartiŐmalarda bu noktada önem kazanmaktadır. Batı dünyası ile bütünleŐmenin uzun dönemde çıkar sağlayacağını ve NATO-Rusya ilişkilerinin mümkün olduğunca en üst seviyede geliŐmesini isteyen birçok Rus, bugün halen NATO'nun genişleme politikaları hakkında endişe duymaktadır. Rusya bugün NATO içerisinde veto hakkı olmamasını kabullenmiŐtir. Fakat Rusya, NATO'nun genişlemesi hakkında kendisine danıŐılmasını istemekte ve NATO'nun genişlemesinin ABD ve müttefiklerinin görmek istediği fakat kabul edilebilir bir ön koŐulu olmayan durumda gerçekleŐmesinden önce, NATO-Rusya ilişkilerinin geliŐmesini istemektedir. Rus uzmanlar NATO'nun genişlemesini kabullenmekle birlikte, gereksiz olduğu görüşünü de savunmaya devam etmektedir. NATO'nun genişleme sürecinin, muhtemel gerilimleri önlemek amacıyla yeterli siyasi ve askeri tedbirlerle yapılmaması halinde ise, Avrupa-Atlantik güvenlik kuşağı için önemli bir oyuncu olan Rusya'nın rahatsız olacağı, Rusya'nın bu durumun da tüm güvenlik ve istikrar bölgelerini etkileyeceği açıktır.²³⁹

ABD'nin, Almanya gibi tarihteki en acımasız rejimlerden birini kurmuş ama zarar verme kapasitesini kaybetmiŐ bir ülkenin isteklerine karşı uzlaşmacı olabildiği halde, bugün kendisini demokratikleşme süreci içerisine sokmuş olan fakat hala önemli ölçüde zarar verme kapasitesine sahip bir ülkeyi neden sisteme entegre etmemek istemesi de ayrı bir tartiŐma konusunu oluşturmaktadır. ABD ve müttefikleri; NATO'nun genişleme politikasındaki ısrarları ile "Hiç kimse verili bir zamanda gerektiğinden fazla yeni, düşman edinmemelidir" ilkesini de ihlal etmiştir. Genişleme konusunda Rusya 21.yy'ın ilk yarılarının jeopolitiğini belirleme ihtimali yüksek bir stratejik üçgende bir tarafa ya da diğer tarafa yaslanma imkânına sahiptir. Rusya, genişleme politikaları karşısında bugüne kadar yaptĐı gibi kendisini ABD ve Batı tarafında tutabilir veya ABD'nin Richard NIXON ve Henry KISSENGER rehberliğinde izlediği politikayı izleyebilir yani Çin ile ittifak kurabilme Őansı bulunmaktadır.²⁴⁰

---

²³⁹ Hikmet Erdoğdu, a.g.e., ss.249-264

²⁴⁰ John Lewis Gaddis, a.g.e., s86

NATO'nun genişlemesinin acil bir öncelik olarak düşünülmesi halinde bile, genişleme süreci içerisinde “Seçilmiş hedeflere ulaşmak için gerekli araçları sağlamaktır” strateji ilkesi de İttifak tarafından ihlal edilen bir diğer ilkedir. ABD, NATO'nun sınırlarını genişletmekle birlikte kendi çıkarlarını da genişletmiştir, ancak söz konusu genişleme politikası oluşturulurken söz sahibi kurumlar olan Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı'nın görüşleri fazla dikkate alınmamış, ağırlıklı olarak duygusal yönlü politikalar oluşturarak genişlemeye karar vermiştir. BİO Projesi; Rusları NATO bünyesine dâhil etmeyi ve NATO'nun genişlemesini Rusların dışlanmasını anileştirerek yapmayı öngörmemiştir. NATO'nun genişlemesinden kaynaklanan bu gibi sorunların ise, ABD'nin kendi tezleri çerçevesinde, genişleme sürecini genişletmesi durumunda çözülme imkânı bulunmaktadır.²⁴¹

NATO'nun ABD için değeri, İttifak'ın ABD'nin hayati çıkarları için değerli olup olmadığıyla ölçülmekte ve Washington'un ortaklarının siyasi sicili belirleyici faktör olmamaktadır. Genişlemiş bir NATO, Amerikan halkının güvenliğine bir fayda sağlamıyorsa öteki üyelerin istikrarlı olup olmamaları çok az anlam ifade etmektedir. Fakat bu hususlar temelinde, NATO'nun genişleme politikasının uygulayıcıları politik faktöre büyük önem vermiş ve Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin demokrasiye geçişleri sebebiyle NATO üyeliğini hak ettiklerini savunmuşlardır. Genişleme politikası bu çerçevede değerlendirildiğinde, söz konusu politikanın NATO'nun kendi ilkeleriyle de ters düştüğü görülmektedir. Ayrıca genişleme nedenleri siyasi olsa bile, söz konusu üç ülke üyelik süreci içerisinde NATO'nun siyasi demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi siyasi kriterleri dönem içerisinde yerine getiremeden üye olmuşlar ve bu da ittifak'ın kurumsallığında bir belirsizlik yaratmıştır.²⁴²

NATO'nun genişleme politikası hakkında ABD Kongresi'ne, 1997 yılında hazırlanan CATO Enstitüsü Raporu da genişleme politikasının geleceğe dönük yansımaları hakkında önemli tespitlerde bulunmuş ve NATO'nun genişletilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Raporda; NATO'nun basit bir siyasi teşkilat olarak değerlendirilmemesi gerektiği ve asli görevinin savaştan caydırmak ve savaşmak olduğunun özellikle hatırlanması ve

---

²⁴¹ John Lewis Gaddis, a.g.e., ss.88-89

²⁴² Thomas M Magstadt, **Defolu Demokrasiler**, Musa Ceylan, **Yeni NATO Soğuk Savaş'tan Sıcak Savaş'a**, İstanbul: Ülke Yayınları, 1999, s.93

gözden kaçırılmaması, NATO'ya üye olmak isteyen ülkelerin üyelik motivasyonlarını Rusya korkusunun beslediği, Rusya'da hatırı sayılır hiçbir siyasetçinin NATO'nun genişlemesine sıcak bakmadığı, Rusya'nın halen dünya üzerindeki en büyük nükleer güce sahip olduğu ve bunun olası bir NATO-Rusya çatışmasını tehlikeli kılacağı ifade edilmiş, Rusya'nın genişlemeye tepki olarak Çin ile ittifak kurabileceği, komşu ülkelere baskı yapabileceği ve silahların kontrolünü reddedebileceği vurgulanmıştır. Rapor'da ayrıca ABD'nin genişleme ile birlikte tehlikeli yükümlülükler edindiği, bu yükümlülüklerin ise genişlemiş müttefik topluluğunu korumak için nükleer silah kullanmak zorunda kalabileceği ve ciddi ekonomik yükümlük altına girebileceği ifade edilmiştir. NATO'nun 15 yıllık bir genişleme sürecinin maliyeti 61-125 milyar ABD Doları olup, bu maliyetin 5-19 milyar Doları'nın ABD tarafından ödenmesi beklenmektedir.²⁴³ Bu sorunların önceki dönemlerde sıklıkla gündeme gelmesine karşın, Arnavutluk ve Hırvatistan gerekli ekonomik yeterliğe sahip olamamalarına rağmen 2009 yılında NATO'ya kabul edilmeleri de İttifak içerisinde mali yükümlülük konusunda ayrı bir tartışmayı yaratmıştır.

Rusya'nın NATO'nun genişleme politikasına karşı etkisiz kaldığı ve kabullendiği yönündeki görüşler ise tam anlamıyla gerçeği yansıtmamaktadır. Rusya, ABD'nin ve NATO'nun genişleme politikası ile birlikte kendisi sınırlarına dayanması sonucu Çin kartını 1996 yılında Şanghay İşbirliği Örgütü ile hayata geçirmiştir. Şanghay İşbirliği Örgütü kuruluşunda, özellikle bu örgütün Rusya'nın NATO'su olmadığı ve çeşitli alanlarda işbirliğine dayalı bir örgüt olduğu belirtilmiştir. Ancak Rusya, ŞİÖ ile bölgede siyasi ve askeri ağırlığını artırmayı amaçlamakta, bu strateji destekler nitelikte söz konusu örgüt üyeleri ile askeri tatbikatlar yapmaktadır.²⁴⁴ Rusya'nın etkili olduğu ŞİÖ, Asya'daki mevcut bölgesel sorunlara çözüm arayışı içerisinde olmakta ve alınan kararlar doğrultusunda somut adımlar atmaya başlamıştır. Gelecek dönemde, görev tanımı bakımından NATO'nun yeni hedefleriyle benzerlik gösteren ŞİÖ ekonomik, politik ve kültürel geçişkenliklerini tamamlaması durumunda NATO'nun genişleme politikasına karşı bir Asya Cephesi'ni oluşturması beklenmektedir.²⁴⁵

---

²⁴³ CATO Enstitüsü, **NATO'nun Genişlemesi Konusunda Amerikan Kongresi'ne 1997 Yılında Sunulan Rapor**, Musa Ceylan, **Yeni NATO Soğuk Savaş'tan Sıcak Savaş'a**, İstanbul: Ülke Yayınları, 1999, ss.137-143

²⁴⁴ İlyas Kamalov, **Şangay Örgütü, Rusya-Çin Mücadelesi ve Türkiye'nin Durumu**, <http://www.hurriyet.com.tr/strateji/7105961.asp?gid=202&a=156254>, (Erişim: 23.08.2011)

²⁴⁵ Askhat Kessikbayev, **Şanghay İşbirliği Örgütü: Asya'nın NATO'su**, 2004, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/114/sanghay_isbirligi_organu_asyanin_natosu, (Erişim: 29.08.2011)

NATO'nun genişleme politikaları, özellikle ABD'nin politikaları temelinde, Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Kafkaslar ve Ortadoğu bölgeleri arasında bir güvenlik koridoru oluşturmuştur. ABD; Afganistan ve Irak gibi operasyonlarda, İttifak'ın yeni üyelerinin stratejik ve coğrafi konumlarını sıklıkla kullanmıştır. ABD analizcilere göre, bu temelde NATO'nun genişlemesi olumludur.²⁴⁶ Ancak İttifak'ın Ukrayna ve Gürcistan ile olan genişleme politikaları ise özellikle Avrupalı müttefikler içerisinde bir tartışma ortamı yaratmaktadır. Çünkü iki ülke de NATO'nun koymuş olduğu standartlardan uzak olmakla birlikte, Rusya'nın nüfuz alanına komşu ülkelerdir. NATO'nun birinci genişleme dalgası ve akabinde gelen ikinci genişleme dalgasının meydana geldiği sırada Rusya nispeten siyasi ve ekonomik açıdan güçsüzdü. Fakat bugün Rusya, gerek ekonomisi gerekse askeri gücüyle tekrar bir bölgesel aktör haline gelmiştir. Rusya yeniden bir bölgesel aktör olduğunu ve bölgedeki çıkarlarını koruyacağını ise 2008 yılında Rusya-Gürcistan savaşında açıkça göstermiştir. Avrupalı müttefikler bu noktada İttifak ve kendi güvenlikleri için, NATO'nun genişlemesini Ukrayna ve Gürcistan'ı da dâhil ederek hızlandırmak istememekte ve daha da önemlisi Rusya'nın tehdit algılamalarını yükseltmeyi doğru bir politika görmemektedirler. Zbigniew BRZEZINSKI'ye göre de; NATO'nun genişlemesi henüz tamamlanmamış, uzun vadeli bir süreçtir. Tüm bu hususlar göz önünde bulundurularak, genişlemenin hızı iyi ayarlanmalıdır. Hızı iyi ayarlanmış bir genişleme süreci, ne İttifak'ın bütünlük ve kapasitesini aşırı zorlamalı, ne de Rusya'yı mevcut küresel sisteme entegre etme konusunda geç kalmamalıdır. Bu çerçevede, Rusya Euro-Atlantik ittifakından dışlanmamalı, aynı zamanda da Rusya'nın NATO'ya girmek isteyen eski Sovyet ülkelerine olan müdahaleleri de engellenmelidir.²⁴⁷

NATO'nun Doğu'ya doğru genişlemesi konusunda Realist görüşler arasında çeşitli görüş ayrılıkları meydana gelmiştir. Henry KISSENGER, Zbigniew BRZEZINSKI ve William ODOM gibi realistler genişlemenin NATO'ya ve ABD'ye olumlu etkileri olacağını savunmuşlar, bu düşüncüyü de üç neden bağlamışlardır. İlk neden genişlemenin Doğu'ya doğru kaymaması halinde Almanya ve Rusya arasında yeni bir gerginliğin oluşacağı, oluşan gerginliğin de sistemde yeni bir multipolar zemin hazırlayacağıdır. Genişlemenin hızlı bir şekilde olması savunan realistlerin ikinci nedeni; Rusya'nın güçsüz olması ve eski uydu ülkelerinde nüfuz edemediği bu dönemde genişlemenin süratle

---

²⁴⁶ Peter Kurecic, a.g.e., s.33

²⁴⁷ Zbigniew Brezezinski, a.g.e., s.37

gerçekleştirilmesi düşüncesidir. Üçüncü neden ise; genişlemenin Avrupa'nın güvenlik yapısını yeniden olumlu yönden şekillendirme imkânının bulunmasıdır. H.KISSENGER, Z.BRZEZINSKI ve W.ODOM tarafından genişlemenin olumlu yönlerine yönelik önerilen bu görüşler uluslararası sistemde yeni bir denge politikasının oluşmasından kaynaklanan endişelere dayanmaktadır.²⁴⁸

George KENNAN, Michael MANDELBAUM ve Michael BROWN gibi realistler ise NATO'nun Genişleme politikasına kötümser yaklaşmakta ve bunu dört ana neden ile açıklamaktadırlar. İlk nedene göre genişleme politikasının Rusya'da ters bir etki yaratabileceği, Rusya'da aşırı silahlanma ve aşırı milliyetçi bir rejime sebep olabileceğidir ki bu uluslararası barış ve istikrar ortamı için tehlikedir. İkinci neden ise genişlemenin sınırlarının Rusya'nın sınırlarına dayanması ve Rusya'nın ilişki kurmaya başladığı NATO ve ABD'den yeniden tehdit algılamaya başlama riskidir. Üçüncüsü ise Ukrayna gibi Doğu ülkelerinde adaylık talebi ile NATO üyeliği için gerekli yasal mevzuatlarda yapılmayan düzenlemeler arasındaki mevcut çelişkilerdir. Dördüncü ise M.MANDELBAUM'a göre Soğuk Savaş sonrasında yapılan START ve CFE antlaşmaları ile Avrupa'da genel bir güvenlik yapısı sağlanmış olup, genişleme politikası ile yeni bir güvenlik yapısının oluşturulmasının gereksizliğidir.²⁴⁹

Avrupa Coğrafyası'nda yaşanan değişimin ve gelişmelerin kıta ve kıtalararası güvenliğe olan etkisi göz ardı edilememektedir. Avrupa'da Soğuk Savaş döneminden sonra Avrupa ülkeleri arasındaki en önemli sosyal adaptasyonlardan birisi de NATO'nun genişlemesidir. NATO'nun genişlemesi içine yutma şeklinde gerçekleşmemelidir. Genişlemenin başarılı veya başarısız olması, NATO'nun Soğuk Savaş dönemi sonrasındaki değişimlere ve genişlemenin yarattığı sorunlara nasıl adapte olduğu ile bu sorunları çözümedeki başarısına bağlıdır. Genişleme süreci henüz tamamlanmamış bir süreç olmakla birlikte, NATO genişleme politikaları sonucunda ya Avrupa için bir güvenlik örgütü olarak kalmaya devam edecektir ya da kıtalararası bir güvenlik örgütüne dönüşecektir.²⁵⁰

---

²⁴⁸ Charles Philippe David, **NATO Enlargement: A Conceptual Deadlock. The Future of NATO Enlargement Russia and European Security**, UK: McGill-Queen's Press, 1997, ss.15-16

²⁴⁹ Charles-Philippe David, a.g.e., ss.15-16

²⁵⁰ Gale A.Mattox ve Arthur R Rachwald, **Enlarging NATO New Realities New Challenges**, Lynne Rienner Pub, 2001, ss.241-242

2.3.3. Üyelik Eylem Planı

Üyelik Eylem Planı; NATO'ya üye olmak isteyen aday ülkelere, İttifak üyeliğinin tüm boyutlarıyla ilgili danışmanlık, yardım ve pratik destek sağlamakta ve aday ülkelerin bu konudaki hazırlıklarına yardımcı olmaktadır.

Eylem Planı'nın temel nitelikleri ise;

- Üye olmak isteyen ülkelerin gelecekteki üyeliklerine yönelik olarak politik, ekonomik, savunma, kaynaklar, güvenlik ve yasal konuları kapsayan bireysel yıllık ulusal programlarını sunmaları,
- Üye olmak isteyen aday ülkelerin programları konusunda kaydettikleri gelişmeler hakkında, politik ve teknik önerileri de kapsayan geniş bir geri bildirim mekanizması oluşturmak,
- NATO ve üye ülkelerin, yeni üye olacak ülkelere savunma/askeri alandaki yardımlarının koordinasyonuna yardımcı olmak üzere bir haberleşme merkezinin sağlanması,
- Aday ülkeler için kabul edilmiş planlama hedeflerinin ayrıntılarını ve gözden geçirilmesini içeren bir savunma planlama yaklaşımından, oluşmaktadır.²⁵¹

Üyelik Eylem Planı, İttifak'ın kapılarını yeni üyelere açık tutma taahhüdüne somutluk kazandırmaktadır. Fakat, Üyelik Eylem Planı'na katılmak gelecekte üyelik açısından bir garanti değildir. Aynı zamanda bu eylem Planı bir şart da değildir, zira NATO her aday ülkenin durumunu ayrı ayrı ele almaktadır.²⁵² NATO'ya aday olan ülkeler; Üyelik Eylem Planı çerçevesinde; siyasi ve ekonomik, savunma/askeri, kaynak, güvenlik ve yasal konularda belirli bir standarda ulaşması gerekmektedir.²⁵³

---

²⁵¹ NATO El Kitabı, a.g.e., ss.62-63

²⁵² NATO El Kitabı, a.g.e., s.63

²⁵³ Hikmet Erdoğan, a.g.e., s.241

2.4. NATO'nun Alan Dışı Faaliyetleri ve Kuvvet Kullanımı

Soğuk Savaş sonrası yeni dönem içerisinde, NATO'nun klasik görev anlayışı dışında, uluslararası barışı korumaya katkıda bulunanlar arasında yer alması, uluslararası konjonktürde yeni karşılaşılan bir olgu olarak değerlendirilmiştir.²⁵⁴ NATO, Soğuk Savaş sonrasında, on yıldan biraz fazla bir süre içerisinde, Orta Avrupa'da çıkabilecek olası bir savaş için örgütlenen bir ittifaktan, seçilerek üstlenilen misyonlar edinen bir örgüte dönüşmüştür. Günümüzde NATO müttefikleri ve ortakları, NATO liderliğinde Avrupa, Asya ve Afrika Kıtaları'nda yürütülmekte olan çeşitli operasyonlarda asker konuşlandırmaktadır. NATO ve ortakları arasındaki, taahhütlerdeki artışlar ise, İttifak'ın dünyanın neresinde olursa olsun, güvenlik tehditleriyle mukabele etmeye istekli ve yetenekli olduğuyla, NATO'nun bölgesel bir güvenlik örgütünden küresel bir güvenlik örgütüne dönüşüğünün işaretlerini göstermektedir.²⁵⁵

Soğuk Savaş'tan galip olarak çıkan NATO'ya yeni dönem içerisinde ihtiyaç olup olmadığı, lağvedilip edilmemesi sıklıkla tartışılır bir mesele haline gelmiştir. Bu sorun temelinde NATO'nun devamlılığının sağlanabilmesi amacıyla, İttifak devlet başkanları Avrupa-Atlantik güvenliğinin temel taşı olan NATO'yu 21. yüzyıla etkili bir şekilde taşıma, İttifak'a yeni görevler ve öncelikler yüklenmesi konusunda ciddi kararlılık sergilemişlerdir. NATO yeni stratejisi çerçevesinde tehdidin sorumluluk sınırları dışarıdan geldiği vurgulanmış ve Alan Dışı Operasyonlara yönelinmiştir.²⁵⁶ NATO'nun Alan Dışı Operasyonlar'a olan istekliliği ise, 1991 yılında yayınlanan Stratejik Konsept'te; NATO'nun kriz alanlarında aktif rol alacağı ve BM'nin Barış Operasyonları'na potansiyel katkıda bulunacağı, söz konusu misyonun NATO'nun sorumluluk sahası dışında olması halinde de yürütüleceği ifade edilmiştir.²⁵⁷

1990'larda Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile uluslararası terörizm ile mücadele çağının başlangıcı olan 11 Eylül 2001 tarihleri arasındaki süreç İttifak için derin bir kurumsal değişim süreci olmuştur. İttifak, mücadele amacı olan 40 yıllık Soğuk Savaş'ın

---

²⁵⁴ David Lightburn, **NATO ve Çok Yönlü Barışı Koruma Sorunu**, NATO Dergisi, C:43, 1996, s.14

²⁵⁵ James Pardew ve Christopher Bennett, **NATO's Evolving Operations**, NATO Review-NATO's Past, Present and Future, 2006, s.32

²⁵⁶ Richard Vincent, **Brüksel Zirvesi-Askeri Bakış**, NATO Dergisi, 1994, s.7

²⁵⁷ Christopher Bell ve A.M. Babkina, **NATO:Background and Current Developments.NATO's Role Missions and Future**, Nova Science Publisher, 1999, s.2

bitişine tanıklık ederken ve geleceği için yeni bir strateji ve görev tanımı belirlerken, Güneydoğu Avrupa ve Avrasya'da şiddetli etnik çatışmalarla yüz yüze kalmıştır. 1991 yılındaki Stratejik Eylem Planının da Alan Dışı Faaliyetlere yöneleceğini ilan eden NATO, 1995 yılının sonundan itibaren Balkanlarda meydana gelen krizlere müdahale etmeye ve aktif rol almaya başlamıştır. NATO, bu süreç içerisinde, ilk olarak Balkanlar'da Bosna Krizi'nde Barışı Koruma Görevi'ni üstlenmiş, daha sonra ki süreçlerde meydana gelen Kosova ve Makedonya krizlerinde ise görev alanını genişleterek krizlere operasyonel olarak müdahale etmiştir. 11 Eylül 2001'den sonra ise, tarihinde ilk defa kurucu antlaşmasının 5 inci maddesini işleterek, özellikle ABD olmak üzere İngiltere ile birlikte terörizme karşı mücadele için Afganistan'da düzenlenen operasyonlarla, uluslararası sistemde mücadele eden anti-terörist organizasyonlarda aktif görev almıştır. Özellikle, NATO'nun Balkanlar'da yürüttüğü istikrar operasyonları, Avrupa'da güvenliği ve istikrarı yürütüp sürdürebilecek en hazırlıklı örgütün NATO olduğunu göstermiştir.²⁵⁸ Bu temelde NATO'nun 1991 yılı itibari ile oluşturduğu stratejilerde vurguladığı Alan Dışı Faaliyet kararı Avrupa Güvenliği için verimli bir karar olmuştur. Ancak söz konusu faaliyetlerdeki ABD faktörü de hiçbir zaman göz ardı edilmemektedir.

Sovyetlerin Afganistan'ı işgali ve 1991 Körfez Savaşı, Müttefikler için bir dönüm noktası teşkil etmiş ve Müttefikler için asıl tehdidin alan dışı noktalardan geleceği yönünde algılamalara neden olmuştur. NATO Müttefikleri bu tehditler temelinde, Alan Dışı Faaliyetlere önem vermiş ve işbirliği için; NATO Antlaşması'nın 2 nci maddesi doğrultusunda Uluslararası Barış ve Güvenliğin teşvik edilmesi, 4 üncü maddesi doğrultusunda Müttefiklere arasında İstişare ve Alan Dışı Krizlerde kullanılacak uygun askeri güç ile ilgili Koordinasyon'dan oluşan üç aşamalı bir süreci işletmiştir.²⁵⁹ Müttefikler arasında, Avrupa Kıtası'ndan uzakta beliren tehditlerin Avrupa Güvenliği için bir risk yarattığı algısı ve NATO içerisindeki müttefiklerin Alan Dışı Operasyonlarda yer almak istemesi, İttifak'ın Alan Dışı Operasyonlara yönelmesine sebep olmuştur.²⁶⁰

---

²⁵⁸ Alexander Moens, Lenard J. Cohen, Allen G. Sens, **NATO in Transition.NATO and European Security**, Praeger Pub, 2003, ss.19-22

²⁵⁹ Douglas Stuart, **NATO's Future as A Pan-European Security Institution**, NATO Review, Vol:41 No:4, 1993, s.18

²⁶⁰ John Kriendler, **NATO's Changing Role Opportunities and Constraints For Peacekeeping**, NATO Review, Vol:41 No:3, 1993, ss.16-21

1991 yılında gerçekleşen Körfez Savaşı, yenedünya düzeninde; Avrupa ülkelerinin çıkarlarının ve güvenliklerinin artık Soğuk Savaş parametlerine göre düzenlenemeyeceğini, Avrupa'nın genel güvenliğinin sınırlarının sadece Avrupa Kıtası'nda meydana gelen olaylarla sınırlandırılmayacağını, Alan Dışı Faaliyetlerin de Avrupa Güvenlik kuşağının çok uzağında tanımlanmış olan Batı-Doğu bölünmüşlüğü dışında tutulamayacağını göstermiştir. 1991 Körfez Savaşı ayrıca, Batı Güvenlik Topluluğu'nun Transatlantik bileşeni olmadan verimli bir şekilde işe yaramayacağı normunu da uluslararası sisteme yerleştirmiştir. Söz konusu norm aslında; Avrupa Güvenliği'nin ABD'nin güvenliğinden ayırt edilemeyeceğini göstermektedir. Avrupa, 1991 Körfez Savaşı ile birlikte, Avrupa Kıtası'nın güvenliğinin sadece sahip olunan Nükleer Güç Şemsiyesi ile korunamayacağını ve sahip olunan nükleer gücün çözemeyeceği tehditlerin olduğunun farkına varmıştır.²⁶¹ Bu hususlar; günümüzde neden bir değerler ve normlar bileşeni olan NATO'nun, Avrupa'nın yakın ve uzak kuşak noktalarında, ABD önderliğinde aktif ve pasif roller aldığını en iyi şekilde açıklamaktadır.

Yugoslav lider Tito'nun ölümünden sonra, Yugoslavya'nın Federal Sistemi, Yugoslavya'yı oluşturan ülkelerin ulusçuluk akımlarını ve söz konusu ülkelerde artış gösteren milliyetçilik akımlarını absorbe edebilecek kapasitede değildi. Nitekim 1980'lerin sonlarından itibaren Sırp lider Slobodan MILOSEVIC ile artış gösteren Sırp milliyetçiliği ile diğer ulusların kendi ulusçu, bağımsızlık hareketlerinin çarpışması sonucu Balkanlar'da yeni bir kriz alanı meydana gelmiştir. NATO, Balkanlarda oluşan bu yeni kriz alanında, yeni misyonu ve vizyonu çerçevesinde görev almış, Alan Dışı Faaliyet Operasyonları gerçekleştirmiştir.²⁶²

2.4.1. Bosna-Hersek

NATO, kendi stratejilerinde de özellikle vurgu yaptığı Alan Dışı Faaliyetlere ilk olarak Yugoslavya'da devam eden etnik krize müdahale ederek başlamıştır. NATO'nun Soğuk Savaş sonrası tehdit algılamaları içerisinde yer alan ve etnik çatışmadan kaynaklanan Yugoslavya içerisindeki krize, NATO BM'e operasyonel anlamda destek vererek katılmıştır. Bu çerçevede NATO; BM'nin Yugoslavya'ya uyguladığı ekonomik ve

---

²⁶¹ Gülnur Aybet, a.g.e., ss.98-103

²⁶² P.Joyce , **NATO and Former Yugoslavia**, Rowman&Littlefield Pub, 2002, s.65

silah ambargosunun işlevsel olması için Adriyatik Denizi'nde NATO Deniz Gücü'nün görevlendirilmiş, Müttefik hava gücüyle BM'in uçuşa yasak bölge kararının uygulanmasını sağlamış ve BM'nin barış gücü askerlerinin korunması için hava ve kara unsurlarıyla operasyonlarda bulunmuştur. Bu operasyonel müdahale NATO'nun ilk alan dışı savaşıdır.²⁶³

Yugoslavya'da Sırp Milliyetçiliği ile bağımsızlık isteyen ulusçu hareketlerin karşı karşıya gelmesi sonucu oluşan ve Sırp Milliyetçiler tarafından Bosnalı Müslümanlara etnik temizlik hareketinin da yapıldığı Bosna-Hersek Krizi'nin yaşandığı dönemde, Avrupa ülkeleri arasında dış politika yönünden mevcut olan bölünmeler, Avrupa'nın Bosna-Hersek'e 3 yıl müdahale etmesini engellemiştir. Başlangıçta, Avrupa Topluluğu ve BM'nin inisiyatifinde gelişen Bosna-Hersek Krizi'nde, ilerleyen dönemde ABD liderliğinde NATO önemli görevler üstlenmiştir. NATO'nun böyle bir kriz ortamında kendisine verilen görevleri yerine getirmesi ise ABD'nin Avrupa Güvenliği'nde halen söz söyleme hakkının olduğunu kanıtlamıştır.²⁶⁴

1992-1993 yılları arasında meydana gelen Bosna-Hersek Krizi'nde, BM Genel Sekreteri'nin isteklerine uygun olarak; NATO'nun Akdeniz Daimi Deniz Gücü (STANAVFORMED) ile Atlantik Daimi Deniz Kuvveti BM'nin yaptırım gücüne Akdeniz'de katkı sağlamışlar, NATO AWACS eken uyarı uçakları Bosna-Hersek ve Macaristan hava sahası üzerinde kontrol sağlayarak BM için istihbarat toplamış, BM ve AGİK'in yürüttüğü silahların kontrol altına alınması ile insani yardım konvoylarının korunması/kurtarılması hareketlarına destek vermiş, Bosna-Hersek'e kapsamlı bir barışın tesis edilmesi amacıyla BM'e "Çok Uluslu Kolordu'nun" (ARCC) yapacağı bir operasyon planı sunmuş ve her türlü lojistik desteğin verileceğini açıklamış, BM'nin uçuşa yasak bölge kararını "Maritime Guard" hareketi ile bizzat CINSOUTH idrak etmiş ve NATO Daimi Konseyi'nin aldığı sert yaptırımlarla BM'e olan desteğini sürdürmüştür.²⁶⁵

NATO'nun uyguladığı askeri operasyonlar ve BM'nin politik girişimleri sonucunda, 21 Kasım 1995'de Bosna-Hersek Savaşı, Dayton Barış Antlaşması ile birlikte

---

²⁶³ John Kriendler, a.g.e., ss.16-21

²⁶⁴ Mustafa Selver, **Balkanlara Stratejik Yaklaşım ve Bosna**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2003, ss.138-139

²⁶⁵ Mustafa Selver, a.g.e., ss.139-140

sona bulmuştur. Antlaşmanın uygulanmasına müteakip NATO'nun 1993'de başlattığı Uygulama Operasyonu (Deny Flight) sona ermiş, BM aldığı kararla Bosna-Hersek üzerindeki bu tür operasyonların yetkisini NATO Uygulama Gücü'ne (IFOR) devretmiştir. IFOR ise, NATO Ssavunma ve Dışışleri Bakanları'nın söz konusu bölgedeki istikrarın artırılması için askeri varlığın azaltılması yönünde aldığı karar ile 20 Aralık 1996 görevini NATO İstikrar Gücü'ne (SFOR) devretmiştir.²⁶⁶

IFOR'un yerine görevlendirilen SFOR'un görevleri; eski düşmanlıkların ve barışa tehdit yaratacak tehditlerin yeniden çıkmasını önlemek, IFOR'un başarılarını devam ettirecek istikrar ortamını yaratmak ve korumak, yetenekleri dâhilinde sivil örgütlere destek sağlamak ve BM Gücüne acil destek sağlamak olarak tanımlanmıştır. Bosna-Hersek'in güvenliğe ve istikrara kavuşmasının ardından da NATO kuvvetleri 2002 yılında 19000, 2004 yılında ise 7000'e kadar azaltılmıştır. NATO 2004 yılında ise Berlin Plus Antlaşması gereğince SFOR Harekâtı'nı AB liderliğindeki ALTHEA Harekâtı'na bırakmış ve Bosna-Hersek'in gelecekteki BİO üyeliğine destek vermek amacıyla Bosna-Hersek'te bir karargah oluşturmuştur.²⁶⁷ Bosna-Hersek tecrübesi, kolektif güvenlik anlayışına kriz yönetimi için yeni araçlar olan ve Barışı Uygulamayı yada Sürdürmeyi misyon edinen IFOR ve SFOR'u kazandırmıştır. IFOR ve SFOR, kolektif güvenlik anlayışında kriz yönetimi için gelecek döneme model oluşturmuşlardır.²⁶⁸

NATO'nun Bosna-Hersek Krizi ve sonrasında gerçekleştirdiği operasyonlar ve olumlu intiba yanında, NATO'nun söz konusu krize geç müdahale ettiği yönünde de eleştiriler bulunmaktadır. NATO'nun bu eleştirilere maruz kalmasına neden olan sebepler ise; İngiltere, Fransa ve Kanada'nın müdahale yapılması durumunda Bosna-Hersek'te görev yapan 10000 kadar askerinin hayatının tehlikeye gireceğini savunması, ABD kamuoyunun söz konusu coğrafyayı tanımaması ve kamuoyu desteğinin ilk etapta sağlanamaması, Rusya'nın Sırlara destek vermesi ve Irak'a uygulanan benzer yaptırımlara destek vermemesi, BM ve Genel Sekreteri'nin söz konusu krizin çözümlenmesinde liderlik rolünü NATO'ya devretmek istememesi, NATO'nun yeni stratejisinde bu tarz görevler için açık yasal tanımların olmaması ve NATO'nun operasyon

---

²⁶⁶ NATO El Kitabı, a.g.e., ss.113-114

²⁶⁷ NATO, **NATO Hand Book**, Brüksel: NATO Basın Yayın Enformasyon Bürosu, 2006, ss.145-147

²⁶⁸ Elinor C Sloan, **Bosnia and The New Collective Security**, Praeger Pub, 1998, s.105

için tereddüt yaşaması, Almanya gibi bazı müttefik ülkelerin ülke dışı operasyonlar için anayasal düzenlemelerinin kapalı olması, Yunanistan'ın Balkanlarda yapılacak olan bir operasyona ulusal çıkarlarını gerekçe göstererek karşı çıkması gösterilmektedir.²⁶⁹

Eski Yugoslavya'da yaşanan söz konusu kriz gerek 1991'de yeni Stratejik Konsepti'ni açıklayan NATO gerekse Avrupa'da meydana gelen krizlerde daha fazla rol almak isteyen Avrupa Birliği açısından bir test niteliği taşımıştır. Avrupa Birliği, Bosna-Hersek'te yaşanan krizin başlarında inisiyatifin kendisinde olmasına rağmen, krizi yönetmekte başarısız olmuştur. Bununla birlikte, NATO liderlerinden hiçbir de Bosna-Hersek'te krizi çözümlenecek agresif güç kullanımından yana olmamıştır. Bu sebeple de Avrupa yine ABD'nin öncülüğünde bir karşı savunma verebilmiş ve hususta Avrupa'nın dolayısıyla da NATO'nun ABD'siz benzer bir operasyon yada müdahaleyi gerçekleştiremeyeceği sonucunu doğurmuştur.²⁷⁰

NATO'ya karşı yapılan bu eleştiriler yanında, BM'nin kendi kurumsal çalışmalarındaki yavaş işleyiş, BM'in sürekli müdahale yeteneğine sahip etkili bir askeri güce ve birikime sahip olmaması ve dönem içerisinde AB'nin kendi arasında yaşadığı bölünmeler nedenleriyle, NATO Avrupa'nın ve çevre kuşak bölgenin güvenliği için önemli olduğunu bu süreçte kanıtlamıştır. NATO'nun IFOR ve SFOR bünyesinde üstlendiği görevlerdeki başarısı ile BİO çerçevesindeki çalışmaları, NATO'nun Avrupa'daki siyasal istikrar için ne kadar gerekli olduğunu da göstermiştir. Ayrıca, Bosna-Hersek'te yaşanan gelişmeler göstermiştir ki, askeri önlemler olmaksızın uluslararası güvenlik sisteminde kalıcı barış ortamları yaratılamamaktadır.²⁷¹ Bu çerçevede, NATO'nun gelecek dönemdeki öneminin devam edeceği de açıktır.

2.4.2. Kosova

NATO'nun, 24 Mart – 10 Haziran 1999 tarihleri arasında, Yugoslavya – Sırbistan/Karadağ'a düzenlediği hava saldırısı, uluslararası güvenlik sisteminin Soğuk Savaş sonrasında yeniden şekillenmesinde çok büyük bir etkisi olmuştur. NATO'nun

---

²⁶⁹ Mustafa Selver, a.g.e., ss.140-141

²⁷⁰ P.Joyce Kaufman, a.g.e., s.83

²⁷¹ Muharrem Gürkaynak, a.g.e., ss.204-205

Kosova Müdahalesi; uluslararası ilişkilerde NATO'nun fonksiyonu, NATO'nun uluslararası güvenlik örgütleriyle ilişkileri ve NATO-Rusya ilişkileri temelinde çok önemli değişikliklere neden olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde, Avrupa Güvenliği NATO-AB-Rusya arasında müzakere edilen bir konuyken, NATO'nun Yugoslavya'ya müdahalesi Soğuk Savaş sonrası Avrupası'nın uluslararası güvenlikteki gerçek yerinde ve NATO'nun kavramsal yapısı üzerinde ciddi etkiler yaratmıştır.²⁷²

Avrupa'da istikrar ve güveni sağlamanın sadece BM'e ait bir görev olmadığı dönemin Avrupa devletleri tarafından da kabul edilmiş ve bu yönde gerekli çalışmalar yapılmıştır. Avrupa Birliği bu çerçevede, AGİT'i ve BAB'ı kurmuştur. Ancak, Kosova krizinde yeterli bilgi birikimi ve donanıma sahip olmayan AGİT ve BAB'ın başarılı olamayacağı bir kez daha açığa çıkmış ve Avrupa Birliği ülkeleri tarafından da bu görüş kabul edilerek, barışı sağlama görevi yine NATO'ya verilmiştir. NATO, 24 Mart 1999'da gerçekleştirdiği Müttefik Güç Harekatı ile; bir askeri güç olarak ilk defa BM kararı olmaksızın barışı sağlamak amacıyla harekate girişmiş, ilk defa egemen bir devlete saldırmayarak egemen devlete kendi vatandaşları arasında etnik ayrımcılık ve etnik temizliğe yönelik politikaları nedeniyle müdahale etmiş ve ilk defa NATO kendi kararıyla kendi ülkelerinin sınırları dışındaki bir olaya müdahalede bulunmuştur. Müttefik Güç Harekatı, 21 yy'da Dünya Düzeni'nin nasıl şekilleneceğine ilişkin de ipuçları vermiştir.²⁷³

21 yy'da NATO'nun yeni rolüne en şiddetli tepkiyi Rusya vermiştir. Dönemin Rusya Devlet Başkanı Boris YELTSIN bu tepkisini, NATO'yu "Dünya Jandarması" olarak tanımlamış ve NATO'nun "NATO üyeleri ile sınırlı bir hatt-ın müdafaası olmadığı, bütün dünyayı kapsayan satır-ın müdafaası olduğu" ilkesine göre hareket ettiğini ve edeceğini ifade etmiştir. NATO'nun BM'i tarih sahnesinden indirdiği doğrudur, ancak gerek teşkilatlanma gerekse amaçları bağlamında BM'in yerine geçebilecek bir kurum olmaktan da uzaktır. NATO bir icra örgütüdür; uluslar arası hukukun yapıldığı ve tartışıldığı bir kurum olmayıp, Kosova operasyonunda olduğu gibi başta ABD olmak üzere müttefik ülkelerin emirlerini uygulamaktadır. Rusya ve Çin gibi ülkelerin endişeye kapılmalarının en önemli sebebi de bu husustur. Çünkü Kosova Müdahalesi ile ortaya çıkan yeni tabloda,

---

²⁷² Muharrem Gürkaynak, a.g.e., ss.205-206

²⁷³ M. Murat Taşar ve A. Altay Ünaltay, **Kosova'ya NATO Müdahalesi ve Yeni Uluslararası Sistem**, Ceylan Musa, **Yeni NATO Soğuk Savaş'tan Sıcak Savaş'a**, İstanbul: Ülke Yayınları, 1999, s.28

Rusya ve Çin uluslararası sistemde başta ABD olmak üzere Batılı gelişmiş ülkelerin vesayeti altında yeni bir dünya düzenin oluştuğunu hissetmişler ve bu düzenin de icra örgütünün NATO olduğuna kanaat getirmişlerdir.²⁷⁴

NATO'nun Kosova'daki çatışmalara ilişkin hedefleri, 12 Nisan 1999'da yapılan Olağan Üstü Toplantısı'nda belirlenmiştir. Teyit edilen hedefler ise; Kosova'da tüm askeri eylemlere kesin bir şekilde son verilerek şiddet ve baskının sonlandırılması, bir uluslararası askeri varlığın Kosova'da üslenmesi, askeri-polis-paramiliter kuvvetlerin Kosova'dan çekilmesi, mültecilerinin yerlerine geri dönmelerinin sağlanması ve yardım örgütlerinin bu kişilere erişiminin sağlanması, Rambouillet Anlaşmaları'na dayanan uluslararası hukuk ve BM şartları temelinde bir politik çerçeve anlaşmasının oluşturulması olarak ifade edilmiştir.²⁷⁵

10 Haziran 1999 sona eren ve 77 gün süren Hava Harekâtı'nın ardından, Yugoslav Kuvvetleri'nin Kosova'yı terk etmeye başlamıştır. Bu gelişme üzerine, NATO hava hareketini sonlandırarak kara harekâtı olan KFOR'u, BMGK'nin 1244 sayılı kararı uyarınca, 12 Haziran 1999'da başlatmış ve Kosova'ya NATO üyesi olmayan Rusya'nın da dâhil olduğu 50000 kişilik KFOR Gücü konuşlanmaya başlamıştır. NATO'nun KFOR gücü Kosova'da; mülteciler, yeniden yapılanma, güvenlik, sınır kontrolü, sivil otoritelerin yeniden tesisi, hukuk ve düzenin oluşturulması konularında çalışmalarda bulunmaktadır.²⁷⁶ KFOR bugün Kosova'da 22 NATO üyesi ve 8 NATO üyesi olmayan ülkenin askerlerinden oluşan 5872 kişilik bir kuvvetle görev yapmaktadır.²⁷⁷ NATO'nun 2008 Bükreş Zirvesi'nde KFOR harekâtının devamına karar verilmiş, 2010 yılında ise düzenlenen NATO Savunma Bakanları Toplantısı'nda KFOR'un küçültülerek Kosova'da görev yapmaya devam etmesine karar verilmiştir.²⁷⁸

NATO'nun Kosova operasyonunda bazı aksaklıklar da meydana gelmiştir. NATO'nun hava operasyonunda yapılan teknik hatalar; Sırp ve Kosovalı etnik

---

²⁷⁴ M. Murat Taşar ve A. Altay Ünaltay, a.g.e., s.29

²⁷⁵ NATO El Kitabı, a.g.e., 2001, s.126

²⁷⁶ NATO El Kitabı, a.g.e., 2001, ss.127-134

²⁷⁷ NATO-OTAN, **NATO-Kosovo Force**, http://www.nato.int/kfor/structur/nations/placemat/kfor_placemat.pdf, (Erişim:28.09.2011)

²⁷⁸ NATO-OTAN, **NATO's Role in Kosovo**, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm, (Erişim: 28.09.2011)

Arnavutların ölümüne sebep olmuş, hava harekâtlarının da zaman zaman durmasına neden olmuştur. Sivillere yönelik yapılan teknik hatalar, Sırp Yönetimi tarafından NATO aleyhine kullanılmaya çalışılmakla birlikte, müttefikler arasında da bazı görüş ayrılıklarını körüklemiştir. NATO yetkilileri ise söz konusu teknik hatalar nedeniyle gerek Arnavut gerekse Sırp tarafından özür dilemiştir. Teknik hatalardan kaynaklandığı belirtilse de, periyodik olarak Sırp sivillerin ölmesi, Sırp Halkını önemli oranda tedirgin etmiş ve uzun süreli bir askeri mücadeleye hazırlanan siyasi yönetime bu karardan dönmesi için baskı yapması sonucunu doğurmuştur. NATO tarafından uygulanan söz konusu örtük stratejiye ilişkin taktikten de etnik Arnavutlarda paylarına düşeni almışlardır.²⁷⁹

2.5. Soğuk Savaş Sonrasında NATO'nun AB içerisindeki Rolüne İlişkin Tartışmalar

NATO'nun son yıllarda Baltık, Balkan ve Orta Avrupa'yı içeren genişleme politikaları İttifak'ın işleyişini etkileyecek derecede etkilerde bulunmuştur. NATO'ya katılan yeni üyelerin farklı güvenlik endişeleri ve birbiri ardına Avrupa Birliği'ne katılmaları, yeni üyeler arasındaki farklılıklar ve bu derece büyük bir genişlemenin yarattığı bürokratik baskı NATO'nun merkezindeki dinamikleri değiştirmiş ve yeni siyaset mekanizmalarının geliştirilmesi için baskıyı artırmıştır.²⁸⁰

Uluslararası bir aktör olarak ortaya çıkan Avrupa Birliği, son dönem içerisinde sadece siyaset, ekonomi ve dış politika alanında değil güvenlik ve savunma alanlarında da önemli gelişmeler sağlamıştır. AB, 2003 yılı içerisinde, kendisine ait hem askeri hem de sivil ilk kriz yönetim harekâtını üstlenmiş; güvenlik ve savunma ortaklıklarını geliştirecek AB'nin Anayasası'nı tanıtmış, AB ile NATO arasında yapılan ortaklık antlaşmasını sonuçlandırmış ve Aralık ayı içerisinde ilk defa Avrupa Güvenlik Siyaseti tipinde bir anlaşmaya varmıştır. AB'de güvenlik ve savunma gibi zor bir alanda bu kadar hızlı ilerleme kaydedilmesi ise; AB'ye üye yeni devletlerin ile diğer devletlerin ilişkilerinin güvenlik stratejisi ile daha da derinleşecek olması, AB kamuoyunun AB'nin kendi askeri

---

²⁷⁹ Hüseyin Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, Ankara: Orient Yayıncılık, 2006, ss.217-220.

²⁸⁰ Chris Donnely, **Baltık,Doğu Avrupa ve Balkanlar'daki Kriz Kaynakları ve Bölgenin NATO'nun Güvenliği'ne Etkileri**, SAREM İkinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Ankara, 2004, s.253

stratejisini ve örgütünü kurmaya sıcak bakması ve NATO ile BAB'ın AB'ye Avrupa'nın güvenlik ve savunmasıyla ilgilenmesi için yer açması önemli etken olmuştur.²⁸¹

Soğuk Savaş sonrasında, Rus tehdidinin açıkça ortadan kalmasından sonra, Avrupa'daki ABD ve NATO varlığı ciddi biçimde sorgulanmıştır. AB üyesi ülkeler arasında ODGP'nin kapsamı ve sınırları hakkında görüş ayrılığı olması nedeniyle, ODGP hem Maastricht hem de Amsterdam Antlaşmasında Avrupa Toplulukları karar mekanizması dışında tutulmuştur. AB içerisinde ortak dış politika, savunma politikası, NATO ve BAB gibi konularda özellikle ağırlığı olan üye ülkelerden İngiltere, Almanya ve Fransa arasında ciddi görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İngiltere, Hollanda ve Portekiz'in oluşturduğu Atlantikçi üyeler, 1991'deki Hükümetler arası Konferansta, Avrupa Toplulukları'nın savunma alanında işbirliği yapmasına NATO'nun olumsuz etkileneceğini gerekçe göstererek karşı çıkmışlardır. Bu grupta yer alan ülkelere göre, değişen koşullara rağmen NATO Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasında halen ana rolü oynamakta olup, bu fonksiyonu değiştirmeye kalkmanın Avrupa güvenliğine zarar vereceğini ifade etmektedirler.²⁸²

Almanya ve Fransa ise ODGP'nin Topluluklar karar mekanizması içerisine alınmasını savunmuşlar, NATO bünyesinde ABD'ye muhalefet ve AB kimliğini öne çıkarmaya çalışan Fransa, AB'de ortak dış politika ve ortak savunma politikası alanlarında bütünleşme sağlanması ve böylece AB'nin NATO'dan bağımsız olması gerektiğini savunmaktadır. AB'nin bir diğer lokomotif ülkesi Almanya'da Avrupa'nın kendi ayakları üzerinde duracağı bir yapılanmaya gitmesi gerektiğini ifade etmektedir. Fransa ve Almanya bu çerçevede, İtalya'nın da desteğini alarak 1998 yılı içerisinde BAB'ın AB'nin savunma örgütüne dönüşmesi fikrini ortaya atmış, fakat anılan görüşler diğer AB üyesi ülkeler tarafından destek almamıştır. Bu çerçevede, AB üyesi ülkelerin savunma ve güvenlik konularında yükümlülük almak amacıyla ODGP içerisinde gerçekleştirdikleri bir diğer açılım ise AGSP'dir. AGSP temelinde, AB içerisinde savunma ve güvenlik alanında faaliyet göstermek üzere yeni bir birimin oluşturulmasına karar verilmiştir. AGSP'nin

---

²⁸¹ Hana Ojanen, **Baltık Doğu Avrupa ve Balkanlardaki Kriz Kaynakları ve Bölgelerin Avrupa Birliği'nin Güvenliğine Etkileri**, SAREM İkinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Ankara, 2004, ss.265-269

²⁸² İrfan Kaya Ülger, **Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme**, İstanbul: Gündoğan Yayıncılık, 2002, ss.83-89

kuruluş kararının alındığı zirve sonunda AB liderleri; ODGP'nin süratle uygulamaya aktarılması, AB'nin uluslararası krizlere müdahale edebilecek kapasiteye ve askeri güce sahip olması, NATO'nun bir bütün olarak müdahil olamadığı yerlerde AB'nin karar alıcı olabilmesi için uygun ve yeterli bir askeri yapıya sahip olunması, AB'nin güçlü bir savunma sanayi ile askeri güce sahip olması kararlarının alındığı belirtilmiştir. 1999 Helsinki Zirvesi'nde ise, AGSP'nin amacının NATO'nun katılımı olmadan uluslararası krizlere müdahale edebilme yeteneğine sahip olmak olduğu vurgulanmıştır.²⁸³

AB'nin yeni oluşturmaya çalıştığı güvenlik politikaları incelendiğinde, BAB NATO'ya kıyasla sınırlı imkân, donanım ve bilgi birikimine sahiptir. Diğer taraftan, AB ülkelerinin AGSP'ye olan yaklaşımları da farklılıklar göstermektedir. Fransa, AB'nin NATO'dan ayrı bir savunma politikası ile ABD'ye rakip olabileceğini savunurken, İngiltere ABD ile aynı çizgide kalmayı istemektedir. Fransa, AGSP'nin NATO'dan bağımsız olarak örgütlenmesi ve BAB'ın AB'nin savunma örgütüne dönüşmesi gerektiğini savunmakta, İngiltere ise NATO ile her aşamada ittifaka devam edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. AGSP, oluşum aşamasında NATO, AB ve BAB üyelerinin birbirinden farklı olmaları nedeniyle çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır. AGSP'nin NATO imkân ve alt yapısından yararlanması söz konusu olduğunda, AB üyesi olmayan ülkelerinde karar mekanizması içerisinde yer almadıkları uygulamalar için destek vermesi gündeme gelmekte bu da AGSP ile ilgili bir diğer problemi ortaya çıkarmaktadır. AGSP ile ilgili gelişmeler ABD yönetiminde de NATO'nun marjinal bir örgüte dönüşme ihtimali üzerine endişelere sebep olmakta ve AGSP'nin oluşumuna karşı çıkmaktadır. Aynı zamanda ABD yönetimi, AGSP'nin silah sanayi sektörünü canlandıracağını ve bunun olumlu bir gelişme olduğunu da değerlendirmektedir.²⁸⁴

AB'nin Politika Direktörlerinden Fraser CAMERON; AB'nin artık küresel bir oyuncu olduğunu, bu sebeple de artık kendi güvenlik stratejisini ve müdahale gücünü oluşturması gerektiğini ifade etmektedir. F.CAMERON, ayrıca AB'nin Soğuk Savaş sonrasında AB'nin; ya ABD'nin şemsiyesi altında güvenlik politikaları izlemeye devam edeceğini ya da eski Fransa Cumhurbaşkanı CHIRAC'ın savunduğu gibi kendi güvenlik politikalarını oluşturacağını savunmaktadır. F.CAMERON; AB'nin uzun dönemde kendi

---

²⁸³ İrfan Kaya Ülger, a.g.e., ss.89-104

²⁸⁴ İrfan Kaya Ülger, a.g.e., ss.104-109

güvenlik stratejisini ve kurumlarını oluşturması gerektiğini savunmakta ve bu görüşü üç nedene bağlamaktadır. Bu sebeplerden birincisi; AB'nin artık küresel sistemde ve kriz bölgelerinde ABD'den politika yönünden ayrıldığı, ikincisi ABD kuvvetlerinin 50 yıla aşkın süredir Avrupa'da olduğu ve ne zaman Avrupa'dan çekileceğinin belirsiz olduğu, Avrupa'nın bu belirsizlik karşısında NATO dışında kendi ordusunu oluşturması gerektiğini ve son olarak da AB'nin küresel bir aktör olmak için kendi ordusunu ve güvenlik politikalarını oluşturması gerektiği olarak ifade edilmektedir. F.CAMERON; AB içerisinde NATO'nun alan dışı faaliyetlerine ABD'de de olduğu gibi bir kamuoyu desteği çıkmayacağı ve alan dışı faaliyetlerinde gereksiz olduğuna yönelik görüşlerin olduğunu vurgulamaktadır. Bu sebeple de, AB'nin artık NATO temelli güvenlik politikaları oluşturması yerine, ABD ile ortak şartlarda ve ABD-AB arasında bir güvenlik oluşumunun yeniden şekillendirilmesi gerektiği dile getirilmektedir. Bu görüş içerisinde ise, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası işlevinin yitirdiği belirtilmekte, AB içerisinde oluşturulacak NATO benzeri bir örgütün NATO'nun tüm işlevlerini yerine getirebileceği üzerinde durulmaktadır.²⁸⁵

Harvard Üniversitesi'nde Profesör Andrew MORAVCSIK ise, AB'nin oluşturacağı bir güvenlik sisteminin NATO'nun yerine getirdiği görevleri üstlenemeyeceğini belirtmektedir. Bunun en önemli birinci sebebi Avrupa-Atlantik ilişki bağının bir kural olmadığı ve iki tarafça da kabul edilmiş derin bir bağ olduğudur. İkincisi AB'nin bir daha silahlanma politikası izleyemeyeceği, AB'nin oluşturduğu ordunun belirli hedeflerinin ve amaçlarının olmadığı, söz konusu ordunun ABD'nin sahip olduğu teknoloji seviyesine haiz olmadığıdır. Üçüncü bir neden ise, silahlanma politikasının AB'yi oluşturan değerler bütünü içerisinde yer alamadığıdır. Dördüncü neden ise; AB'nin daha çok yumuşak güç politikalarının uygulanmasında başarılı olduğudur. ABD ve AB'nin küresel sistemde mücadele ettiği kriz alanları ve sebepleri birliktelik göstermektedir. Bu krizlerin çözümünde, ABD sorunun çözümünü, AB ise sorun sonrası temizlik görevlerinde yani insani yardım, siyasi destek, barış koruma vb. görevlerde başarılıdır. Bu temelde, ABD ile AB küresel sorunların çözümünde birlikteliklerini devam ettirmelidir. Bu sebepler

---

²⁸⁵ NATO-OTAN, **For and Against Debating Euro-Atlantic Security Options**, Brussel: NATO Pub., 2004, ss.13-20

nedeniyle de, NATO Avrupa-Atlantik sorunlarının çözümü konusunda en iyi forum görevini ve askeri gücü oluşturmaya devam etmektedir.²⁸⁶

Tüm bu gelişmelere rağmen ABD'nin NATO vasıtasıyla AB'de bulundurduğu kuvvetler geçmişte olduğu gibi bugünde Avrupa'nın güvenliği için çok önemlidir. Balkanlar'da yaşanan gelişmeler ve terörizmle mücadelede Avrupa kurumlarının yeterli alt yapıya sahip olmamaları, NATO'yu Avrupa'da en güvenilir kurum olmasını sürdürmekte ve AB'deki devamlılığını sağlamaktadır.²⁸⁷

---

²⁸⁶ NATO-OTAN, a.g.e., ss.13-20

²⁸⁷ Richard Latter, **NATO in the Europe**, UK: Wilton Park Paper, 1995, ss.20-23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. NATO'NUN 21 YY'DAKİ STRATEJİSİ

3.1. Soğuk Savaş Sonrası Amerika'nın Güvenlik Stratejileri ve NATO

Soğuk Savaş Dönemi boyunca, ABD'nin güvenlik politikaları, dünya genelinde yayılmakta olan komünizmin etkisi ve Sovyetler Birliği'nden kaynaklanan askeri tehdit çerçevesinde yürütülmüştür. Sovyet tehdidinin ortadan kalkması ile birlikte ABD için daha güvenli bir ortam meydana geldiyse de, mevcut yeni düzen ABD'nin güvenlik politikaları için daha belirsiz, öngörülemeyen ve bölgesel kaynaklı tehditleri doğurmuştur. Soğuk Savaş sonrasında yaşanan bu gelişmeler üzerine ABD; klasik çevreleme politikasının yeni uluslararası güvenlik sisteminde işlevsel olmayacağını görmüş, yeni güvenlik stratejilerini ve dış politikalarını oluşturarak uluslararası sisteme yeniden adapte etmiştir.²⁸⁸ Kuruluşundan bu yana gerek finansal kaynak gerekse askeri lojistik açısından ABD'ye bağımlı olan NATO da söz konusu güvenlik ve strateji değişikliklerinden etkilenmiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan itibaren ABD'nin, uluslararası hukuku ve bu hukuku işlevsel yapan uluslararası kurumları son derece etkin bir şekilde kullanma becerisi, ABD'yi sistemin hegemonik gücü haline getirmiştir. Savaş sonrasında ABD, uluslararası hukuku ve uluslararası kurumlara paralel organizasyon ve hukukun devreye sokulmasıyla da güç merkezini Avrupa'dan Atlantik'e kaydırarak, siyasi ve ekonomik güç merkezlerini tek elinde toplamıştır. NATO ise; söz konusu uluslararası kurum ve organizasyonlar temelinde, ABD'nin II. Dünya Savaşı'ndan Avrasya ana kıtasının merkezi gücü olarak çıkan SSCB'yi çevreleyerek denetim altına alma politikasının Avrupa ayağı olarak kurulmuştur. NATO, ABD güvenlik stratejileri çerçevesinde kendisine verilen bu görevi daha sonra CENTO ve SEATO ile yürütmüş, oluşturulan çevreleme kuşağı ise SSCB'nin

---

²⁸⁸ Wyn Q. Bowen ve David Dunn, *American Security Policy in the 1990s*, US: Dartmouth Pb.Co., 1996, ss.1-5

ekonomik ve politik yönden zayıflamasına neden olmuştur.²⁸⁹ NATO her ne kadar Avrupa'ya karşı oluşacak bir SSCB tehdidi için kurulsa da ABD'nin ulusal güvenlik stratejilerinin uygulama araçlarından birisi olarak görev yapmıştır.

ABD'nin gerçekleştirdiği 1942 Normandiya Çıkarması, BM çatısı altında 1950 Kore Çıkarması, 1964 Vietnam Çıkarması ve Savaşı, 1990-1991 Körfez Çıkarması ve Savaşı ile 1999 Kosova Harekatı, ABD önderliğindeki Atlantik merkezli dünya sisteminin temel özelliklerini ve dönüşüm safhalarını göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır. ABD, jeopolitiğinin tabii bir sonucu olarak, dünya sistemindeki liderliği elde etme ve sürdürme politikalarını, kıta-aşırı hava operasyonları, hava destekli deniz çıkarmalarına dayalı konvansiyonel müdahaleler ve caydırıcı nükleer üstünlük stratejisi ile desteklemiştir. Kore Çıkarması, ABD'nin küresel hâkimiyetini uluslararası organizasyonlarla meşru kılma politikasının ilk örneğini oluşturmuş ve BM ABD stratejilerini meşru kılmada önemli bir aygıt haline gelmiştir.²⁹⁰

II. Dünya Savaşı'ndan bu yana meydana gelen gelişmeler, ABD'nin küresel düzendeki merkezi konumunun anahtarının Avrasya stratejisinden geçtiğini göstermiştir. ABD, Vietnam'da karşı karşıya kaldığı stratejik zaaf ise; ABD'nin Avrasya'ya yönelik stratejik müdahaleleri tek başına yürütmemesine sebep olmuştur. ABD; Vietnam tecrübesinden sonra, Avrasya'ya yönelik gerçekleştirilecek harekâtların uluslararası bir meşruiyet alanına ya da geniş ölçekli bir ittifak dengesine dayanması gerektiğini ön koşul olarak görmüştür. ABD, diğer bütün büyük güçlerin stratejik manevra alanına giren Avrasya'ya yönelik gerçekleşecek harekâtlarda kıta içi destek dengelerinin oluşmasına ayrıca özen göstermiştir. ABD'nin bu politikası hem harekât öncesi meşruiyeti hem de harekât sonrası düzenlemeler için uygun alt yapının hazırlanmasına olanak sağlamıştır. Bu çerçevede, NATO'nun Kosova'ya yönelik gerçekleştirdiği hava operasyonu, ABD'nin Avrasya stratejisinin süreklilik unsurlarını ihtiva etmektedir. ABD; Körfez Savaşı'nı BM'nin ortak güvenlik ilkesi ile yürütmesine rağmen, 1999 Kosova Operasyonu'nda Avrupa'da mevcut stratejik dengenin muhafazasını yeni misyonu olarak kabul eden NATO'nun İttifaklar dengesiyle yürütmüştür. ABD, Normandiya Çıkarması ile birlikte Batı Avrupa üzerinden Avrupa'nın iç dengelerine müdahale ederek küresel hâkimiyet

---

²⁸⁹ Ahmet Davutoğlu, a.g.e., ss.225-226

²⁹⁰ Ahmet Davutoğlu, a.g.e., ss.226-227

mücadelesinde öne çıkmış ve süper güç olma yolunda ilerlemiştir. Aynı şekilde, Soğuk Savaş sonrasında da ABD; Doğu Avrupa'ya yönelik NATO operasyonlarıyla bu hâkimiyetini Avrupa üzerindeki etkinliğini teyit etmek suretiyle koruma çabası içerisindeydi.

ABD, Avrasya içerisindeki diğer büyük güçlerin konumlarını ve stratejik tercihlerini yeni dengeler kurmak suretiyle pasifize etmeye, yönlendirmeye devam ettiği sürece küresel dengeleyici konumunu da sürdürme imkânı bulacaktır. BM, bu dengeleyici ve belirleyici konumun alt yapısını hazırlarken, NATO vurucu gücü ve askeri garantörlük kurumunu oluşturacaktır. Bu çerçevede, NATO'nun Kosova Operasyonu sadece bölgesel bir operasyon olmaktan çok küresel ve özel bir anlam ifade etmektedir.²⁹¹ Bu hususlar ise, NATO'nun ABD ulusal güvenlik stratejilerinde önemli bir yere sahip olduğunu ve NATO'nun bir savunma örgütünden çok ABD'nin strateji uygulama aracına dönüştüğünü göstermektedir.

ABD'de gerçekleştirilen 2000 seçimleri öncesinde, Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi ekibi başta P.WOLFOWITZ ve D.CHENEY olmak üzere, ABD Başkanı W.BUSH'a "Güncel Tehditler" adı altında bir rapor sunmuşlardır. Kitap haline getirilmiş olan bu rapor daha sonra ise Bush Hükümeti'nin dış politika doktrini olan küresel askeri hâkimiyet ve müdahale stratejisinin dayanak noktalarını oluşturmuştur. Kitaptaki ana başlıklar ise; Irak ve Kuzey Kore'nin etkisizleştirilmesi, İran'da rejim değişikliğine gidilmesi, savunma harcamalarının artırılması, ulusal savunma füze sisteminin kurulması ve Amerikan liderliğinin kurulmasıydı. Bu temelde, ABD'nin birçok cephede aynı anda sürdürülebilecek bir savaş yeteneğinin Amerikan Ulusal Stratejisi için hayati önem taşıdığı vurgulanmış, müttefiklerle olan ilişkilerin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. NATO'nun bu hususlar çerçevesinde Amerikan Ulusal Stratejisi'nin gelecek dönemi için önemi bir kez daha ortaya çıkmakta ve NATO ABD'nin 21 yy'da ki yeni stratejileri çerçevesinde gerçekleştirilen zirveler ile yeniden şekillendirilme sürecine ışık tutmaktadır.

11 Eylül 2001 saldırıları ise, ABD'nin iç ve dış siyasetini etkilediği kadar, süper güç konumunda olan ABD'nin etrafındaki organizasyonların işlevselliğini de etkilemiş ve

---

²⁹¹ Ahmet Davutoğlu, a.g.e., ss.227-229

NATO 11 Eylül saldırıları sonucunda ABD politikaları ekseninde kendi kimliğini yeniden şekillendirme fırsatını yakalamıştır. NATO, 1991-2002 dönemi arasında yaşadığı “Yeniden Yapılanma” bunalımı sırasında üstlenmesi gereken çoğu rolü üye ülkelere devretmiş ve terörizm konusunda pasif bir politika izlemiştir. NATO 2002’den itibaren ABD şemsiyesi altında uluslararası terörizmle mücadele içerisine girmiş, 11 Eylül sonrası ABD’nin bir içsel mesele olmaktan çıkardığı ve uluslararası bir mesele haline getirdiği “Uluslararası Terörizmle Mücadele”yi ana misyonu haline getirmiştir. Bu kapsamda, 11 Eylül sonrasında, Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi’nin (AAOK) 46 üyesi (19 NATO üyesi ve 27 Ortak ülke), New York ve Washington’a yapılan saldırıları koşulsuz olarak kınadıklarını ve terörizmle mücadele için tüm çabaları üstlenecekleri taahhüdünde bulunmuşlardır. İttifak üyeleri bu taahhüt çerçevesinde; 3 Ekim 2001 tarihinde terörizmle mücadelede için; istihbarat paylaşımı ve terörizm tehditlerine karşı işbirliği, ittifak üyelerinin terörizm tehditlerine karşı mücadele kabiliyetlerini geliştirmelerine yardımcı olmak, üyelerin topraklarında güvenliği artırmak için gereken önlemleri almak, NATO’nun güvenlik sorumluluğunda olan alanlarda gereken teçhizatı sağlama, Hava taşımacılığında güvenliği yerine getirme, NATO topraklarındaki askeri üslerde üyelerin gereken faydayı sağlamalarına izin verme kararlarını almışlardır. NATO bu kararlardan sonra daha somut adımlar atmaya yönelik olarak; ABD’nin düzenlediği Afganistan Operasyonu için 4 Ekim 2001’de Washington Anlaşmasının 5. maddesini uygulamaya koymuştur ve Kartal Yardımı (*Eagle Assist*)’ ile Aktif Çaba (*Active Endeavor*)’ Operasyonları’nı başlatmıştır. 21yy’da yaşanan bu gelişmelerin ise, NATO’yu ABD’nin güvenlik stratejilerinde daha çok kullanılabilir bir enstrüman haline getirdiği ve ABD tarafından önümüzdeki dönem içerisinde uluslararası arenada daha sık kullanılacağı açıkça ortaya çıkmaktadır.²⁹²

ABD; ulusal güvenlik stratejileri çerçevesinde, Truman Doktrini ve Marshall Yardımı ile başlayan Avrupa’daki çıkarlarını, NATO’nun kurulmasıyla perçinlemiş; ABD tipi ekonomi ve siyasetin Avrupa’da bugüne kadar başarılı bir şekilde gelmesini sağlamıştır. NATO; bu süreç içerisinde sadece Komünizm’e karşı kurulduğunu ve ABD ya da başka hiçbir güce hizmet etmediğini gösterecek somut uygulamalarda beklentilere yönelik cevaplar vermemiştir. NATO, Soğuk Savaş sonrası ABD’nin tek süper güç olarak kaldığı uluslararası sistemde ABD’nin ulusal güvenlik politikalarından ve

---

²⁹² Didem Yaman, **NATO’nun Yeni Görevi: Terörizmle Mücadele ve Bu Eksende Atılan Adımlar**, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt:2 No:7, 2006, ss.41-53

hegemonyasından kurtulamamıştır. NATO; 1990'larda müdahalelerde bulunduğu kriz alanlarına ancak ABD'nin yönlendirmesi ve onayı ile girebileceğini görmüştür. Bu hususlar temelinde, NATO'nun yapısal değişimi, ABD'nin uluslararası alanı nasıl algıladığı ve ne tür ulusal güvenlik stratejileri oluşturduğuna göre şekillenmektedir.²⁹³

3.2. NATO'nun 21. yy'da ki Stratejisine Yön Veren Zirveler

NATO'nun kuruluşundan günümüze, İttifak içerisinde en baskın güç durumunda olan ABD'nin dış politikaları ve güvenlik stratejileri, 11 Eylül 2001 sonrasında önemli değişikliklere uğramıştır. ABD; yeni yüzyılın güvenlik tehdidi olarak tanımladığı bölgesel ve küresel kaynaklı terörizmle mücadele kapsamında NATO'yu aktif bir vurucu güç haline getirmiş ve 1999 Kosova Operasyonu'nda özellikle ABD tarafından NATO'ya yüklenen yeni misyonun ve vizyonun geliştirilmesi kapsamında NATO'daki revizyonlara öncelik etmiştir. NATO, 21 yy'da gerçekleştirilen söz konusu Zirve toplantıları ile kitlesel bir savunma örgütünden, daha esnek/mobil ve alan dışı bir örgüt haline, daha geniş bir anlamıyla ABD güvenlik stratejileri ekseninde uluslararası bir güvenlik örgütüne dönüşme yoluna girmiştir. Bu hususlar temelinde, 21 yy'da gerçekleşen NATO Zirveleri, değişmekte olan İttifak'ın temel taşlarını oluşturmuştur. Gerçekleşen Zirvelerde alınan kararların ABD'nin 21 yy stratejilerine paralel kararlar olması ise, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası örgütleri kendi güvenlik stratejileri için kullanma politikası çerçevesinde NATO'yu bir stratejik araç olarak kullanmaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

Açık olan şudur ki, İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden Soğuk Savaş'ın bitimine kadar olan süre içerisinde, ABD'nin NATO'yu Rusya'ya karşı bir dengeleme aracı, Avrupa'ya karşı ise bir kontrol aracı olarak kullandığıdır. Günümüzde ise, NATO'nun bu misyonları devam etmekle birlikte, ABD tarafından sorumluluk alanı önemli derecede genişletilmiştir. NATO, uluslararası bir güvenlik örgütü olma yoluna girdiği kadar, İttifak içerisindeki ABD çekim gücü de artmıştır.

---

²⁹³ Umut Bekcan, **NATO İttifak mı Ulusal Güvenlik Aracı mı?**, Akademik Araştırmalar Dergisi, Yıl:10 Sayı:36, Şubat 2008, ss.85-91

3.2.1. Prag Zirvesi

21 Kasım 2002 tarihinde, Çek Cumhuriyeti'nin başkenti Prag'da gerçekleştirilen Prag Zirvesi, NATO'nun geleceği açısından çok önemli kararların alındığı bir toplantı olmakla birlikte, ittifakın 53 yıllık geçmişinde önemli bir tarihsel dönüşüm gerçekleştirilmiştir.²⁹⁴ NATO'nun 2002 Prag Zirvesi, özellikle İttifak'ın 11 Eylül 2001 sonrasında ortaya çıkan yeni küresel tehditler karşısında gerçekleştirdiği bir yeniden yapılanma zirvesi olmuştur. Zirve sırasındaki yeniden yapılan çerçevesinde İttifak'ın misyonunun; uluslararası terörizm, kitle imha silahları ve uluslararası organize suçlar olmak üzere 3 ana başlık altında toplanmasına karar verilmiştir. Zirve'nin gündemini ise; Genişleme (Yeni Üyeler), Yeni İlişkiler ve Yeni Yetenekler olmak üzere 3 ana konu belirlemiştir. NATO'nun Prag Zirvesi'nde, ABD'nin 'Global Politik Konsepti' doğrultusundaki gelişmeleri sağlayıcı bir yol izlemiş ve ona uygun hedefleri belirleyerek bu çerçevede kararlar almıştır.²⁹⁵

Prag Zirvesi'nde açıklanan “Genişleme” kararı sonrasında, NATO Doğu Avrupa'da çok ciddi bir genişleme sağlayarak, sorumluluk sınırlarını doğuya doğru genişletmiştir. Zirve'de İttifak'a aday on aday ülkeden yedisinin-Bulgaristan, Romanya, Slovakya, Slovenya, Litvanya, Letonya ve Estonya'nın 2004 yılı başından itibaren NATO'ya katılmaları, Arnavutluk, Makedonya ve Hırvatistan'ın üyeliği için ise daha sonra karar alınması kabul edilmiştir. Prag Zirvesi'nde Yeni İlişkiler kapsamında; NATO, Doğu'ya doğru bir genişleme ile Rusya'ya doğrudan bir komşu haline gelmesi temelinde, NATO'nun Rusya ile olan ilişkilerini de tekrar gözden geçirmesi gerektiği belirtilmiştir. Zirve'de NATO'nun Rusya ile olan ilişkilerini “Özel İlişkiler” Statüsü'ne çıkarmasına, Kafkaslar ve Orta Asya'da Rusya ile olan işbirliğinin artırmasına karar verilmiştir. İttifak'ın aldığı bu karar, ABD'nin Avrasya Politikaları ile de paralellik arz etmektedir. Zirvede “Yeni Yetenekler” başlığı altında ise; 21 yy'da NATO'nun yeni misyonu çerçevesinde terörizm ve asimetrik tehditlerle mücadele edebilmesi için yeni, esnek ve güçlü bir “Güç Unsuruna” sahip olması gerektiği vurgulanmıştır.²⁹⁶

---

²⁹⁴ Diplomatik Gözlem, **NATO'ya 7 Yeni Üye**, 28.10.2002, <http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-7939/natoya-7-yeni-uye.html>, (Erişim: 09.10.2011)

²⁹⁵ Kemal Yavuz, **NATO'nun Prag Zirvesi**, Akşam Gazetesi, 27.11.2002, <http://arsiv.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2002/11/27/yazarlar/yazarlar156.html>, (Erişim: 09.10.2011)

²⁹⁶ Kemal Yavuz, a.g.e.,

Prag Zirvesinde, İttifak'ın komuta kademesi yapılandırılırken, mevcut güç unsurunda da anlayış değişikliğine gidilmiştir. Bu çerçevede, zirvede, "Acil Mukabele Kuvveti" kararlaştırılmış olup, söz konusu yeni güç unsurunun dünyanın ihtiyaç duyulan yerlerinde hızlı/esnek hareket etme yeteneğine ve muhabere kabiliyetine sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu hususlar göz önünde bulundurularak Acil Mukabele Kuvveti; 21.000 askerden oluşan 3 Tugaydan oluşturulmuş olup, 2004 yılı sonlarında operatif hale getirilmiştir. Prag Zirvesi'nde, 1999 Washington Zirvesi'nde 20'ye düşürülen karargâh sayısı 11'e düşürülmüş ve bir Karargâhın yeri de İtalya/Napoli'den Türkiye/İzmir'e taşınmıştır. Böylece NATO karargâh sayısı %45 oranında azaltılarak bir yandan NATO'nun yetenek ve etkinliğini artırılırken bir yandan da hantal personel yapısının revize edilmesi hedeflemiştir. Bu amaç doğrultusunda da NATO Komuta Yapısı'ndaki general ve amiral kadro sayısını 145'ten 95'e düşürerek %35'e varan bir azalma gerçekleştirmiştir.²⁹⁷ Prag Zirvesi'nde, NATO'nun askeri kanadının 21 yy'a ilişkin ilk uyarlanma çalışmaları yürütülmüştür.

İttifak üyeleri, söz konusu zirvede, 21 yy'daki en büyük iki tehdidin terörizm ve kitle imha silahları olduğu üzerine fikir birliğine varmışlar, NATO'nun söz konusu yeni tehditlere en etkili şekilde mukabele etmesi gerektiği ifade etmişlerdir. NATO Müttefikleri aldıkları politika kararlarını, Taliban kuvvetleriyle savaşmak üzere Afganistan'a asker göndererek somut hale getirmişlerdir. NATO, bu noktada Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren kendi sahası dışına çıkıp çıkmama konusundaki tartışmalara 2002 yılında kesin olarak son noktayı koymuş ve alan dışına çıkma kararıyla birlikte stratejik manevra açısından da belirli bir rahatlığı kavuşmuştur. NATO, Prag Zirvesi'nde, terörizme karşı savunmaya yönelik yeni bir askeri kavramın oluşturulması konusunda da karar almıştır. Bu kavram çerçevesinde, NATO kuvvetlerinin teröristleri caydırabilecek, eylemlerini durdurabilecek, karşı savunma yapabilecek nitelikte olması ve bunu İttifak üyelerinin çıkarları her nerede ise orada uygulayabilecek kapasitede olması hedeflenmiştir. Zirvede İttifak ayrıca, kitle imha silahlarına karşı mücadelenin artırılmasına yönelik önlemlerin alınmış, İttifak topraklarını, kuvvetlerini ve nüfusun yoğun olduğu merkezleri füze

---

²⁹⁷ Emine Akçadağ, **NATO'nun Değişen Komuta Yapısı**, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2011, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1924:natonun-deien-komuta-yaps&catid=181:analizler-guvenlik, (Erişim: 03.09.2011)

tehdidine karşı korumayı amaçlayan NATO Füze Savunması Sistemi'nin fizibilite çalışmalarını başlatmıştır.²⁹⁸

Terörizm ve uluslararası terör saldırıları, Prag Zirvesi'nin önemli gündem maddesini oluşturmuş ve NATO'nun gelecek dönemdeki yeni vizyonunun temelini oluşturmuştur. Zirvede, uluslararası terörizm İttifak üyeleri için giderek büyüyen bir tehdit olduğu ifade edilerek ve terörizmle mücadelenin uzun soluklu, çok yönlü ve kapsamlığı olacağı vurgulanmıştır. NATO'nun terörizmle mücadelesinde, önümüzdeki dönem içerisinde bu temelde kriz yönetimi ve istihbarat paylaşımındaki imkân-kabiliyetinin artırılmasına, olası terörist ataklara karşı sivil popülasyonun reaksiyonunun artırılması için Sivil Olağanüstü Hal Eylem Planı'nın oluşturulmasına karar verilmiştir. Prag Zirvesi'nde, BİO Projeleri'nin önemi bir kez daha vurgulandıktan sonra, BİO projelerinin kapsamının “Bireysel İşbirliği Eylem Planları” ile desteklenerek özellikle Kafkasya ve Asya'daki ülkelerle bu planlar üzerinden ilişkiye geçileceği belirtilmiştir. NATO, BİO'yu terörizm ile mücadelede bir olmazsa olmaz olarak görmekte ve diğer ülkelerle işbirliğine önem vermektedir. İttifak üyeleri zirvede ayrıca, Akdeniz'deki güvenlik ve istikrar ortamının Avrupa'nın güvenliğini doğrudan etkilediğini belirterek, Akdeniz Diyalogu'nun geliştirilmesi ve her türlü politik ve eylemsel desteğin sağlanmasını kararlaştırmışlardır.²⁹⁹

Soğuk Savaş yıllarından itibaren Akdeniz Bölgesi, stratejik açıdan NATO için her zaman önemli olmuştur. NATO, Soğuk Savaş sonrasında Akdeniz güvenliğinin Avrupa güvenliği ile bağımlı olduğunu görmüş ve 1995'te Mısır, İsrail, Moritanya, Fas, Tunus, Ürdün ve Cezayir NATO ile diyaloga davet edilmişlerdir. Prag Zirvesi'nde, İttifak liderleri Akdeniz Üyeliği'nin politik ve pratik yönünü artırmak, 21 yy tehditlerinde Akdeniz Diyalogundan da destek almak amacıyla bir önlem paketi de oluşturmuşlardır. Söz konusu önlem paketinde; mevcut ikili ve çok taraflı diyalogun niteliğinin artırılması, üst düzeyli temaslar ve karar mekanizmalarındaki katılımlar ile politik ilişkilerin yoğunlaştırılması, Akdeniz Ortakları ile AAOK arasında bir bağın sağlanması ve Akdeniz Ortakları'nın AAOK' dan yararlanması ve pratik işbirliğinin daha da geliştirilmesini kapsamıştır. NATO

---

²⁹⁸ Lord Robertson, **NATO'nun Dönüşümü**, NATO-OTAN Dergisi, 2003, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/turkish/art1.html>, (Erişim: 12.09.2011)

²⁹⁹ NATO-OTAN, **Official Text: Prag Summit Declaration**, 21.11.2002, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>, (Erişim: 18.09.2011)

bu paketin son maddesi ile birlikte; Akdeniz'e askeri, siyasi ve ekonomik açıdan da erişim imkânı bulmuştur.³⁰⁰

2002 Prag Zirvesi'nde, İttifak üyeleri; Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı'nı da onaylayarak kabul etmişlerdir. İttifak üyelerinin; terörizmle mücadelede AAOK ve BİO üzerinden kapasite artırımını hedefleyen Ortaklık Eylem Planı'nın imzalaması, terörizmin NATO'nun ortak hedefi olduğu ve tüm üyelerin bu tehditle mücadeleyi benimsediğini göstermiştir. Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı'nı ile ayrıca İttifak üyeleri arasında terörizmle mücadelede bir uzmanlık ve danışmanlık bilgi akışının da sağlanması hedeflenmiştir. Eylem Planı; siyasi danışmalar, enformasyonun paylaşılması, sınırların kontrolü, KİS'lerle ilgili terörizm, sivil olağan üstü hal planlaması konusunda işbirliğinin artırılması, kuvvetlerle ilgili enformasyonun paylaşılması, kuvvet planlama konuları üzerine odaklanmıştır.³⁰¹

11 Eylül saldırıları sonrasında, NATO'nun toplu savunma yükümlülüğünü harekete geçirmesi ve terörizmle mücadelede yer alması, terörizmle mücadeleyi NATO'nun temel görevlerinden birisi durumuna getirmiştir. İttifak üyeleri, Prag Zirvesi'nde, NATO'nun önemini giderek terörizmle mücadeleye verdiği katkılarla ölçüldüğünü görmüşlerdir. Bu sebeple Zirve'de NATO'nun uzun vadeli çıkarları için terörizmle mücadelenin önemi vurgulanmıştır. NATO; terörizmin getirdiği tehditlere karşı harekete geçmekte kararsız olması veya imkân kabiliyetinin yetersiz kalması durumunda ise ABD'nin güvenlik gündeminden kopma ve ABD'nin desteği olmaksızın etkisiz bir örgüt olma riski ile karşı karşıya kalmıştır.³⁰² NATO; varlığına yönelik söz konusu tehditleri Prag Zirvesi'nde aldığı stratejik kararlarla aşmıştır. NATO; 21 yy'da yeni misyonunu ve görev sınırlarını belirlerken, ABD'nin politik ajandasına bağlı kalmayı da sürdürmeye devam etmiştir.

NATO; 11 Eylül saldırılarından sonra üstlendiği yeni misyonlar çerçevesinde, terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğini organize edecek milletler arası bir organizasyon olarak gündeme gelmeye başlamıştır. Prag Zirvesi bu temelde, terörizmle

---

³⁰⁰ Alberto Binn, **NATO'nun Akdeniz Diyalogunu Güçlendirmek**, NATO-OTAN, 2003, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/turkish/art4.html>, (Erişim: 19.09.2011)

³⁰¹ Osman Yavuzalp, **Terörizmle Savaşta Ortaklarla İşbirliği**, NATO-OTAN, 2003, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/turkish/art3.html>, (Erişim: 19.09.2011)

³⁰² Christopher Bennett, **Terörizmle Savaş**, NATO-OTAN, 2003, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/turkish/art2.html>, (Erişim: 20.09.2011)

mücadele başta olmak üzere yeni misyonlar için gerekli olan vasıfların NATO'ya kazandırılması ve İttifak'taki dönüşümün sağlanması açısından çok önemli bir yere sahiptir. Zirve'de alınan kararlar NATO'nun varlığını devam ettirmedeki kararlılığını ortaya koymuştur. Bu sebeplerle, Prag Zirvesi'nin gündemi uluslararası beklentiler doğrultusunda, İttifak'ın değişimi temelinde şekillenmiştir. NATO, Prag'da sadece savunma temelli bir misyon üstlenmek istemediğini dünyaya açıklamış; barışı koruma ve sağlama, terörizmle mücadele gibi yeni tehditlere karşı ihtiyaç duyulan dünyanın her yerinde görev alabilecek aktif bir organizasyon olma niyetini belirtmiştir. NATO, yeni vizyonu çerçevesinde gerçekleştirdiği yeni misyonunu ise ABD askeri güçleriyle etkili bir işbirliği çerçevesinde yerine getirmiştir.³⁰³

11 Eylül saldırıları sonrasında Amerikan Dış Politikası'nın temelini, dönemin ABD Başkanı'nın ismini taşıyan "Bush Doktrini" oluşturmuştur. Söz konusu doktrine göre; dünya tekrar Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi ikili bir ayrılmaya tabi tutulmuş olup, taraflar ABD tarafında yer alanlar ve terörizmi destekleyen karşı taraflar olarak belirlenmiştir. Yeni Amerikan politikasında "Sovyet Tehdidi" retoriğinin yerini ise "Terör Tehdidi" almıştır. 11 Eylül sonrası uluslararası ortamında NATO da ABD'nin terörle mücadelesindeki yerini almış ve yeni dönemde ABD'nin tarafından yüklenen yeni misyon için gerekli dönüşümün yapılmasını Prag Zirvesi'nde aldığı kararlarla başlatmıştır.³⁰⁴

3.2.2. İstanbul Zirvesi

2004'de İstanbul'da gerçekleştirilen NATO'nun 17 inci zirve toplantısında (Soğuk Savaş sonrası 7 inci toplantı) , İttifak ilk defa 26 müttefikle birlikte başarılı bir toplantı gerçekleştirmiş ve söz konusu zirvede yeni bir transatlantik işbirliği gündemi oluşturulmuştur. İstanbul'da alınan kararlar, 2002 Prag Zirvesi'nde başlatılan dönüşüm sürecini daha da ileri götürerek NATO'nun küresel rolünün giderek arttığını teyit etmiş ve İttifak'ın politika alanlarındaki değişen önceliklerinin habercisi olmuştur.³⁰⁵ İstanbul Zirvesi; SSCB'nin dağılmasından sonra derin bir kimlik krizi içerisine giren NATO'nun,

---

³⁰³ Didem Yaman, **NATO'nun Yeni Görevi: Terörizmle Mücadele ve Bu Eksende Atılan Adımlar**, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt:2 No:7, 2006, ss.41-53

³⁰⁴ Tayyar Arı, **Yükselen Güç**, İstanbul: MKM Yayıncılık, 2010, s.57

³⁰⁵ Gülnur Aybet, **Yeni Bir Transatlantik Fikirbirliği NATO-OTAN, İstanbul'u Yorumlamak**, 2004, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art1.html>, (Erişim: 12.10.2011)

21 yy ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılmasını ve 21 yy'ın gereklerine uygun bir güvenlik emsiyesine dönüştürülmesini hedeflemiştir.³⁰⁶

İstanbul Zirvesi'nin gündemi ile Soğuk Savaş sonrası İttifak'ın dönüşümüne yol haritası sunan 1990 Londra ve 1991 Roma bildirileri ile arasında doğrudan bir bağ olup; 1997 Madrid, 1999 Washington, 2002 Prag ve 2004 İstanbul Zirveleri NATO'nun 21 yy güvenlik tehditlerine paralel bir şekilde uyarlanmasını sağlamış ve bunun sonucunda İttifak büyük bir dönüşüm sürecini geçirmiştir. 2003 yılı içerisinde Irak nedeniyle transatlantik ilişkilerinde yaşanan kriz, İstanbul Zirvesi'nde yeni bir transatlantik pragmatizm ile czmlenmiştir ve bu czmle birlikte Atlantik'in iki tarafının ortak güvenlik çıkarları ve ortak eylemleri için daha uygulanabilir crveye dayalı daha somut bir ortaklığın temelini hazırlamıştır. Zirve'de oluşturulan yeni Transatlantik Fikir Birliği crvesinde güvenliğin Avrupa-Atlantik sınırları dışına yayılmasının NATO devletlerinin güvenliği açısından cok önemli olduğu vurgulanmıştır. İttifak'ın Afganistan ve Irak konusunda verdiği taahhütler; bu hususlar crvesinde yeni fikir birliğinin bir işareti olup, NATO'yu Avrupa sınırları dışına taşımakta ve NATO'nun bu tür operasyonlar için gerekli yeteneklere sahip olmasını gerekli kılmaktadır. Zirve'de İttifak ayrıca; söz konusu yeteneklerin geliştirilmesi kapsamında; Kafkaslar ve Orta Asya Bölgesi dâhil mevcut ortaklarla ilişkileri gclendirmeye ve özellikle Büyük Ortadoğu'da yeni ilişkiler başlatmaya karar vermiştir.³⁰⁷

28-29 Haziran 2004 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen NATO İstanbul Zirvesi'nde:

- Afganistan'daki NATO liderliğinde yürütülen ISAF operasyonunun Bölgesel İmar Ekipleri (PRT) vasıtasıyla Kabil dışına genişletilmesi ve ülkede 2004 yılında yapılacak seçimlere destek sağlanması,
- Irak Geçici Hükümeti'ne, BM Güvenlik Konseyi'nin 1546 sayılı kararı uyarınca, güvenlik gclerinin eğitilmesi hususunda NATO desteğinin önerilmesi,

---

³⁰⁶ Ferai Tınç, **NATO Buzları Eritme Zirvesi Olacak**, Hürriyet Gazetesi, 21.06.2004, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=235216>, (Erişim: 17.10.2011)

³⁰⁷ Gülnur Aybet, a.g.e., <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art1.html>, (Erişim: 24.10.2011)

- Bosna-Hersek'te NATO liderliğindeki SFOR harekâtının sona erdirilmesi ve söz konusu operasyonun AB'ye devredilerek Berlin düzenlemelerine göre yürütülmesi,
- Kosova'da ki mevcudiyetinin, Kosova'daki güvenlik ve siyasi sürecin desteklenmesi için devam etmesi,
- Akdeniz'de ki "Active Endeavour" harekâtının güçlendirilmesi,
- Terörle mücadele alanında bireysel ve müşterek yeteneklerin geliştirilmesi,
- NATO askeri yeteneklerinin, 21 yy'ın ihtiyaçlarına göre daha modern, daha kullanılabilir ve konuşlandırılabilir olmasına yönelik dönüşüm sürecinin sürdürülmesi,
- NATO'nun Arnavutluk, Hırvatistan ve Makedonya'nın üyeliğine dair açık kapı politikasının yeniden teyit edilmesi,
- Kafkasya ve Orta Asya bölgelerine özel önem gösterilerek Avrupa-Atlantik Ortaklığının güçlendirilmesi,
- İttifak'ın Akdeniz Diyalogu'nu güçlendirmesi ve "İstanbul İşbirliği Girişimi" adı altında Geniş Orta Doğu bölgesindeki bazı ülkelerle işbirliği yapması,

kararları alınmıştır.³⁰⁸

Zirve'de İttifak; İstanbul İşbirliği Girişimi ile Büyük Orta Doğu'ya açılım yaparken, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi ve Barış İçin Ortaklık çerçevesinde Akdeniz, Kafkaslar ve Orta Asya'daki mevcut ortaklıkları güçlendirmek suretiyle de Büyük Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya'ya aktif faaliyet açılımı yapmıştır. İttifak özellikle, Akdeniz Diyalogu ülkeleriyle daha geniş tabanlı ve güçlü ortaklıklar kurmak suretiyle bu ülkelerle olan ilişkilerini diyalogun ötesine taşımayı ve pratik işbirliği vasıtasıyla Akdeniz Bölgesi'nde istikrar ve güvenliğe aktif olarak katkıda bulunmayı hedeflemiştir.³⁰⁹ NATO'nun zirve kapsamında aldığı bu kararlar ile gerek Afganistan yaşanan görev sorumluluk sahalarının genişlemesi gerekse İttifak'a Irak'ta yüklenen yeni misyonlar, NATO'nun görev sorumluluk ve misyon anlayışındaki değişimi açıkça göstermektedir.

³⁰⁸ T.C. Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü (UGGM), **NATO İstanbul Zirvesi**, NATO-OTAN, 2004, ss.17-18

³⁰⁹ Gülnur Aybet, a.g.e., <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art1.html>, (Erişim: 12.10.2011)

Söz konusu değişim ihtiyacının bir gereği olarak, İstanbul Zirvesi'nde NATO, özellikle terörizmle mücadele kapsamında Prag Zirvesi'nde alınan kararları destekleyecek yeni adımlar atmıştır. Gelişmeler kapsamında; Mayıs 2004 ayı içerisinde Ulusal Silahlanma Direktörleri tarafından düzenlenen Ulusal Silahlanma Direktörleri Konferansı'nda (CNAD) en öncelikli güvenlik sorununun terörizm olduğu kabul edilmiş ve söz konusu tehditle mücadele için ise Terörizme Karşı Savunma İçin Çalışma Programı'nı onaylamıştır. Terörizme karşı oluşturulan Program ise İstanbul Zirvesi'nde kabul edilmiştir.³¹⁰

İstanbul Zirvesi'nde alınan kararlarla birlikte, İttifak'ın Prag Zirvesi'nde ortaya koyduğu ABD güvenlik politikaları ekseninde yer alma isteği ve stratejisinin daha da derinleştireği görülmektedir. NATO; ABD tarafından belirlenen yeni tehditlerle mücadele kapsamında kendi varlığını güvence altına alırken, uluslararası bir organizasyon olma çabası da ABD tarafından destek bulmuştur. NATO'nun Prag ve İstanbul Zirveleri'nde aldığı kararlar sadece terörizmle mücadele kapsamında değildir. Ancak alınan kararlar ve öngörüler dikkate alındığında, NATO'nun ABD dış politikaları çerçevesinde terörizmle mücadele hususunu 21 yy görevleri arasında en öncelikli konuma getirdiği görülmüştür.³¹¹

3.2.3. Riga Zirvesi

NATO'nun 28 - 29 Kasım 2006 tarihlerinde gerçekleştirilen Riga Zirvesi, ABD ile Avrupa arasındaki NATO'nun küreselleşme sınırlarının ne olması konusundaki anlaşmazlık hususu ile başlamıştır. 11 Eylül Saldırıları sonrasında ABD, Avrupalı müttefiklerinin aksine küresel NATO anlayışıyla hareket etmiş ve NATO'nun daha geniş ölçekte küresel bir rol üstlenmesini istemiştir. ABD, NATO'ya geniş anlamda bir rol planlarken bunu iki farklı strateji ile gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. ABD'nin bu hedefi doğrultusundaki birinci stratejisi; NATO'nun küresel rolünün derinleştirilmesi olup, ikincisi ise Avrupalı müttefiklerin karşı çıktığı NATO'nun Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Kore ve Japonya gibi ülkelerle mevcut ilişkileri derinleştirme ve genişletmesi olmuştur. Avrupalı Müttefikler ise İttifak'ın içinde bulunduğu transformasyon dönemi

---

³¹⁰ Didem Yaman, a.g.e., ss.41-53

³¹¹ Didem Yaman, a.g.e., ss.41-53

içerisinde, NATO'nun mevcut küresel rolünün dışına çıkmasını, bu rolün genişletilmesini istememiştir.³¹²

Riga Zirvesi'nde; Kapsamlı Siyasi Yönerge'nin kabul edildiği, Afganistan Operasyonu kapsamında tüm üyelerin dayanışma içerisinde olduğu, genişleme politikasının devam ettiği, Gürcistan ve Ukrayna'nın İttifak'a daha da yaklaştırıldığı, Uzak Doğu'lu ortaklarla işbirliğinin vurgulandığı ifade edilmiştir. Riga Zirvesi'nde ayrıca Akdeniz Diyalogu'nun önemi bir kez daha vurgulanmak suretiyle, NATO'nun söz konusu bölgenin istikrarı için vereceği katkı ifade edilmiştir. Riga Zirvesi'nde alınan bu karar başlıkları, ABD'nin savunduğu Küresel NATO anlayışında daha ileri bir noktaya geldiğini ve NATO'nun küresel transformasyonunda dönüşü olumsuz bir yola girildiğini göstermiştir.³¹³

Riga Zirvesinde, "Kapsamlı Siyasi Yönerge" isimli bir belge de onaylanmıştır. Kapsamlı Siyasi Yönerge; NATO'nun devam eden dönüşümüne bir çerçeve ve siyasi yön sağlayan; tüm yetenek konuları, planlama disiplinleri ve istihbarat çalışmaları açısından NATO'nun gelecek 10 – 15 yıldaki önceliklerini belirleyen üst düzeyli bir kılavuz belgedir. Kapsamlı Siyasi Yönerge, kılavuz belge görevinin dışında, İttifak'ın devam eden dönüşümü konusundaki vizyonu ve öncelikleri belirlemektedir. Söz konusu belgenin uygulanmasıyla birlikte, gelecekteki operasyon ve misyonlar için daha elverişli yetenekler geliştirilmesine ön ayak olmak ve böylece NATO'nun 21 yy'da daha güncel, etkili ve inanılır kalmasını garantiye almak hedeflenmiştir.³¹⁴

Kapsamlı Siyasi Yönerge, İttifak üyeleri tarafından Aralık 2005'de kabul edilmiş olup, 2005'ten itibaren NATO'nun birçok dâhili çalışmalarının temelini oluşturmuştur. Fakat adı geçen Yönerge, ancak belgeyi talep eden Devlet ve Hükümet Başkanları'nın imzaları alındıktan sonra kamuoyuna duyurulmuştur. Kapsamlı Siyasi Yönerge'de:

---

³¹² Fatih Karaosmanoğlu, **NATO Riga Zirvesi ve Küresel Rol**, Bugün Gazetesi, 02.12.2006, <http://www.tumgazeteler.com/?a=1826898>, (Erişim: 14.10.2011)

³¹³ Fatih Karaosmanoğlu, a.g.e., <http://www.tumgazeteler.com/?a=1826898>, (Erişim: 14.10.2011)

³¹⁴ Paul Savereux, **Kapsamlı Siyasi Yönerge: Bir Bakış**, NATO-OTAN, 2007, <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/turkish/art2.html>, (Erişim: 15.10.2011)

- NATO'nun 10 – 15 yıl içerisinde karşılaşılabilecek en olası tehditlerin özellikle terörizm ve kitle imha silahlarından geleceği, İttifak'ın 21 yy'ın tüm tehdit, risk ve sorunlarına, nereden kaynaklanırsa kaynaklansın etkili bir biçimde karşı koyabilecek yeteneğe sahip olması gerektiği,
- NATO kuvvetlerinin; dengeli, esnek ve çevik olmaları, yüksek yoğunluktan en az yoğunluğuna kadar tüm NATO görevlerinin tümünü üstlenmesi, en zor operasyonlarda tepki verebilme ihtiyacının göz önünde bulundurulması,
- NATO'nun gelecekte çok sayıda, nispeten daha küçük fakat daha zor birbirinden farklı operasyonlar yürütmesi gerekebileceği, bu bağlamda NATO'nun hem istikrar sağlama operasyonlarında ve hem de yeniden inşa çalışmalarında askeri desteğinin önemli olduğu,
- Güvenlik Konusunda NATO'nun sadece kendi kriz yönetimi araçları açısından değil, aynı zamanda İttifak üyesi olmayan ülkeler, kuruluşlar ve örgütlerle operasyonların planlama ve yürütülmesinde birlikte çalışabilmek için işbirliğinin geliştirilmesi gerektiği,

ifade edilmektedir. Kapsamlı Siyasi Yönerge, NATO'ya bir vizyon sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda operasyonlara verilecek destek üzerine odaklanmaktadır. Söz konusu belge bu yönüyle pratik ve gerçekçi bir belgeye dönüşmekte, sunduğu öneriler ise halen sürmekte olan operasyonların oluşturulmasında da önemli rol oynamaktadır.³¹⁵

Zirve'de Kapsamlı Siyasi Yönerge'nin dışında, Afganistan'a gönderilecek ek ilave asker konusunda da görüş ayrılığı yaşanmıştır. Zirve'de bu husus çerçevesinde, Afganistan'da 32.000 olan askerlerin sayısı, 2.200 kişilik bir kuvvetle desteklenmesi karara bağlanmıştır. Fransa ise NATO'nun BM'nin yerini alamayacağını vurgulayarak, komşu ülkelerden oluşturulacak bir temas grubunun kurulmasını savunmuştur. Sonuç olarak ABD'nin Afganistan konusundaki tasarısı kabul edilmeyerek önemli bir görüş ayrılığına düşülmüştür. Zirvede ele alınan genişleme konusunda ise; Hırvatistan, Makedonya ve Arnavutluk'un 2008'de üye olması, Bosna-Hersek, Karadağ ve Sırbistan'ın BİÖ' ya

---

³¹⁵ Paul Saverieux, a.g.e., <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/turkish/art2.html>, (Erişim: 15.10.2011)

katılması kararı alınarak, Gürcistan ve Ukrayna'nın 2010'lu yıllarda ittifaka katılıp katılmama konusu görüşülmüştür.³¹⁶

2006 Riga Zirvesinde, İttifak'ın amacının, 21 yy güvenlik tehditlerine karşı, üye ülkelerin ve ortak değerlerin savunulması, ortak savunmanın idame ettirilmesi olarak ifade edilmiştir. Prag Zirvesi'nde ayrıca İttifak'a bir güvenlik şemsiyesi sağlayacak olan Füze Savunma Sistemi alt yapı çalışmaları da devam ettirilmiş ve siyasi olarak uygulanabilirliği tartışmaya açılmıştır. NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında başlattığı ve Riga Zirvesi ile nitelik kazanan dönüşüm süreci, 11 Eylül sürecinden sonra daha kesin hatlarla çizilmiş çizgiye gelmiş ve İttifak bölgesel nitelikli bir örgütten küresel ölçekli bir örgüt olma yoluna girmiştir. Zirve'de alınan kararlarla NATO'nun vizyon ve misyonu 21 yy değişikliklerine göre düzenlenirken ve öncelikleri değişirken, İttifak ayrıca yeni misyon ve vizyonunun bir gereği olarak yeni coğrafi alanlarında yeni ortaklıklar ve ilişkiler kurmaya başlamıştır. Böylece NATO, sorumluluk alanını küresel ölçekte yeniden düzenlemek için somut adımlar atmaya başlamıştır.³¹⁷ Bu bağlamda, Riga Zirvesi'nde alınan kararlar, İttifak'a 11 Eylül sonrasında özellikle ABD tarafından yüklenen yeni vizyon ve misyonun bir anlamda derinleştirilmesi ve genişletilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

3.2.4. Bükreş Zirvesi

Romanya'nın başkenti Bükreş'te, 2-4 Nisan 2008 tarihinde düzenlenen Bükreş Zirvesi'nde; yeni bir stratejik vizyon belgesinin oluşturulmasından çok, Afganistan'ın istikrarının sağlanması ve Afganistan'da yürütülmekte olan operasyona ait belirsizliklerin ortadan kaldırılması, Hırvatistan, Arnavutluk ve Makedonya'nın resmi üyelikleri ile dönemin ABD Başkanı G.W. BUSH'un isteği üzerine Gürcistan ve Ukrayna'nın Üyelik Eylem Planına dahil edilmesi konuları görüşülmüştür.³¹⁸

Bükreş Zirvesi'nde ayrıca İttifak'ın küresel rolüne ve 11 Eylül sonrası ABD ekseninde değişen görev tanımı çerçevesinde genişlemeye ilişkin politikalar da tartışılmıştır. Bükreş Zirvesi'nde bu konu önemli bir yer tutmuştur, çünkü NATO'nun

---

³¹⁶ Hasret Çomak, **NATO'nun Riga Zirvesi ve Dönüşümü**, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:11, 2007

³¹⁷ Erdem Özlük, **NATO'nun Bilimsel Faaliyetleri:Sanal İpekyolu ile Güney Kafkasya ve Orta Doğu'ya Uzanmak**, TİKA-Avrasya Etüdleri, 31-32.2007, s.97

³¹⁸ Paul Gallis, **The NATO Summit at Bucharest 2008**. CRS Report for Congress, RS22847, 05.05.2008

üstlendiği küresel jandarma rolü ile saha operasyonlarındaki İttifak ihtiyaçları için, İttifak'a Ortaklık Projeleri yeterli gelmemiş, İttifak'a üye olarak alınan yeni Doğu Avrupa ülkeleri ise stratejik anlamda NATO'ya belirli bir katkısı olmamıştır. Bu sebeple Bükreş Zirvesi'nde İttifak'ın küresel stratejik ittifaklar kurması gündeme gelmiştir. 21 yy'ın belirsizlik arz eden tehditleri de göz önüne alındığında, NATO'nun kurmak istediği küresel stratejik ittifak açısından ise Ortadoğu birinci derecede önem kazanmıştır. NATO'nun küresel tehditlerin çıkış noktaları olarak gördüğü bu bölgelerde, operasyonlar düzenleyebilmesi için de Ortadoğu ve Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler ile ittifak yapması mecburiyeti oraya çıkmıştır. Bükreş Zirvesi'nde Ortadoğu Bölgesi'nin gelecek dönemde İttifak için olan önemi ve bu hususların İttifak üyeleri tarafından tartışılması ile birlikte, özellikle zirvede öncelik verilen Afganistan'daki mevcut istikrarsızlık konusunda Kafkasya ve Merkezi Asya ülkeleri ile diyalogun ve işbirliğinin artırılmasına karar verilmiştir.³¹⁹ Bütün bu hususlara ek olarak Hırvatistan ve Arnavutluk'un adaylık işlemlerinin, üyelik için gösterdikleri çabalar ve kamuoyundaki üyelik desteği temelinde başlatılması da kararlaştırılmıştır.³²⁰ Gürcistan ve Ukrayna, ise kendilerini üyeliğe hazır hale getirecek Üyelik Eylem Planı'na (Membership Action Plan) dahil edilmemiş, ancak iki ülkeye üye olacakları güvencesi verilmiştir. Fransa da bu zirvede NATO'nun askeri kanadına geri döneceğini resmen açıklamıştır.³²¹

Zirve'de ele ağırlıklı olarak ele alınan konulardan birisi NATO'nun mevcut operasyonları olmuştur. Zirve'de NATO'nun operasyonlarına ilişkin yeni bir stratejik belge oluşturulmamış, zaten önceki Stratejik Belge'de daha önceden belirtilen NATO'nun terörizmle mücadele ve kitle imha silahları ile olan mücadelesi yeniden vurgulanmıştır. Ancak Zirve'de asıl tartışma konusu, NATO için bir test olan Afganistan'ın istikrarı ve bu istikrar için görev yapan NATO kuvvetleri üzerine olmuş ve ISAF Stratejik Vizyonu hayata geçirilmiştir. Öncelikle Zirve'de Afganistan'ın istikrarı için yerel kuvvetlerin eğitimi, Afgan siyasal oluşumunun desteklenmesi ve komşu ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesine karar verilmiştir. Fakat İttifak üyeleri arasındaki asıl tartışma konusu Afganistan'a gönderilen muhrip güçler üzerine olmuştur. Zirvede, ittifak üyelerinin daha

---

³¹⁹ Global Politics, **After Bucharest**, <http://www.global-politics.co.uk/issue7/Radwan/>, (Erişim: 16.10.2011)

³²⁰ NATO-OTAN, **Bucharet Summit Declaration**, 03.04.2008, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, (Erişim: 16.10.2011)

³²¹ SAE, **Kritik NATO Zirvesi ve Türkiye'nin Artan Önemi.Güvenlik Siyaseti**, 2008, http://www.turksae.com/sql_file/348.pdf, (Erişim: 27.10.2011)

fazla sayıda askeri Afganistan'a göndermeleri ve muharebeye sokmaları istenmiştir. Üye ülkeler asker gönderme karar vermiş olup, bu sayı ABD ve İngiltere gibi üyelerin istediği sayıya ise ulaşamamıştır. Zirvede ayrıca, Estonya'ya yapılan siber saldırılar sonrasında, siber tehditlerle mücadele kararı alınmıştır. Bükreş'te önem kazanan bir diğer husus ise Rusya ile Gürcistan-Ukrayna arasında yaşanan enerji gerilimi sonrasında, enerji hatlarının güvenlik altına alınması için yeni politikaların oluşturulması olmuştur. Zirve sonrasında bu hususların görüşülmesi için NATO yetkilileri Kazakistan'ı ziyaret etmişlerdir.³²²

Bükreş Zirvesi'nde, günümüzde önemli ölçüde ilerleme kaydedilen NATO Füze Savunma Sistemi'nin de ilk resmi girişmeleri gerçekleştirilmiştir. Bush Yönetimi bu kapsamda, Polonya'ya avcı sistemleri, Çek Cumhuriyeti'ne ise söz konusu avcı sisteme ait radar sistemini kurmak istemiştir. Sistemin ABD ve Avrupa'nın güvenliğine yönelik olduğu ve İran'dan gelebilecek bir saldırı için kurulduğu belirtilmesine karşın Rusya; söz konusu sistemin doğrudan kendisini hedef aldığını ve anılan sistemin kurulduğu ülkelerin de kendi füzelerinin menziline olduğunu beyan ederek açıkça bir misillemede bulunmuştur. ABD, Çek Cumhuriyeti ile radar istasyonlarının söz konusu ülkede kurulmasına ilişkin bir anlaşma imzalamıştır. Ayrıca zirvede, İttifak uzun menzilli füzelerin üye devletlerin güvenliği için bir tehdit olduğunu kabul etmiş, söz konusu tehdide yönelik olarak ABD'nin sistemine benzer bir savunma sisteminin kurulması gerektiği kabul etmiştir. Füze tehdidinin hangi ülkeden geldiği ya da savunma sisteminin ne olacağı ise zirvede belirtilmemiştir.³²³

Bükreş Zirvesi'nde her ne kadar üye devletler yeni bir stratejik planın hazırlanması gerektiğini savunsalar da, ABD Başkanı Bush, 2010 yılında ABD'de yapılan Başkanlık seçimlerinin beklenmesi gerektiğini ifade etmiş ve yeni stratejinin bu dönemden sonra oluşturulması gerektiğini vurgulamıştır. Bu hususlar temelinde Bükreş Zirvesi, mevcut NATO operasyonlarının değerlendirildiği ve özellikle Afganistan'da yürütülen istikrar operasyonu ve ABD'nin hayata geçirmeye çalıştığı Füze Savunma sistemi açısından önemli bir zirve olmuştur.

---

³²² Paul Gallis, a.g.e.,

³²³ Paul Gallis, a.g.e.,

3.2.5. Lizbon Zirvesi

Portekiz'in Başkenti Lizbon'da, 19-20 Kasım 2010 tarihlerinde gerçekleştirilen NATO Lizbon Zirvesi, oluşturulan Yeni Stratejik Belge ve alınan kararlar açısından NATO'nun gelecek 10 yıl içerisindeki yol haritasını açıklamakla birlikte, 21 yy'a damgasını vuracak bir çok kırılma noktasına ve tarihsel gelişmeye sebep olacak niteliktedir. ABD, Lizbon Zirvesi'nde kendi güvenlik politikaları ve tehdit algılamaları doğrultusunda; Batı Avrupa'dan Asya'ya kadar olan bir coğrafyayı füze savunma sistemi çerçevesinde etki alanı haline getirmiş, Rusya'yı da bu sisteme ortak etmeyi amaçladığı bu sistemle tehdidi ABD'nin anavatanından uzaklaştırmak istemiştir. Zirve sonunda yayınlanan yeni NATO stratejisi ve zirve sonuç dokümanları ise, ABD'nin on yıldır hazırlamakta olduğu geleceğin ordusu ve bu ordunun gerektirdiği kuvvet ihtiyaçlarına tamamen paralellik arz ede şekilde hazırlanmıştır. ABD; Lizbon Zirvesi'nde kendi oluşturduğu güvenlik konseptini ve stratejisini müttefik ülkelere kabul ettirmiştir. Lizbon'da kabul edilen bu stratejik konseptte; kısa vadede İran, orta vadede Kuzey Kore ve uzun vadede Çin ile yapılacak karşılaşmalar için Rusya ile işbirliği zorunluluk olarak görülmekte ve Avrasya'nın doğusunda İşbirlikçi Güvenlik Kavramı ile yeni ortaklar bulunarak bu stratejinin desteklenmesi öngörülmüştür.³²⁴

NATO'nun yeni Stratejik Belgesi'nin belirlendiği Lizbon Zirvesi'nde; küresel terör, siber tehdit, sınır aşan suçlar, nükleer silahların ve balistik füzelerin yayılması, NATO-Rusya işbirliği, Afganistan stratejisi, NATO-AB konuları görüşülmüştür. Dünya kamuoyunda en çok ilgi uyandıran konu ise Zirve'de anlaşmaya varılan Füze Savunma Sistemi olmuştur. Lizbon Zirvesi'nin bir diğer önemli gelişme ise NATO ile Rusya arasında imzalanan stratejik belgedir. Söz konusu belge ile NATO ve Rusya birbirleri için tehdit kaynağı olmadıklarını kabul etmişler, tarihte ilk kez NATO ve Rusya kendilerini savunmak için işbirliğine yönelmiştir. NATO'nun kuruluş amacı göz önüne alındığında ve Rusya ile ilişkilerde gelinen nokta değerlendirildiğinde; İttifak'ın Lizbon Zirvesi'nde

---

³²⁴ Sait Yılmaz, **NATO Lizbon Zirvesi ve Sonuçları, Füze Savunma Sistemi ve Türkiye**, http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/NATOL%DDZBONZ%DDRIVES%DD_F%DCZESA VUNMAS%DDSTEM%DD.pdf, (Erişim: 16.10.2011)

açıklanan Yeni Stratejik Belge ile köklü bir değişim içine girdiği, Lizbon Zirvesi'nin NATO'nun tarihinde bir dönüm noktası olduğu görülmektedir.³²⁵

Lizbon Zirvesi'nde, NATO tarafından yayınlanan Yeni Stratejik Belge ve zirvenin resmi sonuçları incelendiğinde, NATO'nun temel stratejisindeki değişiklikler ve yenilikler olarak;

- NATO'nun temel görevi olan “Kolektif Savunma” ve “Kriz Yönetimi'ne”, yeni misyon olarak “İşbirlikçi Güvenliğin” eklendiği,
- NATO için barıştan itibaren angajman (peace engagement) ile teknolojiye dayalı komuta ve kuvvet yapısının sürekli dönüşümünün öngörüldüğü, bu hususlara ilişkin vesayet in ise doğrudan ABD'ye geçtiği,
- Yeni Stratejik Belge'de, konvansiyonel tehdit olasılığının düşük görüldüğü, ancak NATO'ya yönelik balistik füze tehdidi, siber saldırılar, enerji güvenliği ve uzaya yönelik girişimlerin ana tehdit kategorisine alındığı,
- NATO kolektif savunma anlayışının temeline Füze Savunma Anlayışının yerleştirildiği,
- NATO kuvvet yapısının ana unsurunun konvansiyonel ve nükleer kuvvetler yanında artık füze savunma sistemlerinden meydana geleceği,
- NATO'nun yeniden yapılanacağı; bu çerçevede %35 personelin (5.000 kadro) azaltılacağı, NATO'nun personel odağının konvansiyonel savaş uzmanlarından, füze savunma uzmanlarına ve siber güvenlikçilere geçeceği,
- ABD tarafından geliştirilen füze savunma sistemlerinin NATO bünyesine entegre edileceği, Lizbon Zirvesi'nde gizli yayınlanan siyasi rehber çerçevesinde sistemlerin detayları ve eylem planı ile ilgili çalışmaların Haziran 2011'de yapılacak Savunma Bakanları Komitesi toplantısında tamamlanmasının öngörüldüğü,
- Rusya ile stratejik ortaklık öngörülmekte, Avrupalı demokrasilerin İttifak'ın üyeliğine açık olduğu, diğer coğrafyalarda da yeni ortaklara ihtiyacın olduğu,

---

³²⁵ Tuba Aktaş, **Tarihi Bir Zirve:NATO Lizbon Zirvesi**, USAK, 03.10.2010, <http://www.usakgundem.com/yorum/355/tarihi-bir-zirve-%E2%80%9Cnato-lizbonzirvesi%E2%80%9D.html>, (Erişim: 13.11.2011)

- Afganistan’da 2011’den itibaren görevin yerel kuvvetlere devredileceği ve NATO’nun 2014 yılına kadar Afganistan’dan çekilmesinin öngörüldüğü,

belirtilmektedir. NATO’nun Yeni Strateji Dokümanı; nükleer silahsız bir dünya vaat ederken, ABD’nin yeni savaşlarda taktik nükleer silahları kullanmak için yeni bir konsept geliştirdiğini göz ardı etmektedir. Bu nedenle, yeni dönem içerisinde nükleer silahlar artık savunma amaçlı değil, taarruz amaçlı kullanılmaya başlanılacaktır.³²⁶

Bu süreç içerisinde, NATO Uluslararası Yazmanlık Dairesi içerisinde, Yeni Güvenlik Tehditleri Bölümü kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştır. NATO, bu çalışmayla birlikte, terörizm, siber saldırılar, enerji kaynaklarına yönelik tehditler ve kitle imha silahlarının yayılması gibi Atlantik’in iki yakasını daha çok etkileyecek alanlardaki çalışmaları daha sistematik bir çatı altında toplamıştır. NATO’nun bu tehdit algılamalarının hepsini bir araya toplamasındaki amaç ise yeni stratejik konsept çerçevesinde tüm tehditlerin ortak noktalarının bulunmasıdır. NATO Genel Sekreteri General Anders Fogh Rasmussen, bu çerçevede NATO’ya karşı 21 yy tehditlerin ortak noktalarının; bütün müttefikleri aynı oranda etkilemeyecek eylemler olması, mutlaka askeri bir mukabele gerektirmeyebileceği, tehditlerin ülke içi ve dışından gelebileceği veya tehdidin askeri ve ekonomik olabileceği bu sebeple de eylemlerin İttifak içerisinde bütünsel bir yaklaşım arz ettiğini ifade etmektedir.³²⁷

NATO’nun Lizbon’da düzenlenen zirvesi sonuç olarak uzlaşma ile neticelenmiş ve Füze Kalkanı Projesi müttefikler ve ortaklar arasında sağlanan uzlaşma ile hayata geçirilmiştir. Füze Savunma Sistemi’ndeki en önemli gelişme ise Rusya ile NATO arasında sağlanan mutabakattır. Rusya, NATO ile birlikte imzaladığı “21 Yüzyıla İlişkin Ortak Güvenlik Endişeleri” belgesiyle, Avrupa ile birlikte Ortak Füze Savunma Sistemi’ne dâhil olmuştur. Böylece NATO ve Rusya arasında güçlü bir güven tazelemesi yaşanmıştır. AB-Rusya Stratejik Ortaklığı neticesinde, AB Rus enerjisinden daha fazla yararlanabilecek, Rusya ise Batı’dan teknoloji transferi yapma imkânı elde edecektir.

---

³²⁶ Sait Yılmaz, **NATO Lizbon Zirvesi ve Sonuçları, Füze Savunma Sistemi ve Türkiye**, http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/NATOL%DDZBONZ%DDRVES%DD_F%DCZESA VUNMAS%DDSTEM%DD.pdf, (Erişim: 16.10.2011)

³²⁷ Gabor Iklody, **Yeni Tehditler Yeni NATO**, NATO-OTAN, <http://www.nato.int/docu/review/2010/Lisbon-Summit/New-Nato/TR/index.htm>, (Erişim: 18.11.2011)

Lizbon Zirvesi, bu yönüyle, ABD, AB ve Rusya gibi üç küresel gücü bir araya getirmiştir.³²⁸

Lizbon Zirvesi'nin uluslararası sisteme olan etkileri önümüzdeki dönemde daha açık şekilde gözlemlenebilecektir. Ancak açık olan şudur ki, ABD kendi güvenlik politikaları çerçevesinde oluşturduğu strateji ve bu strateji araçlarını NATO, AB hatta Rusya'ya kabul ettirmiş olmasıdır. NATO'nun yeni vizyonu ABD tarafından şekillendirilirken, Avrupa'daki istikrar ve güvenlik ortamı da yeniden düzenlenmeye devam edilmiştir. Rusya, Soğuk Savaş'ın bitiminden günümüze uluslararası düzenin dışında tutulmak isteniyor, batıya karşı verdiği bütünleşmeci istekler ise ihtiyatla karşılanıyordu. Bugün gelinen noktada ise; Lizbon Zirvesi ile birlikte Rusya'nın Batı'ya olan ilk entegrasyon adımı gerçekleştirilmiş, bir adım öteye taşınarak Rusya'nın Afganistan'da gerçekleştirilen operasyonlara katkıda bulunması kabul edilmiştir. NATO bir anlamda Avrupa-Atlantik-Doğu güvenlik kuşağının ilk adımlarını atmış durumdadır. İttifak, geçmişte olduğu gibi gelecekte de ana forum görevini daha küresel bir ölçekte ve küresel üyelerle yürüteceği sinyallerini vermiştir. Kurulması kararlaştırılan Füze Savunma Sistemi NATO'nun Küresel güvenlik organizasyonu görevini perçinlemiş, Yeni Stratejik Belge ve belirlenen küresel tehditler ise İttifak'ın küresel ölçekteki tehditlerin muhatabı haline getirmiştir. Böylece NATO, en çok sıkıntı yaşadığı konu olan mevcudiyet konusuna da uzun vadeli bir çözüm bulmuştur.

3.2.5.1. Füze Kalkanı

Soğuk Savaş sonrasında gelişen Amerikan güvenlik stratejisinde, düşmanın unsurunun çeşitlendiği ve tehdit unsurunun geliş noktasının belirsiz olduğu özellikle vurgulanmıştır. Amerikan çıkarlarına ters düşecek bu belirsiz tehditlerin tanımlanması ve ortadan kaldırılması ise Soğuk Savaş dönemi sonrası Amerikan ulusal güvenlik stratejilerine yön veren ana eksen olmuştur. ABD'nin 1997 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde de "Bölgesel ya da Devlet Merkezli Tehditler" başlığı altında, bazı ülkelerin ABD'nin yaşamsal çıkarlarını tehdit amaçlı nükleer, biyolojik ve kimyasal silah temini gayreti içerisinde olduğu belirtilerek, bu durumun kabul edilemez

---

³²⁸ Celalettin Yavuz, **NATO Lizbon Zirvesi:Füze Kalkanından Afganistan'a Beklentiler ve Gerçekleşenler**, TÜRSAM, 21.10.2010, <http://www.turksam.org/tr/a2251.html>, (Erişim: 21.11.2011)

olduğu ifade edilmiştir. ABD, bu tehdit unsurunun engellenmesi amacıyla 1998 stratejisinde oluşturup, 1999 stratejisinde derinlemesine ele aldığı füze savunma projesini geliştirmiştir.³²⁹

ABD, il olarak söz konusu sistemin kurulması önünde ciddi bir engel teşkil eden Anti Balistik Füze Antlaşması'ndan 2002'de tek taraflı olarak çekilmiş ve aynı yıl içerisinde balistik füze savunması hakkında ulusal politikayı belirleyen Ulusal Güvenlik Başkanlık Yönergesi'ni onaylayarak söz konusu sistem hakkında ilk adımı atmıştır. ABD, güvenilir devletlerden gelebilecek tehditlere karşı kuracağını açıkladığı sistemi 2004 yılı sonuna kadar tamamlayacağını belirtmiş, 2004 yılı içerisinde de Alaska'ya füze ve radar rampalarını, İngiltere'ye ise radar sistemini yerleştirmeye başlamıştır. ABD, bu projeyi gerçekleştirirken de hedefinin K.Kore ve İran gibi “serseri devletler” olduğunu ifade etmiştir. Projenin Avrupa ayağından da oluşması sebebiyle ABD, 2007 yılında söz konusu sistemin kurulması amacıyla Polonya ve Çek Cumhuriyeti ile görüşmeler yapmaya başlamıştır. Ancak gerek söz konusu ülkelerdeki yoğun muhalefet, gerekse Rusya'nın çok ciddi misilleme adımları atması ve söz konusu ülkelerle yapılacak anlaşmaların uzaması, projenin 2008 sonrasına yani Obama dönemine kalmasına neden olmuştur.³³⁰

Obama Yönetimi döneminde ilk olarak Rusya ile füze savunma sistemi konusunda bir diyalog kapısı açılması sağlanmıştır. Rusya ise, anılan sistemle ilgili kendisine getirilen diyalog davetine, füze savunma sistemine karşı Orta Avrupa'da oluşturduğu misilleme stratejisini geri çekerek ve daha uzlaşmacı/işbirlikçi bir tavır takınarak cevap vermiştir. Böylece, ABD sistemi geliştirmek için gereken ortamı tesis etmiştir. ABD Başkanı Obama, 17.09.2009'da, devralınan projenin Avrupa Balistik Füze Savunma Programı ayağının iptal edildiğini ve onun yerine “Aşamalı Uyarlanabilir Yaklaşım” adı altında yeni bir programın hayata geçirileceğini açıklamıştır. NATO'ya taşınmış olan ve Füze Kalkanı olarak bilinen proje, Obama Yönetimi'nin revize ettiği bu projedir.³³¹

---

³²⁹ Selin M. Bölme, **NATO Zirvesi ve Füze Kalkanı Projesi**, SETA, Aralık 2010, <http://www.setav.org/Ups/dosya/57436.pdf>, (Erişim: 22.11.2011)

³³⁰ Selin M. Bölme, a.g.e., <http://www.setav.org/Ups/dosya/57436.pdf>, (Erişim: 22.11.2011)

³³¹ Selin M. Bölme, a.g.e., <http://www.setav.org/Ups/dosya/57436.pdf>, (Erişim: 22.11.2011)

Balistik Füze Savunma Projesi üç aşamadan oluşmaktadır:

- İlk aşama; 2011'i müteakip iki sene içerisinde, Avrupa'ya ve burada bulunan ABD askerlerini tehdit eden bölgesel balistik füze tehdidine karşı, gemilerde konuşlandırılabilen Aegis Silah Sistemleri, SM-3 (Blok IA) savunma füzeleri ve taşınabilir radar izleme sistemleri (AN/TPY-2) gibi sensörlerini içeren mevcut ve denenmiş füze savunma sistemlerinin yerleştirilmesinden,
- İkinci aşama; 2015'ten itibaren daha geniş bir bölgeyi kısa ve orta menzilli füzelerden korumak amacıyla uygun testlerden sonra, SM-3 savunma füzelerinin hem kara hem de deniz için geliştirilmiş ileri versiyonlarının (Block IB) ve ileri versiyon sensörlerin yerleştirilmesini,
- Üçüncü aşama; 2018'den itibaren şu anda geliştirme aşamasında olan daha ileri SM-3 Blok IIA savunma füzelerinin geliştirme ve test süreci tamamlandıktan sonra kısa, orta ve orta üstü menzile sahip füze tehdidine karşı yerleştirilmesini

kapsamaktadır.³³²

Proje kapsamında, Romanya Füze rampalarına ev sahipliği yapmayı kabul etmiş, Polonya ile 2010 yılında yapılan anlaşma çerçevesinde de söz konusu ülkeye 2018'den itibaren mobil savunma füzeleri yerleştirme kararı alınmış ve uydudan gelen bilgilerin toplanacağı erken uyarı merkezinin Çek Cumhuriyeti'ne kurulacağı açıklanmıştır. ABD; 2020'de tamamlanması planlanan projenin maliyetinin çoğunu üstlenmiş olup, diğer NATO ülkelerinin de sisteme bağlanması ile birlikte maliyetin 200 milyon Doları bulması beklenmektedir. NATO üyesi devletlerin desteği, proje üzerinde yapılan değişikliklerle sağlanmış ve buna paralel olarak projenin 19-20 Kasım 2010 tarihinde Lizbon'da gerçekleştirilen zirvede NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti 'ne dahil edilmesi sağlanmıştır.³³³

NATO'nun en son açıklanan Yeni Stratejik Konsepti'ne dâhil edilen Füze Kalkanı Sistemi, yeni bir uluslararası politika gündeminin gelişimini göstermektedir. Füze Kalkanı, ABD'nin her dönem değişmez bir dış politika aracı olduğu gibi, günümüzde ve gelecekteki

---

³³² Selin M. Bölme, a.g.e., <http://www.setav.org/Ups/dosya/57436.pdf>, (Erişim: 22.11.2011)

³³³ Selin M. Bölme, a.g.e., <http://www.setav.org/Ups/dosya/57436.pdf>, (Erişim: 22.11.2011)

uluslararası dengeleri, sistem ve politikaları da etkilemesi açısından çok önemli bir gelişmedir. Günümüz uluslararası dengeleri incelendiğinde Füze Kalkanı; uluslararası politika mücadelesinin yeni bir aracı veya yöntemi olarak ortaya çıkmış olup, uluslararası sistemde ve bölgesel düzeydeki dengeleri etkilemek, değiştirmek veya yeni siyasi dengeler kurmak amacıyla planlanmıştır. ABD'nin askeri güç ve yetenekleri hedefteki ülkelere hegemonya sağlamayı hedeflemekte, ABD tarafından bu kapasite fiili olarak kullanılmak yerine rakiplere karşı bir stratejik denge oluşturmak amacıyla oluşturulmaktadır. Füze Kalkanı Projesi, ABD'nin küresel ölçekteki çıkarlarının ve hegemonyasının korunması amacıyla 21 yy'da oluşturulacak denge politikasının ana stratejik aracı olarak ortaya çıkmıştır.³³⁴

Bush Yönetimi tarafından rafa kaldırılan Füze Kalkanı Projesi; ekonomik krizle mücadelede, İran'ı diyalogla nükleer programdan vazgeçirmede ve İsrail-Filistin sorununun çözümünde başarısız olan, iç ve dış politikada zayıflayan Obama yönetimi tarafından, iç ve dış politikada bir çıkış noktası olarak görülmüştür. ABD Füze Kalkanı Projesi ile dış politikada İran ve diğer ülkelere baskı kurmayı, iç politikada ise Yeni Muhafazakârların, İsrail Lobisi'nin ve silah lobilerinin desteğini almayı hedeflemiştir. ABD yönetimi küresel ölçekte yeni bir silah yarışının ekonomi ve işsizlik sorununa da çare olacağını düşünmektedir. Füze Kalkanı, ABD'nin ve Obama'nın zayıflayan etkisini ve imajını yeniden tesis etmeyi amaçlamakla birlikte, ABD tarafından uluslararası gündemin sert güce dayalı olarak diplomasiden daha militarist bir anlayışa dönüştürülmesinde bir stratejik araç konumundadır.³³⁵

NATO, ABD'nin Avrupa çevresindeki en etkili dış politika enstrümanıdır. Soğuk Savaştan günümüze NATO ABD'ye; Avrupa'da var olma ve dünya politikasının dizayn etmede başrolü oynamada, kurumsal ve stratejik imkânlar sunmuş ve sunmaktadır. NATO, Soğuk Savaş döneminde Avrupalıları SSCB'ye karşı motive ederek, ABD'nin çıkarlarına paralel bir dünya düzeni kurmuş ve sürdürmüştür. ABD ideolojisini, stratejisini ve dış politika unsurlarını NATO üzerinden işleterek dünyayı şekillendirmiştir. Soğuk Savaş sonrasında gerçekleşen operasyonlarında ABD ihtiyaç duyduğu Avrupa desteğini NATO

---

³³⁴ Ramazan Gözen, **Uluslararası Politika Manivelası Olarak Füze Kalkanı**, Ortadoğu Analiz, Cilt:3 Sayı:26, Şubat 2011, ss.33-42

³³⁵ Ramazan Gözen, a.g.e., ss.33-42

üzerinden sağlamaktadır. Kısa vadede İran'ı, uzun vadede ise Çin'i hedef alan NATO'nun yeni stratejisi ve bu stratejinin bir unsuru olan Füze Kalkanı Projesi; ABD'nin üstünlüğünü perçinleyerek müttefikleri ortak bir düşmana ve tehde karşı NATO şemsiyesi altında toplamayı, ayrıca uluslararası sistemde ABD ile hareket etmeyen devletleri ortak düşmanlar kapsamında baskı altına almayı amaçlamaktadır. NATO bu hususlar temelinde ABD'nin gerçekleştirmeye çalıştığı Füze Kalkanı Projesi'nde bir birleştirici rol oynaması açısından hayati önem taşımaktadır. Rusya ise kendi güvenliği, ABD'nin liderliğindeki küresel ekonomiden daha fazla faydalanma ve ABD ile hareket etmenin getireceği avantajlar nedeniyle söz konusu projeyi desteklemektedir.³³⁶ NATO Soğuk Savaş öncesinde ABD için sunduğu stratejik araç olma görevini, 21 yy'da yine ABD için Rusya'nın da aralarında bulunduğu küresel aktörleri de bünyesine alarak daha kuvvetli ve derin bir şekilde Füze Kalkanı Projesi ile sağlayacaktır.

3.3. 21. yy'da NATO-Rusya İlişkileri

Soğuk Savaş Dönemi'nde NATO için ana tehdit konumunda olan Rusya, Soğuk Savaş sonrasında ve özellikle 21 yy'da NATO'nun stratejilerinin yürütülmesi için kilit ülke durumuna gelmiştir. Soğuk Savaş sonrasında, Rusya halen nükleer silahlara sahip büyük bir ülke olup, sarsılmış olmakla birlikte yıkılmamıştır.³³⁷ Soğuk Savaş sonrasında NATO-Rusya ilişkileri inişli çıkışlı bir yol izlemiştir. Ancak Batı güvenliğinin istikrarı için her dönemde eksik kalan güvenlik boşluğunun ancak Rusya tarafından doldurulacağı da açıktır. NATO-Rusya ilişkileri, 2010 Lizbon Zirvesi öncesi Soğuk Savaş'ın tarihsel birikimleri çerçevesinde şekillenmekteyken, 2010 Lizbon Zirvesi'nde NATO-Rusya stratejik birlikteliği meydana gelmiştir. Ortaya çıkan stratejik ortaklık ise uluslararası politikaların ve sistemdeki denge politikalarının gelecek dönemde yeniden şekillenmesi açısından çok büyük önem arz etmektedir.

Soğuk Savaş sonrasında NATO üyesi ülkeler, Rusya ile iyi ilişkiler kurmaya ve ortaklıklar geliştirmeye her zaman öncelik vermişlerdir. Soğuk Savaş döneminde siyasi, askeri ve ekonomik açıdan düşmanlık temelinde olan NATO – Rusya ilişkileri günümüzde,

---

³³⁶ Ramazan Gözen, a.g.e., ss.33-42

³³⁷ Sanem Özer, **Avrupa Birliği Rusya ve ABD'nin Avrupa Güvenliğine Farklı Yaklaşımlarının Transatlantik İttifakına Etkileri**, Akdeniz İİBF Dergisi, (15) 2008, .ss.170-195

ortak çıkarlar ve diyaloglar üzerine kurulu ortaklık ilişkisi düzleminde gelişmektedir. Rusya, öncelikle 1991’de, 1997’de ismi Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK) olarak değiştirilen, KAİK’e üye olmuştur. Rusya daha sonra 1994’de NATO Barış İçin Ortaklık Projesi içerisinde yer almış ve 1996’da Dayton Barış Görüşmeleri’nden sonra Bosna-Hersek’te görev yapan NATO Kuvvetleri’ne destek vermiştir. Rusya özellikle 1997’de NATO ile imzaladığı karşılıklı ilişkiler, işbirliği ve güvenlik anlaşmasıyla NATO ile olan ilişkilerini çok daha ileri bir noktaya taşımıştır. Rusya, 1999’da Kosova’ya yapılan hava kampanyasına destek vermiş, 11 Eylül sonrasında ABD’nin terörizme karşı yürüttüğü savaşa nispeten destek sağlamıştır.³³⁸ NATO ve Rusya, 1997 imzaladıkları anlaşma ile birlikte, demokrasi ve güvenlik işbirliği prensiplerine dayanan barışı Avrupa Atlantik Bölgesi’nde en üst politik seviyede tesis etme taahhüdünde bulunmuşlar ve birbirlerini hasım olarak mütalaa etmediklerini özellikle ifade etmişlerdir.³³⁹

2002 yılı içerisinde gerçekleştirilen Roma Zirvesi, NATO - Rusya ilişkileri açısından bir diğer gelişmeye sahne olmuştur. Söz konusu zirvede, NATO - Rusya Konseyi’nin kurulması konusunda bir anlaşma imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma çerçevesinde NATO ve Rusya; terörizmle mücadele ve askeri personel eğitimi dâhil birçok konuda işbirliğine yönelmiş, Soğuk Savaş döneminde var olan düşmanlığın yerini işbirliğinin ve ortaklığın aldığı bir kez daha vurgulamışlardır.³⁴⁰

Ancak 2008 yılına gelindiğinde, NATO – Rusya ilişkileri nerdeyse kopma noktasına gelmiştir. NATO – Rusya arasındaki 2008 öncesi ilişkiler istenilen ortaklık düzeyine getirilememiş, ilişkilerde sürekli olarak bir güvensizlik ve yanlış algılama ortamı süregelmiştir. Tüm bunların ötesinde, 2002 yılında kurulan işbirliğinin çekirdeği olan NATO – Rusya Konseyi; Soğuk Savaş’tan kalan sorunlara çözüm bulmada ve yeni yüzyılın tehditleriyle ortak bir çizgide mücadele etme alanında yeterli uzlaşma ortamını sağlayamamıştır. Tüm hususlara ek olarak Rusya, 1990’lardaki ve 2000’lerdeki NATO-Rusya ilişkilerini kendi açılarından bir aşağılama ve Rusya’nın zayıflıklarının kullanılması dönemi olarak algılamakta, Rusya’nın suiistimal edildiğini düşünmektedir. Rusya bu tezine

---

³³⁸ NATO Hand Book, a.g.e., ss.208-210.

³³⁹ Serdar Erdurmaz, **NATO-Rusya Federasyonu İlişkilerine Bir Bakış**, TÜRKSAM, 04.01.2011, <http://www.turksam.org/tr/a1887.html>, (Erişim: 19.10.2011)

³⁴⁰ Arthur R Rachwald, **A Reset of NATO Russia Relations:real or imeginary?**, *European Security*, Vol:20 N:1, 2011, ss.117-126

sav olarak ise; NATO'nun 1999 ve 2004 genişlemesiyle kendi sınırlarına kadar gelmesini ve söz konusu genişlemede Rusya ile bir anlayış işbirliğine gidilmediğini, NATO'nun tek taraflı Kosova Müdahalesini, Avrupa Anlaşması'nda Konvansiyonel Gücün onaylanmasını, ABD'nin Anti Balistik Füze Anlaşması'ndan tek taraflı çekilmesini, Batı'nın Ukrayna ile Gürcistan'da meydana gelen renkli devrimlere destek vermesini ve ABD'nin sınırları yakınında Füze Savunma Sistemini kurmak istemesini göstermiştir. Tüm bu gelişmelerle birlikte, 2008'de Rusya ile NATO adayı Gürcistan arasında yaşanan savaş sonrasında, Rusya – NATO ilişkileri minimal noktaya inerek ilişkiler kopma noktasına gelmiştir.³⁴¹

Kamuoyunun Soğuk Savaş'a döneceğini sandığı sırada, 2009 ABD seçimleri sonrasında diyaloga daha açık olan Obama yönetiminin iktidara gelmesiyle, Rusya gerek NATO gerekse Batı ile olan ilişkilerinde yeni bir başlangıç yaparak, başta NRK olmak üzere mevcut işbirliği mekanizmalarını işletmeye devam etme kararı almıştır. Günümüzde, NATO ve Rusya; Afganistan ve komşu bölgelerde meydana gelen/gelebilecek istikrarsızlıklar, kimyasal biyolojik saldırılar, nükleer silahların yayılması, füze tehdidi ve terörist faaliyetleri vb. konularında ortak güvenlik kaygıları taşır duruma gelmiştir. 21 yy'da NATO ve Rusya'nın çok net ortak çıkarları olmayabilir ve ilişkiler belirsizlik taşıyabilir, fakat NATO ve Rusya'nın kuracağı bir ortaklık önemli ortak hedeflere ulaşmada çok ciddi bir rol oynamaktadır. Rusya'nın NATO'ya üye haline getirilmesi kararının, bu temelde kısa vadede ne NATO ne de Rusya tarafından alınmayacağı açıktır. Fakat NATO ile Rusya arasında yapılacak bir strateji birliği, küresel sistemdeki problemlerin çözülmesinde ve küresel güvenliğin sağlanmasında çok önemli bir rol oynayacaktır.³⁴²

Rusya, NATO'nun Füze Kalkanı Projesi'ne Lizbon Zirvesi'nde destek vererek, NATO ile karşılıklı çıkarlar ilişkisine dayanan bir stratejinin içerisine girmiştir. Rusya böylece; Batı'nın ekonomik ve teknolojik gelişmelerinden yararlanmayı, ABD'ye verilen destek karşılığında da Orta Asya ve Kafkasya'da hareket serbestliliği elde etmeyi

---

³⁴¹ Oksana Antonenko ve Bastian Giegerich, **Rebooting NATO-Russia Relations**, Survival, Vol:51 No:2, Nisan-Mayıs 2009, ss.13-21

³⁴² Oksana Antonenko ve Igor Yurgens, **Towards a NATO-Russia Strategic Concept**, Survival, Vol:52 No:6, 2010, ss.5-11

hedeflemektedir. Rusya Konseyi'nin (NRK) işlerliğinin devam ettirilmesinin ise NATO için çok önemli faydaları bulunmaktadır. Bu faydalar;

- NATO'nun, NRK vasıtası ile Rusya'nın hali hazırdakiyle geleceğe yönelik niyet ve maksadını belirleme, takip ve kontrol imkânına sahip olması,
- NATO'nun, NRK kanalıyla Genişleme Politikası'ndaki ilerlemeler ve politika oluşturma konusunda Rusya'nın nabzını tutabilmesi,
- ABD'nin, Rusya'nın da işbirliği içerisinde bulunduğu bir NATO vasıtası ile Orta Asya ve Afganistan'da daha etkin olması ve söz konusu etkinlik önündeki Rusya engelini işbirliği ile ortadan kaldırılması,
- Rusya'nın NATO ile işbirliği içerisinde olması, NATO'nun küresel güvenlik misyonunu perçinlenmesi,

olarak ortaya çıkmaktadır.³⁴³ NATO'nun özellikle misyonları ile operasyonlarını Orta Asya'ya ve Ortadoğu'ya kaydırduğu bir dönem içerisinde, Rusya'nın işbirliğine ihtiyacı olduğu açıktır. Aynı şekilde, Rusya için de Batı'ya olabildiğince yaklaşmak ve derin ilişkiler kurmak önemli hale gelmiştir. Ancak yeni dönem içerisinde, Rusya'nın politik anlamda uluslararası sistem içerisinde güçlendirdiği pozisyonu da göz önüne alındığında, NATO - Rusya ilişkileri 21yy'da NRK üzerinden bir kazan kazan ilişkisi çerçevesinde yürüyeceği ortaya çıkmaktadır. İlişkiler her ne düzlemde gelişirse gelişsin, NATO'nun Rusya desteğini alması, NATO'yu uluslararası bir örgüt olmasını hızlandıracaktır.

3.4. Uluslararası Güvenlik Örgütü Olarak NATO

NATO'nun operasyonlarının coğrafi sınırları, 2002 Prag Zirvesi'nden günümüze oldukça genişlemiştir. NATO; Bosna-Hersek ve Kosova'da Kriz Yönetimi Operasyonlarını yürütürken, Afganistan ve Akdeniz'de önemli operasyonlar yürütmekte ve Irak'ta görev yapan çok uluslu tümenin başında bulunan Polonya'ya da destek vermektedir. Prag Zirvesi'nden bu yana NATO, komuta ve kuvvet yapısındaki dönüşüm sürecini devam ettirmekte olup, İttifak'ın "tehdidin var olduğu her yerde" yeni operasyonları üstlenmesi

---

³⁴³ Serdar Erdurmaz, a.g.e., <http://www.turksam.org/tr/a1887.html>, (Erişim: 19.10.2011)

için de var olan baskılar giderek artmaktadır. NATO, 21 yy'ın en son operasyonunu ise Libya'da sürdürmüştür.³⁴⁴

NATO'nun düzenlemekte olduğu operasyonlar, her dönem İttifak'ın vizyonunu yansıtmıştır. Söz konusu operasyonlar İttifak'ın kabul ettiği stratejik belgelerin somut bir adımı olsa da, operasyonlar NATO'nun gelecek dönem içerisinde izleyeceği yola ve oluşturulacak yeni stratejiye de ışık tutmuştur. Bugün gelinen noktada, NATO'nun operasyonlarını küresel bir düzeye taşıyacağına ilk sinyalleri 1994 Bosna'da yürütülen Kriz Yönetimi ve 1999 düzenlenen Kosova Harekâtı'nda verilmiştir. 11 Eylül sonrası değişen dünya düzeni ve bu hususlar göz önüne alındığında, NATO'nun 21 yy'da düzenlemekte olduğu operasyonların içeriği ve şekli, NATO'nun uzun vadede izleyeceği yolun anlaşılması için önemlidir.

NATO, Soğuk Savaş Dönemi sonrasında uluslararası fiili güç kullanımı bakımından tek uluslararası örgütlü güç olarak kalmıştır. NATO'nun 21 yy tehditlerinin ortaya çıktığını ifade ettiği ve çift kutuplu statik dengenin dağılmasıyla ortaya çıkan jeopolitik boşluk alanlarının denetim altına alınması ise; İttifak'ın kalıcı bir uluslararası düzen oluşturması açısından çok önemlidir.³⁴⁵ Söz konusu strateji göz önünde bulundurulduğunda da, NATO'nun kapasitesi dâhilinde, bölgesel müdahalelerde bulunmaya devam edeceği, söz konusu müdahaleler sonucunda farklı coğrafyalarda farklı sorunlarla ve uluslarla karşılaşacağı kesindir. Bu karşılaşmalar ise, NATO'nun daha küresel bir örgüt olmasına yol açacaktır.

3.4.1. Makedonya

NATO'nun yeni vizyonu kapsamında icra ettiği ilk görevi, 2001 yılında Makedonya'da gerçekleşmiştir. NATO'nun Makedonya'da gerçekleştirdiği görev, Üsküp Yönetimi'nin isteği doğrultusunda başlamış olup; mevcut hükümet ile etnik Arnavut isyancılar arasında yükselen ve savaşa neden olabilecek çatışmaları durdurmayı amaçlamıştır. NATO, Makedonya Başkanı Boris Trajkovski tarafından etnik Arnavut

---

³⁴⁴ Robert Kobieracki, **NATO'nun Artan Operasyonları**, NATO-OTAN, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue2/turkish/art3.html>, (Erişim: 21.10.2011)

³⁴⁵ Ahmet Davutoğlu, a.g.e., s.232

isyancıların silahsızlandırılması talebini kabul etmekle birlikte, Makedonya hükümetini de etnik Arnavutları toplumda ve politikada daha çok aktif olmalarını sağlayacak önlemleri alması konusunda teşvik etmiştir.³⁴⁶

Makedonya'yı iç savaşın eşiğine getiren Arnavut isyanının ekonomik, sosyal, demografik, kültürel ve sosyolojik nedenleri olmuştur. Makedonya'daki isyan, Mayıs 2001 tarihine gelindiğinde, Makedon ulusal güvenlik güçlerinin kontrol edemeyeceği bir seviyeye gelmiştir. Makedonya söz konusu çatışmalar sonucunda bir iç savaşın eşiğine gelmiş ve bölgede çıkabilecek bir iç çatışmanın bölgenin güvenliğini doğrudan etkileyeceği öngörülmüştür. Makedon Hükümeti, bu öngörüler neticesinde, sorunun uzlaşma yoluyla çözülmesine karar vermiş ve NATO'dan yardım istemiştir. NATO, Makedon Hükümeti'nin gerçekleştirdiği yasal ve siyasi hazırlıklar sonrasında, Makedonya'da başarılı bir silahsızlanma operasyonu gerçekleştirmiş ve 30 günlük süre sonunda 3,875 adet silahı toplayarak imha etmiştir. Ekim 2001 sonunda ise Arnavut asilerin ordusu dağıtılmış, Okri Anlaşması çerçevesinde asilere af çıkarılmıştır. NATO bu gelişmeler neticesinde, Makedonya'da gerçekleştirdiği operasyonları, 2003 yılında AB'ne devretmiştir.³⁴⁷

NATO'nun Makedonya'da gerçekleştirdiği Hasat Operasyonu'ndan çıkarılan sonuç ise:

- Gelecekte meydana gelebilecek olası bir kriz durumuna erken müdahalede bulunmanın, sorunu çözmeye ve senaryonun akışını çevirmeye yardımcı olabileceği,
- Tesis edilen barış sürecinin devamı için ısrarlı bir izleme programı şart olduğu,
- İttifak'ın Makedonya'daki askeri birlikleri, diğer alan dışı faaliyetlere göre sayıca daha az, ancak imkân ve kabiliyet açısından üstün olduğu, bu misyonların daha geniş bir politik stratejiye destek verecek askeri operasyonlardan yararlanmak açısından yenilikçi bir yaklaşım sergilediği,

---

³⁴⁶ NATO-HAND Book, a.g.e., s.153

³⁴⁷ Nano Ruzin, **Büyük Balkan Patlaması**, NATO Dergisi, 2003, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue2/turkish/special.html>, (Erişim: 23.10.2011)

- NATO'nun operasyonlarının düzenlenmesinde, ajanslar arası en üst düzeyli eşgüdümün ve uluslararası işbirliğinin ne denli önem arz ettiği,
- NATO'nun Makedonya'da politik ve süresi belli olan konuşlandırmalar yapmak suretiyle esnek mukabele yeteneğine sahip olduğunu gösterdiğini, böylece NATO'nun diğer uluslararası örgütlerle birlikte gelecekteki krizlere müdahale etme yeteneğinin ispatlandığı,

olarak ortaya çıkmıştır.³⁴⁸

3.4.2. Afganistan

11 Eylül Saldırıları sonrasında ABD; bu terörist eylemin El-Kaide tarafından gerçekleştirildiğini açıklamış ve o günün Afgan Hükümeti'ni oluşturan Taliban'dan, Usame Bin Ladin'in teslim edilmesini istemiştir. Taliban'ın bu isteğe karşı verdiği olumsuz cevap neticesinde ise, ABD Afganistan'a bir operasyon düzenleme kararı almıştır. ABD, söz konusu operasyonu düzenlemeden önce, BM Güvenlik Konseyi'nin terörle mücadele kapsamındaki 1368 ve 1373 sayılı kararlarının onaylamasını sağlamış ve 7 Ekim 2001 – 7 Kasım 2001 tarihleri arasında Afganistan'a tek taraflı olarak "Ebedi Özgürlük" Harekâtını gerçekleştirmiştir. Bonn'da 2001 Aralık ayı içerisinde gerçekleştirilen bir konferansta ise Afganistan'da güven ve istikrar ortamının sağlanması için çokuluslu bir gücün kurulmasına karar verilmiş, BM bu karar doğrultusunda 20 Aralık 2001'de 1386 sayılı kararı çıkarmıştır. BM'in çıkardığı 1386 sayılı karar; Kabil ve çevresindeki bölgenin güvenliğini tesis edecek, yeni kurulan hükümete güven ve istikrar ortamı sağlayacak çok uluslu bir gücün kurulmasını içermiştir.³⁴⁹

BM'in söz konusu kararı çerçevesinde oluşturulan çok uluslu Uluslararası Güvenlik Gücü ISAF; 18 ülke tarafından (NATO üyesi Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Hollanda, Norveç, Portekiz, İspanya ve Türkiye; BİO

---

³⁴⁸ Mihai Carp, **Uçurumun Kenarından Dönemek**, NATO Dergisi, 2002, <http://www.nato.int/docu/review/2002/issue4/turkish/art2.html>, (Erişim: 23.10.2011)

³⁴⁹ Ruiz Palmer, **Kabil'e Giden Yol**, NATO Dergisi, 2003, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue2/turkish/art3.html>, (Erişim: 24.10.2011)

üyeleri Avusturya, Bulgaristan, Finlandiya, Romanya ve İsveç; Avrupa dışından Yeni Zelanda) oluşturulmuş ve İngiltere komutasında 20 Aralık 2001'de görevine başlamıştır.³⁵⁰

NATO; İttifak Anlaşması'nın 5 inci maddesini ilk defa terör saldırısı karşısında işletme kararı alarak, Afganistan'daki ISAF'ın komuta, koordinasyon ve planlama sorumluluğunu üstlenmiş ve Avrupa dışındaki ilk uluslararası askeri görevini icra için özellikle ABD liderliğinde karar almıştır. Bu husus temelinde, Afganistan'da ISAF'ın komutasının İttifak'a geçmesi, NATO'nun sorumluluk alanının genişlemesi açısından çok önemlidir. ISAF'ın liderliğinin NATO tarafından yürütülmesi kararı, NATO'nun Prag Zirvesi'nde İttifak tarafından belirlenecek yerlerde yapılacak operasyonları desteklemeye ve yönetmeye veya kuvvet konuşlandırmasına hazır olması yönünde yapmış oldukları talep çerçevesinde alınmış bir karardır. Avrupa sınırları dışında gerçekleştirilecek bu operasyon kararı, NATO'nun deneyiminin ve uzmanlığının, bir müttefik ülke tarafından yönetilecek NATO dışı koalisyon operasyonlarının desteklenmesi içinde hazır olduğunu göstermiştir.³⁵¹

İttifak, ISAF'ın komutasını devir aldıktan sonra, operasyonel alanını tüm Afganistan'ı kapsayacak şekilde genişletmiştir. ISAF'ın görev amaçları; Afgan vatandaşlarını korumak, Afgan güvenlik kuvvetlerini kendi güvenliklerini sağlayacak duruma getirmek, ayaklanmalarla mücadele etmek ve yeniden yapılanma-gelişim için uygun koşulların hazırlanması olarak tespit edilmiştir.³⁵² ISAF operasyonlarının gelişimi ise beş ana safhada planlanmıştır. Söz konusu safhalardan; birinci safhada Kabil içerisinde değerlendirme ve hazırlığın yapılması, ikinci safhada ISAF operasyonlarının Afganistan geneline yayılması, üçüncü safhada barış ve istikrarın tüm Afganistan'da tesis edilmesi, dördüncü safhada sorumlulukların eğitilmiş ve yetiştirilmiş Afgan otoritelerine teslim edilmesi ve beşinci safhada NATO birliklerinin Afganistan'dan geri çekilmesi planlanmıştır.³⁵³ NATO, 2008 yılında Bükreş'te gerçekleştirdiği zirvede, her ne kadar zirve öncesinde Afganistan konusunda anlaşmazlıklar bulunsada, en önemli gündem maddesi

---

³⁵⁰ Haydar Çakmak, **Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri**, Ankara: Platin Yayınları, 2004, s.235

³⁵¹ Ruiz Palmer, a.g.e., <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue2/turkish/art3.html>, (Erişim: 24.10.2011)

³⁵² NATO-OTAN, **ISAF's Missions in Afghanistan**, http://www.nato.int/cps/en/SID-0651CC8B-86BCF86B/natolive/topics_69366.htm, (Erişim: 26.10.2011)

³⁵³ Sari Kouvo, **State Building and Rule of Law:Lessons from Afghanistan?**, Rome: NATO Defence College, Research Division, 2009, s.28

olarak Afganistan ele alınmış ve NATO'nun Afganistan'da uzun vadeli bir başarı kazanabilmesi için ISAF çerçevesine politik bir strateji kabul etmiştir. Afganistan'ın uzun vadede istikrara kavuşması; NATO'nun terörizmle mücadelesinde bir başarı sağlayacağı kadar, İttifak'ın 21 yy stratejisi çerçevesinde geleceğinin devamının sağlanması açısından da çok büyük bir önem taşımaktadır. NATO, terörizmle mücadelede Afganistan'da bir sınav vermektedir.

ABD'nin Afganistan'ı işgal etmesinden ve NATO'nun Afganistan'ı istikrara kavuşturmak ve yeniden yapılandırmak için ISAF Komutanlığını devir almasından sekiz yıl sonra, Taliban ve El-Kaide tehdidi sadece Afganistan'ı değil başta Pakistan olmak üzere tüm bölgeyi tehdit eder bir duruma gelmiştir. Taliban'ın Afganistan'da tekrar inisiyatif alabilecek bir konuma dönmesi ve Pakistan'da El-Kaide gibi örgüt uzantılarıyla eylemler içerisinde girmesi, NATO ve ABD'nin kaygılarının artmasına neden olmuştur. ABD Başkanı B.OBAMA ise; Afganistan konusundaki yeni stratejisini 01 Aralık 2009 tarihinde West Point Askeri Akademisi'nde açıklamıştır. NATO müttefikleri tarafından da kabul edilen yeni stratejiye göre;

- Müttefiklerle birlikte isyancılara karşı olan mücadele sürdürülecek, Afgan güçleri eğitilecek, Pakistan ile ortaklık artırılacak, böylece güç sağlanlaştırılması,
- Taliban'ın Afganistan'da tekrar yapılanması önlenmesi,
- Pakistan'da El-Kaide yenilgiye uğrıtılacak ve Pakistan istikrara kavuşturulması,
- Muharip güçlerin geri çekilmesinden önce, bölgedeki çıkarların korunması amacıyla, Afganistan ve Pakistan ile mevcut ortaklık muhafaza edilmesi,
- 68.000 ABD ve 39.000 diğer ülke-ISAF askerlerine ek olarak, 30.000 ABD askeri Afganistan'a gönderilecek, takviye kuvvet düzeni 18 ay boyunca muhafaza edilecek ve yerel kuvvetlerin eğitilmesini müteakip Afganistan'dan çekilmesi,
- El-Kaide'yi reddeden Taliban'ın kazanılması için yapılan çalışmalar desteklenmesi,
- Pakistan ve Afganistan sınırının her iki yakasını kapsayacak bir strateji oluşturulması,

hedeflenmiştir. ABD'nin revize ettiği ve NATO müttefiklerinin onayladığı yeni Afganistan stratejisi daha çok sayıda askeri gücü ve daha uzun dönemli bir mücadeleyi amaçlamaktadır. ABD'nin 30.000 asker takviyesi karşılığında, ABD NATO'da da ek kuvvet talebinde bulunmuş, NATO'da 7000 kişilik müttefik asker takviyesi yapmıştır. Bu hesaplamalar yapılırken, NATO'da bir kuvvet ihtiyacı çalışması yapıp yapılmadığı noktasında belirsizlik bulunmakta, güç mukayesesi, çatışmada uygulanacak yeni strateji, taktik ve tekniklerin ne dereceye kadar incelendiği ve tespit edildiği noktasında şüpheler ortaya çıkmıştır.³⁵⁴

NATO'nun Afganistan'da yürüttüğü görev, İttifak'ın askeri ve politik kapasitesi için, çok uzak bir mesafede ve ciddi bir sorun için verilmiş taahhütler çerçevesinde bir test niteliği taşımaktadır. Afganistan İttifak'ın ilk Avrupa dışındaki görevi olması ile birlikte, söz konusu görev İttifak'ın 1990'lardaki alan dışı operasyonlarından oldukça farklılıklar içermektedir. Öncelikle, NATO Afganistan'da düzenli bir ordu yerine Taliban ve El-Kaide militanları ile mücadele etmektedir. Taliban ve El-Kaide militanları, NATO'nun operasyonlarına çok ciddi bir direniş göstermektedir. Bu hususlar temelinde NATO Afganistan'da teröre karşı bir anlamda asimetrik bir savaş da vermektedir. Ayrıca operasyon alanlarının fiziki ve kültürel alanının İttifak'ın daha önce mücadele verdiği Avrupa sahasından oldukça farklı olması, çok daha katı fiziki şartlara neden olmaktadır. Bu koşullar gerek İttifak'ın operasyon sahasındaki insan gücünü gerekse alt yapısını ciddi anlamda zorlamaktadır. Tüm bunlara ek olarak, İttifak operasyonlar sürerken ve müttefikler arasında farklı algılamalar yaşanırken, bir yandan da Afganistan'daki kurumsal ve yapısal dönüşümü sağlamaya çalışmaktadır. Bu sebeplerle, Afganistan görevi; uzak ve farklı bir coğrafyada NATO'nun hem kapasitelerinin hem de kendi iç karar alma mekanizmalarının test edilmekte olduğu bir görevdir. İttifak'ın Afganistan görevinde edineceği başarı ya da başarısızlık İttifak'ın geleceğini ve NATO'nun bölgesel ya da küresel bir güvenlik örgüt olmasını doğrudan etkileyecektir.³⁵⁵ NATO'nun "Küresel Jandarma" misyonu, Afganistan'da sağlanacak başarıya bağlıdır.

---

³⁵⁴ Armağan Kuloğlu, **ABD'nin Yeni Afganistan Stratejisi ve Türkiye'nin Durumu**, ORSAM.Ortadoğu Analiz, Cilt:3 Sayı:29, Mayıs 2011, ss.77-82

³⁵⁵ Vincent Morelli ve Paul Beklin, **NATO in Afghanistan:A Test of the Transatlantic Alliance.Current Politics and Economics of Europe**, Nova Science Pub, Vol:20 Issue: 4, 2010,.ss.2-3

NATO'nun Afganistan'daki görevi, aynı zamanda ABD'nin İttifak içerisindeki liderliğinin devamı içinde bir test niteliği taşımaktadır. NATO'nun Afganistan'da yürüttüğü ISAF kuvvetlerinin ağırlık merkezini ABD kuvvetleri oluşturmaktadır. ABD; Avrupalı müttefiklerin askeri katılım oranlarını her dönem artmasını istemiş, ancak Avrupalı müttefikler bu konuda kamuoyunun da etkisiyle çoğu zaman isteksiz davranmıştır. Avrupalı müttefikler ve kamuoyları; Amerika'nın Afganistan ve Irak müdahalelerini, samimi bulmamış ve Avrupa kamuoyu İttifak içerisindeki ABD liderliğine olan desteğini de azaltmıştır. ABD; İttifak içerisindeki liderliği için tehlike arz etmeye başlayan, Afganistan konusundaki müttefikler arası anlaşmazlık konusunu ise, 2008 Bükreş Zirvesi'nde Afganistan için oluşturduğu Stratejik Vizyon'un kabulüyle aşmaya çalışmıştır. Avrupalı Müttefikler, söz konusu vizyon belgesi ile hem Afganistan konusunda uzun dönemli bir taahhüt içerisine girmişler hem de ABD'nin liderliğini tekrar kabul etmişlerdir.³⁵⁶

NATO'nun 21 yy'da oluşturduğu stratejilerde; tehditlerin NATO'nun sorumluluk alanı dışındaki daha uzak bölgelerden kaynaklanabileceği vurgulanmaktadır. Söz konusu tehditlerin NATO tarafından minimize edilebilmesi için ise; NATO'nun askeri kapasitesinin yeni ortamla uyumlu hale getirilmesi ve en önemlisi de İttifak içi dayanışmanın devam ettirilmesi gerekmektedir.³⁵⁷ Afganistan, ABD için ve dolayısıyla da NATO için yeni bir Vietnam riski taşımaktadır. Afganistan'da kazanılacak bir başarı ABD'nin küresel liderliğini devam ettirecek ve NATO'nun geleceğine de Yeni Stratejik belge doğrultusunda süreklilik kazandıracaktır. Bu hususlar çerçevesinde, Afganistan'ın NATO'nun ISAF çerçevesinde istikrara kavuşturulması İttifak'ın küresel geleceği için önem arz etmektedir.

3.4.3. Irak

ABD'nin, Irak'a karşı 2003'te düzenlediği, operasyon neticesinde, NATO birçok kanal vasıtasıyla Irak'ın dönüşümünde görev almıştır. İttifak; Iraklı güvenlik personelinin kendi güvenliklerini ve kurumsallaşmalarını sağlaması için, Irak'ın güvenlik kurumlarının gelişimine gerek Irak gerekse Irak dışında destek vermiştir. İttifak tarafından yerel güçlere

---

³⁵⁶ Vincent Morelli ve Paul Beklin, a.g.e., ss.2-3

³⁵⁷ Hasret Çomak, a.g.e., ss.63-75

destek sağlandığı kadar, çok uluslu gücün komutasını yerine getiren Polonya'ya da istihbarat, lojistik, intikal etme, güç yenilemesi ve güvenli muhabere konularında destek/yardım vermiştir. Polonya'ya verilen destek/yardım, Afganistan'da ISAF'a komuta etmiş Almanya ve Hollanda'ya alınan yardım kararı temelinde yapılmıştır.³⁵⁸

Iraklı Güvenlik Güçleri'nin eğitiminin İttifak tarafından yapılması kararı, NATO'nun 2004 Zirvesi'nde alınmıştır. NATO üyesi ülkeler söz konusu kararı, Irak'a hâkim olacak istikrarsızlığın, tüm bölge için bir güvenlik tehdidi olarak ortaya çıkma ihtimali ve Irak Hükümeti'nin güvenlik konusunu kendi kontrolü altına alabilmesi için almıştır. NATO'nun Irak güvenlik güçlerinin eğitimini üstelenme kararı; geçici Irak Hükümeti'nden gelen resmi yardım talebi ve BMGK'nın 8 Haziran'da aldığı 1546 sayılı kararı sonunda alınmıştır. Bu kararlar çerçevesinde, Napoli'deki Müşterek Kuvvetler Komutanlığı'ndan öncü bir grup Irak'a giderek; daha sonra adı "Irak'taki NATO Eğitim Misyonu" olan NATO Eğitim Uygulama Misyonu'nu başlatmışlardır. NATO başlattığı misyon iki aşamadan oluşmuştur. Birinci aşama; ülke içi komuta ve kontrol yapılarının oluşturulması ile Irak güvenlik güçlerine verilen eğitim ve danışmanlık hizmetlerini kapsamıştır. İkinci aşama ise; Eğitim Öğretim ve Doktrin Merkezi'nin kurulmasında Iraklı Güvenlik Güçleri'ne yardımcı olmak, bu unun sonucunda orta ve üst kademeli yönetimin geliştirilmesi için liderlik eğitimi verilmesinden oluşmaktadır.³⁵⁹

3.4.4. Darfur

NATO, barış koruma misyonu çerçevesinde, Temmuz 2005'ten Mart 2006'ya kadar, Sudan/Darfur'da devam eden şiddet eylemlerini azaltmak için, Afrika Birliği'ni desteklemek suretiyle barış koruma görevini Afrika'ya kadar genişletmiştir. Sudan/Darfur'da devam eden şiddet olaylarının kontrol altına alınamaması üzerine, Afrika Birliği Komisyon Başkanı Alpha Oumar Konare NATO'ya resmi başvuru ve bir ziyarette gerçekleştirmiştir. Afrika Birliği; Sudan/Darfur'daki şiddet olaylarını durdurmak için

---

³⁵⁸ NATO HAND-BOOK., a.g.e., s159

³⁵⁹ Daniel Speckhard, **Irak'ta İstikrarın Yerleşmesine Yardımcı Olmak**, NATO-OTAN, 2004, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art2.html>, (Erişim: 23.11.2011)

yürüttüğü Barış Gücü görevine, NATO'nun lojistik destek vermesi talebinde bulunmuştur.³⁶⁰

NATO, Temmuz 2005'te, Afrika Birliği ile sürdürülen ileri müzakereler neticesinde, Afrika Birliği'ne havadan nakil-ikmal ve eğitim konusunda destek verme kararı almıştır. İttifak; Afrika Birliği Barış Gücü'nü ve sivil polisi savaş bölgesine havadan nakil etme, eğitim sağlama ve istihbarat sağlama görevlerinde bulunmuştur. NATO'nun Sudan/Darfur'daki söz konusu havadan nakil görevi 1 Temmuz 2005'te başlamış ve operasyon Avrupa'dan koordine edilmiştir. Havadan nakli yapılacak birliklerin yer koordinasyonunu ise, Afrika Birliği Karargâhı tarafından gerçekleştirilmiş, Avrupa Birliği ve NATO Afrika Birliği Karargâhı'nın başlattığı operasyonu personel göndermek suretiyle desteklemiştir. NATO ayrıca, Etiyopya'da bulunan Afrika Birliği Karargâhı'nda, Darfur'daki krizi tanımlama ve anlama ile Afrika Birliği'nin krizi önlemede nerede ve nasıl etkili operasyonlar yapacağına ilişkin seminerler düzenlemiştir.³⁶¹

Darfur Krizi meydana geldiğinde ve NATO'nun Afrika Birliği'ne destek vermesi söz konusu olduğunda, NATO'nun destek verme şekli ile ilgili olarak da çeşitli eleştiriler ortaya çıkmıştır. Öncelikle, NATO'nun Darfur'a mevcut yardımın ötesinde bir destek sağlaması gerektiği dile getirilmiştir. Ancak, ABD ve Avrupa Birliği; Somali ve Irak da bir ilerleme kaydedememekten doğan bir anlamda başarısızlık imajının tekrarlanmasında çekinmiş, tam anlamıyla oluşturulmuş bir askeri operasyon olmadan da Darfur'a uzun dönemli bir askeri birliği göndermek istememiştir. NATO'nun Darfur'da uçuşa yasak bir bölge yaratmasının ve mülteci kamplarını güvenli bir alan haline getirmesi ise İttifak'tan beklenen talepler arasında olmuştur. İttifak'tan beklenen bir diğer beklenti ise; Sudan Hükümeti'ne ve onu destekleyen Çin ve Rusya'ya baskı yapması olarak belirlemiştir.³⁶² Tüm bu beklentilere rağmen, NATO kendi planlamaları çerçevesinde Darfur'da aldığı görevi Mart 2006 sonunda bitirmiştir.

---

³⁶⁰ NATO-Hand Book, a.g.e., s.163.

³⁶¹ NATO-Hand Book, a.g.e., s.163.

³⁶² Atlantic Review, NATO Response Force to Darfur?A Global NATO for more Burden Sharing?, 26.10.2006, <http://atlanticreview.org/archives/423-NATO-Response-Force-to-Darfur-A-Global-NATO-for-more-Burden-Sharing.html>, (Erişim. 29.10.2011)

3.4.5. Libya

Arap Baharı ile Afrika'da başlayan halk hareketlenmeleri, Tunus ve Mısır'a nazaran Libya'da daha kanlı ve sancılı bir süreci beraberinde getirmiştir. Yaşanan süreç, her geçen gün Libya'yı daha kanlı bir iç savaşa sürüklemiş, uluslar arası kamuoyu ise Tunus ve Mısır'da olduğu gibi izle gör politikası izlemeyerek daha aktif bir rol üstlenmeyi tercih etmiştir. Kaddafi'nin Libya halkına yönelik olarak gerçekleştirdiği sistematik şiddet eylemleri, Libya içerisinde yaşanan gelişmeleri BMGK bünyesinde uluslararası bir sorun haline gelmesine neden olmuştur.³⁶³ Kaddafi yönetiminin, Libya halkının can güvenliğini sağlayamaması, bunun yanı sıra Libya yönetiminin kendi halkına şiddet uygulaması ve Kaddafi yönetiminin BM'in uyarılarına kulak asmaması, BMGK'nin Libya'ya müdahale etmesini gündeme getirmiştir. Tüm bu gelişmeler neticesinde de, BMGK 19 Mart 2011'de aldığı 1973 sayılı kararla Libya'ya askeri operasyon başlatmıştır. İnsanlık suçu sayılacak sivillere karşı olan saldırılara acil ateşkes talebi isteği nedeniyle, Güvenlik Konseyi ülkedeki hava sahasını uçuşa yasaklamış olup, Kaddafi rejimi ve onun destekçileri üzerindeki finansal kaynakların dondurulması ve silah ambargosu gibi yaptırımları sıklaştırma kararı almıştır. NATO ve Arap Ligi ise BM'nin metnini desteklemek için hazır olduğunu belirtmişler ve NATO, 31.03.2011'de tüm askeri sorumluluğu üstlenmiştir.³⁶⁴

BMGK'nın 1973 sayılı kararında önce, 08–10 Mart 2011'de, NATO Libya'da gelişmekte olan krizi gözetim altına almak amacıyla, hava ve deniz unsurlarını anılan bölgeye göndermiş ve bir anlamda krizin boyutuna ilişkin istihbarat toplamıştır. İttifak 22 Mart'ta, BMGK'nın aldığı karar cevap vererek, Libya üzerinde sağlanması hedeflenen uçuşa yasak bölge, silah ambargosunun denetlenmesi ve sivillerin korunması çerçevesinde göreve başlamıştır. NATO, 31 Mart'ta ise sivillerin korunması için BMGK kararı çerçevesinde operasyonlarda aktif rol oynamaya başlamıştır. NATO üyesi ülkelerin 14 Nisan'da yaptıkları toplantı neticesinde Libya'da sürdürülen operasyonlara ilişkin olarak; BMGK kararları çerçevesinde Libya'da sivillere yönelik şiddetin durdurulduğu, Kaddafi güçlerinin dağıtıldığı ve Kaddafi rejiminin Libya halkına koşulsuz yardıma razı olduğu

---

³⁶³ Ercem Kuyucak, **NATO ve Türkiye Işığında: Libya'daki Gelişmeler**, ORSAM, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1744>, (Erişim: 29.10.2011)

³⁶⁴ UN Security Council, **Security Council Approves “No-Fly Zone” over Libya, Authorizing All Necessary Measures to Prrotect Civilians by vote 10 in favour with 5 abstentions**, 17.03.2011, <http://www.un.org/News/Press/docs/2011/sc10200.doc.htm>, (Erişim: 29.10.2011)

ifade edilmiştir. İttifak, BMGK'nın 16 Ekim 2011 tarihinde BM'nin Libya'da görevlendirilmesi için aldığı 2009 sayılı karar gereğince, 31 Ekim'de operasyonlarına son vereceğini ve Libya'da gözlemci olarak kalacağını açıklamıştır.³⁶⁵

Günümüzde Libya lideri Kaddafi devrilmiştir. Ancak, 21 yy'da NATO'nun Afganistan'dan sonra ilk Avrupa ve alan dışı faaliyeti olması açısından, İttifak'ın Libya'da yürüttüğü misyon ayrıca önem arz etmekte olup, İttifak için Afganistan'dan sonra bir diğer farklı coğrafyada, tümüyle farklı değişkenler arasında geçen bir sınav durumuna geldiği değerlendirilmektedir. Kaddafi'nin devrilmesiyle birlikte her ne kadar istenilen sonuç elde edilmişse de, NATO'nun Libya'da yürüttüğü operasyonlar sırasında çok fazla sivil kayıp yaşatması, İttifak'ın başarısı hakkında soru işaretlerine neden olmuştur. Öncelikle ilk tartışılan konu NATO'nun savunma yapısına göre kurulmuş bir örgüt olması ve saldırı amacına yönelik yapılanmasının eksik olduğudur. Fakat İttifak için asıl sorun kendi arasında yaşadığı fikir ayrılığı olmuştur. Libya Operasyonu'nun her aşamasında Fransa ve İngiltere baskıyı artırmak istemesine rağmen, ABD söz konusu isteği kabul etmeyerek sınırlı bir seviyede tutmuş, Almanya ise direkt bir müdahalede bulunmaktan kaçınmıştır. İttifak içerisindeki söz konusu fikir ayrılıkları, NATO'nun başarısını doğrudan etkilemektedir.³⁶⁶

Libya'nın sahip olduğu ekonomik önem, sorunun uluslararası boyutunu daha da önemli hale getirmektedir. Libya'da mevcut NATO müdahalesi, Rusya ve Çin başta olmak üzere, BRIC (Brezilya, Rusya Hindistan, Çin) ve Güney Afrika Birliği üyelerini rahatsız etmiştir. Rusya; ticari bağların zarar görmesinden şikâyet ederek, müdahalenin gereksiz olduğunu savunmuştur.³⁶⁷ Ayrıca İttifak üyelerinden Fransa, İngiltere ve İtalya'nın Kaddafi'yi devirmek üzerine yaptıkları vurgular, NATO'nun asıl amacı olan sivilleri koruma misyonu üzerine de şüpheler uyandırmıştır.³⁶⁸ Rusya Dışişleri Bakanı, NATO'nun Libya'daki operasyonunu, dünya jandarması görevi çerçevesinde, doğal kaynakları kontrol altına alma girişimi olarak tanımlamaktadır. Rus Bakan, NATO'nun Suriye'ye Libya'daki

---

³⁶⁵ NATO-OTAN, **NATO and Libya-Operation Unified Protector**, http://www.nato.int/cps/en/SID-39D63AC1-64EA96D1/natolive/topics_71652.htm?, (Erişim: 29.10.2011)

³⁶⁶ Hamdi Alpaslan, **Kaddafi'den Sonra NATO yada Muhafifler**, ORSAM, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1882>, (Erişim: 29.10.2011)

³⁶⁷ Hamdi Alpaslan, a.g.e., <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1882>, (Erişim: 29.10.2011)

³⁶⁸ Ercem Kuyucak, **NATO ve Türkiye Işığında:Libya'daki Gelişmeler**, ORSAM, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1744>, (Erişim: 29.10.2011)

nedenlere benzer bir operasyonu ise İsrail'in güvenliğini tehlikeye düşüreceği için girişemeyeceğini belirtmektedir.³⁶⁹ Rusya ve Çin gibi BMGK üyesi devletlerin bu tutumları, NATO'nun gelecekte düzenlemek isteyeceği alan dışı faaliyetlerin uygulanabilirliğinde ciddi engeller çıkacağını göstermekte ve NATO'nun tarafsızlığını sorgulanır hale getirmektedir.

Tüm bu eleştirilere rağmen, Rasmussen NATO'nun Libya'da gerçekleştirdiği operasyon üç önemli hatırlatmaya da sahne olduğunu ifade etmiştir. Bunlardan ilki; kamuoyunun savunduğu üzere Afganistan NATO'nun ilk ve son alan dışı faaliyeti olmamıştır, NATO Libya örneğinde olduğu gibi alan dışı operasyonlarına devam edecektir. İkincisi ise; hava, deniz ve lojistik destek unsurları modern bir operasyonun halen can damarlarını oluşturmaktadır. Üçüncü hatırlatma ise; NATO'nun halen kapasitesini koruyan, hazır durumda olan bir askeri ittifak olduğuna yöneliktir.³⁷⁰

NATO'nun Libya'daki hedeflerine ulaşmada yaşadığı zorluklar ise İttifak'ın geleceğini doğrudan etkileyecektir. Kaddafi devrilmiştir, fakat ABD, Avrupa ve Avrupa içerisindeki bölünmüşlük ile yaşanan finansal sorunlar; İttifak önünde bulunan ciddi sorunlardır. NATO'ya tüm bu sorunlara rağmen bugün birçok uluslararası krizde başvurulmasının sebebi de alternatifinin bulunmamasıdır. Ancak, NATO son dönemde, özellikle Libya müdahalesinden sonra yaşanan gelişmeler ışığında, askeri bir organizasyon olmaktan çok bir politik organizasyona benzemeye başlamıştır. İttifak, teknolojik alt yapı bakımından yetersiz olan Libya karşısında operasyon sırasında bir çıkmaz içerisine de girmiş, hava operasyonunun uzaması üzerine de operasyonun Kosova Operasyonu'na nazaran geçerliliğini kaybedeceği konusunda tereddüde düşmüştür. Tüm bunlar yaşanırken, NATO'nun hava operasyonunun amacının meşruiyeti ile direnişçilerin Batı güçleri tarafından silahlandırılması ve eğitilmesi de NATO'nun amaçları hakkında ayrı bir soru işaretine neden olmuştur. Libya meselesinde, ABD'nin hava kampanyasına katılmaması, lojistik destek sağlamada sınırlamaya gitmesi ve Libya'yı Avrupa'nın bir meselesi görmesi ile

---

³⁶⁹ Middle East Reporter, **Moscow:NATO will not engage in military operations against Syria; NATO only in Libya for Oil**, Middle East Reporter, Vol:199 No:5, 01.10.2011, s164

³⁷⁰ Andres Fogh Rasmussen, **NATO After Libya**, Foreign Affairs, Vol:90 Issue:4, Temmuz-Ağustos 2011

Almanya'nın aktif katılım sağlamaması, İttifak'ın geleceği ve başarısı konusunda belirsizlik yaratmıştır.³⁷¹

NATO'nun Kosova operasyonu ile Libya operasyonu kıyaslandığında ise Libya operasyonunun ciddi yetersizlikler içerdiği görülmüştür. Öncelikle yüz ölçümü ve operasyon alanı olarak çok geniş bir sahayı kapsayan Kosova operasyonunda 1.100 müttefik uçağı yaklaşık olarak 38.000 sorti gerçekleştirmiştir. Ancak, askeri alt yapısı eski olan ve operasyon alanı daha dar olan Libya'da 250 müttefik uçağı 11.107 sorti gerçekleştirmiştir. Buna rağmen operasyonun gidişatında belirsizlik içerisine düşülmüştür. Ayrıca Kosova operasyonu karşılaştırıldığında, gerek hava gerekse kara operasyonunda müttefikler arasında ciddi bir konsensüsün olduğu dikkat çekmiştir. Libya Operasyonunda ise bu konsensüs gözlenememiştir. Bu sebeplerle Libya operasyonu gerek askeri gerekse siyasi açıdan yetersiz kalmıştır.³⁷²

Libya Operasyonu süresince dikkat çeken bir başka nokta ise ABD'nin NATO için gereken askeri harcamalardan kendisini ciddi anlamda geri çekmesidir. ABD; bu geri çekilmeye neden olarak ise, Irak ve Afganistan'da verdiği mücadeleyi ve Avrupa'nın artık askeri harcamalarda daha fazla sorumluluk alması gerektiğini işaret etmektedir. NATO'nun gerek Libya gerekse müttefikleri arasında yaşadığı bu sorunlar, İttifak'ın gelecekte karşılaşacağı daha güçlü düşmanlar karşısındaki başarısını da tartışmaya açmaktadır. NATO'yu tartışmaya açan bir diğer önemli sebep ise, İttifak üyelerinin Soğuk Savaş sonrasında artık ortak bir hedefi benimsememeleridir. Bu olumsuzluklara rağmen NATO, bürokratik çözümsüzlüğün ve küresel anlamda operasyonel kabiliyete sahip başka bir askeri organizasyonun bulunmaması sebebiyle mevcudiyetini korumaya devam edecektir.³⁷³

3.5. NATO'nun ABD Hegemonyasında Uluslararası Bir Örgüt Olduğu Üzerine Tartışmalar

Soğuk Savaş sonrasında, NATO'nun güvenlik stratejileri değişirken, 11 Eylül saldırıları NATO'nun tehdit algılamaları açısından yeni bir kırılma noktası oluşturmuştur.

---

³⁷¹ **The Role of NATO**, Poland Defence&Security Report Q4, Issue4, 2011, ss.34-37

³⁷² **The Role of NATO**, a.g.e., ss.34-37

³⁷³ **The Role of NATO**, a.g.e., ss.34-37

11 Eylül saldırıları neticesinde tehdit unsurları çeşitlilik arz etmiş ve NATO bu hususlar temelinde bir değişim geçirerek görev sınırları dışında misyonlar edinmeye başlamıştır. İttifak'ın; 21 yy.da oluşturduğu stratejilerde, kuşkusuz ana kurucu üye konumunda bulunan ABD'nin etkisi halen devam etmektedir. ABD; İkinci Dünya Savaşı sonrasında NATO'yu gerek Avrupa'yı kontrol altında tutmak gerekse Sovyetlere karşı bir denge unsuru yaratmak için kullanmıştır. NATO, 21 yy.da ise devamlılığını sağlayabilmek için uluslararası bir örgüt olma çabası içerisine girmiştir. İttifak bu çabalarını ise geleneksel politikaları çerçevesinde; ana kurucusu ve politika oluşturucusu olan ABD önderliğinde gerçekleştirmektedir.

Sovyetlerin dağılması sonrasında, Doğu Avrupa ülkeleri üzerinde AB ile ABD arasında ciddi bir rekabet söz konusu olmuştur. Avrupa Birliği kendi etki ve güvenlik alanı olarak gördüğü söz konusu coğrafyada genişleme ve güvenlik politikasına giderken, bölge aynı zamanda bir NATO bölgesi haline de gelmiştir. ABD; söz konusu NATO genişlemesini bizzat yönlendirmiş ve bölgede NATO haricinde herhangi bir güvenlik örgütüne gerek olmadığını ifade etmiştir. ABD'nin NATO vasıtası ile gerçekleştirdiği bu hamle, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze AB'yi kontrol altında tutma çabalarına bir örnektir. NATO içinde bulunduğu değişim sürecinde, Doğu Avrupa ülkelerine demokrasi kültürünü ve kurumlarını hayata geçirmeye çalışırken, bu amacını Amerikan ulusal çıkarlarına paralel bir şekilde oluşturmuştur. ABD, NATO'yu AB'nin sorumluluk alanında bir politik araç olarak kullanmakta ve inisiyatifi elinde bulundurmaktadır. ABD'nin İttifak'ı bir politik araç olarak kullanması ise, ABD ile AB arasında bir liderlik krizine de yol açmaktadır. ABD, NATO'nun ağırlık merkezini Doğu'ya kaydırmakla birlikte, Avrupa ülkeleri arasındaki zayıflıklardan yararlanmak suretiyle, Avrupa ülkeleri arasında kendi ulusal çıkarları lehine bir denge kurmaya çalışmaktadır. NATO, bu çerçevede ABD'nin Avrupa'yı kontrol amacıyla kullandığı en önemli siyasi araç olmaya devam etmektedir.³⁷⁴

Soğuk Savaş sırasında ve sonrasında, ABD'nin Avrupa'daki çıkarlarını korumakta kullandığı en büyük stratejik araçlardan birisini NATO oluşturmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında Avrupa Birliği'nin NATO'yu ve NATO'ya yapılan harcamaları gereksiz

---

³⁷⁴ TASAM, **Transatlantik İlişkiler ve NATO**, 21.06.2011, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/2991/transatlantik_iliskiler_ve_nato, (Erişim: 25.11.2011)

görmesine rağmen, ABD NATO'yu Avrupa sahasından çekmemekte kararlı olmuştur. Çünkü Avrupa'daki ABD çıkarları NATO tarafından korunmaktadır.³⁷⁵ NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında izlediği stratejilerde Amerikan hegemonyasının var olup olmadığının anlaşılabilmesi için; İttifak'ın iki büyük operasyonu yanı Kosova ve Afganistan operasyonları incelenmelidir. Kosova ve Afganistan operasyonları; NATO'nun geleceğindeki dönüm noktalarını oluşturmakla birlikte, ABD'nin dış politikalarıyla birebir örtüşen hedefler taşımaktadır.

NATO'nun 1999'daki Kosova Müdahalesi'nin, yukarıdaki hususlar temelinde, BM ve NATO'nun kurucu antlaşmalarıyla uyuşmadığı ve söz konusu müdahalenin NATO'nun konumunu, çıkarlarını ve amaçlarını yansıtmadığı ileri sürülmektedir. ABD; kendi ulusal çıkarlarını ve güvenlik politikalarını NATO çerçevesine taşıyarak, söz konusu ulusal çıkarları çok taraflı ve uluslararası bir nitelik kazandırmıştır. ABD, uluslararası çıkarlarını NATO düzlemine çekerek, Soğuk Savaş sonrası dönemde, Avrupa ve Orta Asya arasındaki bağlantıyı sağlayan Balkanlar'da etkinliğini ortaya koymuş ve söz konusu bölgedeki enerji hatlarının geçiş istikametlerini kontrol altına almıştır. ABD; NATO'yu bir stratejik araç olarak kullanarak Avrupa'da gerçekleştirdiği operasyonla, İttifak'ın geleceğine dair ve genel çıkarlara hakkında Avrupalı müttefiklerle kendi arasında var olan tartışmalara rağmen, hegemonyasını kanıtlamış ve kabul ettirmiştir.³⁷⁶

NATO'nun Kosova müdahalesi Yugoslavya'da yaşanan iç çatışma, bölgede barışın ve güvenliğin yeniden tesis edilmesi, insanlığa karşı işlenen suçların önlenmesi gibi sebepler taşımıştır. Ancak NATO'nun Kosova Operasyonu gerek amaçları gerekse sonuçları bakımından başarısız olduğu en çok belirtilmekte olan husus olup, operasyonun NATO'nun aksine ABD'nin amaç ve çıkarlarını taşıdığı açıkça görülmektedir. NATO'nun Kosova Operasyonu ile ilgili olarak 23 Eylül 1999'da aldığı kararlar, ABD Temsilciler Meclisi'nin 11 Temmuz 1995'te aldığı kararlarla aynılık arz etmektedir. Bu husus NATO'nun gündemini belirlemede ABD'nin teshirini açıkça gösteren bir gelişme olmuştur. 6 Şubat 1999 Rambouillet Konferansı'nda, İttifak üyelerinin güçlü ülkeleri arasında tam anlamıyla bir hegemonya savaşı yaşanmış ve ABD bu savaştan galip

---

³⁷⁵ Nasuh Uslu, **Türk Amerikan İlişkileri**, İstanbul: 21 YY Yayınları, 2001, ss.313-315

³⁷⁶ Jülide Karakoç, **ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Hegemonya Çabaları Etkisinde NATO'nun Kosova Müdahalesi**, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi 8/1, 2006, ss.227-242

çıkıştır. ABD, NATO çerçevesinde düzenlediği Kosova Operasyonu'nda sadece hava kuvvetleriyle bir savaşın kazanılacağını göstererek, bu imkân ve kabiliyeti sayesinde de uluslar arası egemenliğini bir kez daha kanıtlamıştır. Ayrıca, ABD gelecek dönem içerisinde gerektiğinde uluslararası hukuk dışında nasıl hareket edeceğini ve NATO'yu da kullanabileceğinin sinyallerini vermiştir.³⁷⁷

NATO, Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi söz konusu dönem sonrasında da ABD'nin siyasi şekillendirmeleri için bir stratejik araç olamaya devam etmiştir. ABD, NATO bünyesinde Kosova'ya düzenlediği operasyonla, tıpkı İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da yaptığı siyasi şekillendirmeyi Balkanlarda gerçekleştirmiştir. Ayrıca Kosova yakınlarında kurduğu Bondsteel askeri üssüyle birlikte bölgeye yerleşmiştir. Ayrıca ABD; Avrupa ülkelerinin NATO'nun yerine Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'ni ortaya çıkarma girişimlerini Kosova Operasyonu ile engellemiş ve kendi stratejik aracı olan NATO'nun alternatifsiz kalmasını da sağlamıştır.³⁷⁸ ABD dış politikaları ile Avrupa Birliği dış politikaları her zaman örtüşmemekle birlikte NATO; ABD dış politikalarının AB ülkelerince kabul edilmesini sağlayan bir siyasi araç görevi görmeye başlamıştır.

21 yy.da küresel güç olma olunda askeri güç halen önemini korumaktadır. ABD; 21 yy. tehditleri karşısında AB'nin kendi içerisinde güvenlik ve savunma politikalarıyla kurumlarını geliştirmesini desteklemekte, ancak bu gelişimin NATO'ya zarar vermemesini istemekte, NATO'nun çıkarlarını korumaktadır. ABD, 21 yy.da gerçekleşen Afganistan operasyonu ile müttefikler arasındaki fikir ayrılıklarını ortadan kaldırmış, hegemonyasını ve strateji aracı olan NATO'nun temelini sağlamlaştırmıştır. ABD 21 yy.da NATO'yu, küresel ABD politikalarının uluslararası siyasette uygulanmasında bir kamuoyu oluşturma aracı olarak kullanmaktadır. NATO'nun yeni stratejisi kapsamında değerlendirilen küresel ortaklık, küresel askeri yetenek ve küresel güvenlik kavramları da bizzat ABD dış politikaları doğrultusunda alınan kararlardır.³⁷⁹ Başkan Obama; 1 Aralık 2009'da, West Point'te, ABD'nin yeni Afganistan stratejisi açıklamıştır. Söz konusu yeni strateji çerçevesinde, eğitilecek olan Afgan Kuvvetleri önümüzdeki dönem içerisinde ISAF'ın

---

³⁷⁷ Jülide Karakoç, a.g.e., ss.227-242

³⁷⁸ Jülide Karakoç, a.g.e., ss.227-242

³⁷⁹ Sanem Özer, Ceren Oğuz, Senem Atvur, **NATO ve AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi**, Akdeniz İİBF Dergisi, (19) 2010, ss.257-285

önemli bir ortağı olmasını, Afganların giderek daha fazla sorumluluk almasını ve 2011 Yazında ABD askerlerinin geri çekilmesi öngörmüştür. İttifak'ın Riga Zirvesi'nde ise, ABD'nin çekilmesi öngörülmesine rağmen, NATO'nun Afganistan'daki taahhüdünün uzun vadeli olacağı vurgulanmıştır.³⁸⁰ Avrupalı müttefiklerin; Afganistan'daki ISAF gücüne olan gönülsüz destekleri, AB ile ABD arasındaki tüm anlaşmazlıklara rağmen sürmektedir. Riga Zirvesi, Afganistan Misyonu için bir dönüm noktası olmuştur. Denilebilir ki ABD; NATO üzerindeki hegemonyasını Riga Zirvesi'nde Afganistan konusunda alınan kararlarla bir kez daha yenilemiş ve Avrupalı müttefikler de ABD'nin liderliğini tekrar kabul etmiştir. NATO'nun geleceğini belirleyecek böylesine önemli bir konuda ABD'nin dış politika kararlarının ön plana çıkması ise; İttifak'ın ABD'nin politikaları için önemli bir stratejik araç olduğunu gündeme getirmektedir.

Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi, Soğuk Savaş sonrasında da ABD; İttifak'ın uzun dönemli planlamalarının belirlenmesinde liderliğini korumaktadır. ABD; İstanbul Zirvesi öncesinde, NATO'nun geleceğine dair beş önemli hedef belirlemiştir. Bu hedeflerden ilki; parçalanmış Afganistan'ın yeniden inşa edilmesi ve Afgan halkına yardım etmektir. İkinci hedef, NATO'nun Irak'ta nasıl daha aktif bir rol üstleneceği üzerinedir. Belirlenen üçüncü hedef; NATO'nun Arap Dünyası ve İsrail'e Büyük Orta Doğu Bölgesi'nde barışın sağlanmasına yardımcı olabilmesi için etki alanını daha da genişletmesidir. Uzun vadeli dördüncü hedef NATO ile AB arasındaki ilişkinin daha da derinleştirilerek sürdürülmesidir. Beşinci büyük hedef ise; NATO'nun sağlamaya çalıştığı barış ve güven ortamının sağlanmasında çok önemli bir yere sahip olan NATO-Rusya ilişkilerinin düzeyinin yükseltilmesi ve ilişkilerin daha da derinleştirilmesidir.³⁸¹ ABD'nin 2004 yılında belirlediği söz konusu beş hedefin/politikaların hepsinde, 2011 yılına gelindiğinde büyük ölçüde ilerleme ve olgunlaşma sağlandığı, gerçekleşen NATO zirveleri ve operasyonları çerçevesinde açıkça görülmektedir. Bu hedeflerin olgunlaşması da NATO üzerindeki ABD hegemonyasının açık belirtilerini oluşturmaktadır.

NATO özünde; Avrupa'nın ve ABD'nin yaptığı işbirliği temeline dayanmaktadır. NATO; ilk kurulduğu yıllarda Avrupa'yı Sovyet tehdidine karşı korumuş ve Avrupa'yı

---

³⁸⁰ Sanem Özer, Ceren Oğuz, Senem Atvur, a.g.e., ss.257-285

³⁸¹ Nicholas Burns, **NATO Temel İttifakımız Olarak Kalacaktır. ABD ve NATO: Bir Amaç İttifakı**, ABD Dışişleri Bakanlığı ABD Dış Politika Gündemi,. Cilt:9 Sayı:2, Haziran 2004, ss.3-6

siyasal olarak birleştirmeyi amaçlamıştır. ABD tarafından oluşturulan söz konusu siyasal hedef, NATO'nun bugün en öncelikli hedeflerinden birisidir. Aslında, bugün savunulan Birleşik Avrupa düşüncesi de bir Amerikan düşüncesidir. Kuşkusuz, askeri stratejiler, ABD politikalarının uygulanmasında hayati önemini korumaya devam etmektedir. Bu çerçevede NATO, ABD'nin güvenlik politikaları araçları içerisindeki yerini korumaya devam edecektir. Ancak NATO'nun başarısının gelecekte de devam edebilmesi için Avrupa ile ABD arasında yasa uygulamaları, ekonomik, diplomatik ve insancıl eylemler alanlarında istihbarat ve daha derin işbirliğine bağlıdır.³⁸² Söz konusu işbirliği ise ABD'nin gerek NATO üzerinde gerekse Avrupa ülkeleri üzerinde baskın güç olmasını devam ettirecektir. Avrupa ise ABD ve NATO'ya alternatif bir güvenlik ittifakı kurma kapasitesine henüz sahip olmadığı için, söz konusu işbirliğini NATO üzerinden devam ettirmeye ve ABD'nin baskın güç olmasını kabul etmeye devam edeceği görülmektedir.

Bununla birlikte, NATO'nun eski Avrupalı müttefikleri, özellikle 21 yy.da ABD'nin dış politikalarına ve küresel güvenlik anlayışına, NATO içerisinde ciddi anlamda refleks göstermektedir. Ancak, Soğuk Savaş sonrasında İttifak'a katılan ülkelerin bu durumu NATO içerisinde dengeleyeceği öngörülmektedir. Çünkü 25 milyona yakın ABD'linin; NATO'ya yeni katılan Orta ve Doğu Avrupa kökenli olması, ABD'nin Soğuk Savaş döneminden günümüze söz konusu ülkeleri destekler politikalar izlemesi nedeniyle, yeni üyeler ABD'ye ciddi bir bağlılık göstermektedir. Söz konusu siyasi ve köksel yakınlık; yeni NATO üyelerinin koşulsuz şartsız ABD politikalarını takip edeceği anlamına gelmemektedir. Fakat yeni İttifak üyelerinin; NATO içerisinde ABD refleksinin canlandığı ve gelecekteki olası bunalımlarda ABD'nin tavrının sorgulandığı dönemlerde, ABD'ye daha ılımlı yaklaşacakları açıktır.³⁸³ ABD ise; yeni üyelerden sağladığı söz konusu destek ile İttifak içerisindeki liderliğini tekrar sağlamış gözükmektedir. NATO içerisindeki siyasal bütünleşmeye, Soğuk Savaş döneminden itibaren genel olarak bakıldığında da, ABD'nin 1990'lardan itibaren NATO'nun genişlemesi ile izlediği dış politikasına ulaştığı gözlenmektedir. Çünkü ABD Soğuk Savaş sonrası NATO içerisinde kendisine karşı oluşan refleksleri İttifak'ın genişleme politikaları ile kırmış ve İttifak'ın merkezini daha çok destek

---

³⁸² Chuck Hagel, **Büyük Ortadoğu'ya Güvenlik Getirmekte NATO'nun Rolü ABD ve NATO: Bir Amaç İttifakı**, ABD Dışişleri Bakanlığı ABD Dış Politika Gündemi, Cilt:9 Sayı:2, Haziran 2004, ss.16-19

³⁸³ Joseph Biden, **İstanbul Zirvesi: Tehdit Karşısında Dik Durmak. NATO'nun Rolü. ABD ve NATO: Bir Amaç İttifakı**, ABD Dışişleri Bakanlığı ABD Dış Politika Gündemi, Cilt:9 Sayı:2, Haziran 2004, ss.20-22.

bulduğu Doğu Avrupa'ya kaydırarak NATO'nun geleceğini de tartışmaya ağmaktan kurtarmıştır.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistem, ABD ve SSCB merkezli olmak üzere iki kutuplu bir düzene dönüşmüştür. SSCB'nin savaş sonrası dönemde çok hızlı bir siyasal ve askeri büyüme kat ederek, etki alanını ABD'nin nüfuz alanlarına ve Batı Avrupa ülkelerinin ulusal sınırlarına yayma girişiminde bulunması, uluslararası sistemin en büyük bu iki gücünü karşı karşıya getirmiştir. Uluslararası sistem, ABD ve SSCB merkezli olmak üzere askeri, siyasal ve ekonomik anlamda bir bölünmüşlük içerisine girmiştir. NATO, işte bu uluslararası ortam içerisinde, SSCB tehdidini engellemek ve dengelemek için ABD ve Batı Avrupalı müttefikleri tarafından kurulan bir savunma ittifakı olarak ortaya çıkmıştır. İttifak bu hedeflere, Soğuk Savaş boyunca başarıyla uyguladığı “Çevreleme Stratejisi ve Sınırlı Savaş Stratejisi”, “Topyekûn Karşılık Stratejisi”, “Esnek Karşılık Stratejisi” ve oluşturduğu kurumsal yapılar sayesinde ulaşmıştır.

NATO'nun kuruluş aşamasında ifade edilen amaçlar, İttifak'ın sadece Avrupa-Atlantik arasında bir savunma örgütü olmadığını, aynı zamanda bir normlar ve değerler bütünü olduğunun göstergesidir. Bu bağlamda, üzerinde hassasiyetle durulması gereken en önemli nokta, NATO'nun demokrasi, bireysel özgürlük ve hukukun üstünlüğü temelinde barışçıl bir toplumun yaratılmasını amaçlaması olmuştur. İttifak, bu amaç doğrultusunda zaman zaman revizyon geçirmiş, yeni tehditlere karşısında kendini uyarlamış ve varlığını bugüne kadar sürdürmüştür. NATO, Soğuk Savaş sonrasında da, yine aynı amaçlar doğrultusunda yeni vizyon ve misyonlarını belirlemiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO, ciddi bir meşruiyet krizi içerisine girmiştir. Bunun temel nedeni, SSCB'nin ve Varşova Paktı'nın ortadan kalkmasıyla Soğuk Savaş'ın sona ermesidir. Bu gelişmeler karşısında, Avrupa'daki ABD ve NATO varlığı ciddi bir şekilde sorgulanmış, NATO'nun artık bir misyonun ve işlevinin kalmadığı iddia edilmiştir. Denilebilir ki, NATO'nun varlık nedeninin ortadan kalkmış olması, NATO'nun varlığını da tartışılır duruma getirmiştir.

NATO, oluşan yeni uluslararası ortama kendini adapte edebilmek, yeni vizyon ve misyonlarını belirleyebilmek için önce 1990'da Londra Zirvesi'ni, sonra da 1991'de Roma Zirvesi'ni düzenlemiştir. Londra Zirvesi ile başlamış olan İttifak tarihindeki en önemli değişim, Roma Zirvesi'nde sonuçlanmıştır. Bu çerçevede İttifak, geleneksel stratejisini bir kenara bırakmış, oluşturduğu yeni stratejiyle Avrupa'nın bir bütün olarak güvenlik sahasına dönüşmesi için diyalog ve işbirliği sürecini başlatmıştır. Yeni Stratejik Kavram, ittifak stratejisinin ayrılmaz bir parçası olarak, Ortadoğu ve Doğu Avrupa'da bulunan yeni ortaklarla işbirliği sağlamış, NATO'nun güvenlik politikasındaki politik ve askeri unsurları tutarlı bir bütün haline getirmiştir. Yeni Strateji, ayrıca NATO'nun askeri komuta yapısını değiştirmiş, entegre askeri kuvvetlerinin nükleer silahlara olan bağımlılığını azaltmış, kuvvetlerin çapını büyük ölçüde küçülmüş, kuvvetleri daha esnek ve çok uluslu bir yapı haline getirmiştir. Yeni Strateji, İttifak'ın savunma politikalarını özellikle gelecekteki kriz yönetimi ve barışı koruma operasyonlarının gereklerine uygun şekilde yeniden düzenlemiştir. Bu çerçevede başlatılan diyalog ve işbirliği süreci ise, KAİK ve BİO ile kurumsal bir hale getirilmiş, İttifak, Avrupa-Atlantik sınırları dışında bulunan devletlerle de KAİK ve BİO çerçevesinde işbirliği içerisine girmiştir. Söz konusu işbirliği, NATO'nun Avrupa ile sınırlı kalmamasını sağlamış ve İttifak'ın uluslararası bir güvenlik örgütüne dönüşmesini sağlayan ilk adımlar olarak değerlendirilmiştir.

1991'de kabul edilen ve 1999'a kadar geçerli kalan Yeni Stratejik Kavram'a göre, Avrupa-Atlantik bölgesi ve çevresindeki ülkelerin ciddi siyasal, ekonomik ve sosyal sorunlarla karşı karşıya kalması, etnik ve dini düşmanlık, toprak ihtilafları ve devletlerin bölünmesi, yerel ve bölgesel düzeyde istikrarsızlığa neden olan terör eylemleri, sabotaj, organize suç örgütleri, enerji kaynaklarının dağıtımının kesintiye uğraması ve kitlesel göç gibi durumları, NATO'nun yeni risk algılamaları olarak belirlenmiştir. Yeni Strateji, bu tür durumlarda NATO'nun önlem alabileceğine, askeri operasyonlara gidebileceğine ve kriz yönetiminde bulunabileceğine yer vererek, bu anlamdaki operasyonel faaliyetlerin sınırlarını ise, Avrupa-Atlantik Bölgesi olarak tanımlamış ve müdahale alanı genişletmiştir. Strateji'de, İttifak'ın bu tür operasyonları, ilke olarak BM Güvenlik Konseyi veya AGİT sorumluluğu altında gerçekleştireceği, fakat gerekmesi halinde NATO'nun da inisiyatifi ele alarak tek taraflı karar verebileceği belirtilmiştir. Yeni Strateji çerçevesinde NATO, BMGK kararları dâhilinde 1994 Bosna'da ve BM ile beraber kendi inisiyatifi çerçevesinde de 1999'da Kosova'da, ilk alan dışı operasyonlarını gerçekleştirmiştir.

NATO'nun dönüşümü, 1999 Washington Zirvesi'nde kabul edilen Yeni Stratejik Belge ve Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ni İttifak'a kabul etmesiyle devam etmiştir. 1999 Washington Zirvesi'ni diğer zirvelerden ayıran en önemli fark, zirvenin, Soğuk Savaş sonunda Amerika'nın hegemonik gücünü destekleyen kararlarla son bulması olmuştur. 1999 Washington Zirvesi sonucunda NATO, ABD'nin ulusal çıkarları ile askeri ve siyasal varlığını Avrupa'da koruyan önemli bir zemin olma özelliğini devam ettirmiş, Avrupa ile Kuzey Amerika arasındaki yaşamsal ortaklığı perçinlemiş, Avrupa ile Kuzey Amerika'nın kaderlerinin ayrılmazlığına vurgu yapmıştır. ABD, söz konusu zirveyle, aslında NATO'yu kendi politikaları ekseninde şekillendirmeye devam etmiş, Avrasya dengeleri açısından çok önemli olan "Güvenlik Kuşağı" için Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nin ittifaka alınmasını bizzat desteklemiştir. 1999 Washington Zirvesi, NATO'nun, ABD'nin 21. yüzyıl politikaları ışığında yeniden şekillendirilmesi açısından büyük bir önem arz etmektedir. Zirvede oluşturulan Yeni Strateji kapsamında, İttifak'ın uluslararası terörizmle mücadele kitle imha silahları, uyuşturucu ticareti, insan kaçakçılığı ve ırkçılık gibi sorunların çözümlerinde kullanılması, askeri operasyon ve savaş kararlarının BM Güvenlik Konseyi'ne sorulmasının NATO Konseyi'nden alınması gibi kararlar, İttifak'ı bağımsız ve uluslararası bir güvenlik örgütüne dönüşmesini sağlamıştır. Ancak unutulmamalıdır ki, 1999 Washington Zirvesi'nde alınan birçok siyasal karar, İttifak'ın en büyük destekçisi olan ABD tarafından oluşturulmuştur. Bu da, NATO'nun 21. yüzyılda ABD'nin daha fazla etkisi altına girdiğinin açık bir işaretidir.

NATO'nun özellikle ABD'nin etkisi altında deyim yerindeyse uluslararası bir jandarmaya dönüşmesi, İttifak'ın Soğuk Savaş sonrasında gerçekleştirdiği zirveler ve bu zirvelerde oluşturulan stratejiler ve gerçekleştirdiği alan dışı operasyonlarla anlaşılmaktadır. Soğuk Savaş sonrası düzen ABD'nin güvenlik politikaları için daha belirsiz, öngörülemeyen ve bölgesel kaynaklı tehditleri doğurmuştur. ABD'nin "Yeni Amerikan Yüzyılı" projesi kapsamında stratejilerinin temel dayanak noktaları Avrasya Stratejisi'nden geçmektedir. Ancak ABD, söz konusu stratejiyi uygularken, geçmiş dönemde Vietnam'da karşı karşıya kaldığı stratejik zaafı karşılamak istememekte ve Avrasya'ya yönelik stratejik müdahalelerini NATO ile birlikte gerçekleştirmek istemektedir. Bu durum, NATO'yu küresel bir güvenlik örgütüne dönüştürdüğü kadar, önemli derecede ABD'nin etkisinin altına girmesine de neden olmaktadır. ABD, Avrasya içerisindeki diğer büyük güç unsurlarını, yeni güç dengeleri kurmak suretiyle pasifize

etmeye çalışmaktadır. Bu süreç içerisinde, BM dengeleyici ve belirleyici konumun alt yapısını hazırlarken, NATO vurucu gücü ve askeri garantörlük kurumunu oluşturmaktadır.

21. yüzyılda NATO, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında, tekrar ciddi bir revizyon içerisine girmiştir. 11 Eylül Saldırıları'nın ortaya çıkardığı 21. yüzyıla özgü küresel tehditler karşısında ilk yapılanmanın gerçekleştirildiği zirve, 2002 yılında yapılan Prag Zirvesi olmuştur. Prag Zirvesindeki NATO kararları, ABD'nin "Global Politik Konsepti" doğrultusunda alınmış ve İttifak'ın misyonu, uluslararası terörizm, kitle imha silahları ve uluslararası organize suçlar olmak üzere üç ana başlık altında toplanmıştır. Zirve'de ayrıca İttifak'ın genişlemesine ilişkin Genişleme (Yeni Üyeler), Yeni İlişkiler ve Yeni Yetenekler konuları da görüşülerek İttifak'ın 21. yüzyıldaki genişlemesine dayanak oluşturacak alt yapı hazırlanmıştır. Prag Zirvesi'nde 21. yüzyılın gereklerine uygun Acil Mukabele Gücü oluşturulmuş, NATO'nun askeri yapısı çok daha esnek, çok daha hızlı ve mobil hale gelecek şekilde yeniden şekillendirilmiştir. NATO, oluşturduğu strateji çerçevesinde terörizmle mücadele için Afganistan'a da asker gönderme kararı almıştır. NATO, tüm bu kararları alırken, istikrarsızlık riski bulunan Akdeniz ve Kafkasya gibi bölgelerdeki ülkelerle AOKK ve BİO üzerinden siyasal ilişkilerini de geliştirmiştir. İttifak, 2004 İstanbul Zirvesi'nde ise, genişleme sonrasındaki 26 üyesiyle birlikte başarılı bir toplantı gerçekleştirerek, Afganistan gibi terörle mücadele alanlarına olan ortak iradesini yenilenmiştir.

İttifak'ın 21. yüzyıldaki dönüşümüne dayanak oluşturacak en önemli zirve ise, 2010 yılı içerisinde yapılan Lizbon Zirvesi'dir. Söz konusu zirvede, NATO'nun temel görevleri olan Kolektif Savunma ve Kriz Yönetimi'ne ek olarak yeni bir temel görev olan İşbirlikçi Güvenlik anlayışı kabul edilmiştir. Bu çerçevede, Rusya ile mevcut ilişkiler müttefiklik kapsamında yeniden değerlendirmeye tabi tutulmuş ve NATO'nun askeri savunma anlayışı Füze Savunma Sistemi temelinde şekillendirilmeye başlamıştır. Füze Savunma Sistemi ile birlikte, NATO'nun teknolojik vesayeti tamamıyla ABD'nin tek eline geçmiş, Rusya ile varılan mutabakat neticesinde ise NATO'nun etki alanı Avrupa'dan Asya'ya kadar olan geniş bir alana yayılmıştır. Lizbon Zirvesi, bu yönüyle, ABD, AB ve Rusya gibi üç küresel gücü bir araya getirmiştir. Ancak Lizbon Zirvesi'nde açık olan şudur ki, ABD, kendi güvenlik politikaları çerçevesinde oluşturduğu strateji ve bu strateji araçlarını NATO, AB hatta Rusya'ya kabul ettirmiştir. Lizbon Zirvesi ve sonrasında yaşanan gelişmelerle

Rusya'nın Batı'ya olan entegrasyonunda geçmişte olmadığı kadar ciddi ilerlemeler kaydedilmekte ve NATO'nun bir anlamda Avrupa-Atlantik-Doğu güvenlik kuşağını oluşturması kararlaştırılmaktadır. Lizbon Zirvesi'nde NATO, kurulması planlanan Füze Kalkanı Projesi ile küresel jandarma görevini perçinlemiş ve alınan kararlarla kendisini 21. yüzyılın küresel ölçekteki tehditlerine karşı muhatap haline getirmiştir.

NATO, özellikle 21. yüzyılda çok önemli alan dışı operasyonlar yapmış ve yapmaktadır. 21. yüzyılın ilk alan dışı operasyonu, 2002 yılında yapılan Makedonya'daki silahsızlandırma operasyonudur. Söz konusu operasyon, NATO birlikleri tarafından başarı ile gerçekleştirilmiş olup, istikrar koruma operasyonu daha sonra AB'nin sorumluluğuna verilmiştir. Afganistan'da yürütülen ISAF operasyonu ise, Avrupa'dan uzakta gerçekleşen ilk alan dışı faaliyet olması nedeniyle NATO'nun küresel bir güvenlik örgütüne dönüşmesi süreci için ayrıca önem taşımaktadır. NATO, Afganistan'da çok ciddi bir sınav vermektedir. NATO, Afganistan'da mücadele verirken, aynı zamanda Irak ve Darfur'da eğitim ve lojistik operasyonları yürüterek küresel misyonunu değişik bölgelerde tecrübe ederek geliştirmiştir. 2011 yılı içerisinde Libya'ya gerçekleştirilen hava harekatı ise, NATO'nun gelecek dönemde de benzer nedenlere dayalı olarak istikrarsızlık ve çatışma yaşanan Avrupa dışı bölgelere müdahalede bulunabileceğinin bir göstergesi olmuştur. Tüm bu hususlar, NATO'nun 21. yüzyılda uluslararası ve Avrupa sınırlarına bağlı kalmayan bir örgüt olacağının göstergesidir.

ABD'nin NATO üzerindeki etkisi incelendiğinde, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında NATO'yu gerek Avrupa'yı kontrol altında tutmak, gerekse Sovyetlere karşı bir denge unsuru yaratmak için kullandığı çok açıktır. NATO'nun gerek 1990'larda, gerekse 2000'lerde geçirdiği dönüşüm ise, tamamıyla ABD'nin stratejik dış politika kararları doğrultusunda ve ABD'nin inisiyatifinde gerçekleşmiştir. NATO'nun Soğuk Savaş sonrası dönemdeki genişlemesi de bizzat ABD tarafından yürütülen bir çalışmadır. ABD gerçekleşen genişleme politikasıyla birlikte, Avrupa'yı bir NATO alanına çevirmiş ve İttifak'a katılan yeni üyelerin koşulsuz şartsız olarak kendisinin yanında olmasını sağlamıştır. ABD, bu politikası sayesinde, NATO'nun ağırlık merkezinin Avrupa'nın daha doğusuna kaymasını sağlayarak, önümüzdeki dönemde İttifak içerisinde Batı Avrupa merkezli oluşabilecek ABD ve NATO karşıtlığının da önüne geçmiştir. AB'nin Soğuk Savaş sonrasında NATO'ya yapılan harcamaları gereksiz görmesine karşın, ABD

NATO'yu askeri ve ekonomik anlamda desteklemeye devam etmekte ve dış politikasına paralel küresel görevler almasını sağlamaktadır.

Sonuç olarak NATO, kuruluşundan Soğuk Savaş'ın bitimine kadar Avrupa Merkezli bir savunma örgütü olarak varlığını sürdürmüştür. Soğuk Savaş'ın bitiminden itibaren ise, kendisini asimetrik tehditler karşısında organize ederek, siyasal ve askeri organizasyonunu bu hedefler çerçevesinde oluşturmuş ve çok köklü bir değişim geçirmiştir. NATO, bu temelde günümüzde, Avrupa-Akdeniz-Ortadoğu ve Asya'ya kadar uzanan bir bölgede barış için işbirliği ve diyalog ortamı yaratmıştır. Bununla birlikte kuruluşunda sadece SSCB'ye karşı bir denge unsuru olarak yaratılan İttifak, günümüzde Afrika ve Asya gibi farklı kültürel coğrafyalarda küresel kaynaklı sorunlarla başarıyla mücadele etmektedir. Bu hususlar çerçevesinde NATO, en büyük destekçisi durumunda olan ABD'nin çekim merkezinde gelişme gösteren uluslararası bir güvenlik örgütüne dönüşmüştür.

Gelinen noktada NATO dışında, dünya üzerinde barış ve istikrar için mücadele edebilecek geçmişten günümüze çok iyi organize olmuş başka bir savunma örgütü bulunmamaktadır. Bu sebeple, küresel kaynaklı sorunlarla mücadelede geçmişte olduğu gibi gelecekte de bir değerler ve normlar kültürü olan NATO'nun, gelecekteki tehditlere yönelik olarak kendisini her dönem yenileyerek, başarıyla mücadele edeceği yadsınamayacak bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a) Kitaplar

Acar, Cemal (2007), **Soğuk Savaş**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Akalın, Cüneyt (2003), **Soğuk Savaş ABD ve Türkiye**, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Alacakaptan, Aydın (1986), **Atlantik İttifakı**, Ankara: Türk Atlantik Andlaşması Derneği Yayınevi.

Arı, Tayyar (2008), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, İstanbul: Alfa Basım Yayınevi, 2008.

Arı, Tayyar (2010), **Yükselen Güç**, İstanbul: MKM Yayıncılık.

Armaoğlu, Fahir (2007), **20.Yüzyıl Tarihi**, İstanbul: Alkım Yayınevi.

Arsın, Ali (1984), **NATO Savunma ve Eğitim Yönleri Sempozyumu**, Ankara.

Atilla, Eralp (1997), **Türkiye ve Avrupa**, Ankara: İmge Yayınevi.

Babkina, A.M. (1999), **NATO's Role Mission and Future**, NY: NovaScience Pub.

Bal, İdris (2006), **Değişen Dünyada Uluslar arası İlişkiler**, Ankara: Lalezar Kitapevi.

Bell, Christopher ve Babkina, A.M. (1999), **NATO: Background and Current Developments.NATO's Role Missions and Future**, Nova Science Publisher.

Bilbilik, Erol (2008), **Kısaç Harekatı "NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti"**, İstanbul: Profil Yayıncılık.

Bilbilik, Erol (2004), **NATO İstanbul Zirvesi ve Genişletilmiş Ortadoğu Stratejisi**, İstanbul: Otopsi Yayınları.

Bilge, Suat (1991), **Güç Komşuluk**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Bostanoğlu, Burcu (1999), **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası**, Ankara: İmge Yayınları.

Bowen, Wyn Q. ve David, Dunn (1996), **American Security Policy in the 1990s**, US: Dartmouth Pb.Co.

- Brzezinski, Zbigniew (1999), "NATO: Genişlemenin İkilemleri", Ceylan Musa (Ed.), **Yeni NATO Soğuk Savaştan Sıcak Savaşa**, İstanbul: Ülke Kitapları.
- CATO Enstitüsü (1999), "NATO'nun Genişlemesi Konusunda Amerikan Kongresi'ne 1997 Yılında Sunulan Rapor", Ceylan Musa (Ed.), **Yeni NATO Soğuk Savaş'tan Sıcak Savaş'a**, İstanbul: Ülke Yayınları.
- Ceylan, Musa (1999), **Yeni NATO Soğuk Savaştan Sıcak Savaşa**, İstanbul: Ülke Kitapları.
- Cowen, Tyler (1985), **US Aid to the Developing World**, Washington DC: Heritage Foundation.
- Çakmak, Cenap (Mart 2006), **Rrealist Teori,Uluslararası İlişkilere Etkisi ve Kritiği**, Kamu Hukuku Arşivi.
- Çakmak, Haydar (2003), **Avrupa Güvenliği**, İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Çakmak, Haydar (2004), **Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri**, Ankara: Platin Yayınları.
- David, Charles Philippe (1997), **NATO Enlargement: A Conceptual Deadlock.The Future of NATO Enlargement Russia and European Security**, UK: McGill-Queen's Pres.
- Davutoğlu, Ahmet (2001), **Stratejik Derinlik**, İstanbul: Küre Yayınları.
- Dedeoğlu, Beril (2003), **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul Yeni Yüzyıl Yayınları: 2003.
- Drew, S.Nelson (1995), **NATO from Berlin to Bosnia: Trans-Atlantic Security in Transation**, Washington: National Defense University Pres.
- Duman, Halis (1987), **Gezilerim NATO, AET ve OECD Tarihten Seçilmiş Bazı Kısımlar**, İstanbul: Acar Yayınları.
- Dunbabin, J.P.D. (1994), **The Cold War: The Great Powers and their Allies**, England: New York Pearson Education.
- Emiroğlu, Hüseyin (2006), **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu**, Ankara: Orient Yayıncılık.
- Erdoğan, Hikmet (2004), **Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı**, İstanbul: IQ Yayınları.
- Friedman Friedman, Christopher Bladen ve Steven Rosen, (1970), **Alliance in International Politics**, Boston.

- Gaddis, Lewis John (2005), **The Cold War**, New York: Penguin Pres.
- Gökalp, Yavuz Yıldız (2000), **Ortadoğu ve Akdeniz’de Hegemonya Mücadelesinde NATO’nun Yeri**, İstanbul: Global Stratejide Ortadoğu, Krizler, Sorunlar ve Politikalar. Der Yayınları.
- Grayson, George W (1999), **Strange Bedfellows NATO Marches East, NewYork**, Oxford: University Pres of America Inc.
- Gülnur Aybet (2000), **A European Security Architecture after the Cold War**, Macmillan Pres.
- Gürkaynak, Muharrem (2004), **Avrupa’da Savunma ve Güvenlik**, Ankara: Asil Yayınları.
- Hall Gardner (1997), **Dangerous Croddroads-Europe,Russia and Future of NATO**, Westport: Praeger Publishers.
- Harp Akademileri Komutanlığı (1993), **Avrupa’nın Yeni Kimliği**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları.
- Hasgüler, Mehmet ve Uludağ, Mehmet (2007), **Uluslararası Örgütler**, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Hobsbawn, Eric (1996), **Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırıliklar Çağı**, İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Hogan, Michael J Hogan (2002), **America, Britain and the reconstruction of Europe 1947-1952**, UK: Cambridge University Pres.
- Huntley, J.R. (1969), **NATO Hikayesi**, Ankara: Yarı Yayınları.
- Karacan, Nilgün (2000), **NATO: Hala Genç Hala Dinamik.Uluslararası İlişkilerde Olaylar ve Yorumlar**, Ankara: A.Ü.SBF Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Ali ve Taşhan Seyfi (1987), **Middle East Turkey and The Atlantic Alliance**, Ankara: Foreign Policy Institute.
- Kavcar, Cahit (1984), **NATO Savunma ve Eğitim Yönleri Sempozyumu**, Ankara: AÜ. Basımevi.
- Kay, Sean (1998), **NATO and The Future of European Security**, London: Rowman&Littlefield.
- Kennedy, Paul (2010), **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kissinger, Henry (2000), **Diplomasi**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Kugler, L.Richard (1997), **Will Enlargement Succeed. The Future of NATO Enlargement Russia and European Security**, London: Brassey.
- Latter, Richard (1995), **NATO in the Europe**, UK: Wilton Park Paper.
- Magstadt, Thomas M (1999), “Defolu Demokrasiler”, Ceylan Musa, **Yeni NATO Soğuk Savaş’tan Sıcak Savaş’a**, İstanbul: Ülke Yayınları.
- Mattox, Gale A. ve Rachwald Arthur R. (2001), **Enlarging NATO New Realities New Chalanges**, Lynne Rienner Pub.
- Moens Alexander, Cohen Lenard J. ve Sens Allen G. (2003), **NATO in Transition. NATO and European Security**, Praeger Pub.
- NATO (2004), **Enchancing Security and Extending Stability Through NATO Enlargement**, Brussels: NATO Public Diplomacy Division.
- NATO (2001), **NATO El Kitabı**, Brüksel: NATO Basın ve Enformasyon Bürosu.
- NATO (2006), **NATO Hand Book**, Brüksel: NATO Basın Yayın Enformasyon Bürosu.
- NATO-OTAN (2004), **For and Against Debating Euro-Atlantic Security Options**, Brussel: NATO Pub.
- Pazarıcı, Hüseyin (2000), **Uluslar arası Hukuk Dersleri Kitabı-IV**, Ankara: Turhan Yayınevi.
- Powaski, Ronald E. (1998), **The Cold War**, New York: Oxford University Pres.
- Roberts, J.M. (2003), **Yirminci Yüzyıl Tarihi**, Ankara: Dost Kitapevi.
- Sander, Oral (2008), **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965)**, Ankara: İmge Kitapevi.
- Sander, Oral (2008), **Siyasi Tarih (1918-1994)**, Ankara İmge Kitapevi.
- Sander, Oral (1997), **Türk Amerikan İlişkileri 1947-1964**, Ankara: AÜ SBF Yayınları.
- Sari, Kouvo (2009), **State Building and Rule of Law:Lessons from Afghanistan?**, Rome: NATO Defence College, Research Division.
- Selver, Mustafa (2003), **Balkanlara Stratejik Yaklaşım ve Bosna**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Sloan, C (1998), **Bonia and The New Collective Seurity**, Praeger Pub.
- Soysal, İsmail (1997), **Soğuk Savaş Dönemi ve Türkiye**, İstanbul: İsis Yayınevi.

T.C. Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü (UGGM) (2004), **NATO İstanbul Zirvesi**, NATO-OTAN.

Taşar, Murat (1999), “Kosova’ya NATO Müdahalesi ve Yeni Uluslararası Sistem”, Ceylan Musa (Ed.), **Yeni NATO Soğuk Savaş’tan Sıcak Savaş’a**, İstanbul: Ülke Yayınları.

Tekin, Eker (1969), **NATO’nun Hür Ufukları**, İstanbul: Ak Yayınları.

Turan, İlter (1971), **NATO İttifakı’nın Stratejik ve Siyasi Sorunları**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Türk Atlantik Andlaşması Derneği, **Uluslar arası Kuruluşlar ve Türkiye**, Ankara: Türk Atlantik Andlaşması Derneği Yayınevi.

Uçarol, Rifat (2010), **Siyasi Tarih 1789-2010**, İstanbul: Der Yayınevi.

Uluslar arası Kuruluşlar ve Türkiye, Ankara: Türk Atlantik Andlaşması Derneği Yayınevi.

Uslu, Nasuh (2001), **Türk Amerikan İlişkileri**, İstanbul: 21 YY Yayınları.

Ülger, İrfan Kaya (2002), **Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme**, İstanbul: Gündoğan Yayıncılık.

Yost, David.S (1999), “Yeni NATO ve Kolektif Güvenlik”, Ceylan Musa (1999), **Yeni NATO Soğuk Savaş’tan Sıcak Savaş’a**, İstanbul: Ülke Kitapları.

Yost, David.S. (1998), **NATO Transformed The Alliance’s New Roles in International Security**, Washington D.C.: US Institute of Peace Pres.

b) Makaleler ve Bildiriler

Akçadağ, Emine (2011), “NATO’nun Değişen Komuta Yapısı”, **Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi**, 2011, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1924:natonun-deien-komuta-yaps&catid=181:analizler-guvenlik, (16.05.2011)

Aktaş, Tuba (03.10.2010), “Tarihi Bir Zirve:NATO Lizbon Zirvesi”, **USAK**, <http://www.usakgundem.com/yorum/355/tarihi-bir-zirve-%E2%80%9Cnato-lizbon-zirvesi%E2%80%9D.html>, (13.11.2011)

Alpaslan, Hamdi (2011), “Kaddafi’den Sonra NATO yada Muhalifler”, **ORSAM**, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1882>, (29.10.2011)

- Altenburg, Günther (2002), İttifak'ın Dönüşümü, **NATO Review**, <http://www.nato.int/docu/review/2002/issue2/turkish/art1.html>, (15.08.2011)
- Antonenko, Oksana ve Giegerich, Bastian (2009), **Rebooting NATO-Russia Relations**, *Survival*, 51(2), ss.13-21.
- Antonenko, Oksana ve Yurgens, Igor (2010), **Towards a NATO-Russia Strategic Concept**, 52(6), ss.5-11.
- Aslan, Mesud Zeki (1953), **Müşterek Emniyetin Tesisi Açısından Atlantik Camiası'nın Rolü**, AÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, 10(1-4), s.22.
- Asmus D.Ronald Asmus ve F.Stephen Larrabee (1996), **NATO and the Have-Nots: Reassurance after Enlargement**, *Foreign Affairs*, 75(6), ss.13-14.
- Asmus Ronald, Richard Kugler ve Stephen Larrabee (1993), **Building A New NATO**, *Foreign Affairs*, 75(6), ss.28-40.
- Aybet Gülnur (2004), "Yeni Bir Transatlantik Fikirbirliği NATO-OTAN, İstanbul'u Yorumlamak", **NATO-OTAN**, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art1.html>, (Erişim: 12.10.2011)
- Baldwin A.David (2003), **Güvenlik Kavamı**, *Avrasya Dosyası/Güvenlik Bilimleri*, 9(2), ss.20-30.
- Barany Zoltan (2006), **NATO's Post-Cold War Metamorphosis: From Sixteen to Twenty-Six and Counting**, *International Studies Review*, 8(1), s.167.
- Bekcan Umut (Şubat 2008), **NATO İttifak mı Ulusal Güvenlik Aracı mı?**, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 10(36), ss.85-91.
- Bennett Christopher (2003), "Terörizmle Savaş", **NATO-OTAN**, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/turkish/art2.html>, (Erişim: 20.09.2011)
- Biden Joseph (Haziran 2004), **İstanbul Zirvesi: Tehdit Karşısında Dik Durmak. NATO'nun Rolü. ABD ve NATO: Bir Amaç İttifakı**, ABD Dışişleri Bakanlığı ABD Dış Politika Gündemi, 9(2), ss.20-22.
- Bilgin Engin Tahir (2006), **Soğuk Savaş Sonrası Değişen Kolektif Güvenlik Anlayışı Çerçevesinde NATO-Türkiye İlişkileri**, s.52
- Binn Alberto (2003), "NATO'nun Akdeniz Diyalogunu Güçlendirmek", **NATO-OTAN**, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/turkish/art4.html>, (Erişim: 19.09.2011)
- Bölme Selin M. (Aralık 2010), NATO Zirvesi ve Füze Kalkanı Projesi, **SETA**, <http://www.setav.org/Ups/dosya/57436.pdf>, (Erişim: 22.11.2011)
- Brown Michael (1999), **Minimalist NATO**, *Foreign Affairs*, 78(3), ss.204-217.

- Burns Nicholas (Haziran 2004), **NATO Temel İttifakımız Olarak Kalacaktır. ABD ve NATO: Bir Amaç İttifakı**, ABD Dışişleri Bakanlığı ABD Dış Politika Gündemi, 9(2), ss.3-6.
- Clinton Jeffers William (1994), **Partnership for Peace: Building a New Security for the 21st Century**, US Department of State Dispatch, 5, s.1.
- Cragg Anthony (Temmuz/Ağustos 1997), **Dahili Uyarılma: NATO'nun Geleceğin Sorunları Yönünde Yeniden Şekillendirilmesi**, 3, ss.32-35.
- Çomak Hasret (2007), **NATO'nun Riga Zirvesi ve Dönüşümü**, Stratejik Araştırmalar Dergisi, 11.
- Doğan Naci (2010), "Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Sistem, NATO'nun Rolü ve Türkiye'nin Stratejik Konumu", **Sosyal Bilimler Dergisi**, s.27, <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd-10/sbd-10-03-pdf>, (Erişim: 05.06.2011)
- Doğan Yrdc.Doç.Dr.Naci (2010), "Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslar arası Sistem, NATO'nun Rolü ve Türkiye'nin Stratejik Konumu", **Sosyal Bilimler Dergisi**, ss.32-33, <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd10/sbd-10-03.pdf>, (Erişim: 16.07.2011)
- Donnelly Chris (2004), **Baltık, Doğu Avrupa ve Balkanlar'daki Kriz Kaynakları ve Bölgenin NATO'nun Güvenliği'ne Etkileri**, SAREM İkinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Ankara.
- Efe Haydar (2008), **Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası**, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s71.
- Efegil Ertan ve Neziha Musaoğlu (2009), **Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Uluslar arası Sistemin Yapısına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Eleştiri**, Akademik Bakış, 2(4), s.20.
- Erdurmaz Serdar (04.01.2011), "NATO-Rusya Federasyonu İlişkilerine Bir Bakış", **TÜRKSAM**, <http://www.turksam.org/tr/a1887.html>, (Erişim: 19.10.2011)
- Erhan Çağrı, **Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı**, AÜ SBF Dergisi, 51(1), ss.275-276.
- Ertem Barış (2010), **Türkiye Üzerindeki Sovyet Talepleri ve Türk Sovyet İlişkileri(1939-1947)**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(11), s.269.
- Ertem Barış (2010), **Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı**, BAÜ SBE Dergisi, 12(11), s.387.
- Foster John Dulles (1954), **Policy for Security and Peace**, Foreign Affairs, 32, s361.

- Gallis Paul (05.05.2008), **The NATO Summit at Bucharest 2008**, CRS Report for Congress, RS22847.
- George A.Joulwan (1995), **NATO'nun Barış için Ortaklığa Katkısı Kaydedilen İlerlemeler ve Sorunlar**, NATO Dergisi, s.3.
- Gerstenmaier Eugen, **NATO'nun Islahı ve Hür Dünyanın Güvenlik Sistemi**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11 (1-4), s.123.
- Goldgeier James M (2002), **Ne Zaman Değil Kim?**, NATO Dergisi.
- Gözen Ramazan (Şubat 2011), **Uluslararası Politika Manivelası Olarak Füze Kalkanı**, Ortadoğu Analiz, ss.33-42.
- Gregor W. Pedlow, "NATO Strategy Documents 1949-1969", s.11, <http://www.nato.int/archives/strategy.htm>, (Erişim: 13.07.2011)
- Güney Pelin Güney (2006), **Marshall Planı: Avrupa Birliği'nde Amerikan Harcı**, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Ankara: ATAUM, ss.109-110.
- Hagel Chuck (2004), **Büyük Ortadoğu'ya Güvenlik Getirmekte NATO'nun Rolü ABD ve NATO: Bir Amaç İttifakı**, ABD Dışişleri Bakanlığı ABD Dış Politika Gündemi, 9 (2), ss.16-19.
- Heuser Beatrice (1994), **The Development of NATO's Nuclear Strategy**, Contemporary European History, 4(1), s.50.
- Holbrooke Richard C (17/04/1995), **The Future of NATO and Europe's Changing Security Landscape**, US Department of State Dispatch, 6, s.325.
- Hunter Robert E.A. (2004), **Forward-Looking Partnership**, Foreign Affairs, 83, ss.3-4.
- İşyar Ömer Göksel (2008), **International Security Strategies Today: Conceptual Framework and Application**, Akademeik Bakış, 2(3) , s.2.
- Kalyon Levent (2011), **Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz**, Güvenlik Stratejileri Dergisi, 6(11), ss.9-10.
- Kamalov İlyas, "Şangay Örgütü,Rusya-Çin Mücadelesi ve Türkiye'nin Durumu", **Hürriyet**, <http://www.hurriyet.com.tr/strateji/7105961.asp?gid=202&a=156254>, (Erişim: 23.08.2011)
- Karakoç Jülide (2006), **ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Hegemonya Çabaları Etkisinde NATO'nun Kosova Müdahalesi**, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 8(1), ss.227-242.
- Karaosmanoğlu Fatih (02.12.2006), "NATO Riga Zirvesi ve Küresel Rol", **Bugün Gazetesi**, <http://www.tumgazeteler.com/?a=1826898>, (Erişim: 14.10.2011)

- Kessikbayev Askhat (2004), “Şanghay İşbirliği Örgütü:Asya’nın NATO’su”, **TASAM**, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/114/sanghay_isbirligi_orgutu_asyanin_natosu, (Erişim: 29.08.2011)
- Kobieracki Robert (2004), “NATO’nun Artan Operasyonları”, **NATO-OTAN**, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue2/turkish/art3.html>, (Erişim: 21.10.2011)
- Kriendler John (1993), **NATO’s Changing Role Opportunities and Constraints For Peacekeeping**, NATO Review, 41(3), ss.16-21.
- Kuloğlu Armağan (2009), **60 Yıllık İttifak: NATO ve Türkiye**, ORSAM Ortadoğu Analiz, 2(4), s.54.
- Kuloğlu Armağan (Mayıs 2011), **ABD’nin Yeni Afganistan Stratejisi ve Türkiye’nin Durumu**, ORSAM. Ortadoğu Analiz, 3(29), ss.77-82.
- Kurecic Peter (2008), **NATO Enlargement: A Geopolitical Victory of the United States in the Post Cold War Era? Results and Perspectives**, Hrvatski Geografski Glasnik, 70(1), ss.25-27.
- Kuyucak Ercem, “NATO ve Türkiye Işığında: Libya’daki Gelişmeler”, **ORSAM**, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1744>, (Erişim: 29.10.2011)
- Lightburn David (1996, **NATO ve Çok Yönlü Barışı Koruma Sorunu**, NATO Dergisi, 43, s.14.
- Mehmet Saray (11-12 Ocak 2001), **NATO’nun Yeniden Yapılanması ve Türkiye Konulu Harp Akademileri Komutanlığı AGSK Sempozyumu Bildirisi**, Ankara: Harp Akademileri Komutanlığı.
- Mihai Carp (2002), “Uçurumun Kenarından Dönemek”, **NATO Dergisi**, <http://www.nato.int/docu/review/2002/issue4/turkish/art2.html>, (Erişim: 23.10.2011)
- Morelli Vincent ve Beklin Paul (2010), **NATO in Afghanistan: A Test of the Transatlantic Alliance.Current Politics and Economics of Europe**, Nova Science Pub, 20(4),ss.2-3.
- Oğultürk Cem (2005), **Soğuk Savaş Sonrası Yeni Avrupa Güvenliği ve NATO’nun Transformasyonu**, İstanbul, s.51.
- Ojanen Hana (2004), **Baltık Doğu Avrupa ve Balkanlardaki Kriz Kaynakları ve Bölgelerin Avrupa Birliği’nin Güvenliğine Etkileri**, SAREM İkinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Ankara, ss265-269.
- Orhanlı Osman (1999), **NATO: Yapısal Dönüşüm Süreci Devam Ediyor.Uluslararası İlişkilerde Olaylar ve Yorumlar**, 33, s.81.

- Özer Sanem (2008), **Avrupa Birliği Rusya ve ABD'nin Avrupa Güvenliği'ne Farklı Yaklaşımlarının Transatlantik İttifakı'na Etkileri**, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, s.191.
- Özer Sanem (2008), **Avrupa Birliği Rusya ve ABD'nin Avrupa Güvenliğine Farklı Yaklaşımlarının Transatlantik İttifakına Etkileri**, Akdeniz İİBF Dergisi, 15, .ss.170-195.
- Özer Sanem, Oğuz Ceren ve Atıur Senem (2010), **NATO ve AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi**, Akdeniz İİBF Dergisi, 19, ss.257-285.
- Özkan Behlül, **Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası**, SAREM, Ankara: Genelkurmay Basımevi, s.65.
- Özlük Erdem (2007), **NATO'nun Bilimsel Faaliyetleri: Sanal İpekyolu ile Güney Kafkasya ve Orta Doğu'ya Uzanmak**, TİKA-Avrasya Etüdüleri, s.97
- Öztürk O.Metin (2000), **Yakın Geleceğe İlişkin Küresel Kestirmeler ve Türkiye**, Silahlı Kuvvetler Dergisi, 364, s.7
- Palmer Ruiz (2003), "Kabil'e Giden Yol", **NATO Dergisi**, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue2/turkish/art3.html>, (Erişim: 24.10.2011)
- Pardew James ve Bennett Christopher (2006), **NATO's Evolving Operations, NATO Review-NATO's Past, Present and Future**, s.32.
- Rachwald Arthur R (2011), **A Reset of NATO Russia Relations:real or imeginary?**, **European Security**, 20(1), ss.117-126.
- Rasmussen Andres Fogh (Temmuz-Ağustos 2011), **NATO After Libya**, Foreign Affairs, 90(4).
- Robertson Lord (2003), "NATO'nun Dönüşümü", **NATO-OTAN Dergisi**, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/turkish/art1.html>, (Erişim: 12.09.2011)
- Ruzin Nano (2003), "Büyük Balkan Patlaması", **NATO-OTAN Dergisi**, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue2/turkish/special.html>, (Erişim: 23.10.2011)
- Sari Kouvo (2009), **State Building and Rule of Law:Lessons from Afhganistan?**, Rome: NATO Defence College, Research Division, s.28.
- Savereux Paul (2007), "Kapsamlı Siyasi Yönerge: Bir Bakış", **NATO-OTAN**, <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/turkish/art2.html>, (Erişim. 15.10.2011)
- Slaoan Stanley R. (Yaz Sayısı, 2006), **5 inci Maddenin İşletilmesi: 5 Yıl Sonra**, NATO Dergisi.

- Speckhard Daniel (2004), “Irak’ta İstikrarın Yerleşmesine Yardımcı Olmak”, **NATO-OTAN**, 2004, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art2.html>, (Erişim: 23.11.2011)
- Stuart Douglas (1993), **NATO’s Future as A Pan-European Security Institution**, NATO Review, 41(4), s.18.
- TC Dışişleri Bakanlığı, **Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve Türkiye**, <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa>, (Erişim: 16.07.2011)
- Tınç Ferai, “NATO Buzları Eritme Zirvesi Olacak”, **Hürriyet Gazetesi**, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=235216>, (Erişim: 17.10.2011)
- Vincent Richard (1994), **Brüksel Zirvesi-Askeri Bakış**, NATO Dergisi, s.7.
- Vinnikov Alexander (2009), **NATO and Central Asia: Security, Interest and Values in a Strategic Region**, Security and Human Rights, 20(1), Martinus Nijhof Pub., s.70.
- Weaver Robert (2001), Building Security Through Partnership, NATO Review, 49(3), s.7.
- Wijk Rob de (Yaz 1998), Towards a New Political Strategy for NATO, NATO Review, 46(2), s.15.
- Yaman Didem (2006), **NATO’nun Yeni Görevi: Terörizmle Mücadele ve Bu Eksende Atılan Adımlar**, Uluslararası Hukuk ve Politika, 2(7), ss.41-53.
- Yavuz Celalettin (21.10.2010), “NATO Lizbon Zirvesi: Füze Kalkanından Afganistan’a Beklentiler ve Gerçekleşenler”, **TÜRKSAM**, <http://www.turksam.org/tr/a2251.html>, (Erişim: 21.11.2011).
- Yavuz Kemal (27.11.2002), “NATO’nun Prag Zirvesi”, **Akşam Gazetesi**, <http://arsiv.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2002/11/27/yazarlar/yazarlar156.html>, (Erişim: 09.10.2011).
- Yavuzalp Osman (2003), “Terörizmle Savaşta Ortaklarla İşbirliği”, **NATO-OTAN**, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/turkish/art3.html>, (Erişim: 19.09.2011)
- Yılmaz Sait, “**NATO Lizbon Zirvesi ve Sonuçları, Füze Savunma Sistemi ve Türkiye**”, http://www.beykent.edu.tr/WebProjects/Uploads/NATOL%DDZBONZ%DDRVES%DD_F%DCZESAVUNMAS%DDSTEM%DD.pdf, (Erişim: 16.10.2011)

c) Elektronik Kaynaklar

T.C. Dışişleri Bakanlığı, **NATO'nun Genişleme Süreci**, http://www.mfa.gov.tr/ii_-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa, (Erişim: 01.07.2011)

Stratejik Gündem, **Kuzay Atlantik Antlaşması Örgütü**,

http://www.stratejikkundem.net/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=22&Itemid=28, (Erişim: 03.07.2011)

National Security Council (30.10.1953), **Basic National Security Policy**, ss.3-8, www.fas.org/irp/offdocs/nsc-hst/nsc-162-2.pdf, (Erişim: 15.07.2011)

NATO (05.08.1990), **NATO-Official Text:Delaration on a Transformed North Atlantic Alliance (London Declaration)**, http://www.nato.int/cps/en/SID-2690DFB6-9DC09412/natolive/official_texts_23693.htm, (Erişim: 19.07.2011)

Doğan Nejat (2005), **NATO'nun Örgütsel Değişimi:1949-1999**, Ankara: AÜ SBF Dergisi, 60(3), s.89.

NATO Official Text (07-08.10.1991), **The Alliance's New Strategic Concept**, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, (Erişim: 19.07.2011)

NATO Official Text (11.01.1994), **Declaration by the Heads of State and Government of the Nations contributing to the UN-mandated, NATO-led International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan**, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_68722.htm, (Erişim: 18.07.2011)

NATO-Official Text (10-11.1994), **Partnership for Peace:Framework Document**, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_24469.htm?mode=pressrelease, (Erişim: 19.07.2011)

NATO-Official Text (08.07.1997), **Madrid Declaration**, http://www.nato.int/cps/en/SID-2690DFB6-9DC09412/natolive/official_texts_25460.htm?mode=pressrelease, (Erişim: 20.07.2011)

NATO-Official Text (24.04.1999), **The Alliance's Strategic Concept**, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en, (Erişim: 21.07.2011)

SİSAV (1997), **NATO'nun Genişlemesi ve Türkiye**, İstanbul, ss.46-50.

NATO-OTAN, **NATO-Kosovo Force**, http://www.nato.int/kfor/structur/nations/placemap/kfor_placemat.pdf, (Erişim:28.09.2011)

NATO-OTAN, **NATO's Role in Kosovo**, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm, (Erişim: 28.09.2011)

- Diplomatik Gözlem (28.10.2002), **NATO'ya 7 Yeni Üye**, <http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-7939/natoya-7-yeni-uye.html>, (Erişim: 09.10.2011)
- NATO-OTAN, **Official Text: Prag Summit Declaration**, 21.11.2002, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>, (Erişim: 18.09.2011)
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü (UGGM) (2004), **NATO İstanbul Zirvesi**, NATO-OTAN, ss.17-18.
- Global Politics, **After Bucharest**, <http://www.global-politics.co.uk/issue7/Radwan/>, (Erişim:16.10.2011)
- NATO-OTAN (03.04.2008), **Bucharet Summit Declaration**, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, (Erişim: 16.10.2011)
- SAE (2008), **Kritik NATO Zirvesi ve Türkiye'nin Artan Önemi.Güvenlik Siyaseiti**, http://www.turksae.com/sql_file/348.pdf, (Erişim: 27.10.2011).
- NATO-OTAN, **ISAF's Missions in Afghanistan**, http://www.nato.int/cps/en/SID-0651CC8B-86BCF86B/natolive/topics_69366.htm, (Erişim: 26.10.2011)
- Atlantic Review (,26.10.2006), **NATO Response Force to Darfur?A Global NATO for more Burden Sharing?**, <http://atlanticreview.org/archives/423-NATO-Response-Force-to-Darfur-A-Global-NATO-for-more-Burden-Sharing.html>, (Erişim. 29.10.2011)
- UN Security Council (17.03.2011), **Security Council Approves “No-Fly Zone” over Libya, Authorizing All Necessary Measures to Prrotect Civilians by vote 10 in favour with 5 abstentions**, <http://www.un.org/News/Press/docs/2011/sc10200.doc.htm>, (Erişim: 29.10.2011)
- NATO-OTAN, **NATO and Libya-Operation Unified Protector**, http://www.nato.int/cps/en/SID-39D63AC1-64EA96D1/natolive/topics_71652.htm? (Erişim: 29.10.2011)
- Middle East Reporter (01.10.2011), **Moscow: NATO will not engage in military operations against Syria; NATO only in Libya for Oil**, Middle East Reporter, 199 (5), s.164.
- The Role of NATO (2011)**, Poland Defence&Security Report Q4, 4, ss.34-37.
- TASAM (21.06.2011), **Transatlantik İlişkiler ve NATO**, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/2991/transatlantik_iliskiler_ve_nato, (Erişim: 25.11.2011)

d) Doktora Tezi

Yılmazarslan Murat (2008), **Kuvvet Kullnama: NATO'nun Uluslar arası Güvenlikte Artan Rolü**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE.

ÖZGEÇMİŞ

İbrahim Emre TEZCAN, 22.06.1985 yılında Ankara'da doğdu. İlköğretimini ve ortaöğretimini Konya'da tamamladı. Lise eğitimine 2000 yılında Ankara Atatürk Anadolu Lisesi'nde başladı ve 2003 yılında mezun oldu. 2003-2004 eğitim-öğretim yılında Bilkent Üniversitesi İktisat Bölümü'nde lisans eğitimine başladı. 2008 yılında söz konusu lisans eğitiminden mezun oldu. 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilimdalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı.

İbrahim Emre TEZCAN, evli olup, İngilizce bilmektedir.